



# **Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego 2020**

Report on the socio-economic situation of Mazowieckie Voivodship 2020

**Opracowanie merytoryczne**

Content-related works

Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych  
Statistical Office in Warsaw, Mazovian Centre for Regional Surveys

**Zespół autorski**

Editorial team

Małgorzata Bieńkowska, Edyta Błaszczak, Anna Cacko, Iwona Cieciora, Aneta Czyżkowska, Edyta Kaźmierczak, Justyna Kotowoda, Teresa Kwiecień, Hanna Murawska, Anna Pasterkowska, Joanna Podolska, Iwona Sońta, Grzegorz Stępień, Marzena Suhecka, Dorota Sułkowska, Łukasz Zieliński

**Kierujący**

Supervisor

Tomasz Zegar

**Tłumaczenie**

Translation

Agnieszka Gromek-Żukowska

**Skład i opracowanie graficzne**

Typesetting and graphics

Daniel Koźmiński, Grzegorz Stępień, Łukasz Zieliński

ISSN 2084-6886

**Publikacja dostępna na stronie**

Publication available on website

<https://warszawa.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/>

**Przy publikowaniu danych Urzędu Statystycznego prosimy o podanie źródła**

When publishing Statistical Office data please indicate source

## Przedmowa

Ze względu na znaczenie rzetelnych statystyk dla wsparcia działań wszystkich podmiotów na rzecz rozwoju Mazowsza, Urząd Statystyczny w Warszawie przygotował kolejną edycję rocznego „Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”.

W niniejszej edycji opracowania wprowadzono wiele zmian dotyczących zarówno zestawu prezentowanych informacji, jak też ich grupowania. Obecnie Raport stanowi kompleksowe opracowanie analityczne odnoszące się do wyzwań rozwojowych kraju i województw zawartych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. W tym podstawowym dokumencie strategicznym polityki regionalnej państwa, jako wyzwania wskazano m.in.: zmiany klimatu; przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych; rozwijanie i wspieranie kapitału ludzkiego i społecznego; wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek; rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach; zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych).

Układ tematyczny publikacji dostosowano do zestawu wymienionych wyzwań, tak aby zawarte w poszczególnych rozdziałach informacje pozwoliły na skuteczną identyfikację potrzeb rozwojowych Mazowsza i stanowiły wsparcie dla analiz regionalnych dokonywanych w celu monitorowania realizacji założeń polityki publicznej. Analizy dokonano w różnych przekrojach terytorialnych, co umożliwiło prezentację rozwarstwienia społecznego i zróżnicowania w rozwoju gospodarczym województwa. Tekst analityczny opracowania wzbogacono tablicami oraz prezentacją graficzną w postaci map i wykresów, co pozwala na szybką i efektywną percepcję informacji statystycznych i przedstawionych za ich pomocą relacji przestrzennych zjawisk.

Podstawową część Raportu uzupełniono tablicami zawierającymi przegląd ważniejszych danych dla województwa mazowieckiego i m.st. Warszawy w ujęciu retrospektywnym oraz dla kraju. Do prezentacji wybranych danych dla Mazowsza na tle innych województw zastosowano formę graficzną.

Zaprezentowane w Raporcie dane dotyczą roku 2019 lub ostatniego dostępnego. W celu zilustrowania zmian w czasie niektóre zagadnienia przedstawiono w retrospekcji wieloletniej. Dla większości tematów prezentacja zjawisk sięga 2010 r. Prognozę ludności zaprezentowano w horyzoncie do 2030 r. Wybrane dane odniesiono do przeciętnych wielkości dla kraju.

Wyrażam nadzieję, że niniejsze wydawnictwo dostarczy szeregu interesujących informacji o przestrzennym zróżnicowaniu sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego i będzie przydatnym źródłem wiedzy dla wszystkich osób realizujących zadania długookresowych strategii rozwoju.

Dyrektor  
Urzędu Statystycznego  
w Warszawie

Zofia Kozłowska

## Preface

Due to the importance of reliable statistics for supporting the activities of all entities for the development of Mazovia, the Statistical Office in Warszawa has prepared the next edition of the annual "Report on the socio-economic situation of Mazowieckie Voivodship".

In this edition of the publication, many changes have been made to both the set of information presented and to the grouping of it. At present, the Report is a comprehensive analytical study relating to the development challenges of the country and voivodships contained in the National Strategy for Regional Development 2030. In this basic strategic document of the state's regional policy, the challenges identified include: climate change; counteracting the negative effects of demographic processes; developing and supporting human and social capital; increase in the productivity and innovation of regional economies; development of infrastructure improving competitiveness, investment attractiveness and living conditions in regions; increasing the efficiency of development management (including financing development activities).

The thematic layout of the publication was adapted to the set of challenges listed so that the information contained in individual chapters would allow for an effective identification of Mazovia's development needs and would support regional analysis carried out to monitor the implementation of public policy assumptions. The analysis was made in various territorial sections, which made it possible to present social stratification and diversification in the economic development of the voivodship. The analytical text of the study was enriched with tables and graphic presentation in the form of maps and charts, which allows for quick and effective perception of statistical information and the spatial relations of phenomena presented through them.

The basic part of the Report was supplemented with tables containing an overview of the most important data for Mazowieckie Voivodship and Warsaw capital city in retrospective and for the country. Graphical form was used to present selected data for Mazovia against the background of other voivodships.

Data presented in the Report refer to 2019 or the last year available. To illustrate changes over time, some issues were presented in a multi-year retrospective. For most topics, the presentation of phenomena dates back to 2010. The population projection was presented in the horizon to 2030. The selected data refer to the average values for the country.

I do hope that this publication will provide a lot of interesting information about the spatial diversity of the socio-economic situation of Mazowieckie Voivodship and will be a useful source of knowledge for all persons implementing long-term development strategies.

Director  
of the Statistical Office  
in Warsaw



Zofia Kozłowska



# Spis treści

## Contents

		Str. Page
Rozdział 1 Chapter 1	Województwo na tle kraju Voivodship against the background of the country	26
Rozdział 2 Chapter 2	Województwo na tle pozostałych województw Voivodship against the background of the other voivodships	29
Rozdział 3 Chapter 3	Powierzchnia i podział terytorialny województwa Area and territorial division of voivodship	37
Rozdział 4 Chapter 4	Środowisko Environment	38
	4.1. Warunki meteorologiczne 4.1. Meteorological conditions	38
	4.2. Powierzchnia ziemi 4.2. Ground surface	40
	4.3. Zużycie wody. Ścieki komunalne i przemysłowe 4.3. Water consumption. Municipal and industrial wastewater	42
	4.4. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza 4.4. Pollution and protection of air	46
	4.5. Ochrona przyrody. Lasy 4.5. Nature protection. Forests	48
	4.6. Odpady przemysłowe i komunalne 4.6. Industrial and municipal waste	52
	4.7. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska 4.7. Economic aspects of environmental protection	56
Rozdział 5 Chapter 5	Społeczeństwo Society	59
	5.1. Kapitał ludzki 5.1. Human capital	59
	Demografia Demography	59
	Edukacja Education	70
	Zasoby pracy Labour resources	80
	5.2. Jakość życia 5.2. Quality of life	86
	Zamożność mieszkańców Inhabitant's wealth	86
	Pomoc społeczna i wspieranie rodziny Social welfare and family support	92
	Warunki mieszkaniowe Housing conditions	97

	Ochrona zdrowia Health care	103
	Kultura Culture	109
	Bezpieczeństwo publiczne Public safety	112
	Spółeczeństwo informacyjne Information society	114
	Aktywność społeczna Social activity	115
Rozdział 6 Chapter 6	Gospodarka Economy	117
	6.1. Produkt krajowy brutto 6.1. Gross domestic product	117
	6.2. Koniunktura gospodarcza 6.2. Business tendency	121
	6.3. Przedsiębiorczość 6.3. Entrepreneurship	123
	Podmioty gospodarki narodowej Entities of the national economy	123
	Działalność badawcza i rozwojowa oraz innowacyjna Research and development and innovation activity	126
	Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach Using of information and communication technologies in enterprises	131
	Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych Financial results of non-financial enterprises	133
	Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw Investment outlays of enterprises	137
	6.4. Produkcja i usługi 6.4. Production and services	140
	Rolnictwo Agriculture	140
	Przemysł Industry	145
	Budownictwo Construction	148
	Rynek wewnętrzny Internal market	153
	Transport Transport	155
	Energia Energy	161
Rozdział 7 Chapter 7	Finanse jednostek samorządu terytorialnego Finances of local government units	165
	7.1. Dochody jednostek samorządu terytorialnego 7.1. Revenue of local government units	165

	7.2. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego	
	7.2. Expenditure of local government units	169
	7.3. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego	
	7.3. Result of budgets of local government units	172
	7.4. Projekty dofinansowane z UE z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności	
	7.4. Projects co-financed by the EU from structural funds and the Cohesion Fund	174
Rozdział 8	Wybrane dane o województwie mazowieckim	
Chapter 8	Selected data on Mazowieckie Voivodship	176
Rozdział 9	Wybrane dane o m.st. Warszawie	
Chapter 9	Selected data on Warsaw capital city	180

## Objaśnienia znaków umownych

### Symbols

Symbol		Opis
Symbol		Description
Kreska	(-)	oznacza, że zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero:	(0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
	(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka	(.)	oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe data not available, classified data (statistical confidentiality) or providing data impossible or purposeless
Znak	Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji categories of applied classification presented in an abbreviated form
„W tym” “Of which”		oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given

## Ważniejsze skróty

### Main abbreviations

Skrót	Znaczenie	Skrót	Znaczenie	Skrót	Znaczenie
Abbreviation	Meaning	Abbreviation	Meaning	Abbreviation	Meaning
tys.	tysiąc thousand	m <sup>2</sup>	metr kwadratowy square metre	r.	rok
mln	milion million	ha	hektar hectare	r/r y/y	rok do roku year on year
mld bn	miliard billion	km <sup>2</sup>	kilometr kwadratowy square kilometre	dok. cont.	dokończenie continued
zł PLN	złoty Polish zloty	m <sup>3</sup>	metr sześcienny cubic metre	gm.	gmina
szt.	sztuka piece, unit	dam <sup>3</sup>	dekametr sześcienny cubic decametre	m.	miasto
kg	kilogram kilogram	hm <sup>3</sup>	hektometr sześcienny cubic hectometre	m.st.	miasto stołeczne capital city
dt	decytona deciton	MW	megawat megawatt	pkt	punkt point
t	tona tonne	kWh	kilowatogodzina kilowatt-hour	p. proc. pp	punkt procentowy percentage point
mm	milimetr millimetre	GWh	gigawatogodzina gigawatt-hour	Dz. U.	Dziennik Ustaw
m	metr metre	°C	stopień Celsjusza centigrade	UE EU	Unia Europejska European Union
km	kilometr kilometre	d	doba		

## Synteza

### Warunki meteorologiczne w 2019 r.

średnia roczna temperatura na stacji pomiarowej	
w Mławie	9,9°C
w Warszawie	10,9°C

W 2019 r. średnia roczna temperatura powietrza była wyższa niż wartości średnie wyznaczone dla poprzednich okresów począwszy od 1971 r.

### Powierzchnia ziemi w 2018 r.

grunty zrekultywowane	+21,6% r/r
grunty zagospodarowane	-43,3% r/r

W ciągu roku zrekultywowano więcej gruntów niż w 2017 r. Mniejsza niż w roku poprzednim była natomiast powierzchnia gruntów zagospodarowanych.

### Zużycie wody. Ścieki komunalne i przemysłowe w 2018 r.

zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem	-5,9% r/r
zużycie wody na potrzeby gospodarstw domowych	+5,5% r/r
ścieki wymagające oczyszczenia	
komunalne	+1,6% r/r
przemysłowe	+7,4% r/r
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	+0,8 p. proc. r/r

W stosunku do 2017 r. mniejsze było zużycie wody ogółem, w tym w przemyśle oraz na potrzeby rolnictwa i leśnictwa. Więcej wody natomiast zostało zużyte na potrzeby gospodarstw domowych. Zwiększyła się również ilość ścieków wymagających oczyszczenia zarówno komunalnych, jak i przemysłowych. Wzrósł także odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków do 73,1%.

### Zanieczyszczenie i ochrona powietrza w 2018 r.

emisja zanieczyszczeń powietrza	
pyłowych	-6,0% r/r
gazowych (bez dwutlenku węgla)	-17,6% r/r
zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń	
pyłowe	+0,1 p. proc. r/r
gazowe (bez dwutlenku węgla)	+6,5 p. proc. r/r

Mniejsza niż w roku poprzednim była emisja zanieczyszczeń powietrza pyłowych i gazowych (bez dwutlenku węgla) z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach oczyszczających były na podobnym poziomie jak w 2017 roku. W większym stopniu zwiększył się wskaźnik redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla).

## Ochrona przyrody. Lasy w 2018 r.

powierzchnia obszarów prawnie chronionych	-162 ha r/r
udział w powierzchni ogółem	29,7%
powierzchnia gruntów leśnych	+1296 ha r/r
lesistość	+0,1 p. proc. r/r

Zmniejszyła się w porównaniu z 2017 r. powierzchnia obszarów prawnie chronionych, nie zmienił się natomiast jej udział w powierzchni ogółem. Większa była powierzchnia gruntów leśnych oraz zwiększył się wskaźnik lesistości do 23,4%.

## Odpady przemysłowe i komunalne w 2018 r.

odpady przemysłowe wytworzone	+7,5% r/r
odpady komunalne zebrane	+2,0% r/r
odpady komunalne zebrane selektywnie	+1,5% r/r

Zwiększyła się ilość wytworzonych odpadów przemysłowych, które głównie zostały przekazane innym odbiorcom. W odniesieniu do 2017 r. zebrano więcej odpadów komunalnych, w tym odpadów komunalnych zebranych selektywnie.

## Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska w 2018 r.

nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska	+77,4% r/r
nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej	+22,5% r/r

Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej były wyższe niż 2017 r. Większość tych nakładów sfinansowana była ze środków własnych inwestora.

## Ludność w 2019 r.

stopa przyrostu	+0,37% r/r
przyrost naturalny na 10 tys. ludności	3 osoby
ogólne saldo migracji na pobyt stały na 10 tys. ludności	33 osoby

Województwo mazowieckie z roku na rok zaludnia się, przy czym w większym stopniu w wyniku ruchu migracyjnego niż ruchu naturalnego. W 2019 r. roczny przyrost ludności wyniósł 19,8 tys. osób.

## Edukacja w roku szkolnym 2018/19

dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	+2,9% r/r
uczniowie w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży	+14,8% r/r
uczniowie w szkołach ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży	+1,3% r/r

Rok szkolny 2018/19 był kolejnym, w którym odnotowano wzrost liczby dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym.

Drugi rok obowiązywał nowy ustrój szkolny przywracający 8-letnią szkołę podstawową, czego skutkiem był wzrost liczby uczniów i brak w tych szkołach absolwentów z roku szkolnego 2017/18. W wygaszanych placówkach lub w oddziałach gimnazjalnych kształcił się ostatni rocznik młodzieży.

Do szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych uczęszczało więcej uczniów niż w roku szkolnym 2017/18. Największą popularnością cieszyły się te szkoły, które dawały możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki na uczelniach. W szkołach tych pobierało naukę 90,7% ogólnej liczby uczniów na tym poziomie kształcenia.

studenci na uczelniach	-4,8% r/r	Począwszy od roku akademickiego 2005/06 odnotowywany był spadek liczby studentów wynikający m.in. ze zmian demograficznych, tj. spadku populacji osób w wieku 19–24 lata.
------------------------	-----------	---

### Zasoby pracy

pracujący w 2018 r.	+1,6% r/r	W 2018 r. zaobserwowano wzrost w skali roku liczby pracujących w gospodarce narodowej. Pracujących w województwie mazowieckim było najwięcej i stanowili 17,0% tej populacji w kraju.
---------------------	-----------	---

stopa bezrobocia rejestrowanego w 2019 r.	4,4%	W 2019 r. zanotowano w skali roku spadek zarówno stopy bezrobocia, jak i liczby zarejestrowanych bezrobotnych; urzędy pracy rejestrowały mniej ofert zatrudnienia.
---	------	--

wskaźnik zatrudnienia według BAEL w 2019 r.	+1,2 p. proc.	Według wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) przeprowadzonego w IV kwartale 2019 r. odnotowano wzrost wskaźnika zatrudnienia i współczynnika aktywności zawodowej, spadek stopy bezrobocia w ujęciu rocznym. Zmniejszyło się obciążenie osób pracujących osobami niepracującymi.
---	---------------	--

stopa bezrobocia według BAEL w 2019 r.	-1,0 p. proc.	
--	---------------	--

### Zamożność mieszkańców

przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2019 r.	+5,2% r/r	W 2019 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w ujęciu rocznym rosły wolniej niż w roku poprzednim oraz wolniej niż w kraju. Przeciętne wynagrodzenie w województwie było najwyższe w kraju i stanowiło 117,9% średniego wynagrodzenia.
--	-----------	---

przeciętna miesięczna emerytura i renta w 2019 r. ZUS	+4,9% r/r	Przeciętne emerytury i renty wypłacane w 2019 r. były wyższe niż w roku poprzednim, przy czym świadczenia wypłacane przez ZUS rosły wolniej niż świadczenia rolników indywidualnych. W ujęciu rocznym zwiększyła się liczba świadczeniobiorców ZUS, a zmniejszyła – osób pobierających świadczenia z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych.
KRUS	+5,5% r/r	

dochody gospodarstw domowych w 2018 r.	+6,2% r/r	W 2018 r. utrzymał się wzrost przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym w skali roku, ale tempo zmian było niższe niż rok wcześniej.
--	-----------	--

zasięg ubóstwa relatywnego w 2018 r.	+2,2 p. proc. r/r	Pomimo obserwowanej w 2018 r. poprawy sytuacji materialnej gospodarstw domowych wzrosły wskaźniki zasięgu ubóstwa ekonomicznego. W relacji do poprzedniego roku najbardziej wzrósł zasięg ubóstwa relatywnego, a najmniej ubóstwa skrajnego.
zasięg ubóstwa skrajnego w 2018 r.	+1,3 p. proc. r/r	

udział gospodarstw domowych z bardzo dobrą lub raczej dobrą sytuacją materialną w 2018 r.	+8,8 p. proc. r/r	W 2018 r. utrzymała się korzystna tendencja poprawy subiektywnej oceny warunków życia gospodarstw. W ujęciu rocznym zwiększył się odsetek gospodarstw domowych oceniających swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą albo raczej dobrą, a zmniejszył się – gospodarstw postrzegających ją jako raczej złą albo złą oraz jako przeciętną.
---	-------------------	---

## Pomoc społeczna i wspieranie rodziny w 2018 r.

świadczenie wychowawcze „Rodzina 500+”	-4,0% r/r	W 2018 r. świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie objęto mniej dzieci niż w 2017 r. Wydatki z tytułu wypłaty świadczeń wychowawczych stanowiły 14,6% wydatków ogółem w Polsce.
beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	-9,8% r/r	W 2018 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i liczba ich gospodarstw domowych była mniejsza niż rok wcześniej.
placówki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3	+15,9% r/r	Z roku na rok poprawia się sytuacja w zakresie instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3. W 2018 r. wzrosła liczba placówek i proponowanych przez nie miejsc (aż 92,4% z nich oferowały żłobki), a także przebywających w nich dzieci.
miejsca w placówkach	+25,5% r/r	

## Warunki mieszkaniowe w 2018 r.

zasoby mieszkaniowe	+1,7% r/r	Wzrost liczby mieszkań w zasobach mieszkaniowych w 2018 r. był nieznacznie większy niż rok wcześniej i większy niż średnio w kraju. Na terenie województwa zlokalizowanych było ponad 15% zasobów krajowych.
powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 osobę	30,8 m <sup>2</sup>	W skali roku zwiększyła się, zarówno w miastach, jak i na wsi, powierzchnia mieszkania przypadająca na 1 osobę. Nieznacznie zmniejszyła się liczba osób w mieszkaniu.
odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg	95,9%	Najwięcej mieszkań wyposażonych było w wodociąg; ich odsetek w porównaniu z 2017 r. nieznacznie wzrósł. Zwiększył się także w skali roku udział mieszkań wyposażonych w inne instalacje techniczno-sanitarne w ogólnej ich liczbie; spadek dotyczył jedynie mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy.
zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	+5,0% r/r	W 2018 r. odnotowano kolejne inwestycje w obszarze infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej oraz gazowej (wzrosła długość sieci oraz przyłączy prowadzących do budynków). Zwiększyło się zużycie wody z wodociągów przez gospodarstwa domowe oraz wzrosła ilość ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną, natomiast spadło zużycie gazu z sieci.
zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	-2,8% r/r	

## Ochrona zdrowia w 2018 r.

kadra medyczna		W 2018 r. wzrosła liczba personelu medycznego pracującego bezpośrednio z pacjentem, z wyłączeniem lekarzy dentyistów oraz farmaceutów. Wśród lekarzy najwięcej było specjalistów z zakresu chirurgii, chorób wewnętrznych i medycyny rodzinnej.
lekarze	+2,3% r/r	
lekarze dentyści	-2,9% r/r	
pielęgniarki	+2,2% r/r	
położne	+5,8% r/r	
farmaceuci	-1,6% r/r	
fizjoterapeuci	+3,7% r/r	
diagności laboratoryjni	+22,5% r/r	
podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	+0,1% r/r	
porady	+1,2% r/r	



szpitale ogólne	+2,5% r/r	Więcej niż w 2017 r. było szpitali ogólnych, które dysponowały mniejszą liczbą łóżek. Na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało 48 łóżek (średnio 210 osób na łóżko). W szpitalach hospitalizowanych było mniej pacjentów.
łóżka	-1,1% r/r	
wyjazdy zespołów ratownictwa medycznego	-4,0% r/r	W 2018 r. odnotowano mniej niż rok wcześniej wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia. Udzieliły one mniej świadczeń zdrowotnych niż rok wcześniej.

#### Kultura w 2018 r.

liczba placówek bibliotecznych	-1,1% r/r	W 2018 r. liczba placówek bibliotecznych była niższa niż przed rokiem. Odnotowano również spadek liczby teatrów i instytucji muzycznych oraz galerii i salonów sztuki.
liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic	+8,1% r/r	W 2018 r. wyższa niż przed rokiem była liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. Więcej było także kin stałych i muzeów (łącznie z oddziałami).

#### Bezpieczeństwo publiczne w 2019 r.

przestępstwa stwierdzone	+1,9% r/r	Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych była wyższa niż w 2018 r. Zmniejszył się natomiast wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw do 62,7%. Na drogach województwa Policja odnotowała mniej wypadków.
wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw	-1,9 p. proc. r/r	
wypadki drogowe	-5,8% r/r	

#### Spółeczeństwo informacyjne w 2019 r.

gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu	87,4%	Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu był o 0,7 p. proc. wyższy niż w kraju. W porównaniu z 2018 r. zwiększył się o 3,8 p. proc. odsetek osób korzystających z usług administracji publicznej.
osoby w wieku 16–74 lata korzystające z usług administracji publicznej	45,7%	

#### Aktywność społeczna w 2019 r.

fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	+5,0% r/r	W 2019 r. utrzymał się wzrost w skali roku liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Wśród mieszkańców województwa mazowieckiego, wzrósł również wskaźnik zaufania do ludzi.
--	-----------	---

#### Produkt krajowy brutto w 2018 r.

produkt krajowy brutto (ceny bieżące)	+7,1% r/r	Według wstępnego szacunku produkt krajowy brutto był wyższy niż w 2017 r. Zwiększył się również udział województwa w generowaniu PKB. Poprawiła się relacja PKB na 1 mieszkańca według paritetu siły nabywczej do średniej unijnej.
produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (w PPS; UE28=100)	+2 p. proc. r/r	

## Koniunktura gospodarcza w kwietniu 2020 r.

wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności:	
przetwórstwo przemysłowe	-32,6
budownictwo	-42,2
handel hurtowy	-34,0
handel detaliczny	-55,4
transport i gospodarka magazynowa	-43,2
zakwaterowanie i gastronomia	-71,9
informacja i komunikacja	-22,1

W kwietniu 2020 r. koniunktura gospodarcza oceniana była najgorzej od początku prowadzenia badania we wszystkich prezentowanych obszarach gospodarki. Największy spadek ocen w tym zakresie odnotowano w zakwaterowaniu i gastronomii.

## Podmioty gospodarki narodowej w 2019 r.

podmioty gospodarki narodowej	+4,7% r/r
-------------------------------	-----------

W 2019 r. utrzymał się wzrost w skali roku liczby podmiotów gospodarki narodowej. Najliczniejszą grupę podmiotów według form prawnych stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, tj. 65,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON.

## Działalność badawcza i rozwojowa oraz innowacyjna w 2018 r.

nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową	+19,2% r/r
pracujący w B+R	+13,5% r/r
nakłady na działalność innowacyjną	
w przemyśle	-23,8% r/r
w usługach	-13,1% r/r

Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową były wyższe niż w roku poprzednim. Wzrosła również liczba osób zaangażowanych w działalność B+R. Niższe niż w 2017 r. były natomiast nakłady poniesione na działalność innowacyjną zarówno w grupie przedsiębiorstw przemysłowych, jak i w grupie z sektora usług.

## Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach w 2019 r.

przedsiębiorstwa wykorzystujące komputery	97,2%
przedsiębiorstwa zatrudniające specjalistów ICT	+9,5 p. proc. r/r
przedsiębiorstwa otrzymujące zamówienia przez sieci komputerowe	+1,9 p. proc. r/r

Odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących w swojej działalności komputery był na podobnym poziomie jak w 2018 r. Więcej natomiast było przedsiębiorstw zatrudniających osoby posiadające specjalistyczne umiejętności w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz otrzymujących zamówienia przez sieci komputerowe.

### Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2019 r.

wynik finansowy netto	+6,7% r/r
wskaźnik rentowności obrotu	
brutto	4,6%
netto	3,7%

Wyniki finansowe brutto i netto badanych przedsiębiorstw były wyższe od uzyskanych w 2018 r. Nie zmienił się wskaźnik poziomu kosztów oraz wskaźniki rentowności obrotu brutto i netto. Większy był natomiast udział jednostek wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw.

### Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw niefinansowych w 2019 r.

nakłady inwestycyjne (ceny bieżące)	+8,7% r/r
-------------------------------------	-----------

Nakłady inwestycyjne badanych przedsiębiorstw były wyższe niż w 2018 r. Wzrosły zarówno nakłady na budynki i budowle, jak i na zakupy. Rozpoczęto mniej niż przed rokiem nowych inwestycji, ale ich wartość kosztorysowa była wyższa.

### Rolnictwo w 2019 r.

zbiory	
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	-3,9% r/r
rzepak i rzepik	+12,5% r/r
ziemniaki	-3,8% r/r
buraki cukrowe	-9,9% r/r
bydło	+6,1% r/r
trzoda chlewna	-11,5% r/r
skup produktów rolnych	
ogółem	+0,6% r/r
produkty roślinne	-8,3% r/r
produkty zwierzęce	+3,5% r/r

Produkcja zbóż, ziemniaków oraz buraków cukrowych była niższa niż w 2018 r., natomiast produkcja rzepaku i rzepiku – wyższa.

W czerwcu 2019 r. odnotowano wzrost w skali roku pogłowia bydła i owiec oraz spadek pogłowia trzody chlewnej i drobiu.

Producenci z województwa mazowieckiego dostarczyli do skupu więcej niż w 2018 r. żyta, żywca rzeźnego wieprzowego i drobiowego oraz mleka. Mniejsza była podaż pszenicy i żywca wołowego.

Na rynku rolnym średnie ceny podstawowych produktów roślinnych i zwierzęcych były wyższe niż w 2018 r.

### Przemysł w 2019 r.

produkcja sprzedana przemysłu (ceny stałe)	+5,5% r/r
--	-----------

Zwiększenie produkcji sprzedanej przemysłu w 2019 r. wynikało głównie ze wzrostu przetwórstwa przemysłowego, które (w cenach bieżących) stanowiło 82,3% wartości sprzedanej produkcji ogółem. Wzrostowi produkcji (w ujęciu rocznym) towarzyszyło zwiększenie wydajności pracy i przeciętnego zatrudnienia. W 2019 r. przedsiębiorstwa mające siedzibę w województwie mazowieckim wytworzyły 20,1% krajowej produkcji sprzedanej przemysłu (najwięcej w Polsce).

### Budownictwo w 2019 r.

produkcja sprzedana budownictwa (ceny bieżące)	+11,5% r/r
--	------------

W skali roku odnotowano wzrost produkcji sprzedanej budownictwa. Zwiększyła się wydajność pracy mierzona wartością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego. W 2019 r. produkcja sprzedana budownictwa stanowiła 31,4% produkcji sprzedanej budownictwa w kraju (najwięcej w Polsce).

## EXECUTIVE SUMMARY

produkcja budowlano- -montażowa (ceny bieżące)	-1,9% r/r	Niższa niż w 2018 r. była produkcja budowlano-montażowa. Zwiększenie produkcji zanotowano w podmiotach specjalizujących się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej.
mieszkania oddane do użytkowania	+5,1% r/r	Mieszkań oddanych do użytkowania było więcej niż w 2018 r., wzrosła także przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania. Połowa efektów rzeczowych budownictwa mieszkaniowego uzyskanych w województwie koncentruje się w m.st. Warszawie.

### Rynek wewnętrzny w 2019 r.

sprzedaż detaliczna	+7,4% r/r	W 2019 r. zarówno sprzedaż detaliczna, jak i hurtowa były wyższe niż przed rokiem. Wzrost sprzedaży detalicznej nastąpił głównie dzięki większej sprzedaży w jednostkach handlujących meblami, RTV, AGD.
sprzedaż hurtowa	+5,4% r/r	

### Transport w 2018 r.

drogi publiczne o twardej nawierzchni	+1,8% r/r	W 2018 r. zwiększyła się długość dróg publicznych o twardej nawierzchni, a zmniejszyła się długość dróg o nawierzchni gruntowej. Drogi o nawierzchni twardej ulepszonej stanowiły 95,4% długości dróg o nawierzchni twardej. Drogi o nawierzchni gruntowej stanowiły 29,7% długości dróg publicznych.
przewozy pasażerów w transporcie zarobkowym (bez przedsiębiorstw komunikacji miejskiej)	-18,8% r/r	Mniej niż w 2017 r. przewieziono pasażerów transportem zarobkowym. Zmniejszyła się liczba linii krajowych, a zwiększyła międzynarodowych.
przewozy pasażerów komunikacją miejską naziemną	+4,0% r/r	Więcej niż przed rokiem przewieziono pasażerów komunikacją miejską naziemną i metrem.
metrem	+1,3% r/r	
przewozy pasażerów w transporcie lotniczym	+11,5% r/r	W 2018 r. transportem lotniczym przewieziono więcej pasażerów niż rok wcześniej; lotniska województwa obsłużyły 45,6% ruchu pasażerskiego w kraju.

### Energia w 2018 r.

produkcja energii elektrycznej	+22,2% r/r	W 2018 r. produkcja energii elektrycznej była wyższa niż przed rokiem i stanowiła 17,9% ogółu wyprodukowanej energii elektrycznej w kraju.
zużycie energii elektrycznej	+7,4% r/r	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2018 r. było wyższe niż w roku poprzednim. W ujęciu rocznym zwiększyła się także liczba gospodarstw domowych korzystających z energii elektrycznej. W przeliczeniu na 1 mieszkańca zużycie energii elektrycznej wzrosło i było przeciętnie o 17,5% wyższe niż w kraju.

#### Dochody jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r.

dochody ogółem	+10,5% r/r
dochody własne	+10,3% r/r
dotacje z funduszy europejskich	+97,3% r/r

Dochody jednostek samorządu terytorialnego były wyższe niż uzyskane w 2017 r., przy czym dotacje wzrosły relatywnie bardziej niż dochody własne i subwencja ogólna. W skali roku niemal się podwoiły dotacje otrzymane na realizację projektów europejskich.

#### Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r.

wydatki ogółem	+11,9% r/r
wydatki inwestycyjne	+40,1% r/r

Wydatki jednostek samorządu terytorialnego były wyższe niż zrealizowane w 2017 r., przy czym wydatki majątkowe wzrosły relatywnie bardziej niż wydatki bieżące. W porównaniu z rokiem poprzednim znacznie zwiększyła się kwota wydatków inwestycyjnych.

#### Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r.

relacja wyniku do dochodów ogółem	-0,7%
udział jednostek z deficytem	+21,4 p. proc. r/r

W 2018 r. jednostki samorządu terytorialnego uzyskały deficyt budżetowy (wobec nadwyżki rok wcześniej), ale był on stosunkowo niewielki w relacji do dochodów ogółem. W skali roku znacznie wzrosła liczba jednostek z deficytem budżetowym.

## Executive summary

### Meteorological conditions in 2019

average annual temperature at the measuring station	
in Mława	9.9°C
in Warszawa	10.9°C

The average annual air temperature was higher than the average values designated for previous periods starting from 1971.

### Land area in 2018

reclaimed land	+21.6% y/y
managed land	-43.3% y/y

During the year, more land was reclaimed than in 2017. The area of managed land was smaller than in the previous year.

### Water consumption. Municipal and industrial wastewater in 2018

water consumption for the needs of the national economy and total population	-5.9% y/y
water consumption for household needs	+5.5% y/y
wastewater requiring treatment	
municipal	+1.6% y/y
industrial	+7.4% y/y
population connected to wastewater treatment plants	+0.8 pp y/y

Compared to 2017, the total water consumption was lower, of which in industry and for agriculture and forestry. However, more water was used for household needs. The amount of wastewater requiring both municipal and industrial treatment increased. The percentage of persons connected to wastewater treatment plants also increased to 73.1%.

### Pollution and protection of air in 2018

emission of air pollutants	
particulates	-6.0% y/y
gases (excluding carbon dioxide)	-17.6% y/y
pollutants retained in pollutant reduction systems	
particulates	+0.1 pp y/y
gases (excluding carbon dioxide)	+6.5 pp y/y

The emission of particulates and gas air pollutants (excluding carbon dioxide) from plants of significant nuisance to air quality was lower than in the previous year. Particulate pollutants retained or neutralized in pollutant reduction systems were at a similar level as in 2017. The reduction ratio of gas pollutants (excluding carbon dioxide) increased more.

### Nature protection. Forests in 2018

area under legal protection	-162 ha y/y
share in total area	29.7%
forest land	+1296 ha y/y
forest cover	+0.1 pp y/y

Compared to 2017, the area under legal protection decreased, while its share in the total area did not change. The forest land area was larger and the forest cover indicator increased to 23.4%.

### Industrial and municipal waste in 2018

industrial waste generated	+7.5% y/y
municipal waste collected	+2.0% y/y
municipal waste collected separately	+1.5% y/y

The amount of generated industrial waste increased, which was mainly transferred to other recipients. Also more, compared to 2017, municipal waste was collected, of which municipal waste collected separately.

### Economic aspects of environmental protection in 2018

outlays on fixed assets for environmental protection	+77.4% y/y
outlays on fixed assets for water management	+22.5% y/y

Outlays on fixed assets for environmental protection and water management were higher than in 2017. Most of these outlays were financed from the investor's own resources.

### Population in 2019

growth rate	+0.37% y/y
natural increase per 10 thousand population	3 persons
total net migration for permanent residence per 10 thousand population	33 persons

Mazowieckie Voivodship is populating year on year, but to a greater extent as a result of migration movement than natural movement. In 2019, the annual growth rate of population amounted to 19.8 thousand persons.

### Education in the 2018/19 school year

children in pre-primary education establishments	+2.9% y/y
pupils in primary schools for children and youth	+14.8% y/y
students in upper secondary and post-primary schools for children and youth	+1.3% y/y
students in higher education institutions	-4.8% y/y

The 2018/19 school year was the next in which the increase in the number of children in pre-primary education was recorded.

The new school system, restoring an 8-year primary school, was in force for the second year, which resulted in an increase in the number of pupils and a lack of graduates from the 2017/18 school year in these schools. The last cohort of youth was educated in phased out establishments or sections of lower secondary schools.

More students attended post-primary and upper secondary schools than in the previous school year. The most popular were those schools that gave the opportunity to pass matriculation exam and thus continue their education in higher education institutions. 90.7% of the total number of students at this level of education attended these schools.

Starting from the 2005/06 academic year, a decrease in the number of students is noted, resulting, among others, from demographic change, i.e. a decrease in the population of persons aged 19–24.

## Labour resources

employed persons in 2018	+1.6% y/y	In 2018, there was an annual increase in the number of persons employed in the national economy. In Mazowieckie Voivodship, the largest number were employed persons and accounted for 17.0% of this population in the country.
registered unemployment rate in 2019	4.4%	In 2019, there was a decrease in both the unemployment rate and the number of registered unemployed persons on an annual basis; labour offices registered fewer job offers.
employment rate by LFS in 2019	+1.2 pp	According to the results of the Labour Force Survey (LFS) conducted in the fourth quarter of 2019, there was an increase in employment rate and economic activity rate, a decrease in unemployment rate on an annual basis. The ratio of employed persons to persons not in employment decreased.
unemployment rate by LFS in 2019	-1.0 pp	

## Wealth of residents

average monthly gross wages and salaries in 2019	+5.2% y/y	In 2019, the average monthly gross wages and salaries in the enterprise sector in annual terms grew slower than in the previous year and slower than in the country. The average wages and salaries in the voivodship were the highest in the country and accounted for 117.9% of the average wages and salaries.
average monthly retirement and other pensions in 2019	+4.9% y/y	The average retirement and other pensions paid in 2019 were higher than in the previous year, whereas the benefits paid by the Social Insurance Institution grew slower than the benefits of farmers.
Social Insurance Institution		
Agricultural Social Insurance Fund	+5.5% y/y	
household income in 2018	+6.2% y/y	In 2018, the average monthly available income per capita continued to increase annually, but the rate of change was lower than a year earlier.
relative poverty rate in 2018	+2.2 pp y/y	Despite the improvement in the material situation of households observed in 2018, the economic poverty rates increased. In relation to the previous year, the relative poverty rate increased the most, and the least extreme poverty.
extreme poverty rate in 2018	+1.3 pp y/y	
share of households with a very good or rather good financial situation in 2018	+8.8 pp y/y	The favourable tendency to improve the subjective assessment of the living conditions of households continued. In annual terms, the percentage of households assessing their financial situation as very good or rather good increased, and decreased – of households perceiving it as rather bad or bad and as average.

## Social assistance and family support in 2018

child-raising benefit "Family 500 plus"	-4.0% y/y	In 2018, the child-raising benefit in the amount of PLN 500 per month covered fewer children than in 2017. Expenditure related to the payment of child-raising benefits accounted for 14.6% of total expenditure in Poland.
beneficiaries of social assistance at domicile	-9.8% y/y	In 2018, the number of beneficiaries of social assistance at domicile and the number of their households was smaller than in the previous year.



facilities providing care for children up to the age of 3	+15.9% y/y	The situation in the area of institutional care for children up to the age of 3 improves year by year. In 2018, the number of facilities and places proposed by them increased (as many as 92.4% of them offered nurseries), as well as children staying in them.
places in facilities	+25.5% y/y	

### Living conditions in 2018

dwelling stocks	+1.7% y/y	The increase in the number of dwellings in dwelling stocks in 2018 was slightly higher than a year earlier and higher than the national average. Over 15% of national stocks were located in the voivodship.
useful floor area of a dwelling per person	30.8 m <sup>2</sup>	Over the year, the area of a dwelling per person increased, both in urban and in rural areas. The number of persons in a dwelling dropped slightly.
percentage of dwellings connected to water supply system	95.9%	Most dwellings were connected to water supply system; their percentage compared to 2017 slightly increased. The share of dwellings equipped with technical and sanitary installations in their total number increased over the year; the decrease concerned only dwellings connected to gas supply system.
consumption of water from water supply system in households per capita	+5.0% y/y	In 2018, in Mazowieckie Voivodship, compared to 2017, the development of water supply, sewage and gas infrastructure was noted (the length of the network and connections leading to buildings increased). Household water consumption from water supply system increased, as well as wastewater discharged by sewage network, while gas consumption from the gas supply system decreased.
consumptions of gas from gas supply system per capita	-2.8% y/y	

### Health care in 2018

medical personnel		In 2018, the number of medical personnel working directly with the patient increased, excluding dentists and pharmacists. Among the doctors, most were specialists in the field of surgery, internal medicine and family medicine.
doctors	+2.3% y/y	
dentists	-2.9% y/y	
nurses	+2.2% y/y	
midwives	+5.8% y/y	
pharmacists	-1.6% y/y	
physiotherapists	+3.7% y/y	
laboratory diagnosticians	+22.5% y/y	
out-patient health care entities	+0.1% y/y	In 2018, the number of out-patient health care entities as well as consultations provided was larger than in 2017.
consultations	+1.2% y/y	There were more general hospitals which had fewer beds at their disposal. There were 48 beds per 10 thousand residents of the voivodship (an average of 210 persons per bed). There were fewer patients in hospitals.
general hospitals	+2.5% y/y	
beds	-1.1% y/y	
calls to the occurrence places of emergency rescue teams	-4.0% y/y	In 2018, there were fewer calls to the occurrence places of emergency rescue teams than in the previous year. The teams provided fewer health care benefits than a year earlier.

## Culture in 2018

number of library units	-1.1% y/y	In 2018, the number of library units was lower than in the previous year. The number of theatres and music institutions as well as art galleries and salons also decreased.
number of centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres	+8.1% y/y	In 2018, the number of centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres was higher than a year before. The number of fixed cinemas and museums (including branches) increased as well.

## Public safety in 2019

ascertained crimes	+1.9% y/y	The number of ascertained crimes in completed preparatory proceedings was higher than in 2018. On the other hand, the rate of detectability of delinquents in crimes decreased to 62.7%. The Police reported fewer accidents on the roads of the voivodship.
rate of detectability of delinquents in crimes	-1.9 pp y/y	
road accidents	-5.8% y/y	

## Information society in 2019

households with Internet access	87.4%	The percentage of households with Internet access at home was by 0.7 pp higher than in the country. Compared to 2018, the percentage of persons using public administration services increased by 3.8 pp.
persons aged 16–74 using public administration services	45.7%	

## Social activity in 2019

foundations, associations and social organizations	+5.0% y/y	In 2019, an annual growth in the number of foundations, associations and social organizations continued. Among the inhabitants of Mazowieckie Voivodship, the indicator of trust in people increased.
--	-----------	---

## Gross domestic product in 2018

gross domestic product (current prices)	+7.1% y/y	According to preliminary estimates, the gross domestic product was higher than in 2017. The voivodship's share in generating GDP has also increased. The ratio of GDP per capita according to purchasing power parity to the EU average has improved.
gross domestic product per capita (in PPS; EU28=100)	+2 pp y/y	

## Business tendency in April 2020

general business climate indicator by kind of activity:		In April 2020, the economic situation was rated the worst since the beginning of the survey in all presented areas of the economy. The largest drop in ratings in this area was recorded in accommodation and catering.
manufacturing	-32.6	
construction	-42.2	
wholesale trade	-34.0	
retail trade	-55.4	
transportation and storage	-43.2	

accommodation and catering	-71.9
information and communication	-22.1

#### Entities of the national economy in 2019

entities of the national economy	+4.7% y/y
----------------------------------	-----------

In 2019, the annual growth in the number of entities of the national economy continued. The most numerous group of entities according to legal status were natural persons conducting economic activity, i.e. 65.5% of total entities registered in the REGON register.

#### Research and development and innovation activity in 2018

internal expenditure on research and development	+19.2% y/y
persons employed in R&D	
expenditure on innovation activities	+13.5% y/y
in industry	-23.8% y/y
in services	-13.1% y/y

Internal expenditure on research and development activities were higher than in the previous year. The number of persons involved in R&D has also increased. On the other hand, expenditure on innovation activities was lower than in 2017, both in the group of industrial enterprises and in the group from the services sector.

#### Use of information and communication technologies in enterprises in 2019

enterprises using computers	97.2%
enterprises employing ICT specialists	+9.5 pp y/y
enterprises receiving orders via computer networks	+1.9 pp y/y

The percentage of enterprises using computers in their operations was at a similar level as in the previous year. On the other hand, there were more enterprises employing persons with specialized skills in the field of information and communication, and receiving orders via computer networks.

#### Financial results of non-financial enterprises in 2019

net financial result	+6.7% y/y
turnover profitability rate	
gross	4.6%
net	3.7%

The gross and net financial results of the surveyed enterprises were higher than in 2018. Cost level indicator as well as gross and net turnover profitability rates did not change. In contrast, share of units showing net profit in the total number of enterprises was higher.

#### Investment outlays of non-financial enterprises in 2019

investment outlays (current prices)	+8.7% y/y
-------------------------------------	-----------

Investment outlays of the surveyed enterprises were higher than in 2018. Outlays on buildings and structures as well as outlays on purchases increased. Enterprises started less new investments than a year before, but estimated value of these investments was higher.

## Agriculture in 2019

production		Production of cereals, potatoes as well as sugar beets was lower than in 2018, while production of rape and turnip rape was higher.
basic cereals with cereal mixed	-3.9% y/y	
rape and turnip rape	+12.5% y/y	
potatoes	-3.8% y/y	
sugar beets	-9.9% y/y	
cattle	+6.1% y/y	In June 2019, an increase in annual terms in the number of cattle and sheep and a decrease in the number of pigs and poultry were recorded.
pigs	-11.5% y/y	
procurement of agricultural products total	+0.6% y/y	More, than in 2018, rye, pigs and poultry for slaughter as well as milk were provided to the procurement by producers from Mazowieckie Voivodship. The supply of wheat and cattle for slaughter was smaller.
crop output	-8.3% y/y	
animal output	+3.5% y/y	On the agricultural market average prices of basic plant and animal products were higher than in 2018.

## Industry in 2019

sold production of industry (constant prices)	+5.5% y/y	The increase in sold production of industry in 2019 resulted mainly from the increase in manufacturing, which (in current prices) amounted to 82.3% of the total value of sold production. The increase in production (in annual terms) was accompanied by an increase in labour productivity and average employment. In 2019, the enterprises located in Mazowieckie Voivodship generated 20.1% of the national sold production of industry (the most in Poland).
---	-----------	--

## Construction in 2019

sold production of construction (current prices)	+11.5% y/y	On a yearly basis, the increase in sold production of construction was recorded. There was an increase in the labour productivity, measured by the value of sold production per 1 employed person. In 2019, the sold production of construction accounted for 31.4% of the national sold production of construction (the most in Poland).
construction and assembly production (current prices)	-1.9% y/y	Construction and assembly production was lower than a year before. The increase in production was recorded in entities specializing in civil engineering.
dwellings completed	+5.1% y/y	There were more dwellings completed than in 2018, the average useful floor area of dwellings increased as well. Half of the material effects of housing construction obtained in the voivodship is concentrated in Warsaw capital city.

## Internal market in 2019

retail sales	+7.4% y/y	In 2019, both retail sales and wholesale were higher than a year before. The increase in retail sales was mainly due to higher sales in furniture, radio, TV and household appliances trading units.
wholesale	+5.4% y/y	

### Transport in 2018

hard-surfaced public roads	+1.8% y/y	In 2018, the length of hard-surfaced public roads increased, while the length of unsurfaced roads decreased. The improved hard surface roads accounted for 95.4% of the length of hard-surfaced roads. The unsurfaced roads accounted for 29.7% of the length of public roads.
transport of passengers in transport for hire or reward (excluding urban transport enterprises)	-18.8% y/y	Fewer passengers than a year earlier were carried by transport for hire or reward. The number of domestic lines has decreased and international lines have increased.
transport of passengers by urban transport		More passengers than a year earlier were carried by urban transport, both ground and metro.
ground	+4.0% y/y	
metro	+1.3% y/y	
transport of passengers in air transport	+11.5% y/y	More passengers were carried by air transport than a year earlier; voivodship's airports handled 45.6% of the country's passenger traffic.

### Energy in 2018

production of electricity	+22.2% y/y	In 2018, production of electricity was higher than in the previous year and accounted for 17.9% of total electricity produced in the country.
consumption of electricity	+7.4% y/y	The consumption of electricity in households in 2018 was higher than in the previous year. In annual terms, the number of households using electricity went up as well. Electricity consumption per capita increased and was on average 17.5% higher than in the country.

### Revenue of local government units in 2018

total revenue	+10.5% y/y	The revenue of local government units was higher than that obtained in 2017, with grants increasing relatively more than own revenue and general subvention. Grants received for European projects have almost doubled over the year.
own revenue	+10.3% y/y	
grants from European funds	+97.3% y/y	

### Expenditure of local government units in 2018

total expenditure	+11.9% y/y	Expenditure of local government units was higher than in 2017, with property expenditure increasing relatively more than current expenditure. Compared to the previous year, the amount of investment expenditure increased significantly.
investment expenditure	+40.1% y/y	

### Result of budgets of local government units in 2018

relation of result to total revenue	-0.7%	In 2018, local government units achieved a budget deficit (against the surplus a year earlier), but it was relatively small in relation to total revenue. The number of units with a budget deficit increased significantly throughout the year.
share of units with a deficit	+21.4 pp y/y	

## Rozdział 1

## Chapter 1

## Województwo na tle kraju

## Voivodship against the background of the country

**Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie**  
Table 1. Selected data for Poland and the voivodship

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Mazowieckie
Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania w powierzchni ogółem w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w % Share of devastated and degraded land requiring reclamation and management in total area in 2018 (as of 31st December) in %	0,2	0,1
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w 2018 r. w hm <sup>3</sup> Consumption of water for needs of the national economy and population during the year in 2018 in hm <sup>3</sup>	9434,6	2460,2
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzane do wód lub do ziemi w 2018 r. w hm <sup>3</sup> Industrial and municipal wastewater discharged into waters or into the ground in 2018 in hm <sup>3</sup>	8200,4	2289,2
Ścieki komunalne oczyszczane w ciągu roku ogółem w 2018 r. w dam <sup>3</sup> Municipal treated wastewater during the year in 2018 in dam <sup>3</sup>	1328655	218889
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2018 r. w tonach/rok: Emissions of air pollutants from plants especially noxious to air purity in 2018 in tonnes/year:		
gazowych gases	213214234	31629741
pyłowych particulates	31827	2582
Obszary prawnie chronione ogółem w powierzchni ogółem w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w % Total of legal protected area in total area in 2018 (as of 31st December) in %	32,6	29,7
Lesistość w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w % Forest cover in 2018 (as of 31st December) in %	29,6	23,4
Ludność na 1 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w 2019 r. (stan w dniu 31 grudnia) Population per 1 km <sup>2</sup> of total area in 2019 (as of 31st December)	123	153
Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2019 r. Natural increase per 1000 population in 2019	-0,9	0,4
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w 2019 r. Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population in 2019	0,2	3,3
Przeciętne trwanie życia w 2018 r. w latach: Life expectancy in 2018 in years:		
mężczyźni males	73,8	74,0
kobiety females	81,7	82,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego <sup>a</sup> na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat w 2018 r. Children attending pre-primary education establishments <sup>a</sup> per 1000 children aged 3–6 in 2018	895	949

a W przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych; łącznie z dziećmi przebywającymi przez cały rok szkolny w placówkach wykonujących działalność leczniczą.

a In nursery schools, pre-primary sections of primary schools, pre-primary education groups and pre-primary points; including children in units performing health care activities throughout the school year.

**Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie (cd.)**  
 Table 1. Selected data for Poland and the voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Mazowieckie
Wskaźnik zatrudnienia według BAEL <sup>b</sup> w 2019 r. w % Employment rate by LFS <sup>b</sup> w 2019 r. in %	54,4	58,4
Współczynnik aktywności zawodowej według BAEL <sup>b</sup> w 2019 r. w % Activity rate by LFS <sup>b</sup> in 2019 in %	56,2	60,3
Stopa bezrobocia według BAEL <sup>b</sup> w 2019 r. w % Unemployment rate by LFS <sup>b</sup> in 2019 in %	3,3	3,1
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy w 2019 r. (stan w dniu 31 grudnia) Unemployed persons per 1 job offer in 2019 (as of 31st December)	18	27
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw <sup>c</sup> w 2019 r. w zł Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector <sup>c</sup> in 2019 in PLN	5169,06	6095,17
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w 2019 r. w zł Average monthly retirement and other pension paid from non-agricultural social security system in 2019 in PLN	2264,06	2349,78
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2018 r. w zł Average monthly per capita available income in households in 2018 in PLN	1693,46	2031,59
Relatywna granica ubóstwa w 2018 r. w % Relative poverty threshold in 2018 in %	14,2	12,2
Granica ubóstwa skrajnego w 2018 r. w % Extreme poverty threshold in 2018 in %	5,4	4,3
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2018 r. w % Beneficiaries benefiting from social assistance in number of total population in 2018 in %	5,1	4,4
Udzielone świadczenia pomocy społecznej w 2018 r. w tys. zł Social assistance benefits granted in 2018 in thousand PLN	3485665	398998
Dzieci przebywające w żłobkach <sup>d</sup> i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w 2018 r. Children staying in nurseries <sup>d</sup> and children's clubs per 1000 children up to the age of 3 in 2018	105,3	111,1
Liczba ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) Population per out-patient health care unit in 2018 (as of 31st December)	1439	1618
Pracownicy medyczni na 10 tys. ludności w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia): Medical personnel per 10 thousand population in 2018 (as of 31st December):		
lekarze doctors	23,3	27,1
pielęgniarki nurses	50,2	53,1
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) Beds in general hospitals per 10 thousand population in 2018 (as of 31st December)	47,3	47,7
Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w 2018 r. w zł Gross domestic product (current prices) per capita in 2018 in PLN	55066 <sup>e</sup>	88677 <sup>e</sup>
Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w 2019 r. (stan w dniu 31 grudnia) Entities of the national economy per 10 thousand population in 2019 (as of 31st December)	1175	1576 <sup>f</sup>
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności w 2019 r. (stan w dniu 31 grudnia) Commercial companies with foreign capital participation per 10 thousand population in 2019 (as of 31st December)	20	61 <sup>f</sup>

<sup>b</sup> Przeciętne w roku. <sup>c</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. <sup>d</sup> Łącznie z oddziałami żłobkowymi i z żłobkami przyzakładowymi. <sup>e</sup> Wstępny szacunek. <sup>f</sup> Bez podmiotów, dla których informacja o adresie siedziby/miejscu zamieszkania nie występuje w rejestrze REGON.

<sup>b</sup> Annual averages. <sup>c</sup> Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons. <sup>d</sup> Including nursery wards and workplace nurseries. <sup>e</sup> Preliminary estimate. <sup>f</sup> Excluding entities for which the information about the business address does not exist in the REGON register.

**Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie (dok.)**  
 Table 1. Selected data for Poland and the voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Mazowieckie
Pracujący (personel wewnętrzny) w działalności badawczej i rozwojowej na 1000 osób aktywnych zawodowo <sup>g</sup> w 2018 r. Internal R&D personnel per 1000 economically active persons <sup>g</sup> in 2018	7,7	16,7
Udział przedsiębiorstw rentownych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw niefinansowych <sup>h</sup> w 2019 r. w % Share of profitable enterprises in the total number of non-financial enterprises <sup>h</sup> in 2019 in %	82,0	80,5
Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwach niefinansowych <sup>h</sup> w 2019 r. w % Cost level indicator in non-financial enterprises <sup>h</sup> in 2019 in %	95,4	95,4
Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw niefinansowych (ceny bieżące) <sup>h</sup> w 2019 r. – rok poprzedni=100 Indices of investment outlays of non-financial enterprises (current prices) <sup>h</sup> in 2019 – previous year=100	112,4	108,7
Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2019 r. (stan w dniu 1 czerwca) w szt. Cattle density per 100 ha of agricultural land in 2019 (as of 1st June) in heads	43,3	61,4
Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych w 2019 r. (stan w dniu 1 czerwca) w szt. Pigs density per 100 ha of agricultural land in 2019 (as of 1st June) in heads	73,4	55,8
Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) <sup>c</sup> na 1 przeciętnie zatrudnionego w przemyśle w 2019 r. w zł Sold production of industry (current prices) <sup>c</sup> per 1 average employed person in industry in 2019 in PLN	553443	810237
Produkcja sprzedana budownictwa (ceny bieżące) <sup>c</sup> na 1 przeciętnie zatrudnionego w budownictwie w 2019 r. w zł Sold production of construction (current prices) <sup>c</sup> per 1 average employed person in construction in 2019 in PLN	625052	923932
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności w 2019 r. Dwellings completed per 1000 population in 2019	5,4	8,0
Drogi powiatowe i gminne o twardej nawierzchni na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w km District and communal roads with hard surface per 100 km <sup>2</sup> of total area in 2018 (as of 31st December) in km	81,8	93,4
Linie kolejowe eksploatowane na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w km Railway lines operated per 100 km <sup>2</sup> of total area in 2018 (as of 31st December) in km	6,2	4,8
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w 2018 r. w % Share of renewable energy sources in production of electricity in 2018 in %	12,7	4,8

<sup>c</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. <sup>g</sup> Aktywni zawodowo (wszystkie osoby pracujące oraz uznane za bezrobotne) – na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – dane średnioroczne. <sup>h</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób.

<sup>c</sup> Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons. <sup>g</sup> Active population (all persons employed and considered unemployed) – based on the Labour Force Survey – average annual data. <sup>h</sup> Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49 persons.



## Rozdział 2

### Chapter 2

## Województwo na tle pozostałych województw

### Voivodship against the background of the other voivodships

**Mapa 1. Stężenie pyłów zawieszonych PM<sub>2,5</sub>, PM<sub>10</sub> i NO<sub>2</sub> w 2018 r.**

Map 1. Concentration of suspended particulates matter PM<sub>2,5</sub>, PM<sub>10</sub> and NO<sub>2</sub> in 2018

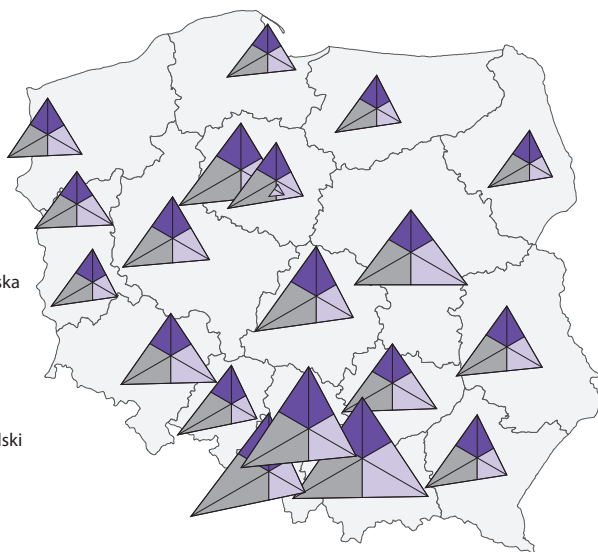
Wybrane obszary:  
Chosen areas:

aglomeracje:

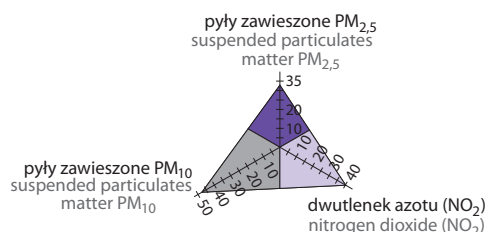
agglomerations:  
białostocka  
bydgoska  
górnoląska  
krakowska  
lubelska  
łódzka  
poznańska  
rybnicko-jastrzębska  
szczecińska  
trójmiejska  
warszawska  
wrocławska

miasta:

cities:  
Gorzów Wielkopolski  
Kielce  
Olsztyn  
Opole  
Rzeszów  
Toruń  
Zielona Góra

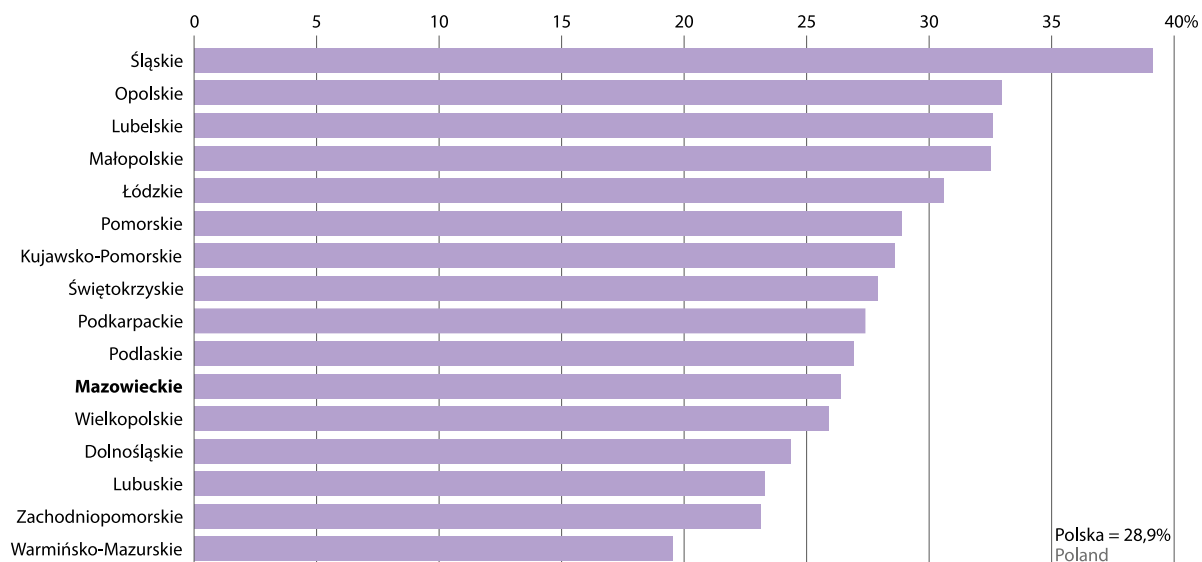


Średnia wartość normowanego stężenia  
średniego rocznego w µg/m<sup>3</sup>:  
Average value of standardised average  
annual concentration in µg/m<sup>3</sup>:



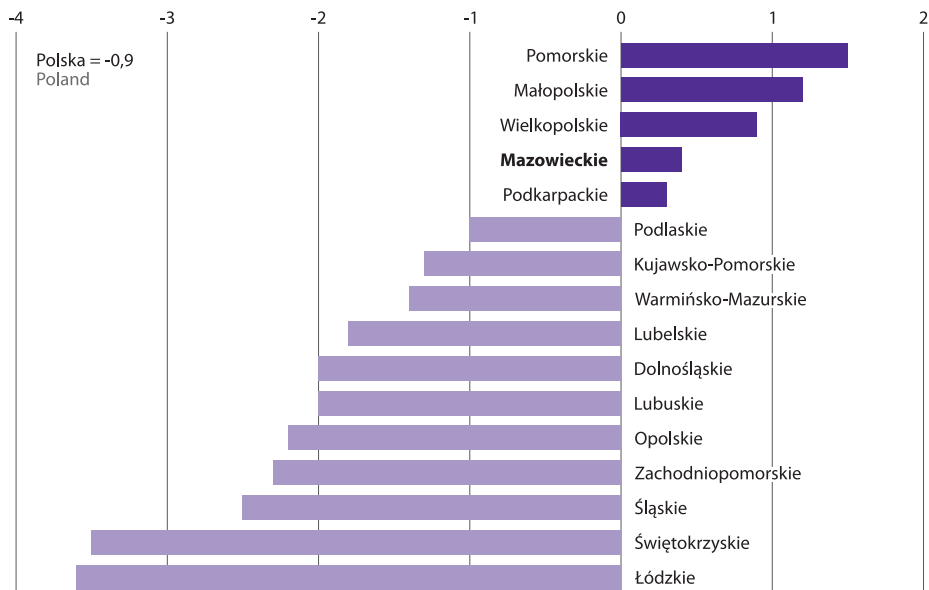
**Wykres 1. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w 2018 r.**

Chart 1. Municipal waste collected separately in relation to total municipal waste collected in 2018



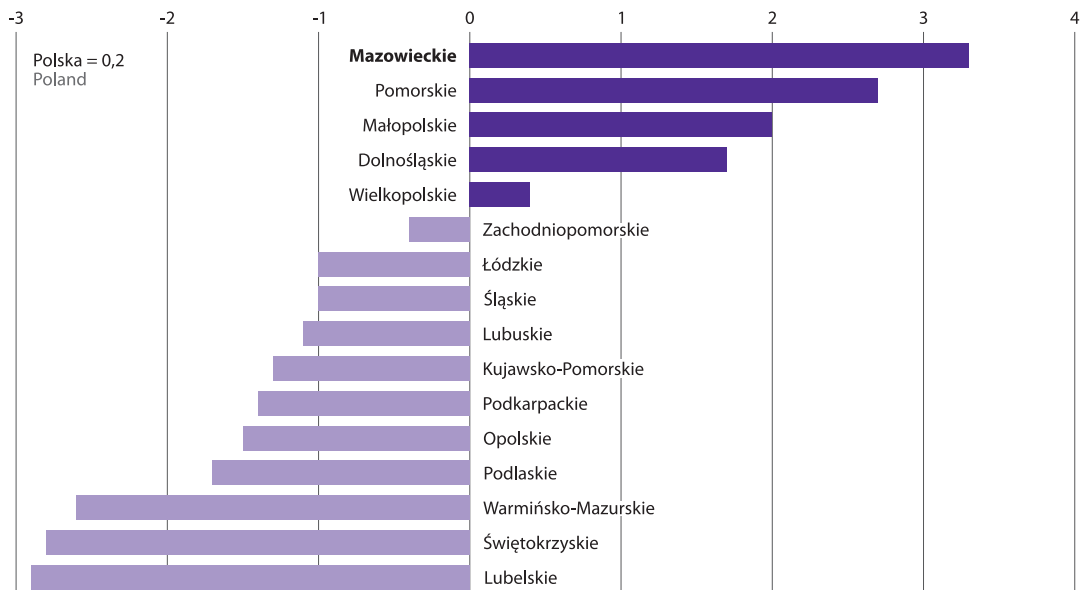
**Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2019 r.**

Chart 2. Natural increase per 1000 population in 2019

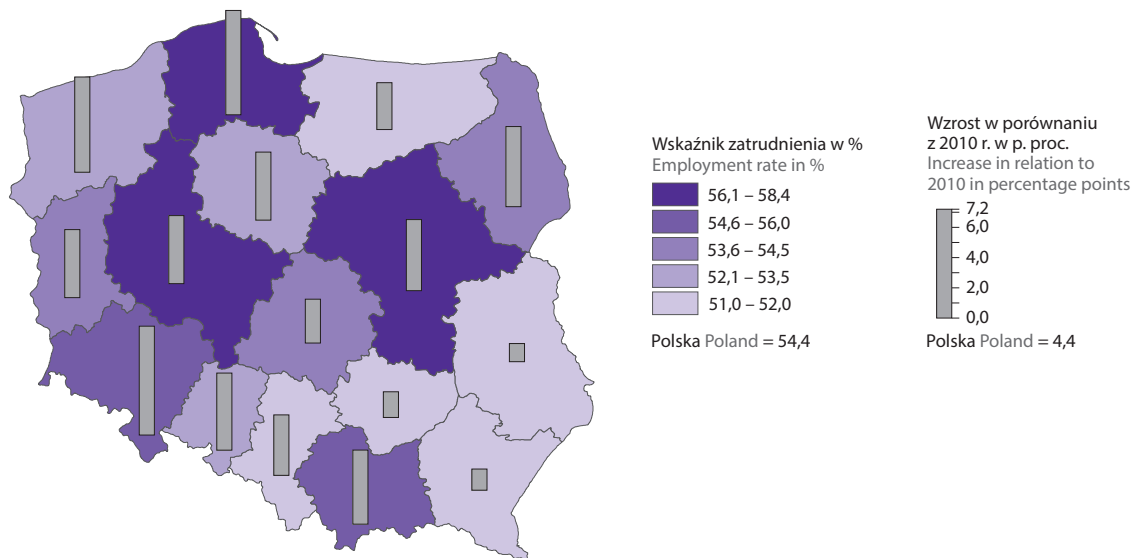


**Wykres 3. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w 2019 r.**

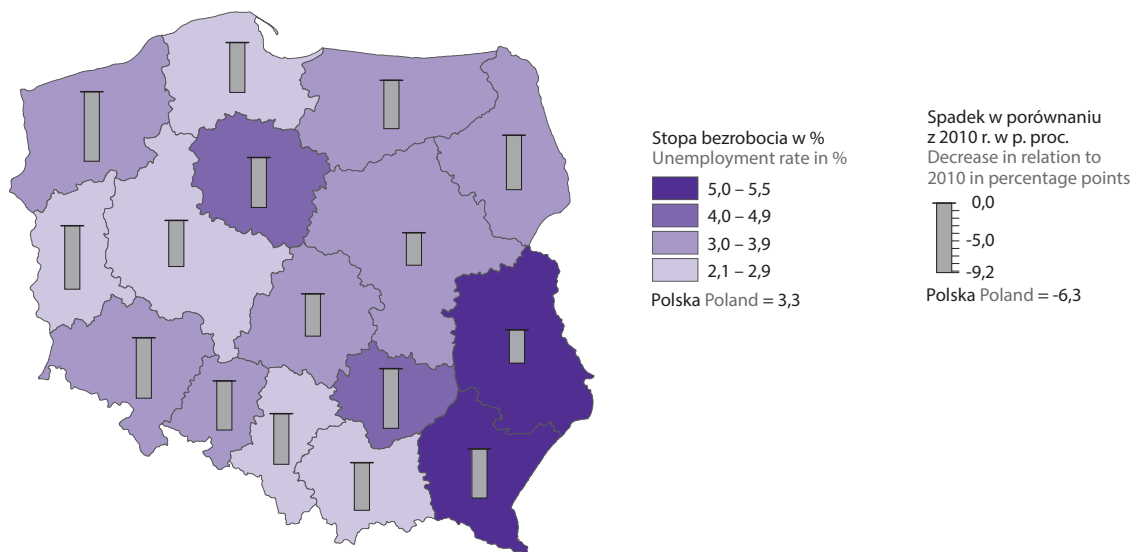
Chart 3. Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population in 2019



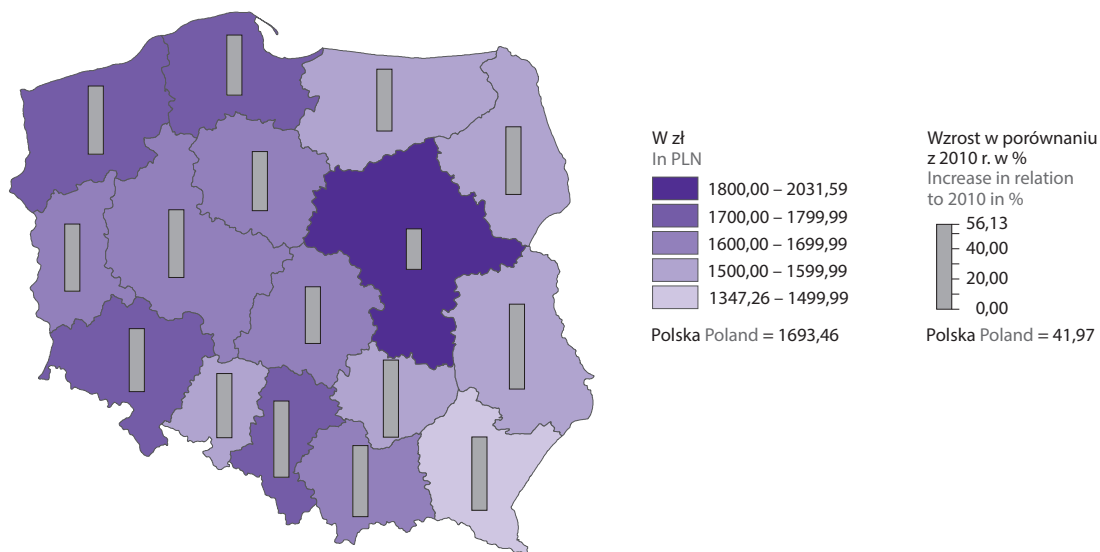
**Mapa 2. Wskaźnik zatrudnienia według BAEL w 2019 r. (przeciętne w roku)**  
 Map 2. Employment rate by LFS in 2019 (annual average)



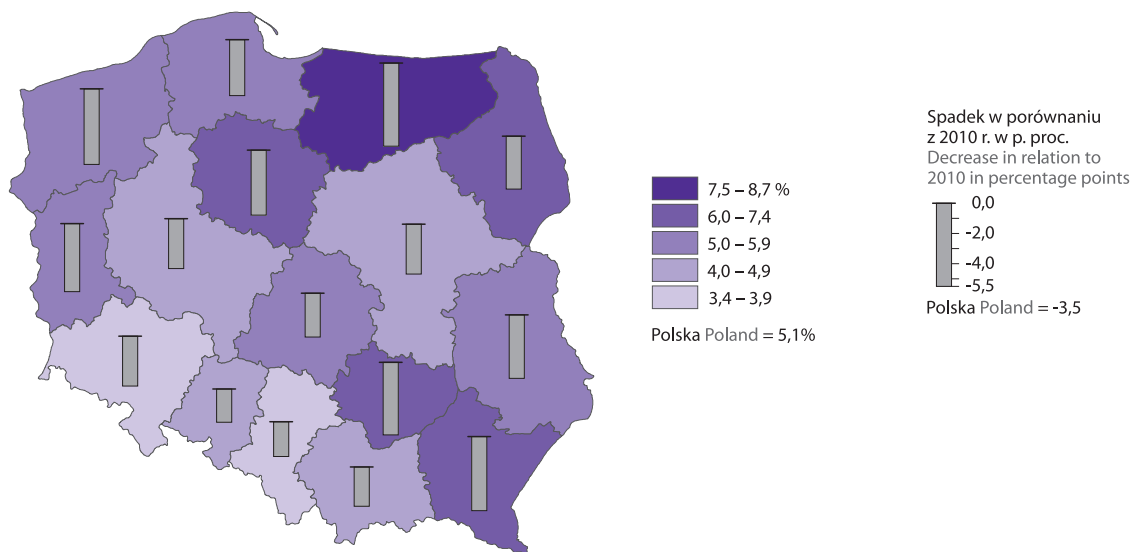
**Mapa 3. Stopa bezrobocia według BAEL w 2019 r. (przeciętne w roku)**  
 Map 3. Unemployment rate by LFS in 2019 (annual average)



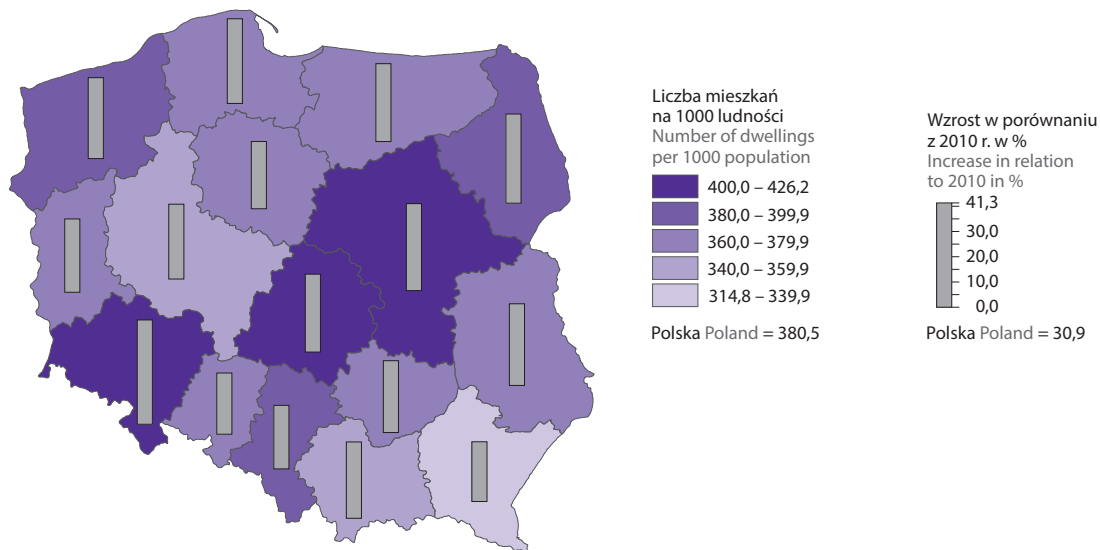
**Mapa 4. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2018 r.**  
 Map 4. Average monthly available income per capita in households in 2018



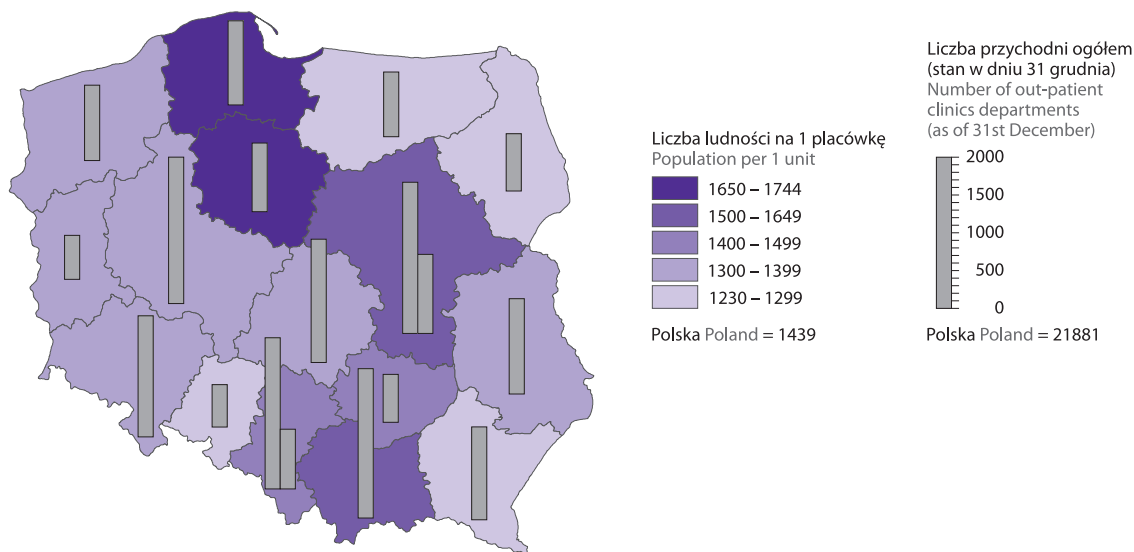
**Mapa 5. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2018 r.**  
 Map 5. Social assistance beneficiaries in the total population in 2018



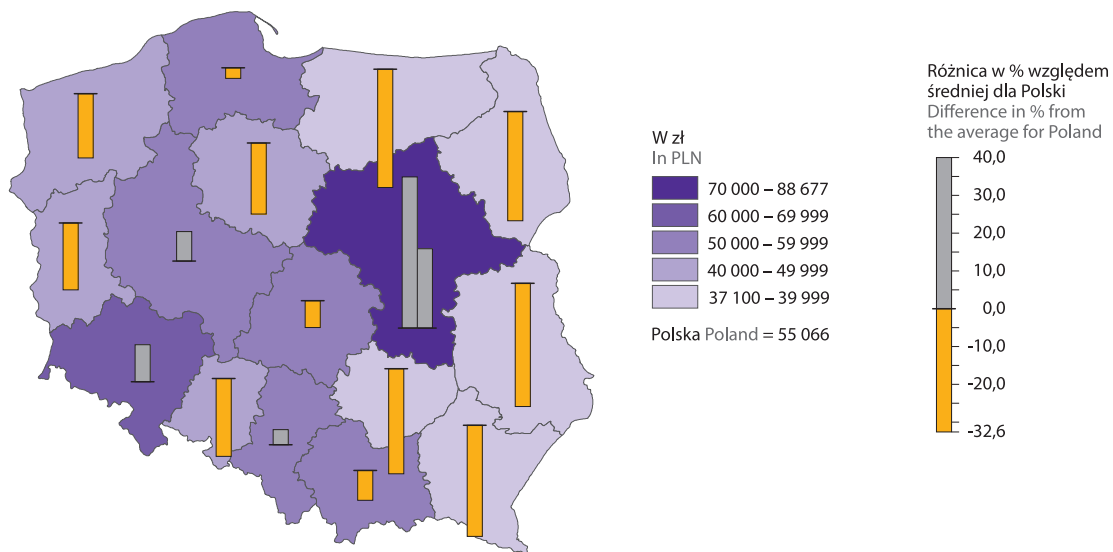
**Mapa 6. Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia)**  
 Map 6. Dwellings stocks per 1000 population in 2018 (as of 31st December)



**Mapa 7. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2018 r.**  
 Map 7. Out-patient health care units in 2018

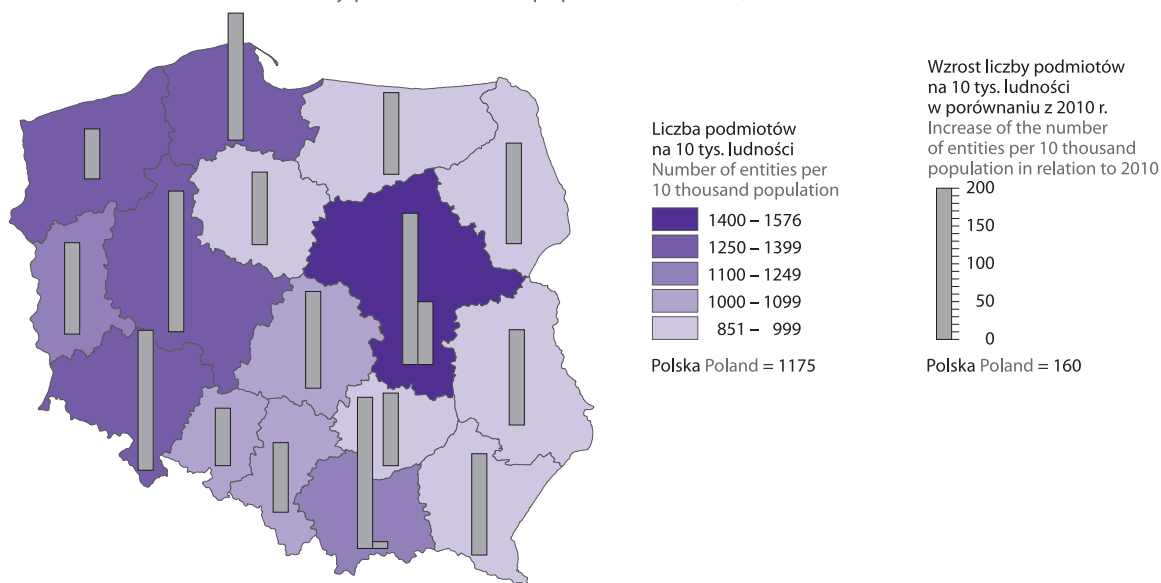


**Mapa 8. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2018 r. (ceny bieżące)<sup>a</sup>**  
 Map 8. Gross domestic product per capita in 2018 (current prices)<sup>a</sup>



<sup>a</sup> Szacunki wstępne.  
a Flash estimates.

**Mapa 9. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w 2019 r. (stan w dniu 31 grudnia)**  
 Map 9. Entities of the national economy per 10 thousand population in 2019 (as of 31st December)

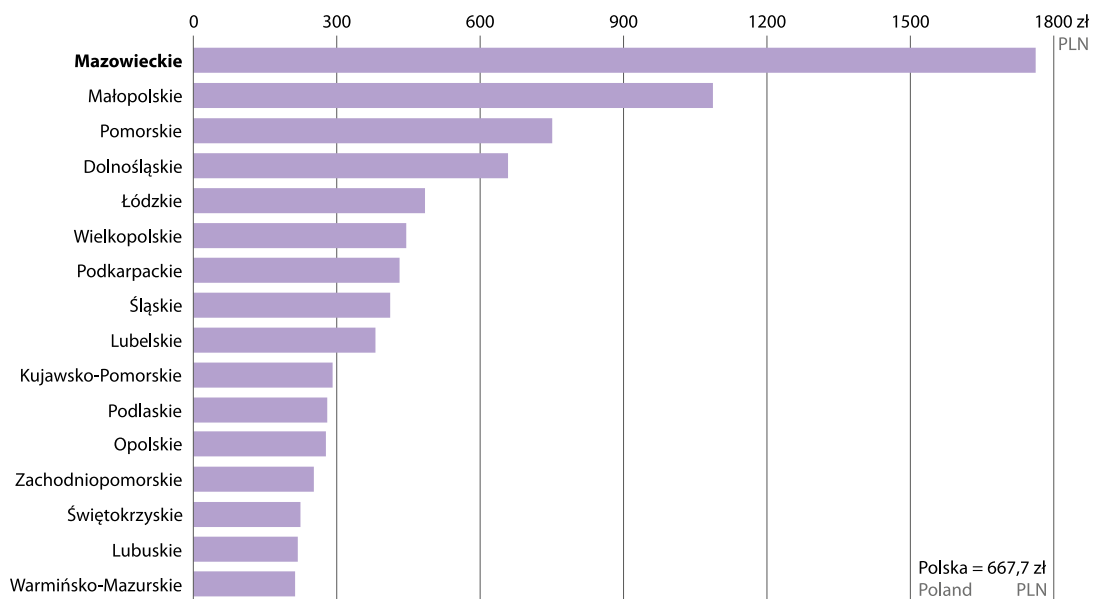


**Wykres 4. Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych w 2019 r.**

Chart 4. Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises in 2019

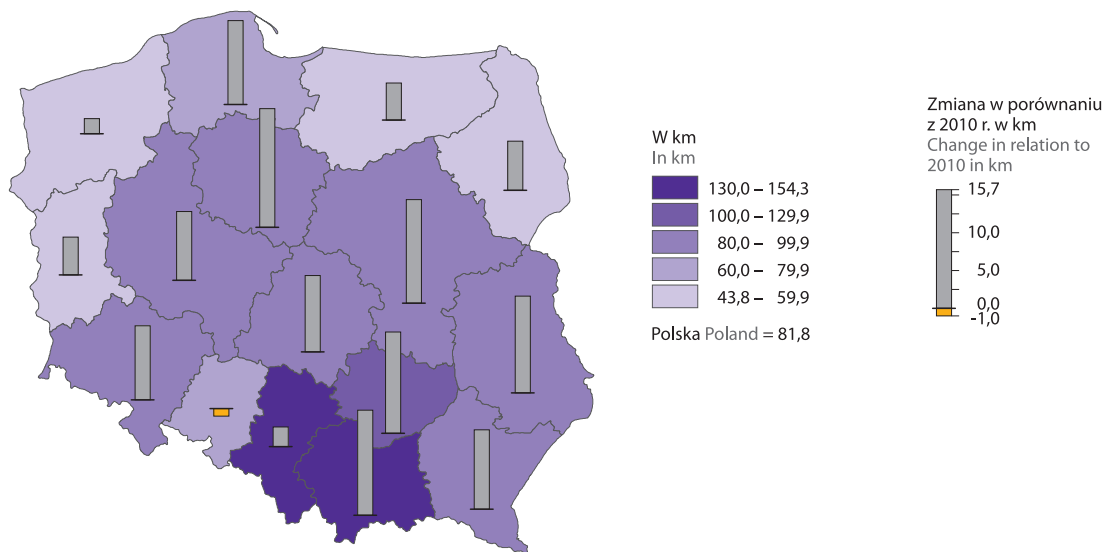

**Wykres 5. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca w 2018 r. (ceny bieżące)**

Chart 5. Intramural expenditures on research and development per capita in 2018 (current prices)



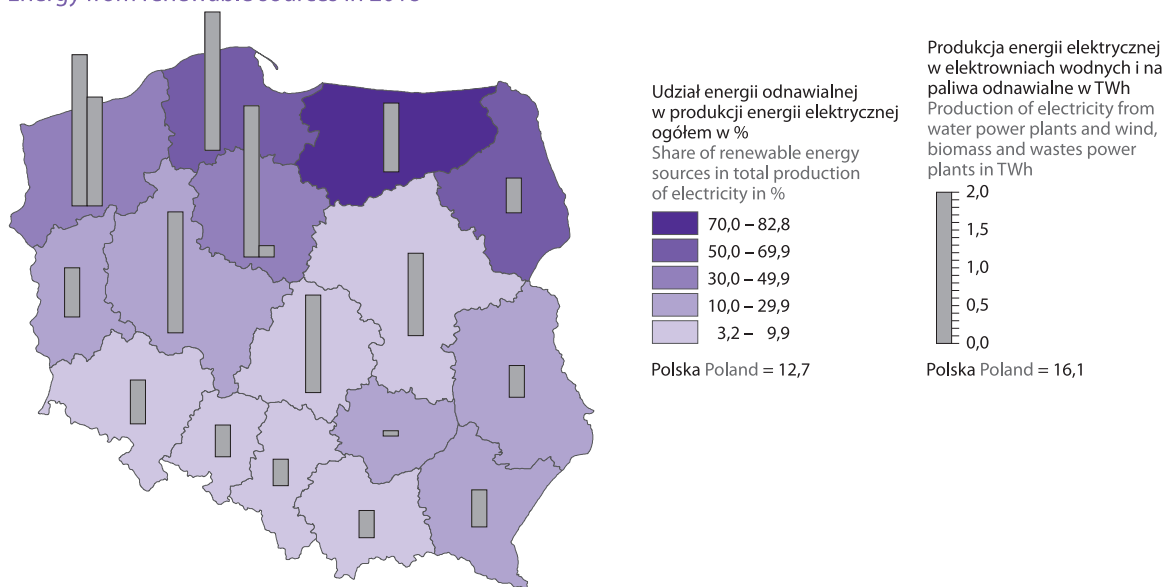
**Mapa 10. Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej w 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia)**

Map 10. Gmina and powiat roads with hard surface per 100 km<sup>2</sup> of total area in 2018 (as of 31st December)



**Mapa 11. Energia ze źródeł odnawialnych w 2018 r.**

Map 11. Energy from renewable sources in 2018





## Rozdział 3

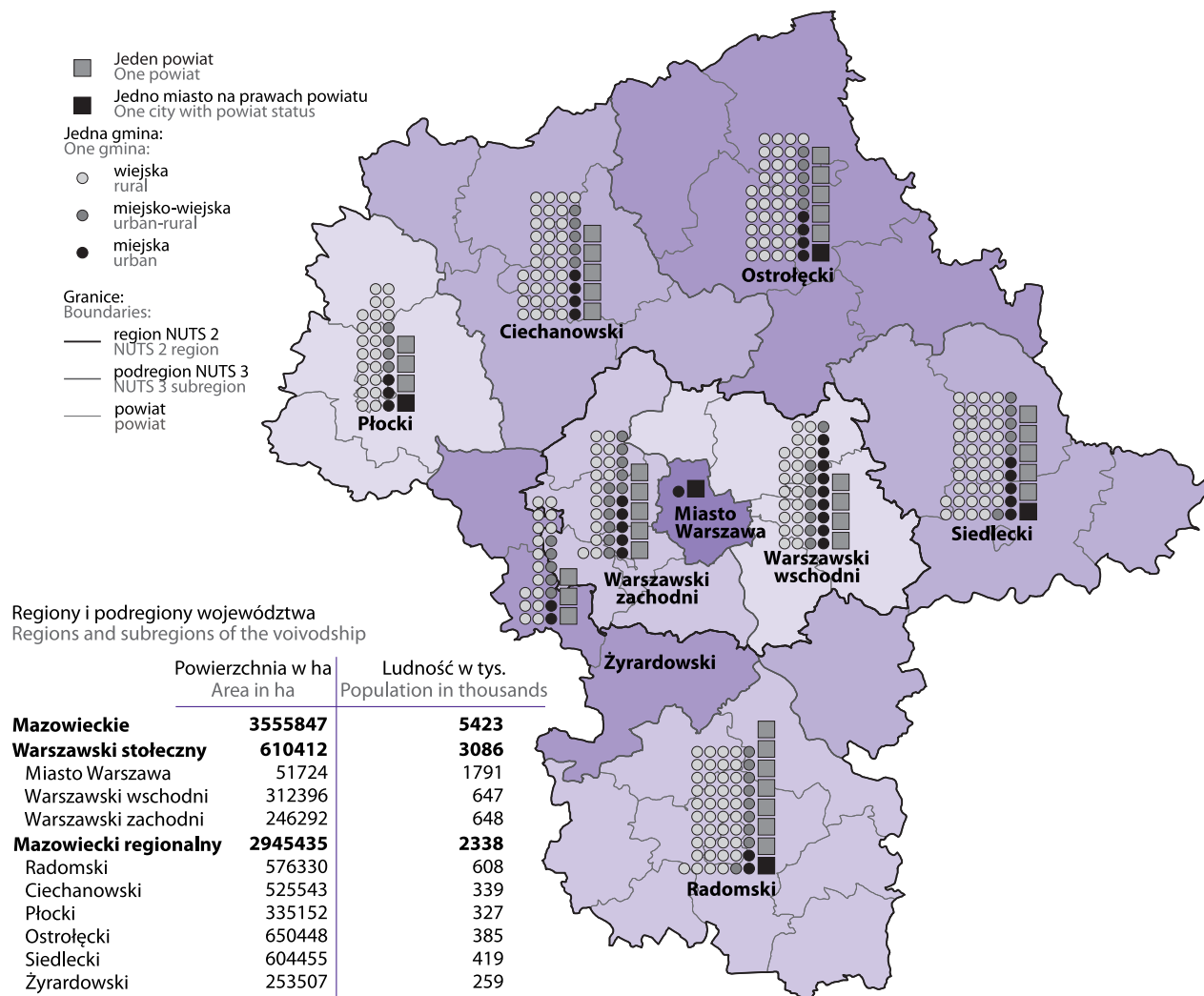
### Chapter 3

## Powierzchnia i podział terytorialny województwa

### Area and territorial division of voivodship

**Mapa 11. Podział województwa mazowieckiego według Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia**

Map 11. Division of Mazowieckie Voivodship according to the Classification of Territorial Units for Statistics (NUTS) in 2019  
As of 31st December



Według stanu w dniu 1 stycznia 2019 r. województwo mazowieckie zajmowało powierzchnię 35558 km<sup>2</sup>, co stanowi 11,4% powierzchni kraju. Na jego obszarze (według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r.) mieszkało ponad 5423 tys. ludności, tj. 14,1% ogółu ludności Polski. Gęstość zaludnienia na 1 km<sup>2</sup> wynosiła 153 osoby (trzecia lokata w kraju). W miastach mieszkało 64,5% ludności województwa.

## Rozdział 4

### Chapter 4

## Środowisko

### Environment

#### 4.1. Warunki meteorologiczne

##### 4.1. Meteorological conditions

W 2019 r. pomiary prowadzone przez stacje meteorologiczne zlokalizowane w Mławie i Warszawie, w porównaniu do okresów z lat ubiegłych, wskazują na wzrost średniej rocznej temperatury powietrza i spadek rocznej sumy opadów.

W województwie mazowieckim w 2019 r. średnia roczna temperatura powietrza była wyższa niż wartości średnie wyznaczone dla poprzednich okresów, począwszy od 1971 r. Średnia roczna temperatura na stacji pomiarowej w Mławie wyniosła 9,9°C, natomiast w Warszawie była o 1°C wyższa. Najcieplejszym miesiącem był czerwiec, w którym na obu stacjach odnotowano najwyższą średnią temperaturę powietrza, odpowiednio 21,6°C i 22,9°C. Styczeń ze średnią temperaturą na poziomie -2,3°C w Mławie i -1,7°C w Warszawie miał najniższe pomiary w całym roku.

Dla okresu wieloletniego 1971–2019 maksymalna temperatura powietrza w Warszawie była o 0,4°C wyższa niż w Mławie i wyniosła 37,0°C. Minimalna temperatura powietrza dla tego okresu na stacji w Mławie wyniosła -31,2°C, a w Warszawie -30,7°C. Amplitudy temperatur skrajnych były podobne na obydwu stacjach (67,8°C w Mławie i 67,7°C w Warszawie).

**Tablica 2.** Warunki meteorologiczne  
Table 2. Meteorological conditions

Stacja meteorologiczna Meteorological station	1971–2000	1991–2000	2001–2005	2001–2010	2019
	średnie <sup>a</sup> average <sup>a</sup>				
Temperatury w °C Temperatures in °C					
Mława	7,3	7,7	7,9	8,0	9,9
Warszawa	8,1	8,3	8,6	8,8	10,9
Roczne sumy opadów w mm Total annual precipitation in mm					
Mława	543	573	538	556	398
Warszawa	519	532	529	571	390

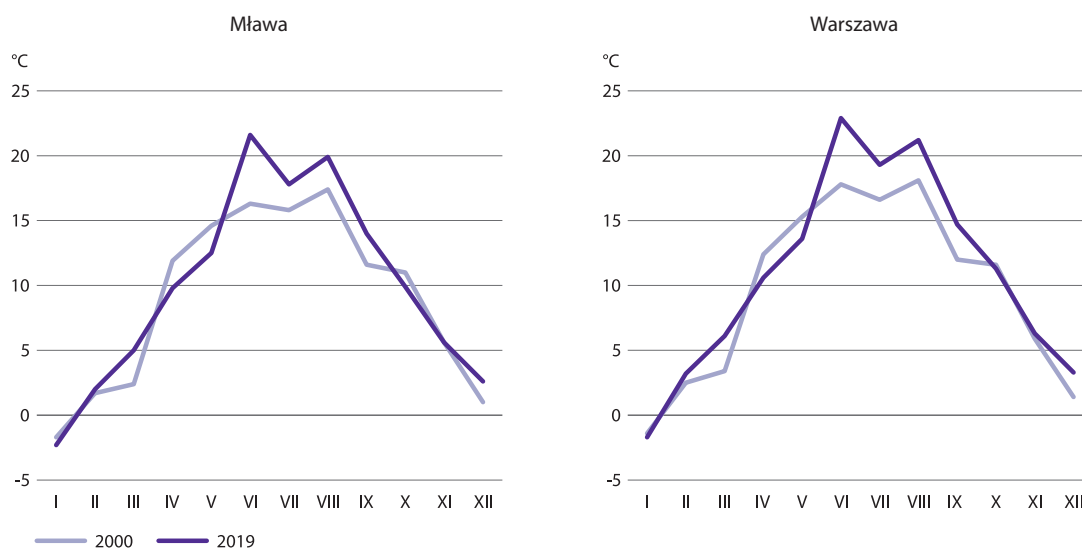
<sup>a</sup> Dane za okresy wieloletnie dotyczą średnich rocznych z tych okresów.

Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB.

<sup>a</sup> Data for multi-year periods include annual averages from these periods.

Source: data of the Institute of Meteorology and Water Management – NRI.

**Wykres 6. Temperatury powietrza**  
Chart 6. Air temperatures

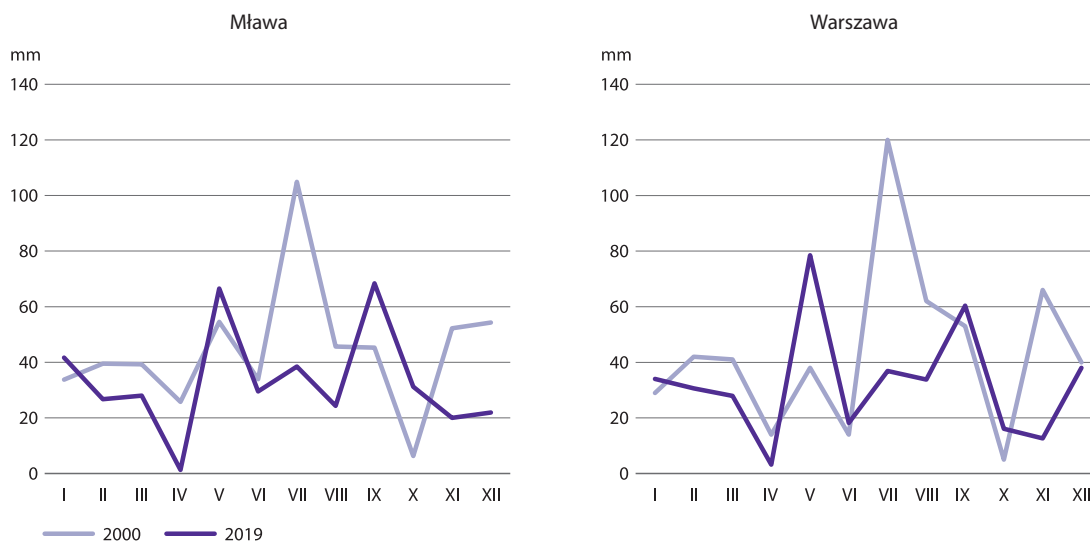


Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB.  
Source: data of the Institute of Meteorology and Water Management – NRI.

W 2019 r. na stacjach meteorologicznych zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego odnotowano spadek rocznej sumy opadów atmosferycznych w stosunku do wartości średnich dla poprzednich okresów wieloletnich. Na stacjach w Mławie i Warszawie roczna suma opadów kształtowała się na poziomie odpowiednio 398 mm i 390 mm, przy czym dla okresów wieloletnich od 519 mm do 571 mm.

W 2019 r. miesiącem o największej ilości opadów atmosferycznych na stacji w Warszawie był maj (78,5 mm), natomiast na stacji w Mławie był wrzesień (68,4 mm). Najmniej opadów odnotowano w kwietniu, zarówno w Warszawie (3,2 mm), jak i w Mławie (1,3 mm).

**Wykres 7. Opady atmosferyczne**  
Chart 7. Atmospheric precipitation



Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB.  
Source: data of the Institute of Meteorology and Water Management – NRI.

## 4.2. Powierzchnia ziemi

### 4.2. Ground surface

Na podstawie ewidencji geodezyjnej prowadzonej przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii wynika, że powierzchnia województwa mazowieckiego w dużej mierze jest wykorzystywana pod produkcję rolną oraz zajęta przez lasy.

Województwo mazowieckie obszarowo jest największe w kraju; zajmuje 11,4% jego powierzchni. Położone jest ono w środkowo-wschodniej części Polski. W krajobrazie wyeksponowane są doliny rzek m.in. Wisły, Narwi, Bugu i Pilicy. Najwyżej położony punkt znajduje się na terenie miejscowości Hucisko w gminie m-w. Szydłowiec (407 m n.p.m.), zaś najniżej – na terenie osiedla Radzewie w Płocku (54 m n.p.m.). Mazowieckie graniczy z sześcioma innymi województwami: kujawsko-pomorskim, lubelskim, łódzkim, podlaskim, świętokrzyskim oraz warmińsko-mazurskim.

**Tablica 3. Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania**  
Stan w dniu 1 stycznia

Table 3. Geodetic area by the land use  
As of 1st January

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	
	w ha in ha				Polska=100 Poland=100
<b>Powierzchnia ogólna</b> <b>Total area</b>	<b>3555847</b>	<b>3555847</b>	<b>3555847</b>	<b>3555847</b>	<b>11,4</b>
Użytki rolne Agricultural land	2445710	2385087	2412211 <sup>a</sup>	2412045 <sup>a</sup>	12,9
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione Forest land as well as woody and bushy land	839091	880976	849600	847556	8,9
Grunty pod wodami powierzchniowymi Lands under surface waters	41003	42252	42514	42506	6,5
Grunty zabudowane i zurbanizowane Built-up and urbanized areas	184689	201767	209662	212326	12,2
Użytki ekologiczne Ecological areas	1734	1811	1870	1864	4,6
Nie użytki Wasteland	35721	34378	34081	33994	7,4
Tereny różne Miscellaneous land	7899	9576	5909	5556	6,8

<sup>a</sup> łącznie z gruntami zadrzewionymi i zakrzewionymi na użytkach rolnych, ujmowanymi do 2016 r. w pozycji „grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione”.

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

<sup>a</sup> Including woody and bushy land on agricultural land, classified until 2016 in the item “forest land as well as woody and bushy land”.  
Source: data of the Head Office of Geodesy and Cartography.

W 2019 r. ogólna powierzchnia geodezyjna wyniosła 3555,8 tys. ha. W strukturze gruntów dominowały użytki rolne i grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione, które stanowiły łącznie 92% powierzchni województwa. Z arealu użytków rolnych, grunty orne stanowiły 68%, trwałe użytki zielone 21% i sady prawie 4%.

W stosunku do roku poprzedniego użytki rolne zmniejszyły się o 166 ha. Mniej było również (o 2044 ha) gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych; przy czym areal lasów zwiększył się o 885 ha, a zmalały grunty zadrzewione i zakrzewione o 2929 ha. Wzrosła natomiast o 2664 ha powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych; najbardziej powierzchnia terenów mieszkaniowych o 1219 ha i gruntów przeznaczonych pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych o 734 ha.

W porównaniu z 2010 r. areał użytków rolnych (obliczony w warunkach porównywalnych, czyli bez gruntów zadrzewionych i zakrzewionych na użytkach rolnych) zmniejszył się o 3,4%, natomiast gruntów leśnych zwiększył się o 4,1%. Większy wzrost o 13,7% odnotowano w przypadku gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (liczony bez gruntów przeznaczonych pod budowę dróg publicznych i linii kolejowych). Na początku 2019 r. zajmowały one 5,9% powierzchni województwa mazowieckiego (w 2010 r. było to 5,2%).

**Grunty zdegradowane** – grunty, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także nieodpowiedniej działalności rolniczej.

**Grunty zdewastowane** – grunty, które w wyniku działalności człowieka lub innych czynników utraciły całkowicie wartości użytkowe.

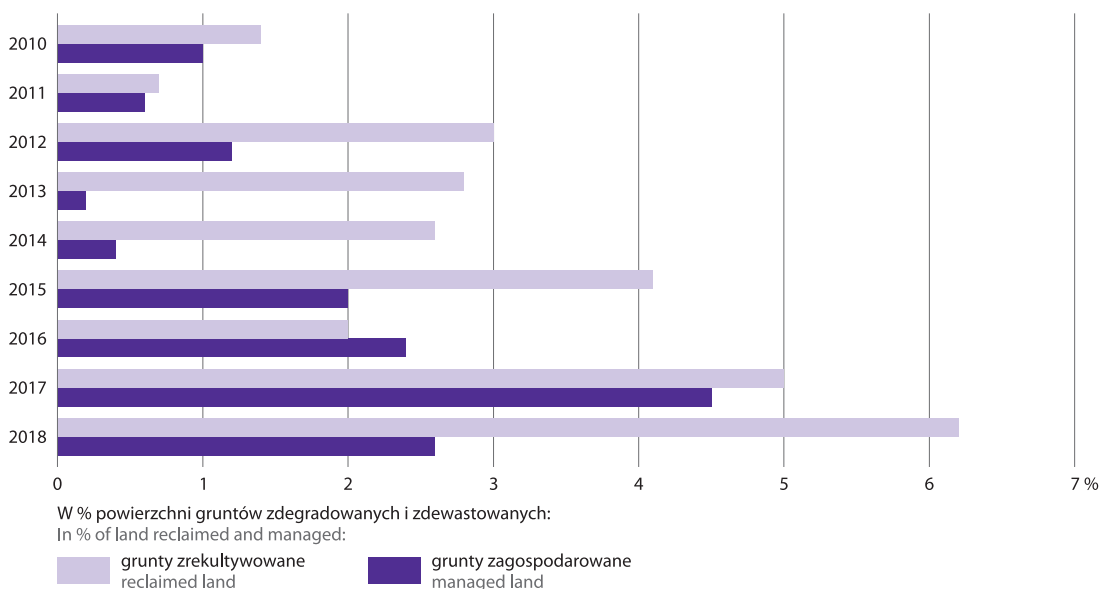
**Rekultywacja gruntów** – nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg. Grunty zrehabilitowane podlegają zagospodarowaniu, czyli rolniczemu, leśnemu lub innemu rodzajowi użytkowania.

W 2018 r. w województwie mazowieckim gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji było 3708 ha. Stanowiły one 0,1% powierzchni województwa oraz 6,0% tych gruntów w kraju. Z ogólnej ich powierzchni prawie 93% to grunty zdewastowane, natomiast 7% to grunty zdegradowane. W porównaniu z 2010 r. można zauważyć zdecydowany spadek gruntów zdewastowanych o 313 ha do 3442 ha. Większa natomiast była o 14 ha powierzchnia gruntów zdegradowanych i w 2018 r. wynosiła 266 ha.

W 2018 r. zrehabilitowano 231 ha gruntów (o 21,6% więcej niż w 2017 r.), zagospodarowano zaś 97 ha (w poprzednim roku – 171 ha). Stopień rekultywacji i zagospodarowania gruntów zdewastowanych i zdegradowanych stanowił odpowiednio 6,2% i 2,6% ogólnej powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych. W latach 2010–2018 zrehabilitowano ogółem 1080 ha i zagospodarowano 575 ha gruntów zdewastowanych i zdegradowanych przede wszystkim w celach rolniczych.

### Wykres 8. Grunty zrehabilitowane i zagospodarowane w ciągu roku

Chart 8. Land reclaimed and managed during the year



## 4.3. Zużycie wody. Ścieki komunalne i przemysłowe

### 4.3. Water consumption. Municipal and industrial wastewater

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w porównaniu z 2010 r. zmniejszyło się o 11%; wpływ na to miało mniejsze zużycie wody w przemyśle. Mniej było również ścieków wymagających oczyszczenia. W 2018 r. oczyszczono niemal 100% ścieków komunalnych i blisko 90% ścieków przemysłowych.

W województwie mazowieckim rozkład wielkości zużycia wody w poszczególnych sektorach gospodarki od 2010 r. nie uległ istotnym zmianom. Największy udział miał przemysł (w 2018 r. było to 86%), następnie gospodarka komunalna (11%) oraz rolnictwo i leśnictwo (3%). W 2018 r. łączne zużycie wody wyniosło 2460,2 hm<sup>3</sup>; stanowiło to 26,1% zużycia w kraju i było o 11,0% niższe niż w 2010 r. W stosunku do 2017 r. ogółem zużycie wody było mniejsze o 5,9%, w tym w przemyśle o 6,8% oraz na potrzeby rolnictwa i leśnictwa o 12,7%. Więcej wody natomiast zostało zużyte na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej o 5,2%, w tym na potrzeby gospodarstw domowych o 5,5%.

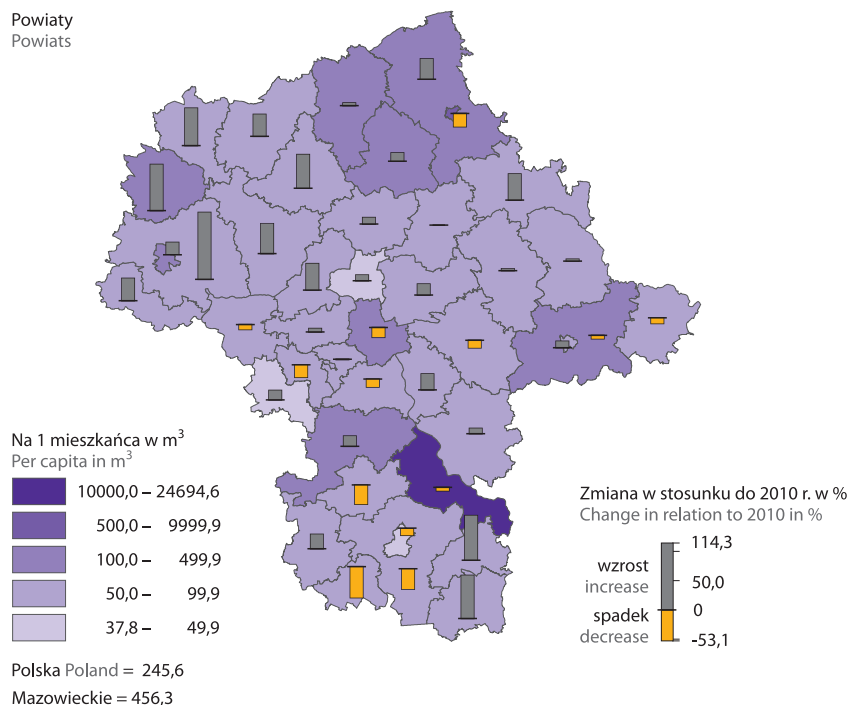
**Tablica 4.** Zużycie wody według potrzeb w ciągu roku  
Table 4. Consumption of water by needs during the year

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	
	w hm <sup>3</sup> in hm <sup>3</sup>				Polska=100 Poland=100
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>2764,5</b>	<b>2784,9</b>	<b>2614,0</b>	<b>2460,2</b>	<b>26,1</b>
w tym: of which:					
Przemysł Industry	2434,2	2447,9	2274,5	2118,7	31,1
Rolnictwo i leśnictwo <sup>a</sup> Agriculture and forestry <sup>a</sup>	89,9	84,8	88,1	76,9	8,0
Gospodarstwa domowe Households	188,8	202,4	202,4	213,4	16,7

a Woda zużyta do nawadniania w rolnictwie i leśnictwie oraz do napełniania i uzupełniania stawów rybnych.  
a Water consumed for irrigation in agriculture and forestry as well as filling and completing fishponds.

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2018 r. wyniosło 456 m<sup>3</sup> i było o 85,8% wyższe niż średnio w kraju; wskaźnik dla kraju wyniósł 246 m<sup>3</sup>. W porównaniu z 2010 r. wartość tego wskaźnika zmniejszyła się o 70 m<sup>3</sup>, a począwszy od roku 2015 systematycznie spada (w 2018 r. był o 30 m<sup>3</sup> niższy niż w roku poprzednim). W omawianym roku jego najwyższy poziom odnotowano w powiecie kozienickim (24695 m<sup>3</sup>). Wskaźnik wyższy niż przeciętnie w województwie wystąpił także w Ostrołęce (7852 m<sup>3</sup>). Wysokie zużycie wody w obu przypadkach spowodowane jest lokalizacją dużych elektrowni. Optymistycznym zjawiskiem było to, że w ww. powiatach w porównaniu z 2010 r. odnotowano najwyższe spadki zużycia wody (odpowiednio mniej o 1581 m<sup>3</sup> oraz o 2313 m<sup>3</sup>). W 2018 r. najniższe zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowano w powiecie legionowskim (38 m<sup>3</sup>); prawie o 4 m<sup>3</sup> więcej niż w 2010 r.

**Mapa 12. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2018 r.**  
 Map 12. Water consumption for needs of the national economy and population in 2018



W 2018 r. w województwie mazowieckim odprowadzono do wód lub do ziemi 2289,2 hm<sup>3</sup> ścieków przemysłowych i komunalnych, spośród których 2070,3 hm<sup>3</sup> to ścieki odprowadzone bezpośrednio z zakładów, a 218,9 hm<sup>3</sup> siecią kanalizacyjną. Stanowiły one 27,9% ogółu ścieków odprowadzonych do wód lub do ziemi w kraju. Łącznie oczyszczenia wymagało 269,5 hm<sup>3</sup> ścieków, tj. 12,3% ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia w Polsce.

Ścieków przemysłowych wymagających oczyszczenia w 2018 r. odprowadzono 50,5 hm<sup>3</sup>. Ich ilość zwiększyła się zarówno do 2010 r., jak i do 2017 r., odpowiednio o 32,6% i o 7,4%. Procesowi oczyszczenia poddano 45,4 hm<sup>3</sup>, tj. 89,9 %. Należy zauważyć, że nie ma wyraźnych zmian w sposobie oczyszczania ścieków przemysłowych. Głównie były one oczyszczane w sposób biologiczny (w 2018 r. 59,2% wymagających oczyszczenia) oraz chemiczny (16,5%). Na przestrzeni ośmiu lat zwiększyła się ilość ścieków przemysłowych wymagających oczyszczenia odprowadzonych w postaci nieoczyszczonej (z 0,3 hm<sup>3</sup> w 2010 r. do 5,1 hm<sup>3</sup> w 2018 r.).

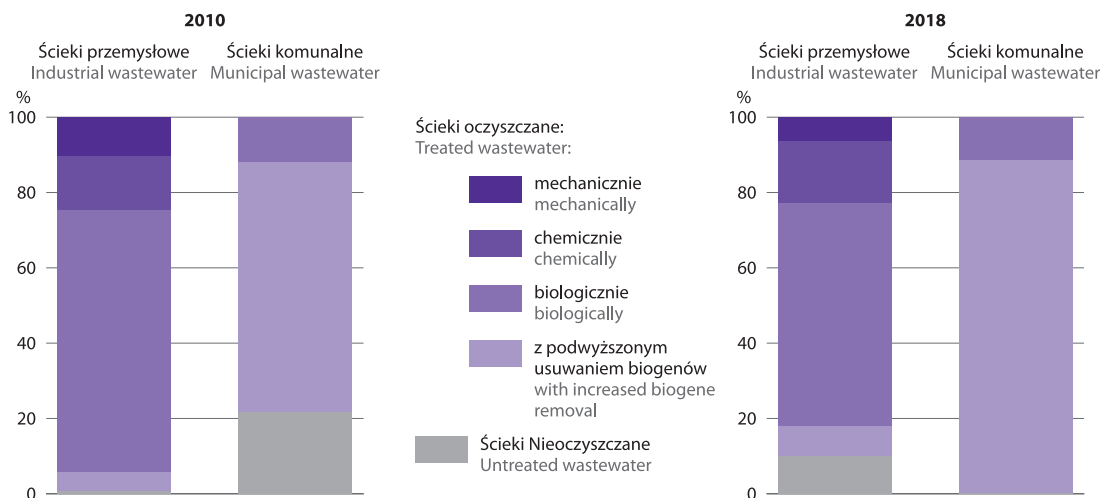
Zdecydowana większość ścieków wymagających oczyszczenia to ścieki komunalne, w 2018 r. – 218,9 hm<sup>3</sup>. Suma tych ścieków zmalała o 6,5% w stosunku do 2010 r., natomiast wzrosła o 1,6% w porównaniu z 2017 r. Od ośmiu lat można zaobserwować rozwój i doskonalenie gospodarki wodno-ściekowej w województwie. Efektem tych działań jest wzrost udziału oczyszczanych ścieków komunalnych z 78,4% w 2010 r. do prawie 100% w 2018 r. Największa ilość ścieków bytowych oczyszczana była w oczyszczalniach o wysoko efektywnych technologiach oczyszczania, umożliwiających zwiększoną redukcję azotu i fosforu, tj. z podwyższonym usuwaniem biogenów. W skali ośmiu lat udział ścieków oczyszczanych w ten sposób w ściekach wymagających oczyszczenia zwiększył się o 22,1 p. proc. do 88,5%. Pozostała część ścieków komunalnych oczyszczana była biologicznie, a udział tej metody oczyszczania nie zmienił się znacząco (12,0% wobec 11,5%).

**Tablica 5. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi**  
Table 5. Industrial and municipal wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Oczyszczalnie ścieków (stan w dniu 31 grudnia) Wastewater treatment plants (as of 31st December)	408	434	439	437
Ścieki komunalne odprowadzone w ciągu roku w dam <sup>3</sup> Treated municipal wastewater during the year in dam <sup>3</sup>	234 089	205 277	215 567	218 909
Ścieki przemysłowe odprowadzone w ciągu roku w dam <sup>3</sup> Industrial wastewater discharged during the year in dam <sup>3</sup>	38 112	41 027	47 041	50 542
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem <sup>a</sup> Population connected to wastewater treatment plants in % of total population <sup>a</sup>	53,0	71,3	72,3	73,1

a Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków – na podstawie szacunków, ludność ogółem – na podstawie bilansów.  
a Population connected to wastewater treatment plants – estimated data, total population – based on balances

**Wykres 9. Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi**  
Chart 9. Wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground



**Oczyszczalnia ścieków** – zespół podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Wyróżnia się oczyszczalnie mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Ścieki przemysłowe w 2018 r. oczyszczane były w 114 oczyszczalniach o łącznej przepustowości 334,8 dam<sup>3</sup>/d. Najwięcej (84) było oczyszczalni biologicznych, a następnie 12 – chemicznych, 10 – z podwyższonym usuwaniem biogenów i 8 – mechanicznych. W okresie ostatnich ośmiu lat ogółem ich liczba zmniejszyła się o 15, zaś przepustowość zmalała o 10,1 dam<sup>3</sup>/d.

Ścieki komunalne oczyszczane były w 323 oczyszczalniach o łącznej przepustowości 1089,7 dam<sup>3</sup>/d. Oczyszczalni biologicznych było 256, a z podwyższonym usuwaniem biogenów – 67. W 2018 r. w odniesieniu do 2010 r. więcej było oczyszczalni biologicznych (o 43) i z podwyższonym usuwaniem biogenów (o 1). Łącznie ich przepustowość zwiększyła się o 52,9 dam<sup>3</sup>/d.

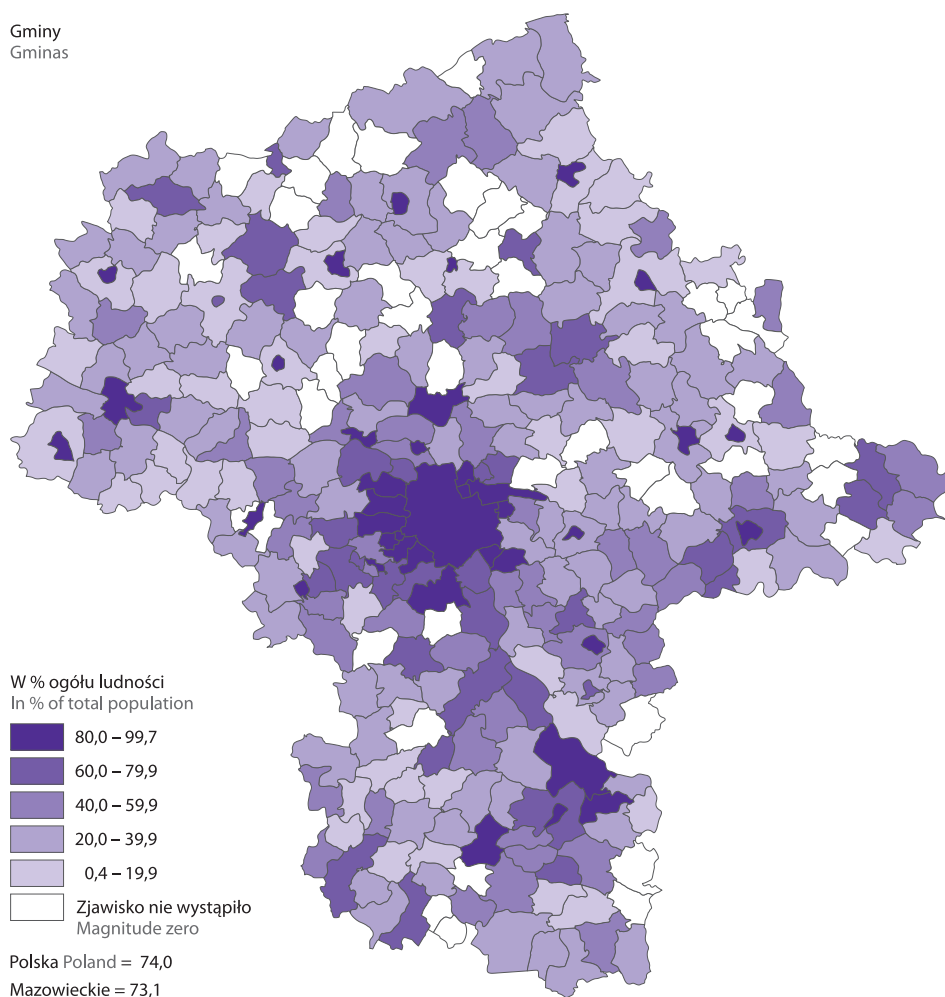


Dane o **ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** podano w oparciu o szacunek liczby ludności korzystającej z oczyszczalni pracujących na sieci kanalizacyjnej i oczyszczających ścieki z miast i wsi (łącznie z ludnością korzystającą z oczyszczalni przemysłowych oczyszczających ścieki komunalne).

W województwie mazowieckim z oczyszczalni ścieków w 2018 r. korzystało 73,1% ludności, w stosunku do 2017 r. nastąpił wzrost o 0,8 p. proc., natomiast do 2010 r. o 20,1 p. proc. W kraju wskaźnik ten kształtował się na poziomie 74,0% i w porównaniu z 2017 r. był o 0,4 p. proc. wyższy i o 9,3 p. proc. niż w 2010 r.

Największy odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków odnotowano w Radomiu i Sulejówku (po 99,7%), zaś najmniejszy w gminie wiejskiej Karniewo (0,4%). Należy zaznaczyć, że w 43 gminach województwa ludność nie korzystała z oczyszczalni ścieków.

**Mapa 13. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2018 r.**  
Map 13. Population connected to wastewater treatment plants in 2018



## 4.4. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

### 4.4. Pollution and protection of air

W ostatnich latach w województwie mazowieckim obserwuje się spadek poziomu emisji głównych zanieczyszczeń pyłowych i gazowych (bez dwutlenku węgla) wytworzonych w zakładach szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. Wzrasta natomiast stopień redukcji tych zanieczyszczeń. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest emisja zanieczyszczeń pochodząca z sektora przemysłowego (energetyka, produkcja).

Źródłem emisji zanieczyszczeń powietrza są m.in. tzw. punktowe źródła emisji, czyli zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza. Zalicza się do nich wszystkie jednostki organizacyjne (zakłady) o największej w skali kraju emisji zanieczyszczeń do powietrza, określonej na podstawie wysokości opłat wniesionych za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze. Na koniec 2018 r. na terenie województwa mazowieckiego działało 137 takich zakładów (w 2010 r. 157). W urzędzenia do redukcji zanieczyszczeń pyłowych wyposażonych było 70 zakładów (51,1% ogółu), a gazowych 24 (17,5%).

**Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych** – ilość zanieczyszczeń pyłowych odprowadzonych do atmosfery w ciągu roku i obejmuje poszczególne rodzaje tych zanieczyszczeń, tj.: pyły ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych, krzemowe, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowe, sadzę i inne emitowane w danym zakładzie zanieczyszczenia pyłowe.

**Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych** – ilość zanieczyszczeń gazowych odprowadzonych przez jednostkę sprawozdawczą do atmosfery w ciągu roku i obejmuje następujące rodzaje zanieczyszczeń: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla, węglowodory i inne emitowane przez dany zakład zanieczyszczenia gazowe.

Emisja zanieczyszczeń pyłowych w 2018 r. wyniosła 2,6 tys. ton i w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się o 6,0%, a z 2010 r. – o 50,6%. Większość zanieczyszczeń pyłowych pochodziła ze spalania paliw (82,0% ogólnej emisji pyłów w mazowieckim). Stosunkowo dużą ich część stanowiły również zanieczyszczenia krzemowe (9,3%). Udział województwa w emisji zanieczyszczeń pyłowych wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe w kraju stanowił 8,1% i był o 0,4 p. proc. wyższy niż w 2017 r., ale o 0,3 p. proc. niższy niż w 2010 r.

Emisja zanieczyszczeń gazowych w 2018 r. w województwie mazowieckim wyniosła 31629,7 tys. ton i zarówno do 2017 r., jak i 2010 r. zwiększyła się odpowiednio o 8,6% i 7,2%. Istotny wpływ na jej wzrost miała rosnąca emisja dwutlenku węgla, natomiast emisja dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla zmniejszyła się porównując do ww. lat. Największy spadek w porównaniu do 2017 r. odnotowano dla emisji tlenku węgla o 36,9%, natomiast do 2010 r. dla emisji dwutlenku siarki i tlenku azotu odpowiednio o 71,9% i o 53,6%. Udział województwa mazowieckiego w emisji zanieczyszczeń gazowych wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe w kraju stanowił 14,8%, w porównaniu z 2017 r. wzrósł o 1,2 p. proc., i o 1,1 p. proc. z 2010 r.

**Tablica 6. Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza**  
 Table 6. Emission of air pollutants from plants especially noxious to air quality

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	
	w tysiącach ton/rok in thousand of tonnes/year				Polska=100 Poland=100
Emisja zanieczyszczeń gazowych Emission of gases pollutions					
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>29506,8</b>	<b>28568,0</b>	<b>29125,8</b>	<b>31629,7</b>	<b>14,8</b>
w tym: of which:					
Dwutlenek siarki Sulphur dioxide	97,2	68,4	31,5	27,3	12,6
Metan Methane	0,3	0,4	0,3	0,3	0,1
Tlenki azotu Nitrogen oxides	50,5	34,8	26,7	23,4	11,5
Tlenek węgla Carbon monoxide	17,4	17,3	18,1	11,4	3,5
Dwutlenek węgla Carbon dioxide	29331,5	28439,6	29043,5	31561,9	14,9
Emisja zanieczyszczeń pyłowych Emission of particulates pollutions					
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>5,2</b>	<b>3,9</b>	<b>2,7</b>	<b>2,6</b>	<b>8,1</b>
w tym: of which:					
Ze spalania paliw Fuel combustion	4,7	3,4	2,1	2,1	12,2
Niezorganizowana Non-organised	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2

W 2018 r. w województwie mazowieckim 61,5% emisji zanieczyszczeń pyłowych i 73,2% gazowych pochodziło z zakładów zajmujących się według Polskiej Klasyfikacji Działalności wytwarzaniem i zaopatrywaniem w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę. Emisja z zakładów przetwórstwa przemysłowego stanowiła odpowiednio 34,6% zanieczyszczeń pyłowych i 26,1% gazowych.

W urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń powietrza w 2018 r. zatrzymano 99,9% pyłów i 78,3% gazów (bez dwutlenku węgla) wyemitowanych przez zakłady szczególnie uciążliwe, mające siedzibę w województwie mazowieckim. Od ośmiu lat stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych nie zmienił się istotnie (w 2010 r. 99,6%), natomiast gazowych wyraźnie się zwiększył. Wskaźnik redukcji zanieczyszczeń gazowych był o 6,5 p. proc. wyższy od osiągniętego w 2017 r. i o 38,2 p. proc. wyższy niż w 2010 r. W skali kraju w 2018 r. w takich zakładach zatrzymano 99,8% wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych i 66,7% gazowych (bez dwutlenku węgla).

## 4.5. Ochrona przyrody. Lasy

### 4.5. Nature protection. Forests

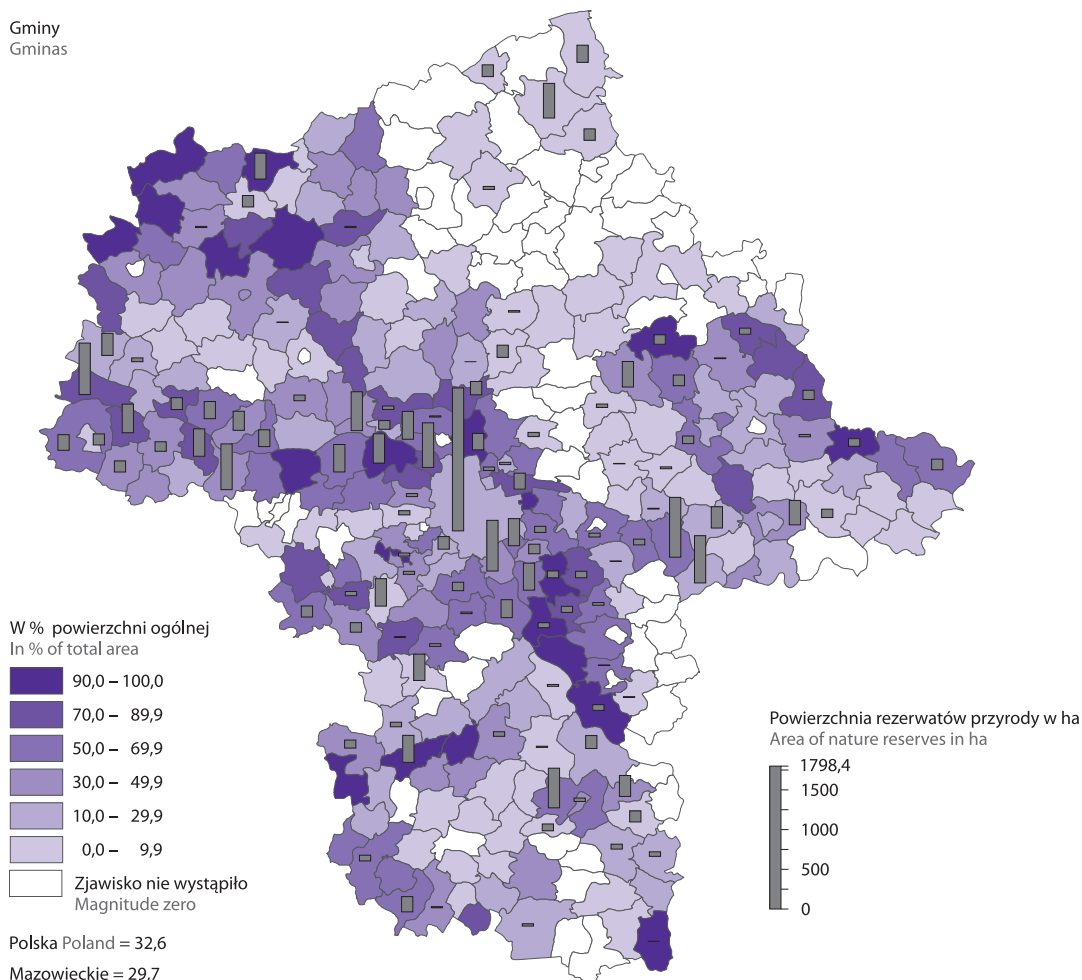
Na koniec 2018 r. powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona stanowiła 29,7% powierzchni województwa. W stosunku do 2010 r. wzrosła o 1,1 tys. ha, powiększyła się również sieć obszarów objętych ochroną w ramach programu Natura 2000. Więcej obszarów zajmują lasy, w 2018 r. wskaźnik lesistości wyniósł 23,4% i w ciągu ośmiu lat wzrósł o 0,7 p. proc.

Obszary prawnie chronione w województwie mazowieckim w 2018 r. zajmowały ogółem 1056,4 tys. ha, stanowiły one 29,7% powierzchni ogólnej województwa i 10,4% tej powierzchni w Polsce. Porównując z 2017 r. terenów tych było o 162 ha mniej, zaś z 2010 r. – o 1116 ha więcej. W kraju udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych był nieco wyższy i wynosił 32,6%.

Najwyższy odsetek obszarów prawnie chronionych odnotowano w powiecie otwockim (78,0%), a najniższy – w wyszkowskim (0,1%), pomijając miasto na prawach powiatu Ostrołękę, na terenie którego brak było powierzchni chronionej. Na poziomie gmin ochrona prawna jest jeszcze bardziej zróżnicowana. W województwie mazowieckim jest 8 gmin, gdzie całą powierzchnię stanowiły obszary prawnie chronione. Są również takie gminy (67), w których omawiana forma ochrony nie wystąpiła.

#### Mapa 14. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 14. Area of special nature value under legal protection in 2018  
As of 31st December



**Park narodowy** – obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

**Rezerваты przyrody** – obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

**Park krajobrazowy** – obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

**Obszar chronionego krajobrazu** - tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.

**Obszary Natura 2000** – obszar utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków, siedlisk przyrodniczych lub zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt; wyznaczony zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej.

**Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe** – fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na walory widokowe lub estetyczne.

Najwyższą formę ochrony przyrody stanowią parki narodowe. Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się 1 park narodowy (Kampinoski Park Narodowy utworzony w 1959 r.) o powierzchni 38,5 tys. ha (12,2% powierzchni parków narodowych w kraju). Położony jest na terenie trzech powiatów, przy czym zdecydowana większość jego powierzchni znajduje się w powiatach warszawskim zachodnim i nowodworskim (86%), a pozostała w sochaczewskim.

Na koniec 2018 r. w województwie zlokalizowanych było 189 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 19,4 tys. ha. Ich powierzchnia w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się o 1218 ha, tj. wzrost o 6,7%. Największy obszar zajmowały rezerваты leśne i wodne, które łącznie stanowiły 77,6% ogólnej powierzchni rezerwatów w województwie. Ponadto w mazowieckim znajdowało się 9 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 173,3 tys. ha, z czego 4 częściowo położone były również na terenach sąsiednich województw. Zajmowały one 4,9% ogólnej powierzchni województwa i w większości były zajęte przez lasy (56,0%) oraz użytki rolne (34,1%). Ich uzupełnienie stanowiło 31 obszarów chronionego krajobrazu, w tym 2 częściowo na terenie innych województw, obejmujących 834,6 tys. ha, tj. 23,5% powierzchni województwa. Od 2010 r. ogólna ich powierzchnia zmniejszyła się o 502 ha, tj. o 0,1% mniej.

Duża część obszarów prawnie chronionych wchodzi w skład Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. W ramach programu Natura 2000, na terenie województwa mazowieckiego wyznaczono dotychczas 18 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO – obszary specjalnej ochrony ptaków) oraz 63 specjalnych obszarów ochrony siedlisk przyrodniczych, wybranych cennych gatunków roślin i zwierząt (SOO – specjalne obszary ochrony siedlisk). W 2018 r. powierzchnia OSO wyniosła 428,6 tys. ha (12,1% powierzchni ogólnej województwa), a powierzchnia SOO 193,0 tys. ha (5,4%). Od 2010 r. Obszary Natura 2000 w województwie zwiększyły się o 0,2% i stanowiły 7,4% tych obszarów w kraju. Na terenie województwa największe Obszary Natura 2000 specjalnej ochrony ptaków znajdują się w Puszczy Białej, Ostoi Kozienickiej oraz Doliny Dolnego Bugu, natomiast ochrony siedlisk – w Puszczy Kampinoskiej i Ostoi Nadbużańskiej.

**Wykres 10. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 10. Area of special nature value under legal protection in 2018 As of 31st December



a Bez powierzchni rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody położonych na ich terenie.  
a Excluding nature reserves and other forms of nature protection located within those areas.

Pozostałe formy ochrony przyrody znajdujące się na terenie województwa to: stanowiska dokumentacyjne zajmujące 0,5 tys. ha, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – 6,0 tys. ha oraz użytki ekologiczne – 1,9 tys. ha. Liczba pomników przyrody w województwie mazowieckim na koniec 2018 r. wyniosła 4067 (najwięcej w kraju). Zarówno w stosunku do 2010, jak i 2017 r. pomników było mniej odpowiednio o 208 i o 138 obiektów. Wśród pomników większość to pojedyncze drzewa (3037), a następnie grupy drzew (716).

Według stanu liczebnego ważniejszych zwierząt chronionych w Polsce (na dzień 31 grudnia 2018 r.) na terenie województwa najliczniej występował bóbr europejski – 16,7 tys. osobników (13,1% populacji w kraju), wilk – 46 (1,6%), cietrzew – 8 (2,8%), żubr – 6 (0,3%); były to osobniki żyjące tylko w ogrodach zoologicznych.

W 2018 r. w województwie mazowieckim powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej zajmowała 7,0 tys. ha (0,2% powierzchni województwa) i wzrosła od 2010 r. o 542 ha. Większość – 88,1% tych terenów znajdowała się w miastach i pokrywała 2,8% ich powierzchni. Wśród miast na prawach powiatu, najwyższy udział takich terenów w powierzchni ogółem odnotowano w Warszawie – 6,4%.

**Lesistość** – stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni geodezyjnej kraju (dane jednostki terytorialnej: województwa, powiatu, gminy).

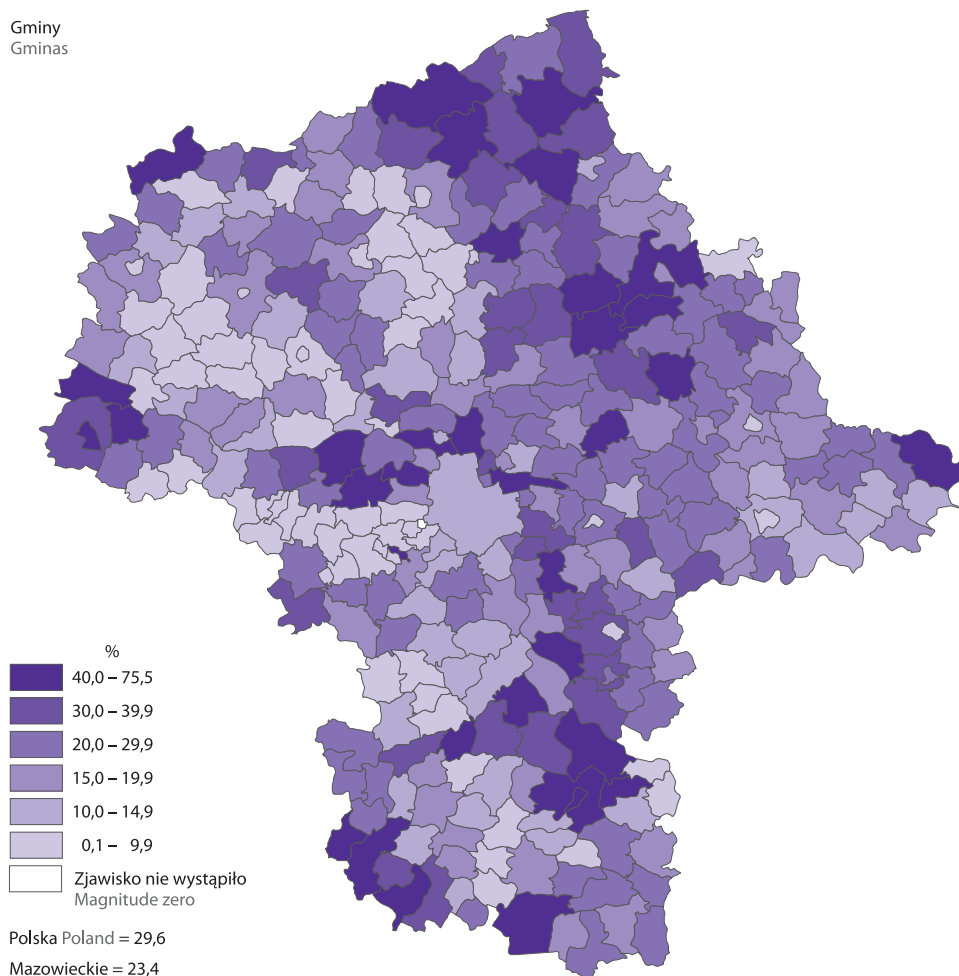
W 2018 r. grunty leśne w województwie mazowieckim zajmowały powierzchnię 843,0 tys. ha, (24,0% powierzchni lądowej), w tym 98,6% stanowiły lasy. W skali roku powierzchnia gruntów leśnych zwiększyła się o 1,3 tys. ha, natomiast na przestrzeni ośmiu lat wzrosła o 22,4 tys. ha. Na terenie mazowieckiego znajdowało się 8,9% ogólnej powierzchni gruntów leśnych w Polsce.

Od ośmiu lat systematycznie zwiększa się powierzchnia lasów w województwie, w 2018 r. zajmowały one 830,9 tys. ha. (wobec 808,8 tys. ha w 2010 r.). W strukturze własnościowej dominowały lasy publiczne (55,0%; w kraju – 80,7%). Wśród nich zdecydowaną większość (91,9%) stanowiły lasy znajdujące się w zarządzie Lasów Państwowych. Udział lasów prywatnych wyniósł 45,0%

Wskaźnik lesistości w województwie był mniejszy od krajowego (wynoszącego 29,6%) i ukształtował się na poziomie 23,4%. W stosunku do 2017 r. wskaźnik ten zwiększył się o 0,1 p. proc., natomiast do 2010 r. był wyższy o 0,7 p. proc. Wskaźnik lesistości wykazuje duże zróżnicowanie w ujęciu terytorialnym. Jego najwyższy poziom odnotowano w gminach Iżabelin (75,5%), Podkowie Leśnej (75,3%) oraz Zielonce (73,6%), zaś najniższy w Sokołowie Podlaskim (0,1%). W jednej gminie (Piastów) nie było lasów.

**Mapa 15. Lesistość w 2018 r.  
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 15. Forest cover in 2018  
As of 31st December





## 4.6. Odpady przemysłowe i komunalne

### 4.6. Industrial and municipal waste

W 2018 r. w województwie mazowieckim wytworzono 7,8 mln ton odpadów, z czego 23% stanowiły odpady komunalne. Ilość wytworzonych odpadów wzrosła zarówno w porównaniu z 2017 r., jak i z 2010 r. Odpady przemysłowe najczęściej przekazywane były innym odbiorcom w gospodarowanie lub unieszkodliwiane. Ilość odpadów przemysłowych składowanych utrzymywała się na poziomie 42 mln ton. Odpady komunalne zbierane były z coraz większym udziałem selektywnej zbiórki.

W 2018 r. wytworzono 6017,7 tys. ton odpadów przemysłowych (5% w skali kraju) pochodzących z różnych gałęzi działalności gospodarczej. Większość z nich została przekazana innym odbiorcom w gospodarowanie (45,4%) oraz unieszkodliwiona (40,8%). Dodatkowo odzyskowi poddano (12,4%), a do czasowego magazynowania przekazano (1,5%). Ilość wytworzonych odpadów przemysłowych zwiększyła się o 7,5% porównując z 2017 r. i o 8,3% z 2010 r.

**Tablica 7. Odpady przemysłowe**  
Table 7. Industrial waste

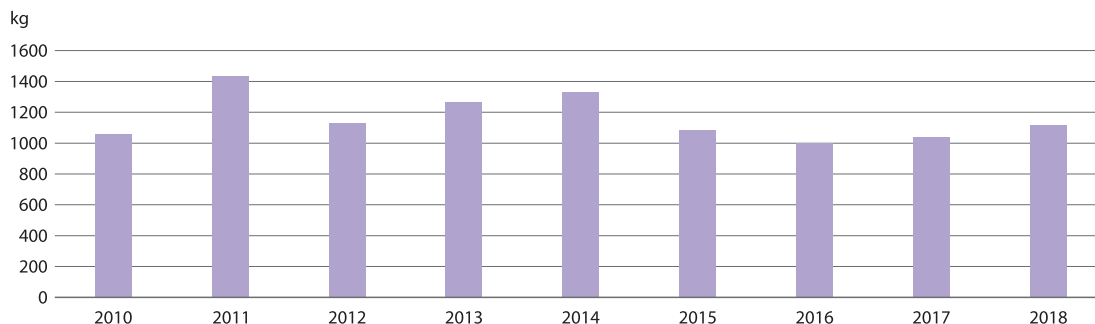
Wyszczególnienie Specification	2010	2018	
		w tysiącach ton in thousand of tonnes	Polska=100 Poland=100
Odpady wytworzone (w ciągu roku) Waste generated (during the year)	5554,1	6017,7	5,2
w tym: of which:			
unieszkodliwione we własnym zakresie disposed by producers on its own	.	2452,6	10,3
przekazane innym odbiorcom transferred to other recipients	.	2729,2	4,1
magazynowane czasowo temporarily stored	367,1	91,1	7,2
Odpady dotychczas składowane (nagromadzone <sup>a</sup> ; stan w końcu roku) Waste landfilled (accumulated <sup>a</sup> ; end of year)	42099,3	42575,7	2,4

a Na składowiskach (hałdach, stawach osadowych) własnych.  
a On own landfills (heaps, settling ponds).

Wprowadzona w prawie polskim pięciostopniowa hierarchia gospodarowania odpadami, jako najlepsze postępowanie wskazuje zapobieganie powstawaniu odpadów, a w następnej kolejności ponowne ich użycie oraz recykling. W ostateczności odpady mogą być unieszkodliwiane np. poprzez składowanie. W 2018 r. w województwie mazowieckim ilość odpadów przemysłowych składowanych (nagromadzonych) w obiektach własnych wyniosła 42575,7 tys. ton (2% w skali kraju) i zajmowała łączną powierzchnię 518,1 ha. W porównaniu z 2017 r. odpadów składowanych było o 200,6 tys. ton mniej, zaś z 2010 r. o 476,4 tys. ton więcej. Zmniejszyła się powierzchnia ich składowania analogicznie o 0,6 ha i 103,4 ha.



**Wykres 11. Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku na 1 mieszkańca**  
 Chart 11. Industrial waste generated during the year per capita



**Odpady komunalne** – odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Od 2014 r. odpady odebrane od mieszkańców uznawane są za odpady wytworzone ze względu na objęcie od 1 lipca 2013 r. przez gminy systemem gospodarowania odpadami wszystkich właścicieli nieruchomości, wcześniej były to dane szacunkowe.

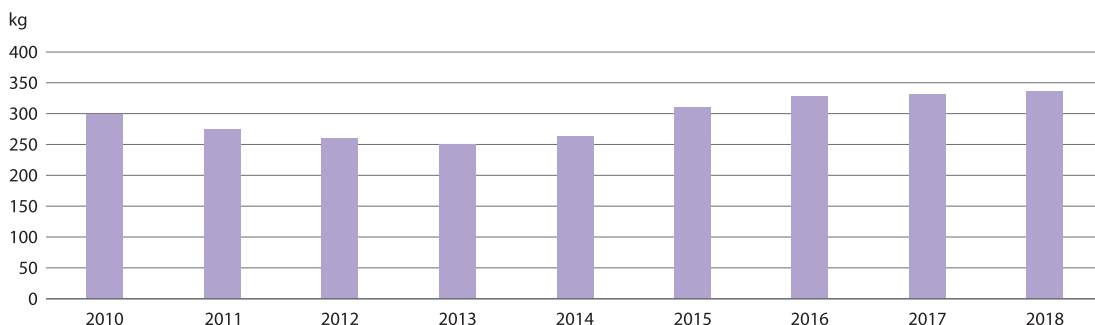
W 2018 r. w województwie mazowieckim zebrano 1811,8 tys. ton odpadów komunalnych (15% zebranych w kraju), było ich o 2,0% więcej w porównaniu do poprzedniego roku i o 15,2% więcej niż w 2010 r. Zdecydowana większość 1579,9 tys. ton (87,2%) pochodziła z gospodarstw domowych i w stosunku do 2017 r. odnotowano niewielki ich wzrost o 0,1%. Odpady z innych źródeł tzw. usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji stanowiły 12,8% ogółu odpadów komunalnych i było ich o 16,9% więcej niż w 2017 r.

W latach 2010–2018 systematycznie zwiększała się ilość odpadów zebranych selektywnie. W 2018 r. udział odpadów zebranych selektywnie stanowił 26,4% ogółu odpadów komunalnych, podczas gdy w 2010 r. 8,9%. W strukturze tych odpadów dominująca frakcja to zmieszane odpady opakowaniowe (28,0%) oraz biodegradowalne (23,3%), a następnie wielkogabarytowe (14,7%), szkło (11,8%), papier i tektura (7,1%), tworzywa sztuczne (6,8%). W 2017 r. struktura ta kształtowała się na zbliżonym poziomie, zmieniła się natomiast w porównaniu z 2010 r. Osiem lat temu frakcjami o dominującym udziale były papier i tektura (29,2%), biodegradowalne (18,6%) oraz szkło (17,9%), a następnie wielkogabarytowe (14,9%) i tworzywa sztuczne (10,8%).

**Tablica 8. Odpady komunalne zebrane selektywnie w ciągu roku**  
Table 8. Municipal waste collected separately during the year

Wyszczególnienie Specification	2010		2018			
	ogółem total	w tym z gospodarstw domowych of which from households	ogółem total		w tym z gospodarstw domowych of which from households	
			w tonach in tonnes		Polska=100 Poland=100	w tonach in tonnes
<b>Ogółem Total</b>	<b>139540,8</b>	<b>82364,6</b>	<b>478625,6</b>	<b>13,3</b>	<b>446496,0</b>	<b>13,5</b>
w tym: of which:						
Papier i tektura Paper and cardboard	40707,2	20964,1	34119,5	12,7	25830,2	12,0
Szkło Glass	24916,1	19661,9	56385,9	11,2	53784,8	11,5
Tworzywa sztuczne Plastics	15108,5	10018,5	32649,1	9,9	28982,3	9,6
Metale Metals	2458,9	1744,7	3068,5	25,8	2707,4	26,8
Tekstylia Textiles	5337,8	5326,5	281,7	12,6	171,6	8,7
Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne Waste electrical and electronic equipment	4128,3	3788,0	9808,3	26,8	9687,9	27,4

**Wykres 12. Odpady komunalne zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca**  
Chart 12. Municipal waste collected during the year per capita

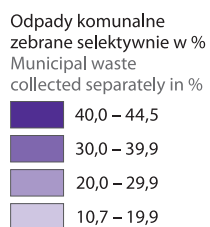


Na koniec 2018 r. na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowało 28 składowisk o łącznej powierzchni 165,5 ha (10% tej powierzchni w kraju). W porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się zarówno liczba składowisk (o 42) jak również ich powierzchnia (o 109,4 ha). Do unieszkodliwienia poprzez składowanie trafiło na składowiska 687,1 tys. ton odpadów komunalnych (37,9% ogółu zebranych). W ciągu 2018 r. zakończono eksploatację 1 składowiska o powierzchni 1,1 ha.

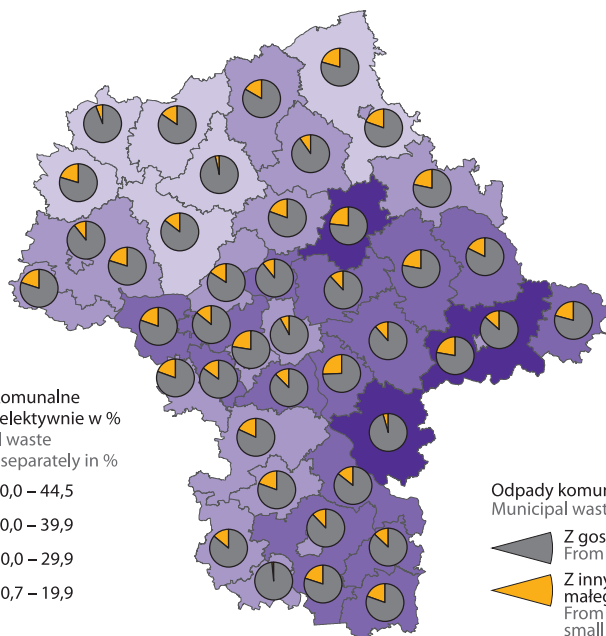
Niepokojącym zjawiskiem jest powstawanie dzikich wysypisk. W ciągu 2018 r. na terenie województwa mazowieckiego zlikwidowanych zostało 1061 nielegalnych wysypisk, z których zebrano 4,8 tys. ton odpadów komunalnych. W ciągu ostatnich ośmiu lat zlikwidowano ich 12,1 tys. o łącznej masie odpadów 53,8 tys. ton. Nadal w województwie na koniec 2018 r. pozostało 117 dzikich wysypisk śmieci o łącznej powierzchni 64,9 tys. m<sup>2</sup>.

**Mapa 16. Odpady komunalne zebrane w 2018 r.**  
 Map 16. Municipal waste collected in 2018

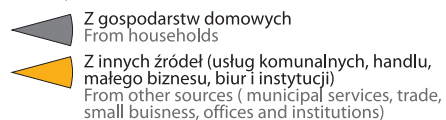
Powiaty  
 Powiats



Polska Poland = 28,9  
 Mazowieckie = 26,4



Odpady komunalne zebrane w %  
 Municipal waste collected in %



## 4.7. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska

### 4.7. Economic aspects of environmental protection

W 2018 r. wielkość nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska wyniosła 1477,5 mln zł, a nakłady na środki trwałe na gospodarkę wodną osiągnęły poziom 338,5 mln zł. W latach 2010–2018 strumień nakładów skierowany był głównie na gospodarkę ściekową i ochronę wód, ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu, a także ujęcia i doprowadzenia wody oraz budowę i modernizację stacji uzdatniania wody. Większość nakładów sfinansowano w tych latach ze środków własnych inwestora, znacznym źródłem finansowania były też środki z zagranicy.

Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w województwie mazowieckim w 2018 r. wyniosły 1477,5 mln zł (wobec 832,9 mln zł w 2017 r. i 1267,5 mln zł w 2010 r.). W strukturze tych nakładów dominowały nakłady na gospodarkę ściekową i ochronę wód (w 2018 r. 797,9 mln zł) oraz nakłady na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu (w 2018 r. 514,7 mln zł). W latach 2010–2018 nakłady na gospodarkę ściekową i ochronę wód stanowiły od 42% do 68% nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska ogółem, natomiast nakłady na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu od 18% do 43%. Najniższy udział miały: ochrona i przywrócenie wartości użytkowej gleby, ochrona wód podziemnych i powierzchniowych oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu, każde poniżej 2%. W zakresie gospodarki wodnej w 2018 r. oddano do użytku urządzenia zaopatrujące w wodę tj. ujęcia i uzdatniania wody. Wydajność nowo oddanych ujęć wodnych wyniosła 12,4 tys. m<sup>3</sup>/dobę, a stacji uzdatniania wody 11,0 tys. m<sup>3</sup>/dobę. W powiecie garwolińskim wybudowano 1 zbiornik wodny o pojemności całkowitej 600,0 tys. m<sup>3</sup>. Oddano też do użytku 522,2 km sieci wodociągowej (najwięcej w powiecie wołomińskim 81,7 km) oraz wybudowano lub zmodernizowano 0,7 km obwałowań przeciwpowodziowych.

#### **Źródła finansowania nakładów na środki trwałe w ochronie środowiska i gospodarce wodnej:**

- **środki własne inwestora;**
- **środki z budżetu** – centralnego, województwa, powiatu, gminy;
- **środki z zagranicy** – kredyty zagraniczne, a także środki bezzwrotne i zwrotne uzyskane w ramach programów międzynarodowych i funduszy pomocowych, w tym z Funduszu Spójności (FS) i funduszy strukturalnych, np. z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), pomocy bilateralnej, ekokonwersji itp., również w przypadkach, gdy inwestycja jest prefinansowana;
- **fundusze ekologiczne** – środki uzyskane z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej;
- **kredyty i pożyczki krajowe** – łącznie z bankowymi (także z Banku Ochrony Środowiska), bez pożyczek i kredytów uzyskanych od Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej;
- **inne środki** – np. środki własne rolników oraz nakłady niesfinansowane (np. niezapłacone faktury).

Głównym źródłem finansowania nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska były środki własne inwestorów oraz środki z zagranicy. W 2018 r. 64% nakładów pochodziło ze środków własnych inwestorów, środki z zagranicy stanowiły 17%, fundusze ekologiczne oraz kredyty i pożyczki krajowe po 8%, inne środki (w tym niesfinansowane) 2% oraz łącznie środki z budżetu (centralnego, województwa, powiatu, gminy) 1%.

**Wykres 13. Nakłady na środki trwałe według źródeł finansowania w latach 2010–2018 (ceny bieżące)**  
 Chart 13. Outlays on fixed assets by source of financing in 2010–2018 (current prices)



a Kredyty i pożyczki krajowe; inne środki w tym niesfinansowane.  
 a Domestic credits and loans; other funds including non-financed.

Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej w 2018 r. wyniosły 338,5 mln zł (wobec 276,2 mln zł w 2017 r. i 597,5 mln zł w 2010 r.). W latach 2010–2018 główny strumień tych nakładów skierowany był na inwestycje w ujęcia i doprowadzania wody oraz budowę i modernizację stacji uzdatniania wody. W 2018 r. nakłady na ujęcia i doprowadzenia wody wyniosły 227,5 mln (tj. 67% wszystkich nakładów na gospodarkę wodną), natomiast nakłady na budowę i modernizację wyniosły 108,1 mln zł (32%).

W strukturze finansowania nakładów na środki trwałe w gospodarce wodnej dominują środki własne, następnie środki z zagranicy i środki z budżetu. W 2018 r. środki własne inwestorów stanowiły 60% nakładów na gospodarkę wodną ogółem, środki z zagranicy stanowiły 14%, fundusze ekologiczne oraz inne środki (w tym niesfinansowane) po 8%, pożyczki i kredyty stanowiły 7% oraz łącznie środki z budżetu (centralnego, województwa, powiatu, gminy) 2%.

Udział województwa mazowieckiego w nakładach krajowych kształtował się na poziomie 14,2% dla ochrony środowiska (w 2017 r. 12,2%, 2010 r. 11,6%) i 13,7% w przypadku gospodarki wodnej (w 2017 r. 13,4%, 2010 r. 16,8%).

W województwie mazowieckim w 2018 r. w wyniku realizacji inwestycji ochrony środowiska w zakresie ochrony powietrza zdolność przekazanych do eksploatacji urządzeń do redukcji zanieczyszczeń pyłowych wyniosła 492 ton/rok, a urządzeń do neutralizacji zanieczyszczeń gazowych – 17753 ton/rok. Oddano 6 komunalnych oczyszczalni ścieków (wszystkie biologiczne) o łącznej przepustowości 2,7 tys. m<sup>3</sup>/dobę. Nowo oddane oczyszczalnie zlokalizowane były po 2 obiekty w powiecie garwolińskim i przasnyskim oraz po 1 w mławskim i ostrołęckim.

Oddano do użytkowania 2,9 ha powierzchni do unieszkodliwiania odpadów poprzez składowanie o wydajności 24,3 tys. ton/rok (całość w powiecie ostrowskim). Efektem realizacji inwestycji było również przekazanie 447,6 km sieci kanalizacyjnej odprowadzającej ścieki (najwięcej w powiecie pruszkowskim 41,6 km) oraz 62,0 km sieci kanalizacyjnej odprowadzającej wody opadowe (najwięcej w Siedlcach 8,6 km).

W zakresie gospodarki wodnej w 2018 r. oddano do użytku urządzenia zaopatrujące w wodę, tj. ujęcia i uzdatniania wody. Wydajność nowo oddanych ujęć wodnych wyniosła 12,4 tys. m<sup>3</sup>/dobę, a stacji uzdatniania wody 11,0 tys. m<sup>3</sup>/dobę. W powiecie garwolińskim wybudowano 1 zbiornik wodny o pojemności całkowitej 600,0 tys. m<sup>3</sup>. Oddano też do użytku 522,2 km sieci wodociągowej (najwięcej w powiecie wotomińskim 81,7 km) oraz wybudowano lub zmodernizowano 0,7 km obwałowań przeciwpowodziowych.

**Tablica 9. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej<sup>a</sup> w latach 2010–2018 (ceny bieżące)**Table 9. Outlays on fixed assets for environmental protection and water management<sup>a</sup> in 2010–2018 (current prices)

Wyszczególnienie Specification	W tysiącach złotych In thousand PLN	Polska=100 Poland=100	Na 1 mieszkańca <sup>b</sup> w zł Per capita <sup>b</sup> in PLN
<b>Ochrona środowiska</b> <b>Environmental protection</b>	<b>12775328,9</b>	<b>13,1</b>	<b>267</b>
w tym: of which:			
Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu Climate and air protection	4445985,1	16,5	93
Gospodarka ściekowa i ochrona wód Sewage management and waters protection	6663645,8	13,7	139
Gospodarka odpadami Waste management	878163,3	7,7	18
Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu Protection of biodiversity and landscape	45933,9	3,4	1
Pozostała działalność związana z ochroną środowiska Other activity connected with environment protection	258649,8	4,8	5
<b>Gospodarka wodna</b> <b>Water management</b>	<b>3113457,0</b>	<b>12,0</b>	<b>65</b>
w tym: of which:			
Ujęcia i doprowadzenia wody Water intakes and systems	1696612,2	15,8	35
Budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody Construction and modernisation of water treatment plants	1053906,6	26,9	22

a Według lokalizacji inwestycji; nakłady te uwzględniono również w nakładach inwestycyjnych we właściwych sekcjach gospodarki narodowej. b Średnia wartość z danego okresu.

a By investments locations; these outlays are included in the appropriate sections of the national economy. b Average value from a given period.

## Rozdział 5

### Chapter 5

## Społeczeństwo

### Society

### 5.1. Kapitał ludzki

#### 5.1. Human capital

### Demografia

#### Demography

Mazowieckie jest największym pod względem powierzchni i liczby ludności województwem w kraju, a liczba jego mieszkańców stale rośnie. Ludność województwa stanowi ponad 14% ogółu populacji Polski – oznacza to, że co siódmy mieszkaniec kraju mieszka na Mazowszu. Więcej jest ludności miejskiej niż wiejskiej, a co drugi mieszkaniec mazowieckich miast zamieszkuje w m.st. Warszawie.

Wzrost liczby ludności województwa mazowieckiego notowany w latach 2010–2019 był wynikiem korzystnych tendencji w zakresie ruchu migracyjnego i naturalnego. Wówczas w każdym roku obserwacji rejestrowano więcej zameldowań na pobyt stały niż wymeldowań, ponadto liczba urodzeń przewyższała liczbę zgonów. Mieszkańców zyskały zarówno miasta, jak i wsie. Przyrost/ubytek ludności był jednak bardzo zróżnicowany terytorialnie. Przybywało mieszkańców w obszarze metropolitalnym Warszawy i strefach podmiejskich dużych miast, a ubywało w miastach subregionalnych i powiatach usytuowanych na krańcach województwa. Niepokojącym zjawiskiem jest powiększanie się obszarów wyludniających się.

Nadal obserwowano negatywne zmiany w strukturze ludności według wieku – udział populacji w wieku przedprodukcyjnym kształtował się co prawda na zbliżonym poziomie, jednak znacząco wzrósł odsetek populacji w wieku poprodukcyjnym. Zwiększyła się liczba osób w wieku 65 lat przypadająca na 100 osób w wieku 0–14 lat. Pogorszyły się więc relacje międzypokoleniowe między dziadkami i wnukami. Zwiększyła się wartość mediany (wiek środkowy ludności). Wszystko to świadczy o postępującym z roku na rok procesie starzenia demograficznego ludności województwa. Ponadto na Mazowszu (podobnie jak w kraju) utrzymywało się zjawisko depresji urodzeniowej – niska liczba urodzeń (pomimo okresowych wzrostów) nie zapewniała prostej zastępowalności pokoleń. Pozytywnym zjawiskiem była utrzymująca się niska umieralność niemowląt.

W 2019 r. liczba mieszkańców województwa mazowieckiego zwiększyła się o 19,8 tys. osób (wobec wzrostu o 18,8 tys. osób w roku poprzednim). Głównym czynnikiem powodującym wzrost liczby mieszkańców był najwyższy w kraju napływ ludności do województwa. Współczynnik salda migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały wyniósł 3,34‰, co w skali roku oznacza wzrost o 0,24 pkt. Nieznacznie wzrósł również współczynnik przyrostu naturalnego (z 0,33‰ do 0,35‰). Zanotowano spadek liczby urodzeń żywych na 1000 ludności (z 11,22‰ do 11,01‰) oraz liczby zgonów (z 10,89‰ do 10,66‰). Współczynnik urodzeń w województwie mazowieckim był wyższy niż średnio w kraju (o 1,24 pkt), natomiast współczynnik zgonów – na zbliżonym poziomie. Liczba zgonów niemowląt w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych wyniosła 3,17‰ i była o 0,60 pkt niższa niż średnio w kraju.

Szacunki liczby i struktury ludności dla lat międzyspisowych sporządza się **metodą bilansową**, przyjmując wyniki ostatniego spisu powszechnego jako bazę wyjściową do obliczenia danych dla danej gminy z uwzględnieniem liczby urodzeń, zgonów, salda migracji wewnętrznych i zagranicznych (wyjątek stanowi 2015 r., w przypadku którego dla migracji zagranicznych przyjęto dane za 2014 r.) oraz zmian administracyjnych, jakie miały miejsce w bilansowanym okresie.

Prezentowane dane dotyczą ludności zamieszkałej w danej gminie, tj. liczby ludności zameldowanej na pobyt stały skorygowanej o saldo osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące. Jako bazę wyjściową bilansów przyjęto wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, z tym że dla 2010 r. – według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 31 grudnia 2011 r.

Mazowieckie jest województwem o największej liczbie ludności. W końcu 2019 r. mieszkało tu 5423,2 tys. osób, co stanowiło 14,1% ogółu ludności Polski. W porównaniu z 2018 r. liczba ludności województwa zwiększyła się o 19,8 tys. (o 0,37%), a w porównaniu z 2010 r. – o 156,1 tys. (o 2,96%).

W 88 miastach województwa mieszkało 3495,7 tys. osób, tj. 15,2% miejskiej ludności kraju, a na wsi 1927,4 tys. – 12,6% ogółu ludności wiejskiej. W porównaniu z 2018 r. liczba mieszkańców miast zwiększyła się o 15,8 tys. (o 0,45%), a mieszkańców wsi – o 4,0 tys. (o 0,21%). Mazowieckie zurbanizowane jest w stopniu wyższym od przeciętnego w kraju – udział mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności województwa stanowił 64,5% (o 0,1 p. proc. więcej niż przed rokiem), natomiast w kraju – 60,0% (o 0,1 p. proc. mniej).

**Tablica 10. Ludność**  
Table 10. Population

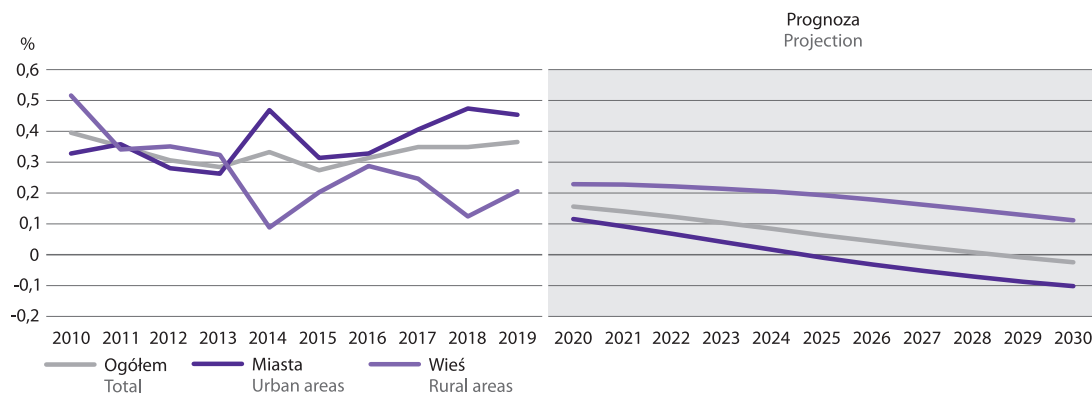
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
<b>Ogółem (stan w dniu 31 grudnia): w tysiącach</b> <b>Total (as of 31st December): in thousands</b>	<b>5267,1</b>	<b>5349,1</b>	<b>5403,4</b>	<b>5423,2</b>
<b>Polska=100</b> <b>Poland=100</b>	<b>13,7</b>	<b>13,9</b>	<b>14,1</b>	<b>14,1</b>
Kobiety na 100 mężczyzn Females per 100 males	108,9	109,0	109,0	109,0
Miasta – w % ogółu ludności Urban areas – in % of total population	64,2	64,3	64,4	64,5
Wieś – w % ogółu ludności Rural areas – in % of total population	35,8	35,7	35,6	35,5
Ludność na 1 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej Population per 1 km <sup>2</sup> of total area	148	150	152	153

Największym miastem regionu, a zarazem stolicą kraju i ośrodkiem metropolitalnym rangi europejskiej jest Warszawa, gdzie zamieszkuje co drugi mieszkaniec mazowieckich miast. Na koniec 2019 r. Warszawa liczyła 1790,7 tys. ludności, co stanowiło 33,0% ogółu ludności województwa. W latach 2010–2019 liczba ludności stolicy zwiększyła się o 90,5 tys. (co roku przybywało średnio ponad 10 tys. ludności). Roczne tempo przyrostu zawierało się w przedziale od 0,41% w 2012 r. (przyrost o 7,0 tys. osób) do 0,76% w 2018 r. (przyrost o 13,4 tys. osób). W ciągu 2019 r. liczba mieszkańców zwiększyła się o 12,7 tys. (o 0,71%).

Gęstość zaludnienia w 2019 r. wynosiła 153 osoby na 1 km<sup>2</sup> (w kraju średnio 123 osoby); wyższa była w miastach (1596 osób) niż na wsi (58 osób). Z analizy rozkładu tego wskaźnika na poziomie powiatów wynika, że najmniejsza gęstość zaludnienia występuje w powiecie łosickim (40 osób/km<sup>2</sup>), a największa – w m.st. Warszawie (3462 osoby/km<sup>2</sup>).



**Wykres 14. Średnioroczne tempo przyrostu/ubytku ludności w latach 2010–2019 oraz w prognozie do 2030 r.**  
 Chart 14. Average annual population growth/decrease rate in 2010–2019 and in the projection until 2030

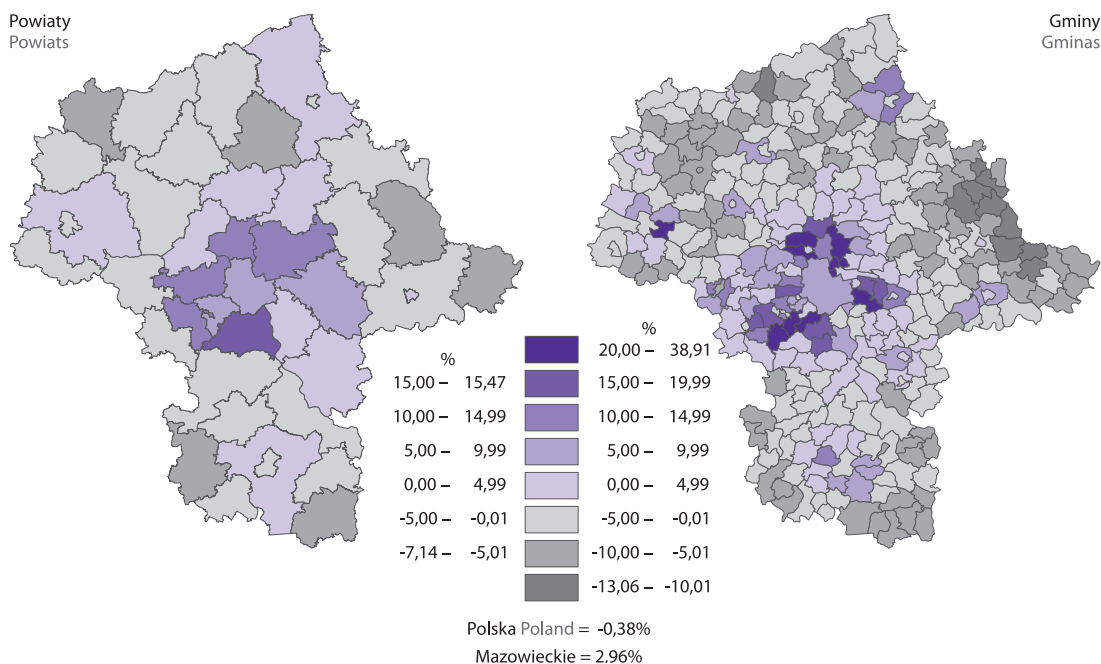


Prognoza na podstawie stanu ludności w dniu 31 grudnia 2013 r., w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 1 stycznia 2014 r.

W latach 2010–2019 mazowieckie było jednym z czterech województw (obok małopolskiego, pomorskiego i wielkopolskiego), w którym w każdym roku analizowanego okresu notowano przyrost ludności. Przybywało zarówno mieszkańców miast, jak i wsi (w kraju notowano przyrost ludności wiejskiej i ubytek ludności miejskiej). Było to wynikiem korzystnych tendencji zarówno w zakresie ruchu migracyjnego, jak i naturalnego. Wówczas w każdym roku obserwacji rejestrowano więcej zameldowań na pobyt stały niż wymeldowań, a liczba urodzeń przewyższała liczbę zgonów. Przybyło mieszkańców w obszarze metropolitalnym Warszawy i strefach podmiejskich dużych miast, a ubyło w miastach subregionalnych i powiatach usytuowanych na krańcach województwa. Niepokojącym zjawiskiem jest powiększanie się obszarów wyludniających się.

**Mapa 17. Zmiana liczby ludności w latach 2010–2019**  
 Stan w dniu 31 grudnia

Map 17. Population changes in 2010–2019  
 As of 31st December



Relatywnie największy przyrost ludności w porównaniu z 2010 r. wystąpił w powiatach: piaseczyńskim (o 15,5%), wołomińskim (o 13,9%), grodziskim (o 12,4%), legionowskim (o 11,2%), warszawskim zachodnim (o 11,0%) i pruszkowskim (o 7,8%). Z kolei największy ubytek miał miejsce w powiatach: lipskim (o 7,1%), łosickim (o 6,0%), sokołowskim (o 5,6%), przysuskim (o 5,4%), żuromińskim (o 5,2%) i makowskim (5,1%). Rozpiętość między powiatem o największym przyroście i powiatem o największym ubytku wyniosła 22,6 p. proc. W skali gmin dysproporcje były dużo większe – rozpiętość osiągnęła 52,0 p. proc.; największy przyrost ludności wynosił 38,9% (gmina wiejska Lesznowola, powiat piaseczyński), a największy ubytek – 13,1% (gmina wiejska Sterdyń, powiat sokołowski).

W województwie mazowieckim struktura ludności według płci charakteryzuje się liczebną przewagą kobiet. W końcu 2019 r. populacja kobiet liczyła 2828,1 tys. osób i była o 233,1 tys. większa od populacji mężczyzn. Podobnie jak w latach wcześniejszych kobiety stanowiły ponad 52% ogółu ludności województwa, a współczynnik feminizacji określający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn kształtował się nadal na poziomie 109 kobiet (w miastach 114; na wsi 101). Wskaźnik ten jest zróżnicowany pod względem wieku. W 2019 r. we wszystkich rocznikach poniżej 27 roku życia występowała liczebna przewaga mężczyzn (przeciętnie na 100 przypadają 95 kobiet). W rocznikach starszych (z wyjątkiem ludności w wieku 28 lat) miała miejsce nadwyżka liczby kobiet nad mężczyznami, przy czym w kolejnych, coraz to starszych grupach wieku przewaga liczebna kobiet zwiększała się. W grupie wieku 85 lat i więcej współczynnik feminizacji osiągnął wartość 239. Na wsi nadwyżka liczby mężczyzn utrzymywała się we wszystkich rocznikach poniżej 64 roku życia, natomiast w miastach – poniżej 25 roku.

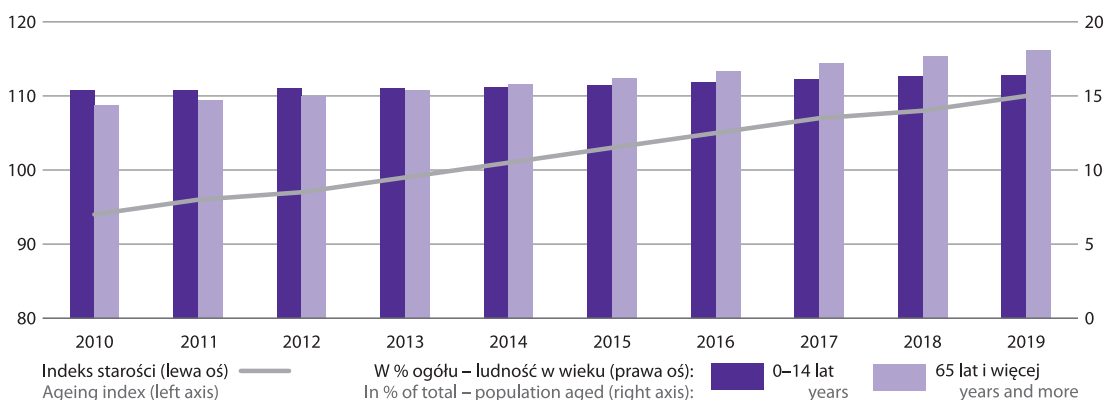
**Wykres 15. Ludność według płci i wieku**  
**Stan w dniu 31 grudnia**  
 Chart 15. Population by sex and age  
 As of 31st December



Z każdym rokiem ludność województwa mazowieckiego (także kraju) nieznacznie się starzeje. Nieprzerwanie obserwowany jest wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co jest rezultatem m.in. zasilania w kolejnych latach tej grupy wieku przez roczniki osób urodzonych w wyżym demograficznym lat 50. XX wieku. W latach 2010–2019 w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku udział tej populacji zwiększył się z 17,7% do 21,8%. W końcu 2019 r. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wynosiła 1183,1 tys. i była o 250,5 tys. (o 26,9%) większa niż w 2010 r. Co roku ubywało natomiast ludności w wieku produkcyjnym – jej odsetek zmniejszył się z 63,5% do 59,0%, a liczebność z 3347,0 tys. do 3198,5 tys. (o 148,5 tys.; o 4,4%). Liczba dzieci i młodzieży w wieku 0–17 lat (w wieku przedprodukcyjnym) do 2012 r. zmniejszała się, a od 2013 r. stopniowo wzrastała, jednak udział tej grupy w ogólnej liczbie ludności zaczął wzrastać dopiero od 2015 r. (z 18,6% do 19,2%; w 2010 r. wynosił 18,7%). Wzrost populacji w wieku przedprodukcyjnym był głównie wynikiem większej liczby urodzeń od liczby 17-latków opuszczających tę grupę wieku. W 2019 r. było 1041,6 tys. osób w wieku przedprodukcyjnym, tj. o 54,2 tys. (o 5,5%) więcej niż w 2010 r. Na poziomie kraju omawiane zmiany przebiegały podobnie, przy czym nieznaczny wzrost liczby i odsetka dzieci i młodzieży obserwowano od 2017 r.

Jednym z mierników stopnia zaawansowania procesu starzenia się ludności jest wskaźnik starości demograficznej. Zgodnie z rekomendacjami ONZ społeczeństwo, w którym udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem przekracza 6% można nazwać starym. W województwie mazowieckim już w 1970 r. zanotowano wyższy odsetek (9,5%). W 2010 r. wskaźnik starości wynosił 14,4% i w ciągu dziesięciu lat zwiększył się do 18,1%, a liczebność tej grupy ludności wzrosła o 29,5% (do 983,7 tys. osób). Pogorszyła się proporcja między najmłodszymi a najstarszymi generacjami. Świadczy o tym wzrost wartości indeksu starości, który ilustruje liczbowe relacje między pokoleniem dziadków i wnuków. O ile w 2010 r. na 100 dzieci w wieku 0–14 lat przypadają 94 osoby w wieku 65 lat i więcej, to w 2019 r. było to już 110 osób. Odnosząc omówione miary do przeciętnych wartości dla kraju, można powiedzieć, że w analizowanym okresie proces starzenia się ludności województwa mazowieckiego charakteryzował się mniejszą dynamiką. W Polsce w latach 2010–2019 udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności zwiększył się z 13,5% do 18,1%, a liczebność tej populacji wzrosła o 33,8%, ponadto indeks starości wzrósł z 89 do 118.

**Wykres 16.** Indeks starości  
Chart 16. Ageing index



Ważną miarą procesu starzenia się ludności, zwłaszcza z punktu widzenia potrzeb w zakresie usług pielęgnacyjnych i zdrowotnych, jest wskaźnik starzenia podwójnego. Określa on udział osób sędziwych (powyżej 84 lat) w populacji osób starszych (w wieku 65 lat i więcej). W latach 2010–2016 wartość tego wskaźnika sukcesywnie zwiększała się z 11,0% do 13,4%, a od 2017 r. stopniowo malała do 13,0% w 2019 r. W kraju wskaźnik ten był niższy – zawierał się w przedziale 10,0–11,8%.

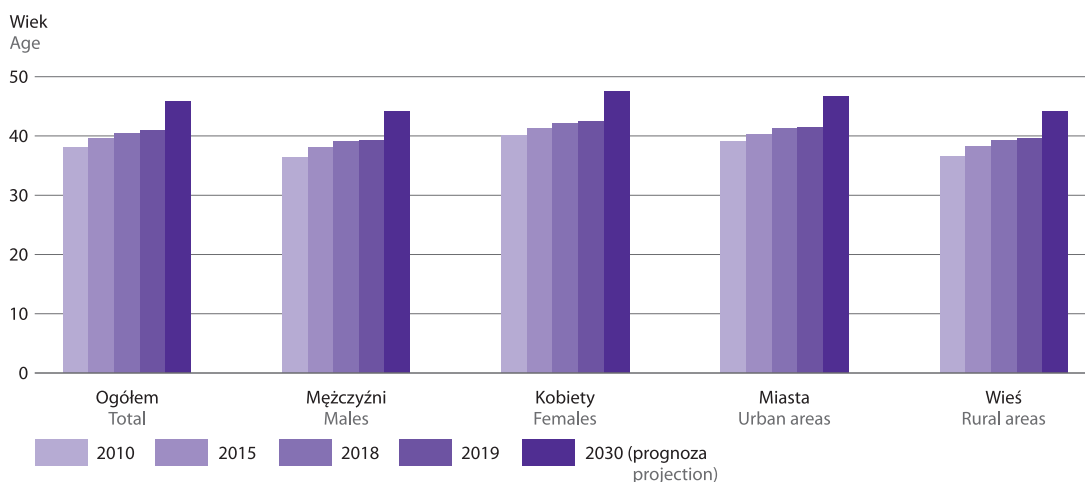
Istotne znaczenie w analizie sytuacji osób starszych ma współczynnik wsparcia międzypokoleniowego, określający relację pomiędzy osobami najstarszymi a ich potencjalnymi dziećmi. Współczynnik ten (nazywany również współczynnikiem wsparcia rodziców) wskazuje ile osób w wieku 85 lat i więcej przypada na 100 osób w wieku 50–64 lata. W latach 2010–2019 w województwie mazowieckim (a także w kraju) obserwowano systematyczny wzrost tego współczynnika. O ile w 2010 r. na 100 osób w wieku 50–64 lata

przypadało ponad 7 osób sędziwych, to w 2019 r. było to 13 osób (w Polsce odpowiednio: ponad 6 i prawie 11 osób). Wraz ze wzrostem tego współczynnika maleją szanse na zapewnienie nieformalnej opieki najstarszym osobom.

Mediana wieku (wiek środkowy) ludności – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa ludności już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

Kolejnym miernikiem stopnia zaawansowania procesu starzenia się ludności jest mediana wieku. Przyjęło się oznaczać społeczeństwa jako stare demograficznie, gdy wartość mediany jest w przedziale 30–34 lata. Można więc powiedzieć, że mieszkańcy województwa mazowieckiego (a także Polski) są społeczeństwem bardzo starym demograficznie. W 2019 r. mediana wieku mieszkańców Mazowsza wyniosła prawie 41 lat, tj. o blisko 3 lata więcej niż w 2010 r. Wiek środkowy dla mężczyzn to ponad 39 lat, a dla kobiet – ponad 42 lata (w 2010 r. odpowiednio: ponad 36 i 40 lat). Ludność zamieszkała na wsi jest przeciętnie o 2 lata młodszą od ludności miast, gdzie mediana wynosiła ponad 41 lat. Przeciętne wartości mediany dla kraju są nieznacznie wyższe, z wyjątkiem wartości wyznaczonej dla wsi, która tak samo jak w województwie mazowieckim wyniosła ponad 39 lat.

**Wykres 17. Mediana wieku ludności**  
Chart 17. Median age of population

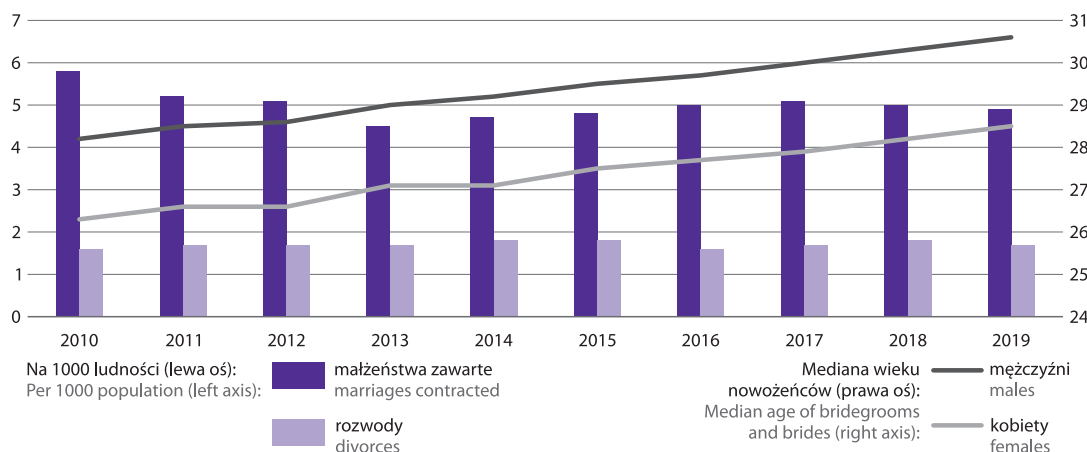


Współczynniki dotyczące ruchu naturalnego i migracji w podziale terytorialnym obliczono jako iloraz liczby faktów określonego rodzaju i liczby ludności (według stanu w dniu 30 czerwca).

W województwie mazowieckim w latach 2010–2019 największą liczbę nowo zawartych związków małżeńskich odnotowano w pierwszym roku analizy (30,5 tys.). Do roku 2013 obserwowany był coroczny ubytek małżeństw (do 24,1 tys.), a następnie do roku 2018 – powolny ich wzrost (do 27,2 tys.). W 2019 r. związek małżeński zawarło 26,3 tys. par, tj. o 950 mniej niż rok wcześniej. Współczynnik małżeństw wyniósł 4,85‰ (wobec 5,05‰ w 2018 r.). W miastach zarejestrowano 17,1 tys. małżeństw, tj. o 2,5% mniej niż przed rokiem, a na wsi – 9,2 tys., tj. o 5,3% mniej. Częstość zawierania małżeństw w miastach jest na ogół niższa niż na wsi, przy czym w 2019 r. kształtowała się na poziomie wyższym – wskaźnik natężenia małżeństw wyniósł odpowiednio 4,90‰ i 4,77‰. Odnosząc dane wojewódzkie do danych ogólnopolskich można powiedzieć, że w latach 2010–2019 częstość zawierania małżeństw do 2016 r. była niższa niż średnio w kraju, a w kolejnych latach wyższa.

W 2019 r. małżeństwa wyznaniowe (tj. zawarte w kościołach lub związkach wyznaniowych i jednocześnie zarejestrowane w urzędach stanu cywilnego) stanowiły prawie 61% zawieranych prawnie związków (na wsi było to ponad 72%). Wśród nowo zawartych związków ok. 79% to małżeństwa pierwsze, tj. pańien z kawalerami (na wsi – ok. 84%). Sukcesywnie podwyższa się wiek nowożeńców. Obecnie mężczyźni najczęściej żenią się będąc w wieku 30 lat (w 2019 r. mediana wieku wyniosła 30,6 lat), a kobiety „przed trzydziestką” (wiek środkowy – 28,5 lat). W przypadku obydwu płci było to o ponad 2 lata więcej niż w 2010 r.

**Wykres 18. Małżeństwa zawarte i rozwody**  
Chart 18. Marriages contracted and divorces



W latach 2010–2019 liczba rozwodów w województwie mazowieckim corocznie przekraczała 8 tys. (od 8,3 tys. w 2010 r. do 9,9 tys. w 2015 r.). Zdecydowana większość rozwodów dotyczyła małżeństw zamieszkujących w miastach (76–81% ogółu), przy czym zauważalny był wzrost odsetka rozwodów orzekanych wobec par mieszkających na wsi – od 2012 r. przekracza on 20%. W 2019 r. sądy orzekły rozwód wobec 9,2 tys. par małżeńskich, tj. o 308 mniej niż rok wcześniej. Współczynnik rozwodów obniżył się o 0,06 pkt do 1,70‰ (w kraju był na zbliżonym poziomie). W miastach częstość rozwodów była większa niż na wsi – współczynnik wyniósł 2,01‰ wobec 1,13‰. Wśród rozwiedzionych małżeństw 57,0% wychowywało 7,7 tys. nieletnich dzieci (w wieku poniżej 18 lat). Najczęściej sąd orzeka o wspólnym wychowywaniu dzieci przez rozwiedzionych małżonków (w 2019 r. 75% przypadków). Tylko w nielicznych przypadkach dziecko powierzano rodzinie zastępczej lub placówce wychowawczej (1%).

W województwie mazowieckim (podobnie jak w kraju) obserwuje się spadek liczby separacji orzekanych przez sądy. W latach 2010–2019 ich liczba zmniejszyła się z 366 w 2011 r. do 114 w 2019 r., a liczba dzieci dotkniętych separacją rodziców – odpowiednio z 380 do 81. Separacje orzeczone wobec małżonków mieszkających w miastach stanowiły przeciętnie 74% ogółu.

Przyrost naturalny ludności – różnica między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów.

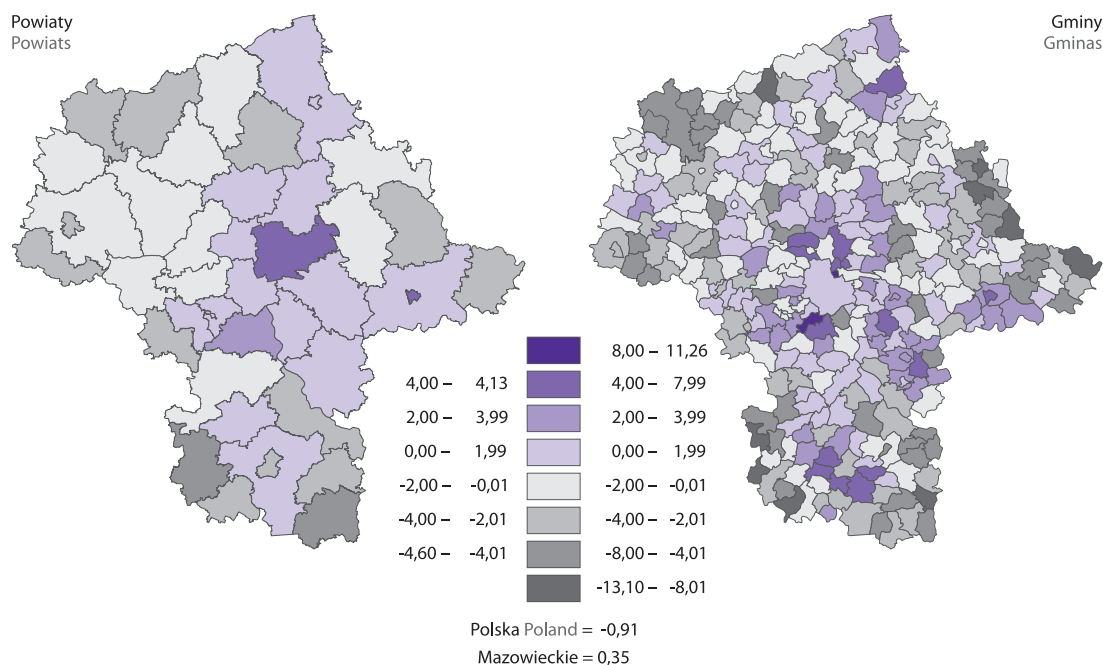
Mazowieckie jest jednym z pięciu województw (obok małopolskiego, podkarpackiego, pomorskiego i wielkopolskiego), w którym w latach 2010–2019 obserwowano dodatni przyrost naturalny (w kraju od 2013 r. przyrost był ujemny). Najwyższe jego natężenie wystąpiło w 2010 r. – wówczas, w wyniku bilansu urodzeń i zgonów, na każde 10 tys. ludności przybyło przeciętnie 14 osób. W 2019 r. przyrost naturalny osiągnął znacznie niższy poziom – w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przybyły ponad 3 osoby. Przyrost naturalny ludności Mazowsza zapewniany był przede wszystkim przez ludność zamieszkałą w miastach, gdzie co roku z tego tytułu przybywało od 4 do 18 osób na 10 tys. ludności (w 2019 r. ok. 7 osób). Na obszarach wiejskich współczynnik przyrostu naturalnego raz był dodatni, a raz ujemny – największy przyrost odnotowano w 2010 r. (7 osób na 10 tys. ludności), a największy ubytek w 2019 r. (ponad 2 osoby). Współczynniki przyrostu/ubytku naturalnego w 2019 r. dla województwa ogółem, a także w podziale na miasta i wieś, ukształtowały się na poziomie zbliżonym do odnotowanego przed rokiem.

Na koniec 2019 r. dodatni przyrost naturalny wystąpił w 17 powiatach, przy czym w ujęciu względnym (na 1000 ludności) w 14 z nich był wyższy niż przeciętnie w województwie; najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Siedlce (4,13‰). Ujemny przyrost naturalny wystąpił w 25 powiatach, w tym w dwóch miastach na prawach powiatu – Płocku i Radomiu; najniższe natężenie omawianego współczynnika odnotowano w powiecie przysuskim (-4,60‰). Z analizy przestrzennego rozkładu omawianego zjawiska wynika, że powiaty z dodatnim przyrostem naturalnym koncentrują się głównie w centralnej części województwa oraz w bezpośrednim otoczeniu trzech miast na prawach powiatu – Ostrołęki, Radomia i Siedlec.

Jeszcze większe różnice współczynnika przyrostu/ubytku naturalnego występują w ujęciu gminnym – w 2019 r. od przyrostu w wysokości 11,26‰ w gminie miejskiej Ząbki (powiat wołomiński) do ubytku naturalnego wynoszącego -13,10‰ w gminie wiejskiej Gielniów (powiat przysuski). Ubytek naturalny ludności wystąpił w 195 gminach województwa.

### Mapa 18. Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2019 r.

Map 18. Natural increase per 1000 population in 2019



Dane o urodzeniach i zgonach (w tym zgonach niemowląt) zostały obliczone zgodnie z kryteriami definicji urodzenia i zgonu noworodka – rekomendowanej przez Światową Organizację Zdrowia (WHO).

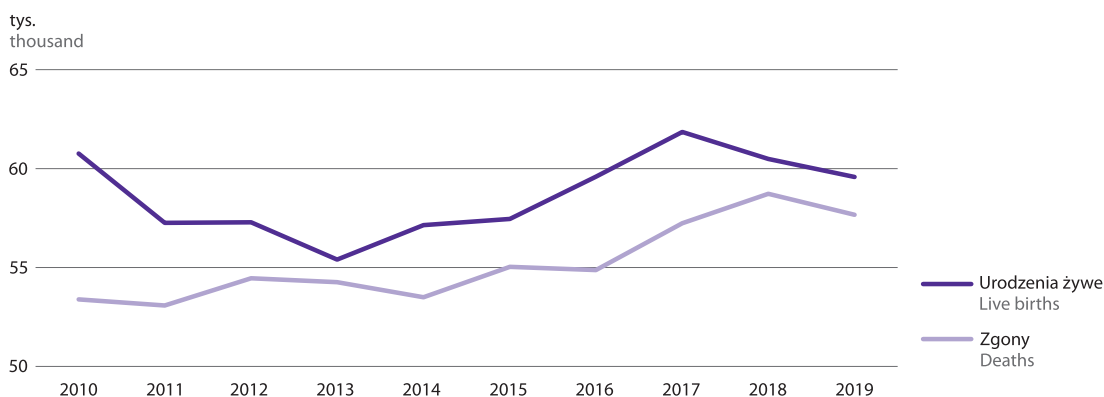
W województwie mazowieckim w latach 2010–2019 wzrost liczby urodzeń żywych w skali roku wystąpił w latach 2012 oraz 2014–2017. A zatem rok 2019 był kolejnym, w którym odnotowano spadek liczby urodzeń. O ile w 2018 r. zarejestrowano 60,5 tys. urodzeń żywych, to w 2019 r. – 59,6 tys. (o 908 mniej). Współczynnik urodzeń żywych obniżył się o 0,21 pkt do 11,01‰; w miastach wyniósł 11,24‰, a na wsi 10,59‰. Mniejsze natężenie urodzeń na wsi niż w miastach nieprzerwanie obserwuje się od 2014 r. W każdym roku analizowanego okresu notowana na Mazowszu liczba urodzeń żywych na 1000 ludności była większa od średniej w kraju.

W województwie mazowieckim (podobnie jak w kraju) niska liczba urodzeń nie zapewnia prostej zastępowalności pokoleń. W 2019 r. współczynnik dzietności wyniósł 1,57 (w kraju 1,42), co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym (15–49 lat) przypadało 157 urodzonych dzieci (w miastach tyle samo, na wsi – 153). Optymalna wielkość tego współczynnika, określana jako korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego, to 2,10–2,15, tj. gdy w danym roku na 100 kobiet w wieku 15–49 lat przypada średnio co najmniej 210–215 urodzonych dzieci.



Sukcesywnie podwyższa się wiek matek i ojców nowo narodzonych dzieci. W 2019 r. w województwie mazowieckim odsetek kobiet i mężczyzn (o ustalonym wieku), którzy zostali rodzicami po ukończeniu 30 lat dotyczył blisko 59% kobiet i 73% mężczyzn, podczas gdy w 2010 r. odpowiednio – ponad 45% i 62%. Mediana wieku matek rodzących dziecko wzrosła z 29 do ponad 31 lat. Systematycznie rośnie odsetek urodzeń pozamałżeńskich. O ile w 2010 r. z takich związków urodziło się 16,6% dzieci, to w 2019 r. – 22,5%. Odsetek dzieci urodzonych ze związków pozamałżeńskich jest wyższy w miastach niż na wsi (w 2019 r. wyniósł odpowiednio 24,7% i 18,4%).

**Wykres 19. Ruch naturalny ludności**  
Chart 19. Vital statistics of population



W województwie mazowieckim w latach 2010–2019 liczba zgonów corocznie przekraczała 50,0 tys. (od 53,1 tys. w 2011 r. do 58,7 tys. w 2018 r.). Zgony rejestrowane w miastach stanowiły ponad 60% ogółu, przy czym umieralność w miastach była mniejsza niż na wsi. W 2019 r. zmarło 57,7 tys. osób, tj. o 1057 mniej niż przed rokiem. Współczynnik umieralności wyniósł 10,66‰ (wobec 10,89‰ w 2018 r.); w miastach – 10,56‰, a na wsi – 10,84‰. Około 51% zmarłych osób stanowili mężczyźni. Mediana wieku osób zmarłych wyniosła 78 lat (w kraju 77 lat), dla mężczyzn było to 72 lata, natomiast dla kobiet 83 lata. Głównymi przyczynami zgonów (tak samo jak w kraju) są choroby układu krążenia i choroby nowotworowe, powodujące ponad 60% wszystkich zgonów. W latach 2010–2018 odsetek zgonów w wyniku chorób nowotworowych utrzymywał się na zbliżonym poziomie, stanowiąc 25–27% ogółu. Mała natomiast udział zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia: z ponad 47% w 2012 r. do ok. 35% w 2018 r. Zauważalny jest wzrost odsetka zgonów w wyniku chorób układu oddechowego (z 6,5% do 8,5%).

W latach 2010–2019 wśród ogółu województw mazowieckie charakteryzowało się jednym z najniższych poziomów umieralności niemowląt. Od 2013 r. (w Polsce od 2016 r.) na 1000 urodzeń żywych nieprzezwyciężając przypada mniej niż 4 zgony dzieci w wieku poniżej 1 roku życia. W 2019 r. zarejestrowano 189 zgonów niemowląt, czyli o 16 mniej niż przed rokiem. Współczynnik umieralności zmniejszył się o 0,22 pkt do 3,17‰. W miastach współczynnik ten był niższy niż na wsi i wyniósł 3,01‰ wobec 3,48‰. Najczęstszą przyczyną zgonów niemowląt (47,3% w 2018 r.) są stany chorobowe powstające w okresie okołoporodowym, czyli w późnym okresie trwania ciąży matki oraz w ciągu pierwszych 6 dni życia noworodka. W 2018 r. z ogółu zmarłych niemowląt ok. 73% zmarło w wieku noworodkowym, czyli w wieku do 4 tygodni (poniżej 28 dni), przy czym 57% w ciągu pierwszego tygodnia życia.

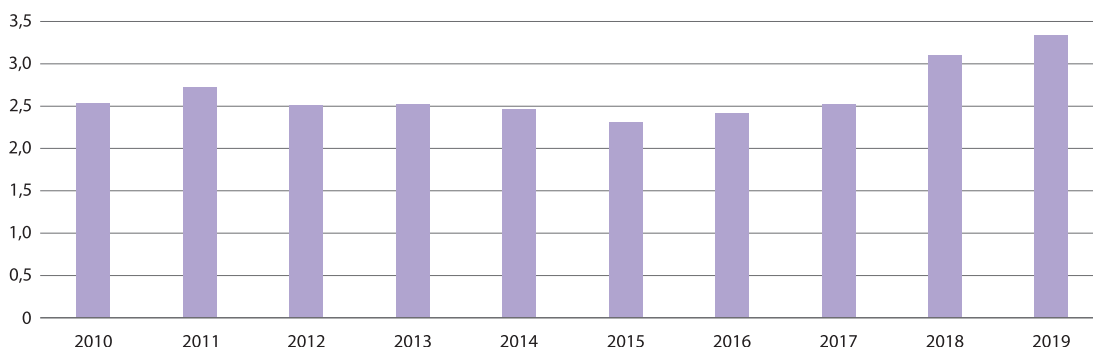
Migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w połączeniu z przekroczeniem granicy jednostki administracyjnej podziału terytorialnego kraju (migracje wewnętrzne) lub granicy państwa (migracje zagraniczne).

W ramach migracji wewnętrznych ludności rozróżnia się ruch międzywojewódzki, czyli przemieszczenia ludności z jednego województwa do innego województwa oraz ruch wewnątrzwojewódzki, tj. zmiany miejsca zamieszkania osób w granicach tego samego województwa.

Saldo migracji – różnica między napływem i odpływem ludności w danej jednostce administracyjnej (terytorialnej).

Na podstawie krajowej statystyki migracji można powiedzieć, że od kilkunastu lat roczny napływ ludności do województwa mazowieckiego na pobyt stały (z innych województw i z zagranicy) przekracza wielkość odpływu (do innych województw i za granicę), co powoduje, że saldo migracji jest dodatnie. W latach 2010–2019 różnica między napływem migracyjnym a odpływem w ruchu międzywojewódzkim wyniosła 131,8 tys. osób, a w ruchu zagranicznym – 9,2 tys. Na każde 10 tys. ludności co roku przybywało przeciętnie 26 osób. Wśród ogółu województw przyrost ludności z tytułu dodatniego salda migracji występował jeszcze w dolnośląskim, małopolskim, pomorskim i wielkopolskim, przy czym w mazowieckim był relatywnie najwyższy. W 2019 r. na Mazowszu nadwyżka liczby osób, które zameldowały się na pobyt stały nad liczbą osób, które wymeldowały się wyniosła 18,1 tys. Na każde 10 tys. ludności przybyły przeciętnie 33 osoby; w miastach 32, a na wsi 36 osób (przed rokiem odpowiednio: 31, 33 i 27 osób).

**Wykres 20.** Saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności  
Chart 20. Net migration for permanent residence per 1000 population



W 2019 r. w województwie mazowieckim odnotowano 78,6 tys. zameldowań na pobyt stały oraz 62,8 tys. wymeldowań (w ruchu wewnątrz- i międzywojewódzkim). Zarówno napływ, jak i odpływ mieszkańców osiągnął wyższe wartości niż w poszczególnych latach okresu 2010–2018. W miastach zarejestrowano 48,9 tys. zameldowań, a na wsi – 29,6 tys. Odpływ migracyjny w miastach województwa dotyczył 39,6 tys. osób, z których 19,5 tys. (49,1%) wyprowadziło się na wieś, natomiast wymeldowania zarejestrowane na wsi dotyczyły 23,1 tys. osób, z których 14,8 tys. (64,0%) przeniosło się do miast. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym wyniosło 15,8 tys. osób; średnio na 10 tys. ludności przybyło 29 osób. Miasta zyskały 9,3 tys. mieszkańców, a wsie – 6,5 tys. W przeliczeniu na 10 tys. ludności w miastach przybyło przeciętnie 27 osób, natomiast na wsi – 34 osoby.

Zdecydowana większość przemieszczeń odbywała się w ruchu wewnątrzwojewódzkim, stanowiąc odpowiednio 66,6% ogółu napływu i 83,3% ogółu odpływu migracji wewnętrznych na pobyt stały. W ramach migracji wewnątrz województwa przemieściło się 52,3 tys. osób, przy czym odpływ stałych mieszkańców miast na wieś (17,2 tys. osób) przewyższył napływ stałych mieszkańców wsi do miast (12,8 tys. osób). Saldo migracji w miastach, które od dłuższego czasu jest ujemne, w 2019 r. wyniosło minus 4,5 tys. osób. Liczba ludności m.st. Warszawy w wyniku migracji wewnątrzwojewódzkich zmniejszyła się o 2,7 tys. osób, przy czym ubytek ten został z nadwyżką zrekompensowany przez dodatnie saldo migracji międzywojewódzkich (11,6 tys. osób).

W przypadku migracji międzywojewódzkich zarejestrowano 26,3 tys. zameldowań na pobyt stały z innych województw i 10,5 tys. wymeldowań do innych województw. Najwięcej osób napływających do województwa mazowieckiego z innych regionów Polski przybyło z województwa lubelskiego (5,6 tys. osób; 21,2%), a w następnej kolejności z województw: łódzkiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (łącznie 9,7 tys. osób). Osoby opuszczające województwo mazowieckie najczęściej osiedlały się w województwie pomorskim, lubelskim i łódzkim – łącznie 3,7 tys. osób. Na 10 tys. mieszkańców województwa mazowieckiego przypadają średnio 48 osób, które osiedliły się tu na stałe oraz 19 osób, które wyjechały do innych województw i wymeldowały się z pobytu stałego.

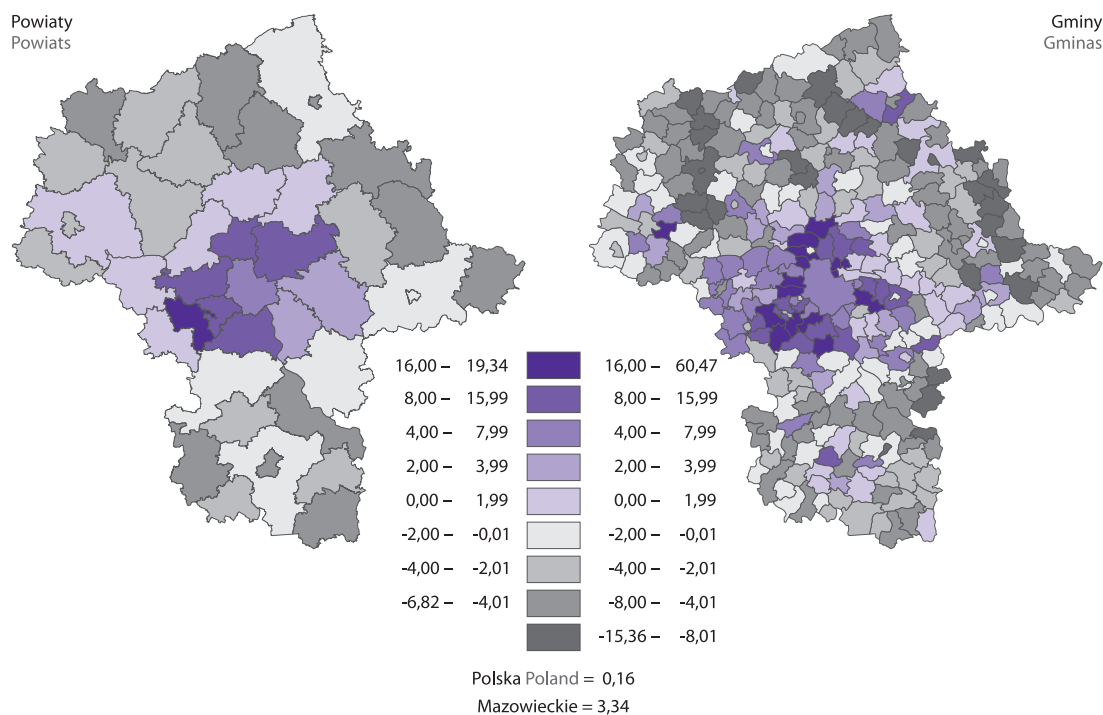


W ramach migracji zagranicznych do województwa mazowieckiego przybyło 2,7 tys. osób (najwięcej z Ukrainy i Wielkiej Brytanii – 35%), a wyjechało za granicę 0,4 tys. (najwięcej do Wielkiej Brytanii i Niemiec – ponad 41%). W wyniku nadwyżki imigrantów nad emigrantami liczba mieszkańców województwa zwiększyła się o 2,3 tys. osób; średnio na 10 tys. ludności przybyły 4 osoby. W miastach odnotowano wzrost o 1,8 tys. osób, a na wsi – o 0,5 tys. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców miast i wsi przybyło odpowiednio 5 osób i 2 osoby.

W 2019 r. zarejestrowane w ruchu wewnętrznym zameldowania na pobyt stały, a także wymeldowania z pobytu stałego częściej dotyczyły: kobiet (napływ 53,9%, odpływ 53,6%), żonaty/zamężnych (odpowiednio 48,1% i 47,6%), osób w wieku 25–34 lata (34,0% i 29,3%). W ruchu zagranicznym wśród ogółu imigrantów i emigrantów przeważali mężczyźni (52,1% i 50,9%). Zarówno osoby przyjeżdżające, jak i wyjeżdżające najczęściej były w wieku 30–34 lata (odpowiednio 14,7% i 20,4%).

Migracje ludności mają istotny wpływ na stan i strukturę ludności w poszczególnych jednostkach podziału terytorialnego. W 2019 r. w 15 powiatach województwa saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały było dodatnie, w tym w 8 było relatywnie (w przeliczeniu na 1000 ludności) wyższe niż średnio w województwie; najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie grodziskim (19,34‰). Ujemna wartość współczynnika wystąpiła w 27 powiatach, przy czym najniższa była w żuromińskim (-6,82‰). Wśród miast na prawach powiatu tylko w m.st. Warszawie ogólne saldo migracji było dodatnie; współczynnik wyniósł 5,74‰. W pozostałych miastach grodzkich kształtował się na poziomie od -1,12‰ w Siedlcach do -6,74‰ w Ostrołęce. W ujęciu gminnym zróżnicowanie tego zjawiska było jeszcze większe – współczynnik zawierał się w przedziale od 60,47‰ w gminie wiejskiej Wieliszew (powiat legionowski) do -15,36‰ w gminie wiejskiej Gołymin-Osrodek (powiat ciechanowski). Obszary najintensywniejszego napływu ludności to podlegające suburbanizacji gminy bezpośrednio sąsiadujące z Warszawą. W powiatach okalających stolicę średnioroczny współczynnik natężenia salda migracji obliczony dla lat 2010–2019 zawierał się w przedziale od 3,81‰ w otwockim do 13,22‰ w piaseczyńskim, podczas gdy w województwie ogółem wyniósł 2,65‰.

**Mapa 19. Saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności w 2019 r.**  
Map 19. Net migration for permanent residence per 1000 population in 2019



Rok szkolny 2018/19 był kolejnym, w którym odnotowano wzrost liczby dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym, co wpłynęło również na zwiększenie wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3–6 lat.

Drugi rok obowiązywał nowy ustrój szkolny, którego głównym założeniem był powrót do 8-letniej szkoły podstawowej, czego skutkiem był wzrost liczby uczniów i brak w tych szkołach absolwentów z roku szkolnego 2017/18. Jednocześnie do stopniowo likwidowanych gimnazjów uczęszczał ostatni rocznik młodzieży.

W liceach ogólnokształcących, cieszących się największą popularnością wśród młodzieży, kształciła się ponad połowa uczniów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych.

Pomimo, że od kilku lat liczba studentów stale maleje, w województwie mazowieckim zaobserwowano znaczny wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym w populacji osób w wieku 15 lat i więcej w stosunku do 2010 r.

### Wychowanie przedszkolne

W województwie mazowieckim w roku szkolnym 2018/19 dzieci mogły uczęszczać do 2050 przedszkoli, 1295 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, 4 zespołów wychowania przedszkolnego i 316 punktów przedszkolnych. Większość przedszkoli zlokalizowana była w miastach – 73,9%, natomiast oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych na wsi – 65,0% (w kraju odpowiednio 67,6% i 75,2%).

W stosunku do roku szkolnego 2010/11 liczba placówek wychowania przedszkolnego wzrosła o 26,7% (w kraju o 16,1%). Liczba przedszkoli zwiększyła się o 678 (49,4%), a punktów przedszkolnych o 145 (84,8%). Zmniejszyła się natomiast liczba oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych (o 3,4%) i zespołów wychowania przedszkolnego (o 50,0%).

**Placówki wychowania przedszkolnego** są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczane są przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

**Tablica 11.** Wychowanie przedszkolne<sup>a</sup>  
Table 11. Pre-primary education<sup>a</sup>

Wyszczególnienie Specification	2010/11	2015/16	2017/18	2018/19
<b>Placówki Establishments</b>	<b>2892</b>	<b>3371</b>	<b>3631</b>	<b>3665</b>
miasta urban areas	1487	1866	2124	2160
wieś rural areas	1405	1505	1507	1505
W tym przedszkola Of which nursery schools	1372	1856	1996	2050
w tym specjalne of which special	18	27	36	39

a W latach szkolnych 2015/16–2018/19 łącznie z dziećmi przebywającymi w placówkach wykonujących działalność leczniczą.  
a In the school years 2015/16–2018/19 including children staying in the units performing health care activities.

**Tablica 11. Wychowanie przedszkolne<sup>a</sup> (dok.)**  
Table 11. Pre-primary education<sup>a</sup> (cont.)

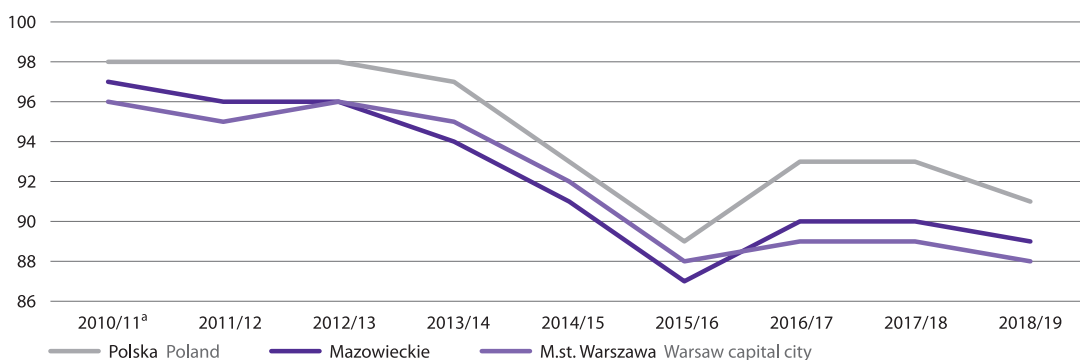
Wyszczególnienie Specification	2010/11	2015/16	2017/18	2018/19
<b>Miejsca<sup>b</sup></b> <b>Places<sup>b</sup></b>	<b>127826</b>	<b>172382</b>	<b>198209</b>	<b>205930</b>
W tym przedszkola Of which nursery schools	123834	164041	190220	198289
w tym specjalne of which special	451	573	779	857
<b>Dzieci</b> <b>Children</b>	<b>161328</b>	<b>182219</b>	<b>219560</b>	<b>225865</b>
miasta urban areas	119670	130928	157872	162816
wieś rural areas	41658	51291	61688	63049
W tym w wieku: 6 lat Of which at the age of: 6	43369	15609	55688	58159
5 lat 5	43301	63012	57878	56230
<b>Dzieci w wieku 3-6 lat na 100 miejsc w przedszkolach</b> <b>Children aged 3-6 per 100 places in nursery schools</b>	<b>175</b>	<b>148</b>	<b>122</b>	<b>116</b>

a W latach szkolnych 2015/16–2018/19 łącznie z dziećmi przebywającymi w placówkach wykonujących działalność leczniczą.  
b W przedszkolach, zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych

a In the school years 2015/16–2018/19 including children staying in the units performing health care activities. b In nursery schools, pre-primary education groups and pre-primary points.

W roku szkolnym 2018/19 przedszkola dysponowały 198,3 tys. miejsc, tj. o 60,1% więcej niż 8 lat wcześniej. Na 100 miejsc w przedszkolach przypadało średnio 89 dzieci, a w roku szkolnym 2010/11 – 97 (w kraju odpowiednio 91 i 98 dzieci).

**Wykres 21. Dzieci w przedszkolach na 100 miejsc**  
Chart 21. Children in nursery schools per 100 places

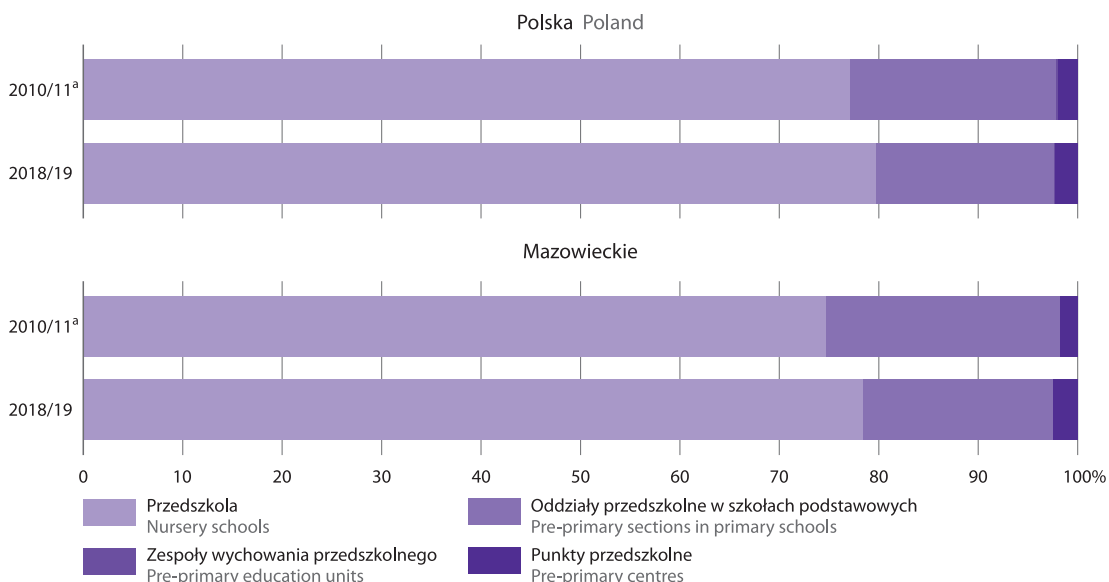


a Bez dzieci przebywających w placówkach wykonujących działalność leczniczą.  
a Excluding children staying in the units performing health care activities.

W ramach systemu oświaty w roku szkolnym 2018/19 wychowaniem przedszkolnym objętych było 225,9 tys. dzieci, tj. o 64,5 tys. więcej niż w roku 2010/11. W miastach do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 162,8 tys. dzieci, a na wsi 63,0 tys. (odpowiednio o 36,1% i 51,3% więcej niż w roku 2010/11). W kraju liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym zwiększyła się o 31,5% (o 27,1% w miastach i 41,5% na wsi).

W skali całego województwa najwięcej dzieci uczęszczało do przedszkoli – 78,5% ogółu dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych gromadziły 19,0% dzieci, natomiast pozostałe 2,5% dzieci przypadało na punkty przedszkolne i zespoły wychowania przedszkolnego.

**Wykres 22.** Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego  
 Chart 22. Children attending pre-primary education establishments



<sup>a</sup> Bez dzieci przebywających w placówkach wykonujących działalność leczniczą.  
<sup>a</sup> Excluding children staying in the units performing health care activities.

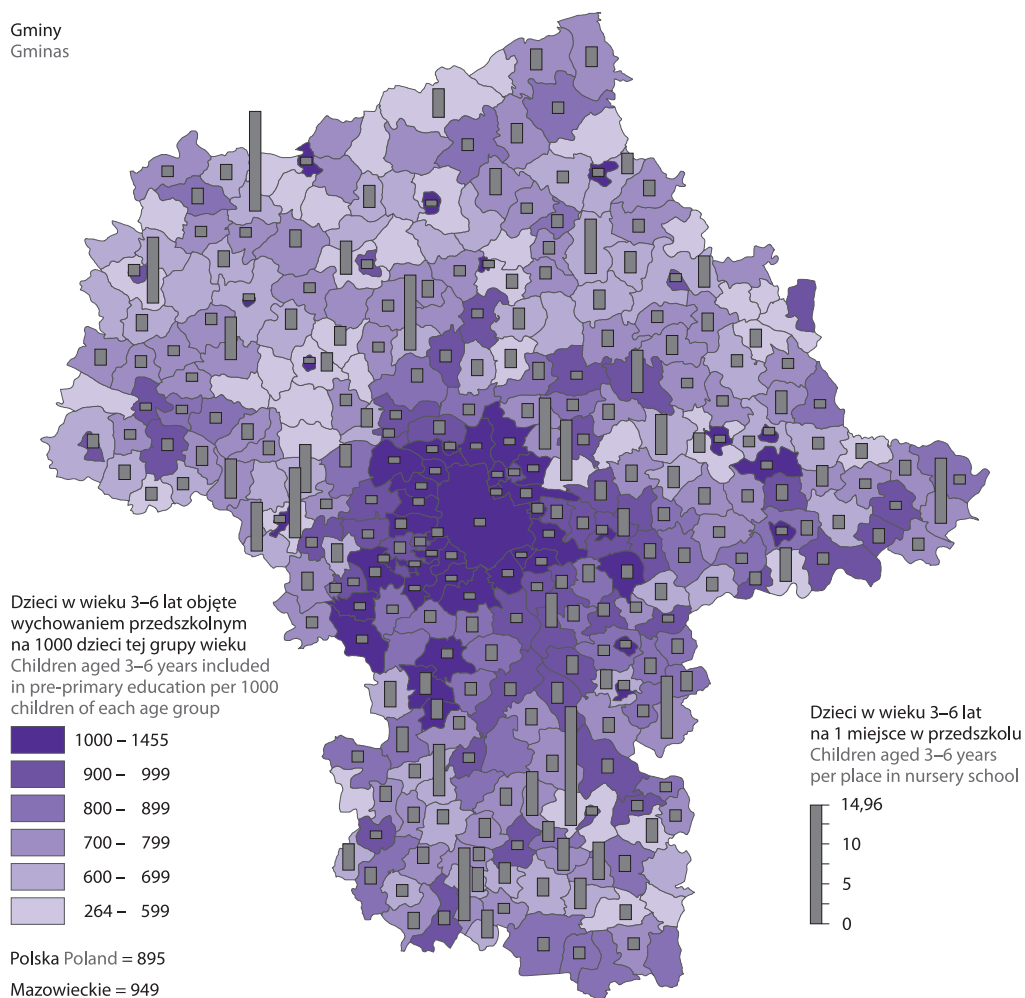
Zwiększył się wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej. O ile w roku szkolnym 2010/11 na każdy 1000 dzieci w wieku 3–6 lat przypadało 723 dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego, to w roku 2018/19 było to 949 dzieci (w kraju wzrost z 680 do 895). Wskaźnik ten obliczony dla dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach zlokalizowanych w miastach w roku szkolnym 2018/19 wyniósł 1061, a na wsiach 746 (w roku szkolnym 2010/11 odpowiednio 865 i 493).

Spośród gmin województwa wskaźnik przekraczający wartość 1000 wystąpił w 48 gminach. Największy dotyczył gminy miejskiej Podkowa Leśna (1455), gminy wiejskiej Michałowice (1397) i gminy miejskiej Józefów (1310). Wskaźnik na poziomie poniżej 600 zanotowano w 40 gminach. Najmniejsza wartość wskaźnika wystąpiła w gminach wiejskich Stupsk (264) i Przasnysz (364).

Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3–6 lat w niektórych gminach (szczególnie miejskich) przekroczył 1000 ze względu na uczęszczanie do nich dzieci dowożonych z okolicznych gmin.

**Mapa 20. Wychowanie przedszkolne w roku szkolnym 2018/19**  
Map 20. Pre-primary education in the 2018/19 school year

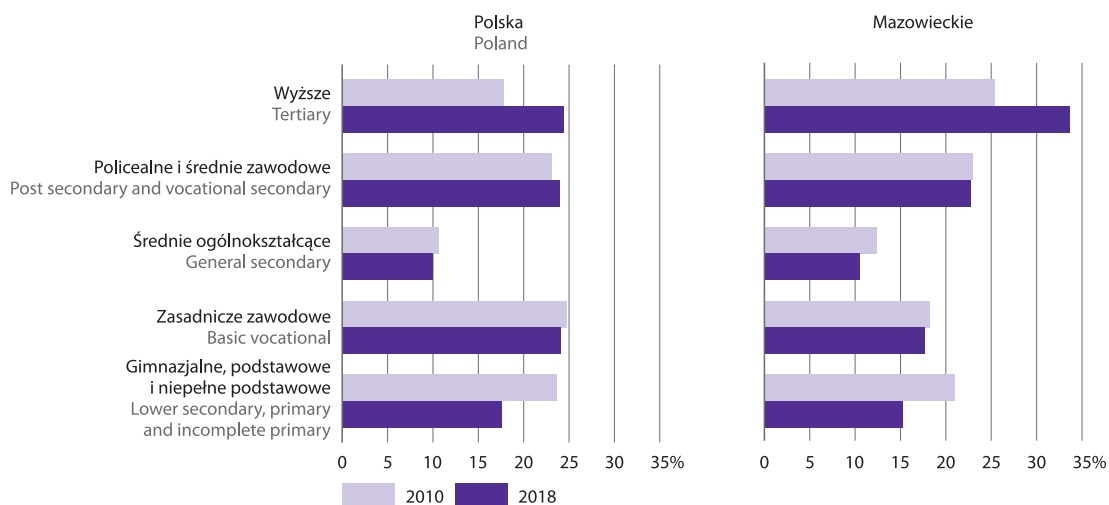
Gminy  
Gminas



## Edukacja

W województwie mazowieckim w latach 2010–2018 zaobserwowano systematyczny wzrost (z 25,4% do 33,7%) udziału osób z wykształceniem wyższym w populacji osób w wieku 15 lat i więcej; w Polsce wzrost o 6,6 p. proc. do poziomu 24,4%. Kobiety były lepiej wykształconą grupą niż mężczyźni – w 2018 r. 37,3% kobiet legitymowało się dyplomem uczelni wobec 29,7% mężczyzn (w kraju – 27,6% wobec 20,8%). Jednocześnie w województwie mazowieckim w porównaniu z 2010 r. nastąpił spadek udziału osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (o 5,7 p. proc.), średnim ogólnokształcącym (o 1,9 p. proc.), zasadniczym zawodowym (o 0,5 p. proc.) oraz policealnym i średnim zawodowym (o 0,3 p. proc.).

**Wykres 23. Ludność według poziomu wykształcenia**  
Chart 23. Population by education level



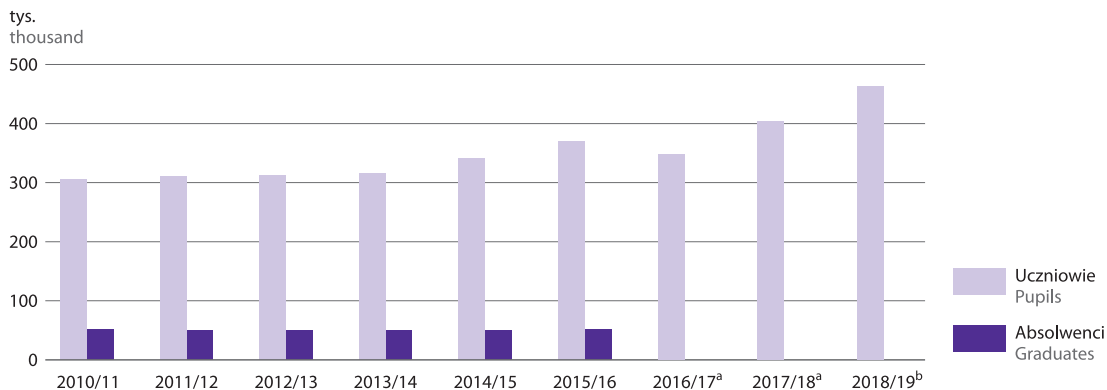
**Edukacja w szkołach podstawowych**

W roku szkolnym 2018/19 w województwie mazowieckim działały 1942 szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży – o 3 mniej niż w poprzednim roku szkolnym (w Polsce 14467 szkół, o 1 mniej), z tego w miastach 845 szkół, a na wsi – 1097.

W szkołach tych uczyło się 462,9 tys. dzieci i młodzieży (o 14,8% więcej w porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym). W miastach do szkół podstawowych uczęszczało 308,4 tys. dzieci i młodzieży (o 15,3% więcej w stosunku do poprzedniego roku szkolnego), natomiast na wsi uczyło się 154,5 tys. osób (o 13,8% więcej). W kraju liczba uczniów zwiększyła się o 14,4% (w miastach o 14,7%, a na wsi o 13,9%).

Rok szkolny 2018/19 był drugim rokiem obowiązywania nowego ustroju szkolnego wprowadzonego ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe. Głównymi jej założeniami jest m.in. powrót do 8-letniej szkoły podstawowej, co skutkuje brakiem w tych szkołach absolwentów z lat szkolnych 2016/17 i 2017/18.

**Wykres 24. Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych**  
Chart 24. Pupils and graduates of primary schools



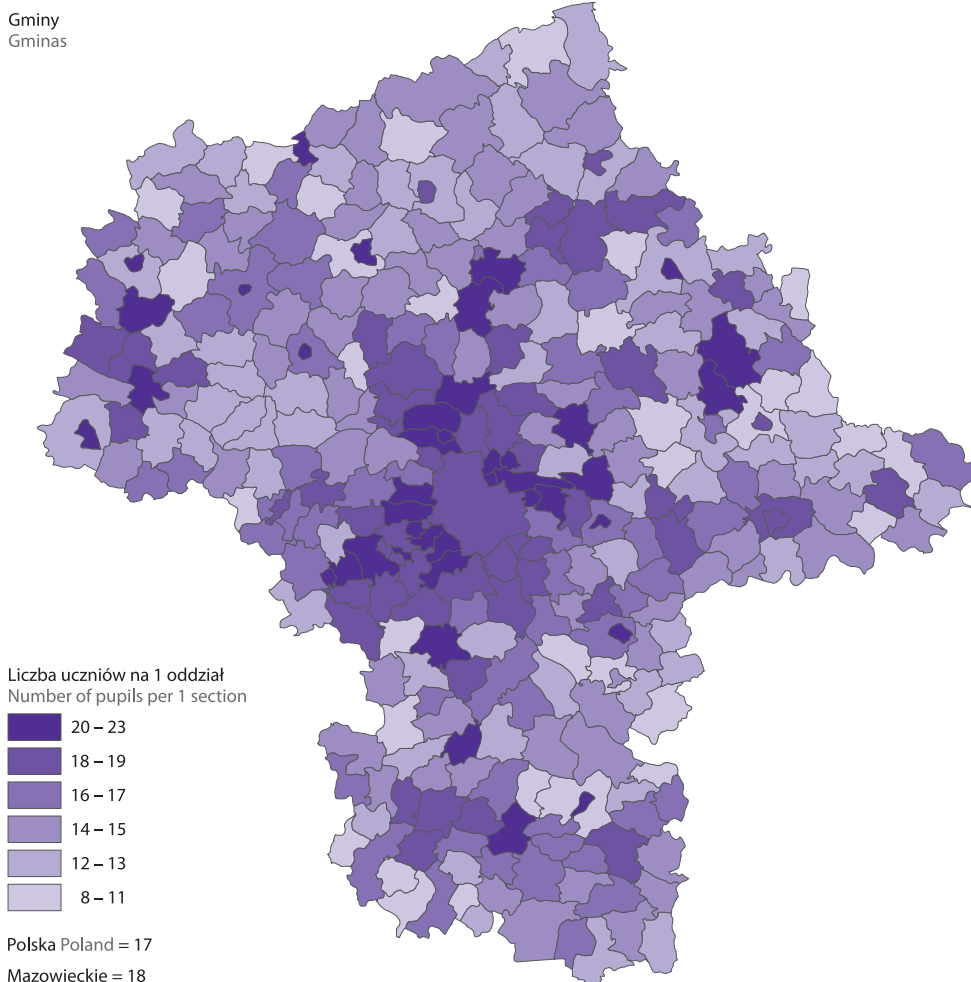
a Brak absolwentów w związku z wprowadzeniem nowego ustroju szkolnego (powrót do 8-letniej szkoły podstawowej). b Dane o absolwentach będą dostępne w późniejszym terminie.  
a No graduates in connection with the introduction of the new school system (return to an 8-year primary school). b The data of graduates will be available at a later date.

W roku szkolnym 2018/19 średnia wielkość oddziału szkolnego w szkole podstawowej wyniosła 18 uczniów. Średnia liczba uczniów w oddziale w szkole wiejskiej wyniosła 15 osób, podczas gdy w mieście 19.

Najmniej uczniów na 1 oddział przypadało w szkołach zlokalizowanych w gminach wiejskich: Olszanka (8 osób) oraz Rybno, Jabłonna Lacka i Chlewiska (po 9 osób), a najwięcej w miastach: Mińsk Mazowiecki, Ostrów Mazowiecka i Ząbki (po 23 osoby).

### Mapa 21. Uczniowie w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2018/19

Map 21. Pupils in primary schools in the 2018/19 school year



### Edukacja w szkołach ponadpodstawowych

W wyniku reformy systemu edukacji liczba gimnazjów dla dzieci i młodzieży w województwie mazowieckim w ciągu roku zmniejszyła się o 32 placówki i wyniosła 225 (w Polsce 1640 szkół, mniej o 221). W roku szkolnym 2018/19 nie odbył się nabór do klas pierwszych gimnazjów, a uczniowie kształcili się w wygaszanych placówkach lub w oddziałach gimnazjalnych prowadzonych w innych typach szkół – łącznie 52,5 tys. osób. W miastach do 131 gimnazjów uczęszczało 36,1 tys. uczniów, a do 94 gimnazjów zlokalizowanych na wsi – 16,4 tys. uczniów.

W gimnazjach dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich na 1 oddział przypadało 19 uczniów, podczas gdy w miastach – 22 (w województwie średnio 21 osób).

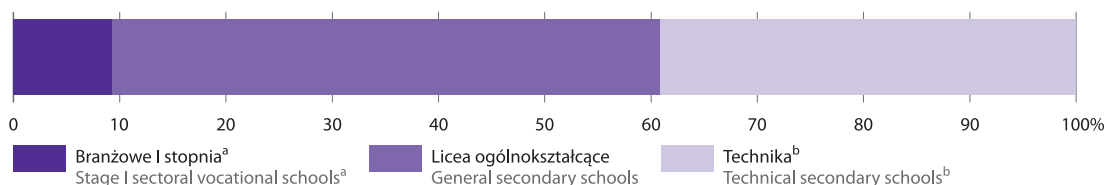
Liczba absolwentów gimnazjów z roku szkolnego 2017/18 w województwie mazowieckim wyniosła 50,1 tys. uczniów i w stosunku do poprzedniego roku szkolnego zwiększyła się o 4,1% (w kraju o 0,1%). W miastach liczba absolwentów wyniosła 33,6 tys., a na wsi 16,5 tys.

Do szkół ponadgimnazjalnych zalicza się: licea ogólnokształcące, technika oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe, natomiast do szkół ponadpodstawowych: specjalne szkoły przysposabiające do pracy, branżowe szkoły I stopnia (łącznie z funkcjonującymi oddziałami zasadniczych szkół zawodowych) oraz szkoły policealne, które ze względu na fakt, że stanowią wyższy szczebel kształcenia, zostaną omówione oddzielnie.

W roku szkolnym 2018/19 w województwie mazowieckim działały 834 szkoły ponadgimnazjalne i ponadpodstawowe dla młodzieży: 67 szkół specjalnych przysposabiających do pracy, 163 szkoły branżowe I stopnia, 377 liceów ogólnokształcących, 215 techników i 12 ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe. W stosunku do poprzedniego roku szkolnego nastąpił wzrost łącznej liczby tych szkół o 1,7% (w Polsce wzrost o 1,0%). Uczęszczało do nich 160,6 tys. uczniów, tj. o 1,3% więcej niż w poprzednim roku szkolnym (w kraju o 1,0% mniej). Największą popularnością cieszyły się te szkoły, które dawały możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki na uczelniach. W szkołach tych pobierało naukę 90,7% ogólnej liczby uczniów na tym poziomie kształcenia (w kraju 86,3%).

### Wykres 25. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych według typów szkół w roku szkolnym 2018/19

Chart 25. Students of upper secondary and post-primary schools by types in the 2018/19 school year



a łącznie ze specjalnymi szkołami przysposabiającymi do pracy i oddziałami zasadniczych szkół zawodowych. b łącznie z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe.

a Including special job-training schools and basic vocational school sections. b Including general art schools leading to professional certification.

W roku szkolnym 2018/19 wśród szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych dla młodzieży największą liczbę uczniów skupiały licea ogólnokształcące, do których uczęszczało 82,8 tys. młodzieży (o 1,9% więcej niż w poprzednim roku szkolnym) oraz technika – 61,5 tys. osób (o 1,8% więcej), a kobiety stanowiły odpowiednio 60,2% i 36,4% uczniów tego typu szkół.

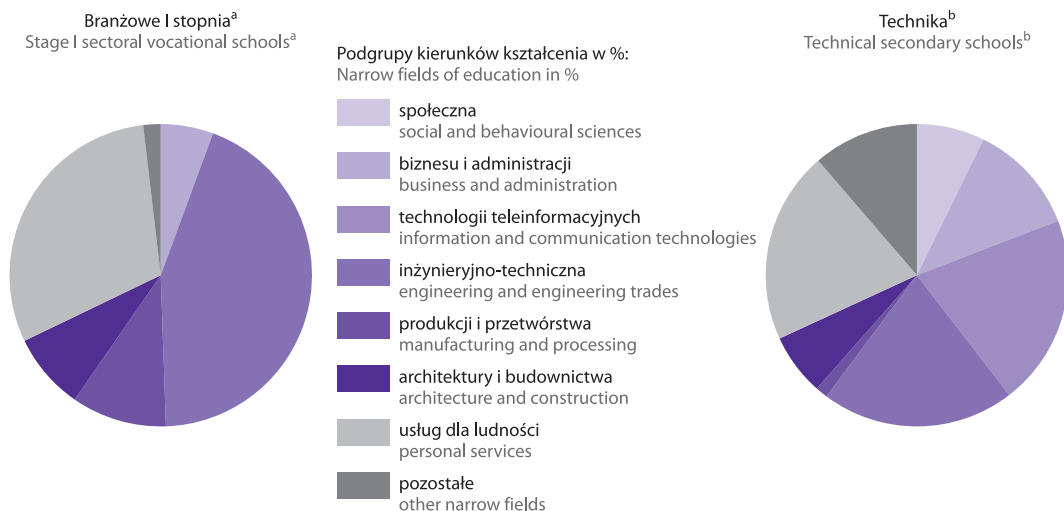
W branżowych szkołach I stopnia kształciło się 13,6 tys. uczniów, a w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy – 1,4 tys. (odpowiednio o 4,4% i 4,1% mniej niż rok wcześniej). Głównym celem tych szkół jest wykształcenie umiejętności przydatnych do pracy w określonym zawodzie. Udział kobiet wśród uczniów tych szkół wyniósł odpowiednio 29,1% i 39,8%.

Odrębną grupę wśród szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych stanowiły ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. W roku szkolnym 2018/19 w województwie mazowieckim w placówkach tego typu zawód zdobywało 1271 uczniów (tyle samo, co w poprzednim roku), w tym 73,7% stanowiły kobiety.



**Wykres 26. Uczniowie szkół zawodowych dla młodzieży według podgrup kierunków kształcenia w roku szkolnym 2018/19**

Chart 26. Students of vocational school for youth by narrow fields of education in the 2018/19 school year



a Łącznie z oddziałami zasadniczych szkół zawodowych. b Łącznie z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe.

a Including basic vocational school sections. b Including general art schools leading to professional certification.

W województwie mazowieckim uczniowie szkół zawodowych najczęściej wybierali zawody z grupy kierunków inżynieryjno-technicznych oraz usług dla ludności. Wśród uczniów szkół branżowych I stopnia (łącznie z uczniami oddziałów zasadniczych szkół zawodowych) mężczyźni najczęściej kształcili się w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych (30,3% w roku szkolnym 2018/19), a kobiety fryzjer (35,8%) i kucharz (31,8%). Spośród zawodów, jakie oferowały technika mężczyźni najczęściej wybierali naukę w zawodzie technik informatyk (24,9%) i technik pojazdów samochodowych (9,6%), a kobiety – technik żywienia i usług gastronomicznych (17,8%) oraz technik ekonomista (13,5%). W ogólnokształcących szkołach artystycznych dających uprawnienia zawodowe w zawodzie muzyka kształciło się 42,5% osób, plastyka – 40,8%, zaś tancerze stanowili 14,0%.

W czerwcu 2018 r. szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży opuściło 42,6 tys. absolwentów (o 3,4% mniej niż w czerwcu 2017 r.), w tym 59,5% stanowili absolwenci liceów ogólnokształcących, 29,6% – techników, a 9,6% – zasadniczych szkół zawodowych. Absolwenci szkół specjalnych przysposabiających do pracy i ogólnokształcących szkół artystycznych stanowili odpowiednio 0,8% i 0,5% ogólnej liczby absolwentów.

W roku szkolnym 2018/19 na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowało 255 szkół policealnych (w poprzednim roku szkolnym – 278), do których uczęszczało 31,9 tys. uczniów (o 3,9% więcej niż przed rokiem). Podobnie jak rok wcześniej, wśród uczniów przeważały kobiety, które w roku szkolnym 2018/19 stanowiły 66,2% ogólnej liczby uczniów tego typu szkół. W kraju liczba uczniów zmniejszyła się o 7,2%, a udział kobiet wyniósł 70,3%.

Liczba absolwentów szkół policealnych w roku szkolnym 2017/18 wyniosła 8,2 tys. osób i zmniejszyła się o 3,5% w stosunku do poprzedniego roku (w kraju zmniejszyła się o 7,1%).

### Szkolnictwo wyższe

Zgodnie z rejestrem POL-on w roku akademickim 2018/19 w województwie mazowieckim działało 97 uczelni (w Polsce – 392). W publikacji zaprezentowane są dane 84 uczelni, które złożyły sprawozdania statystyczne (w Polsce – 360).

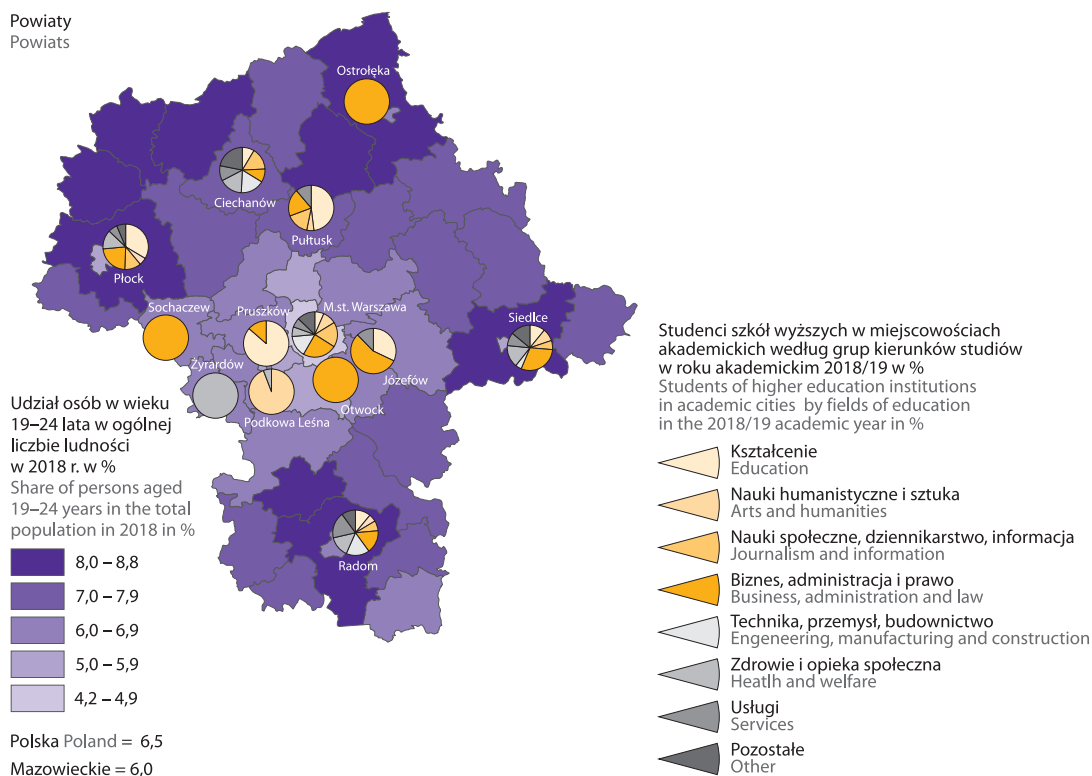
W roku akademickim 2018/19 na 84 uczelniach mających siedzibę w województwie mazowieckim studiowało 250,3 tys. osób, z czego 9,7% stanowili cudzoziemcy. Udział kobiet wyniósł 55,9%. Od roku akademickiego 2005/06 obserwowano stały spadek liczby studentów, który w znacznym stopniu wynikał ze

zmniejszającej się populacji osób w wieku 19–24 lata. W stosunku do roku 2010/11 liczba uczących się na mazowieckich uczelniach była mniejsza o 28,5% (w kraju o 33,2%), natomiast w ciągu ostatniego roku, tak jak w kraju, ubytek ten wyniósł 4,8%.

W roku akademickim 2018/19 w 19 uczelniach publicznych kształciło się 156,8 tys. osób (62,6% ogólnej liczby studentów, w poprzednim roku 65,3%).

Ponad połowa wszystkich studentów (55,4%) kształciła się na kierunkach związanych z biznesem, administracją i prawem, naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją oraz techniką, przemysłem i budownictwem. Największy udział kobiet wystąpił na kierunkach związanych z kształceniem (78,9%) oraz zdrowiem i opieką społeczną (74,0%).

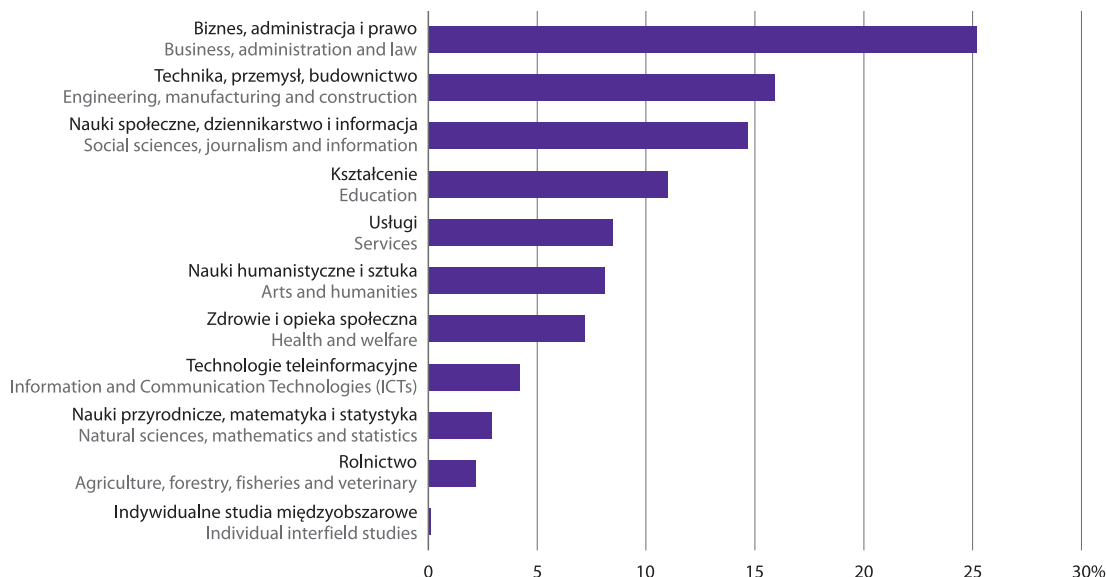
**Mapa 22. Szkolnictwo wyższe**  
Higher education



Niemal co 4 polska uczelnia ma siedzibę w województwie mazowieckim. Największym ośrodkiem akademickim w Polsce jest Warszawa – w roku akademickim 2018/19 funkcjonowały tu 63 uczelnie, na których studiowało 224,7 tys. studentów (18,3% ogółu studentów w kraju).

Studenci uczelni warszawskich stanowili 89,8% ogółu studentów uczelni mających siedzibę na terenie województwa mazowieckiego. Poza Warszawą dużymi ośrodkami akademickimi w województwie były: Radom, Siedlce i Płock. Na uczelniach mających siedzibę w tych miastach kształciło się łącznie 7,1% ogółu studentów.

**Wykres 27. Absolwenci według grup kierunków kształcenia w roku akademickim 2017/18**  
 Chart 27. Graduates by broad fields of education in the 2017/18 academic year



W okresie od 1 grudnia 2017 r. do 31 grudnia 2018 r. dyplomy ukończenia studiów wyższych w województwie mazowieckim otrzymało 61,1 tys. osób (18,6% ogólnej liczby absolwentów z całego kraju), w tym 42,1 tys. absolwentów uczelni publicznych. Liczba absolwentów zmniejszyła się o 31,2% w stosunku do roku akademickiego 2010/11, a w porównaniu z poprzednim rokiem o 13,7% (w kraju odpowiednio o 34,1% i o 15,4%).

Wśród osób, które ukończyły studia wyższe, największy odsetek stanowili absolwenci kierunków związanych z: biznesem, administracją i prawem (25,2%), techniką, przemysłem i budownictwem (15,9%) oraz z naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją (14,7%).

### Kształcenie dorosłych

W 2018 r. według wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), w województwie mazowieckim 8,6% osób w wieku 25–64 lata (o 2,9 p. proc. więcej od średniej krajowej) deklaruowało uczestnictwo w edukacji obejmującej uczenie się formalne (szkoła i studia wyższe) i kształcenie pozaformalne (różnego rodzaju kursy i szkolenia). W stosunku do 2010 r. wskaźnik ten zwiększył się o 1,1 p. proc.

Szkoły dla dorosłych nastawione były głównie na kontynuację przerwanej ścieżki kształcenia. W roku szkolnym 2018/19 w województwie mazowieckim funkcjonowały 174 szkoły dla dorosłych: 11 szkół podstawowych, 3 gimnazja i 160 liceów ogólnokształcących. Uczyło się w nich łącznie 20,6 tys. słuchaczy (o 7,5% mniej niż w poprzednim roku szkolnym), najwięcej w liceach ogólnokształcących – 19,8 tys.

W roku szkolnym 2017/18 r. szkoły dla dorosłych ukończyło łącznie 6,5 tys. uczniów (o 4,4% mniej niż w roku 2016/17), w tym 6,2 tys. absolwentów liceów ogólnokształcących.

### Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego

W 2018 r. w województwie mazowieckim wydatki z budżetów jednostek samorządu terytorialnego na oświatę i wychowanie oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (łącznie ze środkami otrzymanymi z budżetu państwa) wyniosły 11,8 mld zł, co stanowiło 27,7% wydatków ogółem poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego (w kraju 29,4%). W stosunku do 2010 r. wydatki na oświatę wzrosły o 50,8%, a ich udział w wydatkach ogółem był o 0,6 p. proc. wyższy.

Prawie 60% środków przeznaczonych na oświatę i wychowanie wydano na funkcjonowanie szkół podstawowych oraz przedszkoli (łącznie z oddziałami przedszkolnymi w szkołach podstawowych i innymi formami wychowania przedszkolnego).

## Zasoby pracy

### Labour resources

Rok 2019 był kolejnym, w którym zaobserwowano poprawę sytuacji na rynku pracy. Odnotowano wzrost w skali roku liczby pracujących, utrzymał się trwający od 2014 r. spadek zarówno stopy bezrobocia, jak i liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonego w IV kwartale 2019 r. także wskazują na korzystne zmiany zachodzące na rynku pracy. W porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku więcej było osób pracujących, wzrósł wskaźnik zatrudnienia i zmniejszyło się obciążenie osób pracujących osobami niepracującymi.

Dane o **aktywności ekonomicznej ludności** w wieku 15 lat i więcej opracowano na podstawie reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), prowadzonego w cyklu kwartalnym. Badaniem objęte są osoby będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach.

W IV kwartale 2019 r. zbiorowość aktywnych zawodowo w województwie mazowieckim liczyła 2644 tys. osób, a biernych zawodowo – 1705 tys. Ludność aktywna zawodowo obejmowała pracujących w liczbie 2573 tys. osób i bezrobotnych – 72 tys.

Liczba aktywnych zawodowo w IV kwartale 2019 r. w stosunku do notowanej w analogicznym okresie poprzedniego roku zwiększyła się o 24 tys. osób (tj. o 0,9%). Wzrost aktywnych zawodowo nastąpił zarówno wśród kobiet (o 1,0%), jak i mężczyzn (o 0,9%).

**Współczynnik aktywności zawodowej** obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

W województwie mazowieckim współczynnik aktywności zawodowej ukształtował się na najwyższym poziomie w kraju i wyniósł 60,8% (wzrost o 0,5 p. proc. w skali roku). W kraju wskaźnik ten wyniósł 56,0% (spadek o 0,1 p. proc.). Podobnie jak w latach poprzednich, wyższą aktywność zawodową w województwie wykazywali mężczyźni niż kobiety (68,7% wobec 53,7%).

**Do pracujących** zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:

- wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem;
- formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych) jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w BAEL w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia.

Mazowieckie to województwo o największej liczbie pracujących. W IV kwartale 2019 r. populacja pracujących liczyła tu 2573 tys. osób i stanowiła 15,6% ogółu pracujących w kraju. W skali roku liczba pracujących w województwie zwiększyła się o 51 tys. osób, tj. o 2,0% (w kraju wzrost o 0,4%). Wzrost nastąpił zarówno wśród kobiet (o 1,9%), jak i wśród mężczyzn (o 2,0%).

W analizowanym kwartale, tak jak przed rokiem, największy udział w populacji pracujących miały osoby w wieku 35–44 lata (30,3%). Najmniejszym natomiast udziałem charakteryzowały się osoby z najmłodszej grupy wieku, tj. 15–24 lata (6,2%). W stosunku do analogicznego okresu 2018 r. największe zmia-

ny w strukturze pracujących zanotowano w grupie osób w wieku 15–24 lata (wzrost o 1,0 p. proc.) oraz w wieku 25–34 i 35–44 lata (spadek po 0,6 p. proc.).

W IV kwartale 2019 r. w charakterze pracowników najemnych pracowało 2024 tys. osób (tj. 78,7% ogółu pracujących), a ich liczba zwiększyła się w stosunku do IV kwartału 2018 r. o 3,9%. Spadek wystąpił zarówno wśród pracodawców i pracujących na własny rachunek (z 500 tys. do 498 tys.), jak i pomagających członków rodzin (z 74 tys. do 50 tys.).

**Wskaźnik zatrudnienia** obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

Wskaźnik zatrudnienia w województwie mazowieckim w analizowanym kwartale wyniósł 59,2% i był najwyższy w kraju. W skali roku wskaźnik zatrudnienia zwiększył się o 1,2 p. proc. Jego wzrost odnotowano zarówno w populacji kobiet (o 0,9 p. proc.), jak i mężczyzn (o 1,3 p. proc.).

**Bezrobotni** to osoby w wieku 15–74 lata, które spełniły jednocześnie trzy warunki: w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi, w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy oraz były gotowe podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym. Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

W IV kwartale 2019 r. liczba bezrobotnych w województwie mazowieckim wyniosła 72 tys. osób i w skali roku zmniejszyła się o 26 tys. (tj. o 26,5%). Spadek nastąpił zarówno wśród populacji kobiet (o 26,8%), jak i mężczyzn (o 26,3%).

W omawianym kwartale wśród bezrobotnych najliczniejszą grupą były osoby w wieku 35–44 lata, które stanowiły 26,8% tej populacji w województwie. Najmniejsza zbiorowość obejmowała osoby w wieku 15–24 lata (9,9%). W stosunku do IV kwartału 2018 r. największe zmiany w strukturze bezrobotnych wystąpiły w grupie osób w wieku 15–24 lata (spadek o 11,7 p. proc.) oraz w wieku 35–44 lata (wzrost o 11,3 p. proc.).

Przeciętny czas poszukiwania pracy przez osoby bezrobotne w województwie mazowieckim w omawianym kwartale wyniósł 7 miesięcy (w kraju – 8,7 miesiąca). W skali roku okres ten skrócił się o 1 miesiąc (w kraju o 0,8 miesiąca). Mężczyźni poszukiwali pracy krócej niż kobiety (6,6 miesiąca wobec 7,5 miesiąca). W kraju przeciętny czas poszukiwania pracy był również krótszy dla mężczyzn niż dla kobiet (8,5 miesiąca wobec 9 miesięcy).

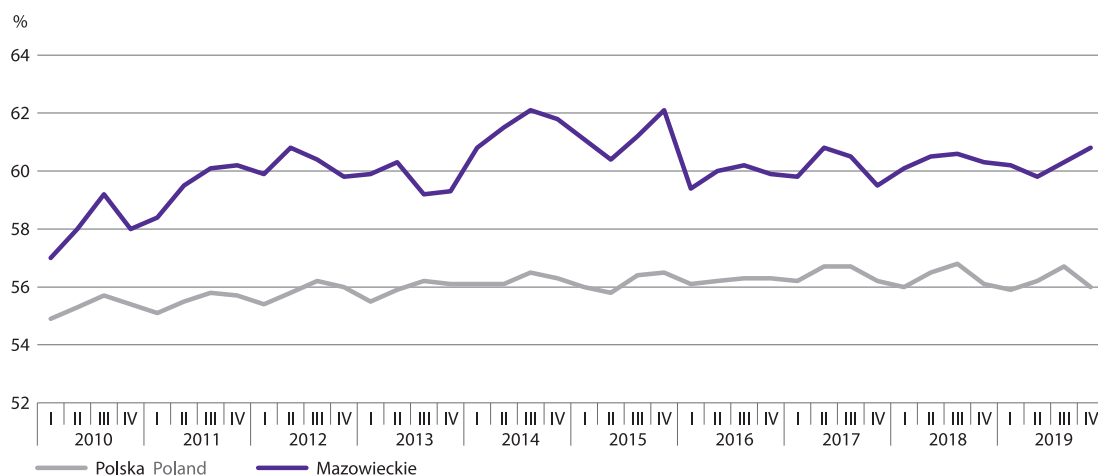
W IV kwartale 2019 r. zbiorowość biernych zawodowo liczyła 1705 tys. osób i stanowiła 39,2% ogółu mieszkańców województwa w wieku 15 lat i więcej (w kraju udział ten kształtował się na poziomie 44,0%).

W ujęciu rocznym liczba biernych zawodowo w województwie zmniejszyła się o 20,0 tys. osób, tj. o 1,2% (w kraju spadek o 0,3%). Wśród biernych zawodowo w województwie przeważały kobiety, których udział wyniósł 62,5%. Spośród ogółu biernych zawodowo 59,4% stanowiły osoby, które nie podejmowały pracy z powodu przebywania na emeryturze. Kolejnymi przyczynami bierności zawodowej były: nauka i uzupełnianie kwalifikacji – 17,9%, choroba lub niesprawność – 9,7%, powody osobiste lub rodzinne – 4,5%. Populacja osób zniechęconych bezskutecznością poszukiwania pracy liczyła 24 tys., tj. 1,4% ogółu biernych zawodowo.

**Tablica 12. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale według BAEL**  
Table 12. Economic activity of the population aged 15 and more in the 4th quarter by LFS

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
Aktywni zawodowo w tys. Economically active persons in thousands	2488	2960	2620	2644	16953
pracujący employed persons	2306	2773	2522	2573	16467
bezrobotni unemployed persons	182	187	98	72	486
Bierni zawodowo w tys. Economically inactive persons in thousands	1799	1810	1725	1705	13313
Współczynnik aktywności zawodowej w % Activity rate in %	58,0	62,1	60,3	60,8	56,0
Wskaźnik zatrudnienia w % Employment rate in %	53,8	58,1	58,0	59,2	54,4
Stopa bezrobocia w % Unemployment rate in %	7,3	6,3	3,7	2,7	2,9

**Wykres 28. Współczynnik aktywności zawodowej według kwartałów**  
Chart 28. Activity rate by quarters



Dane o pracujących prezentowane są według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

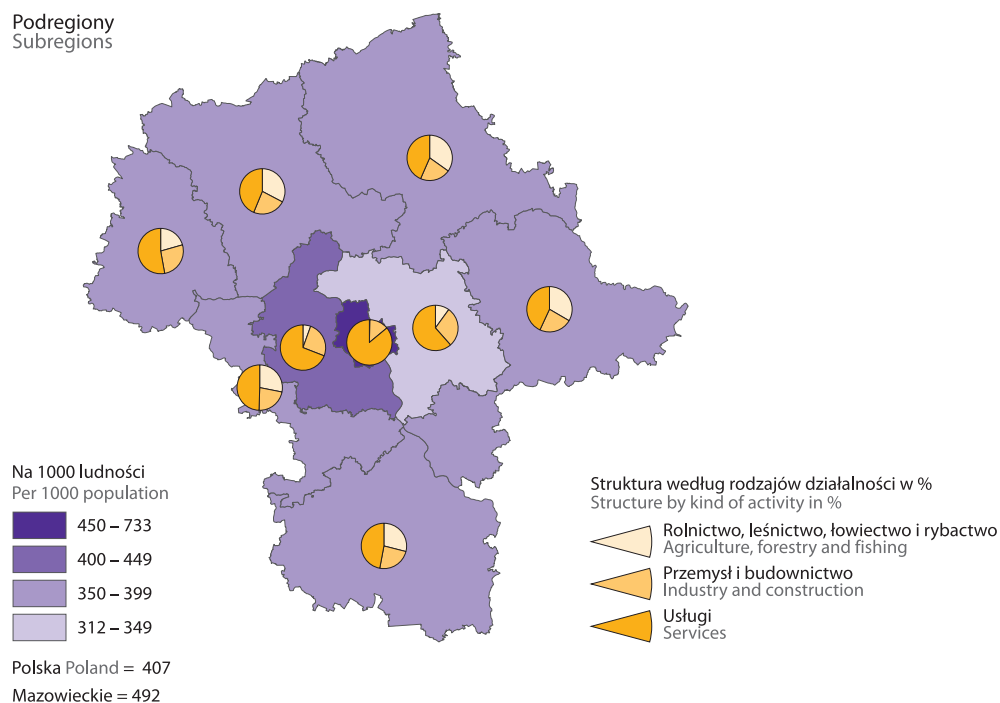
W latach 2010–2018 liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie mazowieckim z roku na rok rosła. Największy wzrost wystąpił w 2016 r. (o 5,0%), a najmniejszy w 2013 r. (o 0,04%). W 2018 r. wzrost liczby pracujących w gospodarce narodowej w porównaniu z 2010 r. w województwie był większy niż w Polsce (19,5% wobec 13,3%); zarówno w mazowieckim, jak i w kraju bardziej w tym czasie przybyło pracujących kobiet niż mężczyzn.

Według stanu w końcu grudnia 2018 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie mazowieckim wyniosła 2658,7 tys. osób i była o 1,6% większa w odniesieniu do 2017 r. i o 19,5% w porównaniu z 2010 r. Pracujący w województwie stanowili 17,0% tej populacji w kraju (tak samo, jak przed rokiem). Podmioty sektora prywatnego skupiały 80,0% ogółu pracujących w województwie (tak samo jak przed rokiem). W porównaniu z rokiem poprzednim liczba pracujących w sektorze prywatnym zwiększyła się o 32,9 tys. osób, tj. o 1,6%, a w sektorze publicznym odpowiednio o 8,1 tys., tj. o 1,5%.

W 2018 r. w województwie mazowieckim w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo pracowało 11,4% ogólnej liczby pracujących w gospodarce narodowej (w kraju 15,3%), w przemyśle i budownictwie – 19,3% (w kraju 26,8%), w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz transporcie i gospodarce magazynowej – 23,6% (w kraju 21,0%), w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości – 6,8% (w kraju 3,8%), a w pozostałych sekcjach – 39,0% (w kraju 33,2%).

W województwie mazowieckim na 1000 ludności przypadało średnio od 423 pracujących w 2010 r. do 492 w 2018 r. (dla porównania w kraju odpowiednio od 358 do 407). W 2018 r. najwyższym wskaźnikiem charakteryzował się podregion m.st. Warszawa (733). Najmniej pracujących na 1000 ludności odnotowano w podregionie warszawskim wschodnim (312).

**Mapa 23. Pracujący w 2018 r.**  
Map 23. Employed persons in 2018



Dane o bezrobociu rejestrowanym dotyczące osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy prezentuje się zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1482, z późn. zm.).

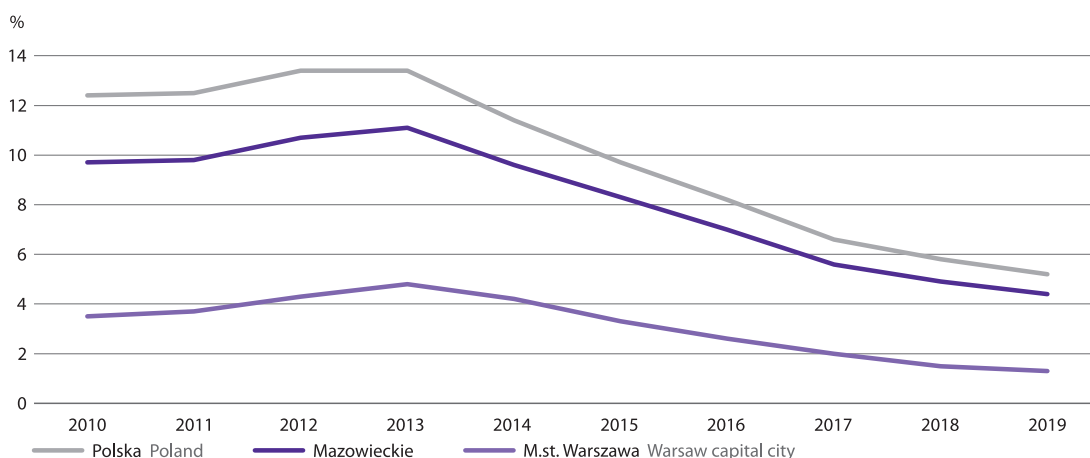
W latach 2010–2013 w województwie mazowieckim rosła zarówno liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, jak i stopa bezrobocia. Od 2014 r. obserwujemy spadek zarówno liczby bezrobotnych, jak i stopy bezrobocia. Największy spadek liczby bezrobotnych miał miejsce w 2017 r. (o 18,4%), a najmniejszy w 2019 r. (o 9,8%); największy wzrost wystąpił w 2012 r. i wyniósł 10,2%. W 2019 r. liczba bezrobotnych w województwie w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się aż o 48,3%.

W 2019 r. zarówno w województwie mazowieckim, jak i w kraju zanotowano najniższą od 2010 r. stopę bezrobocia rejestrowanego. Stopa bezrobocia w województwie wyniosła 4,4% i była niższa niż średnio w kraju (5,2%). W porównaniu z 2010 r. nastąpił spadek odpowiednio o 5,3 i o 7,2 p. proc., a w porównaniu z 2018 r. odpowiednio o 0,5 i o 0,6 p. proc. W skali roku stopa bezrobocia zmniejszyła się we wszystkich powiatach województwa, najbardziej w gostynińskim (o 2,6 p. proc.), sierpeckim (o 1,6 p. proc.) oraz łosickim i plockim (po 1,4 p. proc.). W województwie miało miejsce wyraźne terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia. Najniższa notowana była w m.st. Warszawie (3,5% w 2010 r. i 1,3% w 2019 r.), a najwyższa – w powiecie sztybołowieckim (odpowiednio 36,0% i 23,0%).



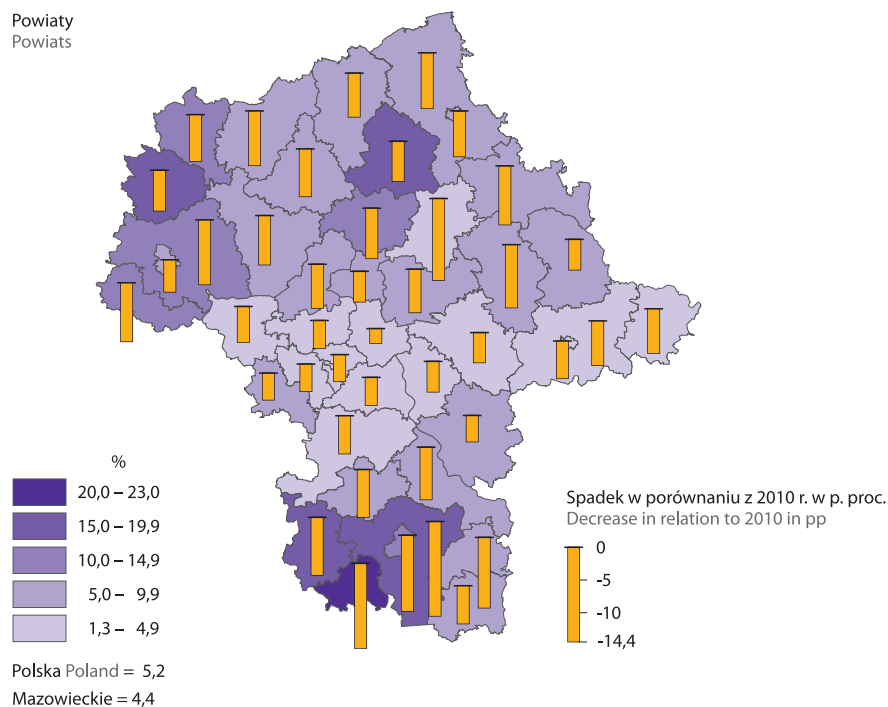
**Wykres 29. Stopa bezrobocia rejestrowanego Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 29. Registered unemployment rate As of 31st December



**Mapa 24. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia**

Map 24. Registered unemployment rate in 2019 As of 31st December



W końcu grudnia 2019 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urządach pracy województwa mazowieckiego wyniosła 123,2 tys. osób i była o 9,8% mniejsza niż przed rokiem i o 48,3% niż w 2010 r. W kraju liczba bezrobotnych w 2019 r. zmniejszyła się w skali roku o 10,6%, a w porównaniu z 2010 r. o 55,7%.



W końcu grudnia 2019 r. udział osób długotrwale bezrobotnych, stanowiących ponad połowę zarejestrowanych ogółem zmniejszył się w skali roku (o 2,5 p. proc. do 52,5%). Zwiększył się natomiast odsetek osób bezrobotnych niepełnosprawnych (o 0,3 p. proc. do 5,2%). Absolwenci stanowili 3,2% ogółu bezrobotnych, a ich udział w skali roku nie zmienił się.

W 2019 r., podobnie jak w latach poprzednich, wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych najczęściej było osób w wieku 25–34 lata. Ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 25,8%, a w całym badanym okresie wahał się od 26,6% w latach 2017 i 2018 do 29,2% w 2010 r. Najmniej wśród bezrobotnych było osób najmłodszych, tj. w wieku 24 lata i mniej; ich udział od 2010 r. systematycznie maleje i w 2019 r. wyniósł 11,3%. Odsetek osób najstarszych (55 lat i więcej) wyniósł 18,8% i nie zmienił się w skali roku (wobec wzrostu o 7,1 p. proc. w stosunku do 2010 r.).

Od 2010 r. większość bezrobotnych rejestrujących się w urzędach pracy to osoby o najniższym poziomie wykształcenia. W 2019 r. dwie najliczniejsze grupy stanowiły osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i niższe oraz zasadnicze zawodowe (odpowiednio 26,4% i 23,3% w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych). Udział pierwszej z wymienionych grup w skali roku zmniejszył się o 0,6 p. proc., a drugiej nie zmienił się. Z roku na rok rośnie natomiast odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym (od 11,9% w 2010 r. do 16,7% w 2019 r.). W 2019 r. najczęściej bezrobotnych najlepiej wykształconych było w m.st. Warszawie (34,6%), a najmniej w powiecie makowskim (8,1%).

W województwie mazowieckim w końcu grudnia 2019 r. w miastach mieszkało więcej bezrobotnych niż na wsi (65,3 tys. wobec 58,0 tys.). W miastach osób bezrobotnych było mniej o 10,3% niż przed rokiem i o 51,0% niż w 2010 r. Natomiast na wsi osób bezrobotnych mieszkało o 9,1% mniej niż przed rokiem i o 44,9% niż w 2010 r.

Do powiatowych urzędów pracy województwa mazowieckiego w 2019 r. zgłoszono 170,5 tys. ofert zatrudnienia, tj. o 20,3% mniej niż w roku poprzednim. W ciągu roku najczęściej ofert wpłynęło do urzędów pracy w m.st. Warszawie (42,2 tys.), a najmniej w powiecie zwoleńskim (0,4 tys.). W końcu grudnia 2019 r. w województwie na 1 ofertę pracy przypadało średnio 27 osób bezrobotnych, podczas gdy w kraju – 18 (przed rokiem odpowiednio 25 i 15).

## 5.2. Jakość życia

### 5.2. Quality of life

#### Zamożność mieszkańców

##### Inhabitant's wealth

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w województwie mazowieckim są wyższe niż średnio w kraju, jednak przewaga ta z roku na rok nieznacznie maleje.

W 2019 r. utrzymał się wzrost w skali roku przeciętnej liczby świadczeniobiorców ZUS i spadek liczby emerytów i rencistów pobierających świadczenia z rolniczego systemu ubezpieczeń. Emerytury i renty z roku na rok rosną, przy czym świadczenia wypłacane rolnikom indywidualnym nieco szybciej niż wypłacane przez ZUS.

W 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim sytuacja materialna gospodarstw domowych poprawiła się, ale tempo zmian było niższe niż rok wcześniej. Gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody, a ich wydatki w skali roku utrzymały się na zbliżonym poziomie.

Wzrosły wskaźniki zasięgu ubóstwa ekonomicznego pomimo obserwowanej poprawy sytuacji materialnej gospodarstw domowych.

Utrzymała się korzystna tendencja poprawy subiektywnej oceny warunków życia gospodarstw.

**Badanie struktury wynagrodzeń według zawodów** – realizowane co dwa lata, ma charakter reprezentacyjny i obejmuje podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Wyniki dotyczą osób pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych, które w roku badania przepracowały cały miesiąc październik. Dane w opracowaniu dotyczą przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń nominalnych brutto, prezentowanych w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy.

Wyniki ostatniej edycji badania struktury wynagrodzeń wykazały, że przeciętne wynagrodzenie brutto w województwie mazowieckim za październik 2018 r. wyniosło 6230,49 zł, co oznacza wzrost o 12,6% w porównaniu z 2016 r. i o 20,8% w stosunku do 2014 r. Dane za 2018 r. wskazują, że 68,4% pracowników pobierało wynagrodzenie nie wyższe od przeciętnego, natomiast 23,1% – wynagrodzenie, które nie przekraczało połowy tej wartości, tj. nie było wyższe niż 3115,25 zł. Co najmniej 3-krotnie więcej niż przeciętne, tj. co najmniej 18691,48 zł miesięcznie zarabiała 3,0% pracowników.

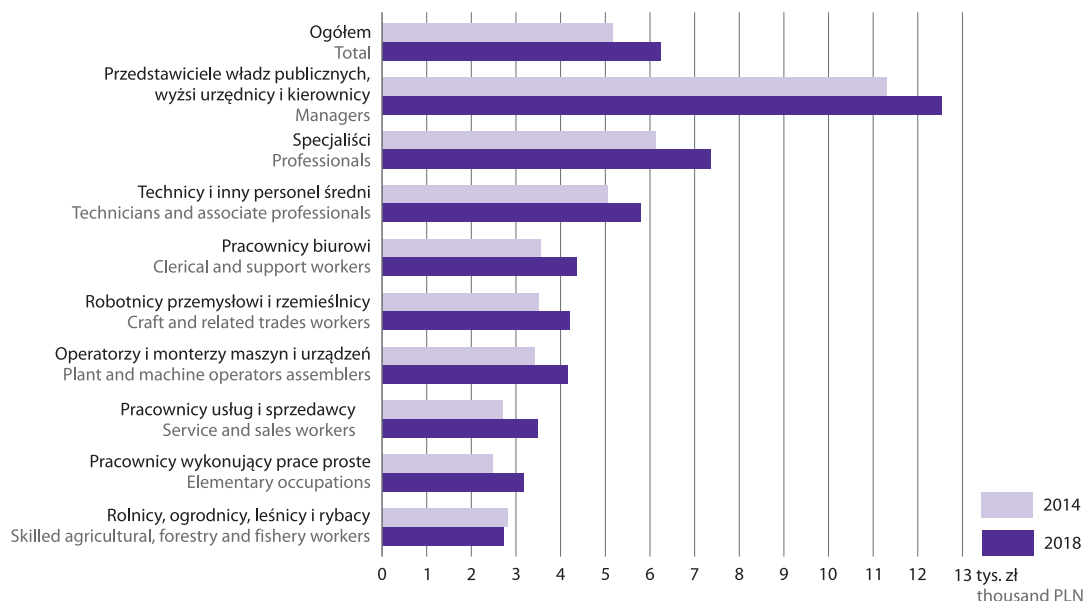
Wynagrodzenie w wysokości co najmniej średniego w kraju (nie mniejsze niż 5003,78 zł) pobierało 54,6% pracowników, a najwyżej połowę tej kwoty (tj. nie więcej niż 2501,86 zł) zarabiała 13,0% osób w przebadanej zbiorowości.

Badanie potwierdza, że mężczyźni zarabiają więcej niż kobiety; w 2018 r. odpowiednio 6823,26 zł wobec 5623,95 zł, co oznacza, że wynagrodzenie kobiet było niższe od wynagrodzenia mężczyzn o 17,6% i stanowiło 90,3% przeciętnego w województwie. Wynagrodzenia w województwie mazowieckim, zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet, są o ok. 1/4 wyższe niż średnio w kraju.

W 2018 r. w województwie mazowieckim wynagrodzenie środkowe (mediana) ukształtowało się na poziomie 4700,00 zł (w kraju 4097,98 zł). Oznacza to, że połowa pracowników otrzymywała wynagrodzenie co najwyżej w tej wysokości, a połowa – w wysokości nie niższej niż mediana. Dla mężczyzn wynagrodzenie środkowe miało wartość 4973,24 zł, dla kobiet – 4489,56 zł.

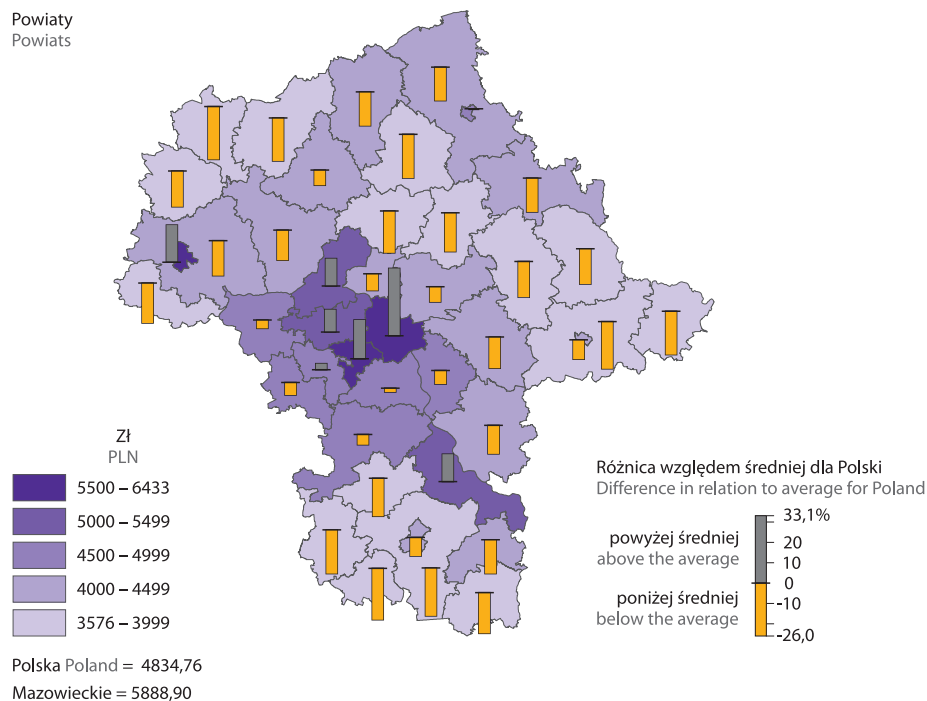
Wyniki badania struktury wynagrodzeń pokazują znaczne zróżnicowanie wysokości wynagrodzeń w zależności od wykonywanego zawodu. W 2018 r. w województwie mazowieckim wynagrodzenia przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników były ponad dwukrotnie wyższe od przeciętnego, podczas gdy zarobki pracowników wykonujących prace proste oraz rolników, ogrodników, leśników i rybaków stanowiły około połowy wartości średniej.

**Wykres 30. Wynagrodzenia według zawodów za październik**  
Chart 30. Wages and salaries by occupations for October



Omówione powyżej dane dotyczące struktury wynagrodzeń według zawodów dostępne są co dwa lata na poziomie kraju i województw. Natomiast prezentowane informacje o wynagrodzeniach w powiatach pochodzą z badania realizowanego raz w roku, w którym biorą udział podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

**Mapa 25. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2018 r.**  
Map 25. Average monthly gross wages and salaries in 2018



Wyniki badania obejmującego podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób wskazują, że w 2018 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie mazowieckim wyniosło 5888,90 zł i było wyższe od przeciętnego w kraju o 21,8%. Wynagrodzenia w województwie są wyraźnie zróżnicowane terytorialnie. Najwyższe odnotowane w m.st. Warszawie osiągnęło poziom 6432,78 zł i było wyższe niż średnio w kraju o 33,1%; ponadto wynagrodzenia wyższe niż w Polsce wystąpiły w powiecie przuszkowskim, m. Płocku oraz powiatach kozienickim, nowodworskim, warszawskim zachodnim i grodziskim. Najniższe wynagrodzenie – w powiecie żuromińskim wyniosło 3576,47 zł i stanowiło 74,0% przeciętnego w kraju; wynagrodzenia na zbliżonym poziomie wystąpiły ponadto w powiatach szydłowieckim i radomskim.

**Tablica 13. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw**  
Table 13. Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector

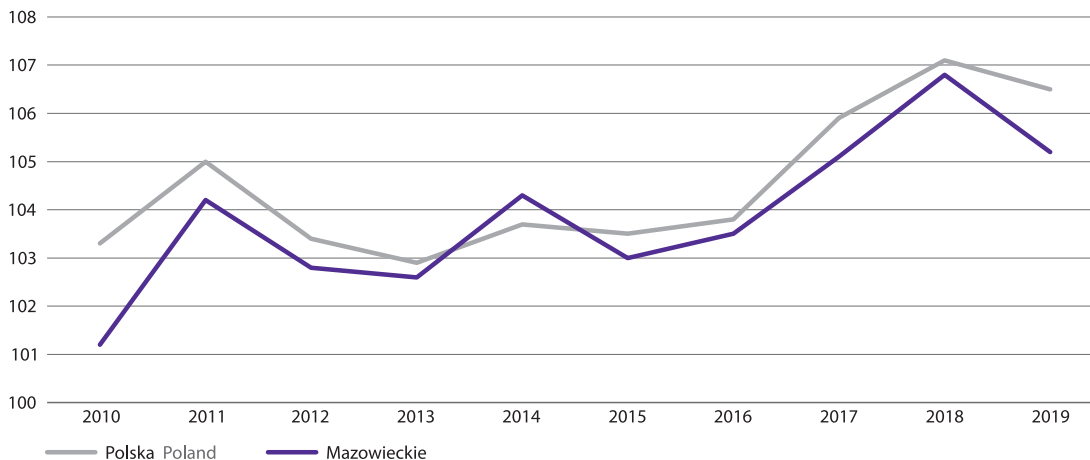
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto: Average monthly gross wages and salaries:				
w złotych in PLN	4227,93	4991,77	5796,51	6095,17
Polska=100 Poland=100	123,1	121,1	119,5	117,9

W 2019 r. w województwie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw ukształtowało się na poziomie 6095,17 zł i było o 5,2% wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim (w 2018 r. wyższe odpowiednio o 6,8%). W kraju przeciętne wynagrodzenie wyniosło 5169,06 zł i zwiększyło się w skali roku o 6,5% (w 2018 r. o 7,1%).

**Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto** to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych sektora przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

**Wykres 31. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw**  
Rok poprzedni=100

Chart 31. Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector  
Previous year=100



**Tablica 14. Świadczenia społeczne**  
Table 14. Social benefits

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów w tys. Average monthly number of retirees and pensioners in thousands	1174,5	1122,4	1174,7	1189,1
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w zł Average monthly gross retirement and other pension paid from non-agricultural social security system in PLN	1637,58	2047,16	2239,18	2349,78
w tym emerytura of which retirement pay	1756,14	2178,27	2352,61	2457,61
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto rolników indywidualnych w zł Average monthly gross retirement and other pension of farmers in PLN	915,29	1144,30	1198,27	1264,42
w tym emerytura of which retirement pay	946,14	1164,39	1205,36	1269,30

W 2019 r. w województwie mazowieckim przeciętna liczba emerytów i rencistów wyniosła 1189,1 tys. osób, z czego 85,5% to świadczeniobiorcy ZUS, a 14,5% – pobierający emerytury i renty rolnicze. Ogólna liczba emerytów i rencistów była większa od notowanej przed rokiem oraz większa niż w 2010 r. po 1,2%.

W 2019 r. emerytury i renty z ZUS otrzymywało 1017,1 tys. osób, tj. o 20,1 tys. (o 2,0%) więcej niż przed rokiem i o 50,1 tys. (o 5,1%) więcej niż w 2010 r. Najliczniejszą grupą świadczeniobiorców ZUS są emeryci; w badanym roku stanowili oni 78,8% tej zbiorowości; pozostali to świadczeniobiorcy otrzymujący renty rodzinne (13,7%) oraz renty z tytułu niezdolności do pracy (7,5%). W porównaniu z rokiem poprzednim zanotowano wzrost przeciętnej liczby emerytów (o 3,4%) oraz spadek liczby osób pobierających renty rodzinne (o 0,6%) oraz liczby świadczeniobiorców otrzymujących renty z tytułu niezdolności do pracy (o 6,5%).

Nieco odmiennie kształtowała się dynamika liczby osób, którym wypłacano świadczenia emerytalno-rentowe w ramach rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych. Emerytury i renty rolnicze w 2019 r. pobierało 172,0 tys. osób, tj. o 5,6 tys. (o 3,2%) mniej niż w 2018 r. i o 35,5 tys. (o 17,2%) mniej w stosunku do 2010 r. Wśród świadczeniobiorców KRUS dominują emeryci; w 2019 r. stanowili oni 82,0% omawianej zbiorowości; pozostali to otrzymujący renty z tytułu niezdolności do pracy (14,0%) i świadczeniobiorcy, którym wypłacano renty rodzinne (4,1%). W porównaniu z 2018 r. liczba osób pobierających emerytury zmniejszyła się o 3,3%, mniej niż przed rokiem było także osób otrzymujących renty z tytułu niezdolności do pracy (o 3,1%) oraz osób pobierających renty rodzinne (o 1,4%).

W 2019 r. w województwie mazowieckim przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana przez ZUS wyniosła 2349,78 zł była wyższa o 4,9% w porównaniu z rokiem poprzednim (w kraju – wyższa o 4,7%). Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto rolników indywidualnych ukształtowała się na poziomie 1264,42 zł i wzrosła w skali roku o 5,5% (w kraju o 5,3%).

W 2019 r. w województwie, podobnie jak w latach poprzednich, relacja wysokości świadczeń z ZUS do średniej krajowej kształtowała się odmiennie niż w przypadku KRUS. Pod względem przeciętnej emerytury i renty z ZUS (103,8% średniej krajowej) mazowieckie zajmowało drugie, za województwem śląskim, miejsce w kraju, a w przypadku analogicznego świadczenia wypłacanego przez KRUS (97,9% przeciętnej emerytury i renty rolniczej w Polsce) – miejsce przedostatnie; niżej uplasowało się województwo małopolskie.

**Tablica 15. Przepiętny miesięczny dochód rozporządzalny**  
Table 15. Average monthly available income

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	2018 Polska Poland
	w zł in PLN				
Przepiętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym Average monthly available income per capita in household	1615	1756	1912	2032	1693
w tym dochód do dyspozycji of which disposable income	1550	1691	1845	1968	1643

**Dochód rozporządzalny** to suma bieżących dochodów gospodarstwa domowego z poszczególnych źródeł, pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika, o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne.

**Dochód do dyspozycji** to dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki obejmujące m.in. kwoty przekazane innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym, w tym dary; koszty zakwaterowania młodzieży i studentów uczących się poza domem; alimenty dla osób prywatnych; niektóre podatki; straty pieniężne.

W latach 2010–2018 obserwuje się systematyczną poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie mazowieckim. Podobnie jak w latach poprzednich, w 2018 r. gospodarstwa domowe w województwie wykazywały najwyższe w kraju przeciętne dochody na 1 osobę. Drugi rok z rzędu dynamika wzrostu przeciętnego dochodu rozporządzalnego w skali roku była wyższa w województwie niż w kraju. W ciągu ostatnich kilku lat korzystną zmianą dla gospodarstw domowych był też stały wzrost nadwyżki dochodu rozporządzalnego nad wydatkami. W 2018 r. nadwyżka ta wyniosła 43,0%, podczas gdy w 2010 r. była prawie dwukrotnie niższa, tj. 22,4%.

W 2018 r. przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w województwie mazowieckim wyniósł 2032 zł i był o 20,0% wyższy od przeciętnego dochodu rozporządzalnego w Polsce (1693 zł).

W porównaniu z rokiem 2010 kwota dochodu rozporządzalnego na osobę zwiększyła się w województwie o 25,8%, przy średnim wzroście w kraju o 41,0%, a w relacji do roku 2017 odpowiednio o 6,2% i 4,3%.

W strukturze dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych, podobnie jak w latach poprzednich, dominowały dochody z pracy najemnej. Stanowiły one 55,3% ogółu (w kraju 52,6%) i w skali roku ich udział zmniejszył się o 0,8 p. proc. Drugim co do wielkości źródłem dochodów gospodarstw domowych były dochody osiągnięte ze świadczeń społecznych. W ujęciu rocznym w województwie mazowieckim nastąpił spadek udziału tych dochodów o 0,3 p. proc. do poziomu 23,9% (w kraju 31,2%). W mniejszym stopniu dochód rozporządzalny tworzyły dochody z pracy na własny rachunek – 11,5% (w kraju 8,7%) oraz dochody z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie – 4,8% (w Polsce 3,8%). W województwie w stosunku do 2017 r. zwiększył się zarówno udział dochodów z pracy na własny rachunek (o 1,0 p. proc.), jak i udział dochodów osiągniętych z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (o 0,8 p. proc.).

Dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki stanowi dochód do dyspozycji, który gospodarstwa domowe przeznaczają na zakup towarów i usług konsumpcyjnych oraz przyrost oszczędności. W 2018 r. dochód do dyspozycji przypadający na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyniósł 1968 zł, tj. o 6,6% więcej w stosunku do 2017 r. i jednocześnie był wyższy od przeciętnego w kraju o 19,7%.

**Tablica 16. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (zasięg ubóstwa)**  
 Table 16. At-risk-of-poverty rates

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	2018 Polska Poland
Osoby – w % ogółu osób w gospodarstwach domowych – o wydatkach poniżej: Persons – in % of total persons in households – with expenditures below:					
relatywnej granicy ubóstwa relative poverty threshold	11,7	10,3	10,0	12,2	14,2
„ustawowej” granicy ubóstwa “legal” poverty threshold	5,3	8,3	7,6	9,1	10,9
granicy ubóstwa skrajnego extreme poverty rate	4,3	4,1	3,0	4,3	5,4

**Zasięg ubóstwa** jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

**Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego:**

- **relatywna granica ubóstwa**, ustalona na poziomie 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych);
- **ustawowa granica ubóstwa**, określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej;
- **poziom minimum egzystencji**, przyjmowany jako **granica ubóstwa skrajnego**. Minimum egzystencji obliczane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.

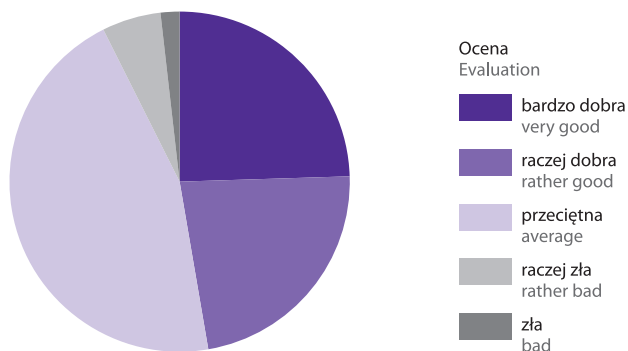
Podstawą oceny poziomu ubóstwa ekonomicznego są wyniki badania budżetów gospodarstw domowych. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem określają ile procent osób w gospodarstwie domowym znajduje się poniżej minimum egzystencji oraz relatywnej i ustawowej granicy ubóstwa.

W latach 2010–2017 poprawa sytuacji gospodarstw domowych w województwie mazowieckim znalazła odzwierciedlenie w stopniowym zmniejszaniu się wskaźników zagrożenia ubóstwem. W 2018 r. nastąpiło zahamowanie tej tendencji spadkowej i pomimo dalszego przyrostu dochodów osiąganych przez gospodarstwa domowe wzrósł zasięg ubóstwa ekonomicznego. Na obraz takiej sytuacji miał wpływ m.in. wzrost obowiązujących w 2018 r. progów ubóstwa oraz obniżenie wartości realnych wydatków gospodarstw domowych.

W 2018 r. w województwie mazowieckim stopa ubóstwa relatywnego wyniosła 12,2% (w kraju 14,2%), zasięg ubóstwa ustawowego ukształtował się na poziomie 9,1% (w kraju 10,9%), a ubóstwa skrajnego doświadczyło 4,3% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 5,4%). W porównaniu z 2017 r. najbardziej wzrósł zasięg ubóstwa relatywnego o 2,2 p. proc. W mniejszym stopniu zwiększył się odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej ustawowej granicy ubóstwa o 1,5 p. proc., a w przypadku osób skrajnie ubogich odsetek ten był o 1,3 p. proc. wyższy niż przed rokiem. W Polsce w relacji do poprzedniego roku zwiększył się zasięg ubóstwa skrajnego i relatywnego, a ubóstwo ustawowe ukształtowało się na zbliżonym poziomie.



**Wykres 32. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2018 r.**  
Chart 32. Subjective evaluation of material situation of household in 2018



Obserwowana w 2018 r. poprawa sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie mazowieckim, jak i w kraju miała wpływ na lepszą ocenę ich aktualnej sytuacji finansowej. W stosunku do poprzedniego roku zmniejszył się udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym i jednocześnie znacząco wzrosła (z 34,6% w 2017 r. do 43,0% w 2018 r.) nadwyżka dochodu nad wydatkami. W konsekwencji pozwoliło to gospodarstwom domowym przeznaczyć więcej pieniędzy na oszczędności.

W 2018 r. poziom warunków życia jako bardzo dobry albo raczej dobry określiło 47,3% gospodarstw (w Polsce 44,0%), a 7,4% jako raczej zły albo zły (w kraju 8,1%). Jako przeciętną swoją sytuację postrzegało 45,3% gospodarstw (dla Polski średnia wynosiła 47,9%).

W województwie mazowieckim w skali roku nastąpił wzrost odsetka gospodarstw domowych oceniających swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą albo raczej dobrą o 8,8 p. proc. (w Polsce o 6,8 p. proc.) oraz spadek odsetka gospodarstw postrzegających ją jako raczej złą albo złą o 2,9 p. proc. (w kraju o 3,1 p. proc.). Zmniejszył się także udział osób określających swoją sytuację jako przeciętną o 5,9 p. proc. (dla Polski spadek wyniósł 3,7 p. proc.).

## Pomoc społeczna i wspieranie rodziny

### Social welfare and family support

W 2018 r. w województwie mazowieckim przeciętna miesięczna liczba dzieci, na którą rodziny otrzymywały świadczenie wychowawcze „Rodzina 500+”, była najwyższa w kraju.

Rok 2018 był kolejnym rokiem znacznego spadku liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i liczby ich gospodarstw. Uległa poprawie sytuacja w zakresie instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3. Wzrosła liczba placówek, jak i oferowanych przez nie miejsc, a także przebywających w nich dzieci.

Istotnym elementem wsparcia rodzin z dziećmi jest realizowany od kwietnia 2016 r. rządowy program „Rodzina 500+”. W województwie mazowieckim świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie objęto w 2018 r. przeciętnie 529,4 tys. dzieci do 18 lat (o 4,0% mniej niż w 2017 r.) w 363,1 tys. rodzin naturalnych (o 3,9% mniej niż w 2017 r.). Wydatki z tytułu wypłaty świadczeń wychowawczych wyniosły 3244,4 mln zł i stanowiły 14,6% wydatków ogółem w Polsce.

Kolejnym elementem wspierania rodzin z dziećmi jest Karta Dużej Rodziny, która przysługuje, niezależnie od dochodów, rodzinom z co najmniej trójką dzieci. Posiadacze karty mają zapewnione zniżki oraz dodatkowe uprawnienia przy korzystaniu z oferty kulturalnej, rekreacyjnej, transportowej na terenie całego kraju. W 2018 r. Kartę Dużej Rodziny posiadało 72,7 tys. rodzin (63,5 tys. w 2017 r.), najwięcej w m.st. Warszawie (18,7 tys.) i powiecie wołomińskim (4,2 tys.).



**Tablica 17. Świadczenie wychowawcze**  
Table 17. Child-raising benefit

Wyszczególnienie Specification	2016 <sup>a</sup>	2017	2018
Wydatki na świadczenia wychowawcze w tys. zł Child-raising benefit payments in thousand PLN	2474572,4	3356263,0	3244434,0
Przeciętna miesięczna liczba rodzin pobierających świadczenie wychowawcze Monthly average number of families receiving child-raising	376645	377633	363051
Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie wychowawcze Monthly average number of children for which families received child-raising benefit	551384	551363	529369

a W okresie kwiecień–grudzień.  
a In the period of April–December.

Pomoc społeczna jest ważnym instrumentem polityki społecznej państwa. Przeznaczona jest do wspierania osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie sobie poradzić. Pomoc ta polega na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. W 2018 r. w województwie mazowieckim jednostki samorządu terytorialnego w ramach zadań własnych i zleconych przyznały świadczenia społeczne na podstawie decyzji 156,7 tys. osób bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj oraz źródło finansowania (o 7,5% mniej niż w 2017 r. i o 34,3% mniej niż w 2010 r.). Na pomoc wydano łącznie 399,0 mln zł (o 1,0% mniej niż w 2017 r. i o 5,9% mniej niż w 2010 r.). Pomoc pieniężna w 2018 r. wyniosła 261,9 mln zł (o 3,6% mniej niż w 2017 r. i o 13,7% mniej niż w 2010 r.), co stanowiło 65,6% wydatkowanej kwoty. W ramach pomocy niepieniężnej na świadczenia wydano 137,1 mln zł, tj. 34,4% kwoty ogółem (o 4,4% więcej niż w 2017 r. i o 13,6% więcej niż w 2010 r.).

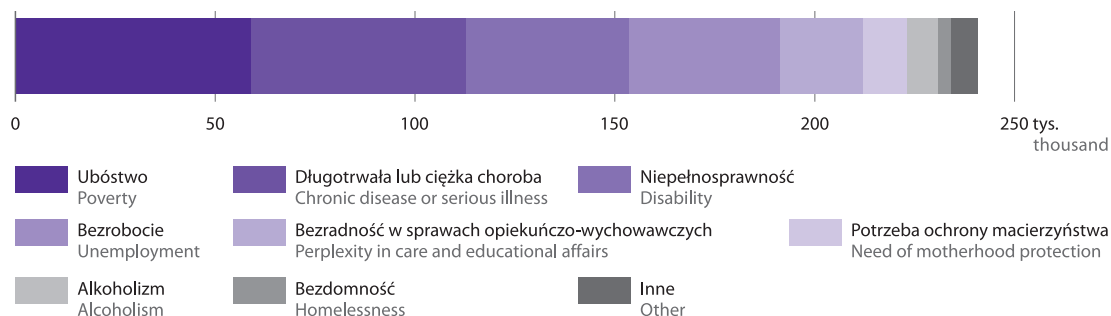
Na każde 10 tys. ludności przypadało 291 osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (w 2017 r. – 316, w 2010 r. – 454), tj. o 49 osób mniej niż średnio w kraju.

**Tablica 18. Świadczenia pomocy społecznej**  
Table 18. Social assistance benefits

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Osoby, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na podstawie decyzji (rzeczywista liczb osób) Beneficiaries of social assistance benefits (real number of person total)	238600	205504	169509	156723
Udzielone świadczenie w tys. zł Benefits granted in thousand PLN	424132,9	390651,5	402894,8	398997,6
pomoc pieniężna financial assistance	303398,7	273346,8	271525,8	261884,5
pomoc niepieniężna non-financial assistance	120734,2	117304,7	131369,0	137113,1
Osoby, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na podstawie decyzji na 10 tys. ludności Beneficiaries per 10 thousand population	454	385	316	291

W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy społecznej. W 2018 r., tak jak w kraju, najczęstszymi powodami przyznania świadczenia było ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba (odpowiednio 59,0 tys. i 53,7 tys. rodzin). W porównaniu z 2017 r. odnotowano znaczny spadek liczby rodzin korzystających z pomocy przyznanej z powodu bezrobocia (o 16,5%) oraz ubóstwa (o 13,7%).

**Wykres 33. Powody przyznania pomocy społecznej rodzinie<sup>a</sup> w 2018 r.**  
Chart 33. Reasons of assigning help for family<sup>a</sup> in 2018



a Na podstawie decyzji.  
a Based on the decisions.

**Środowiskowa pomoc społeczna** to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Dane oszacowano na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informację o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy – gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych.

**Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej** to wszyscy członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które w roku badania otrzymały przynajmniej raz jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

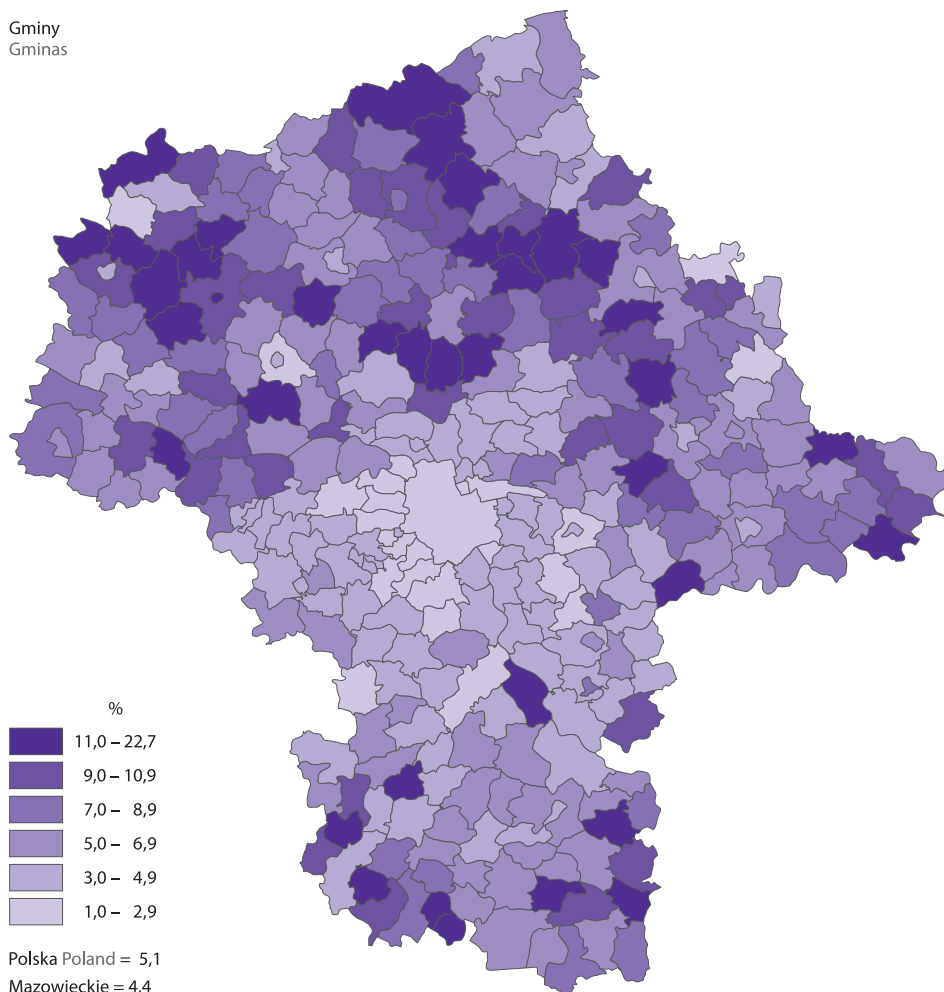
Środowiskowa pomoc społeczna zrealizowana w 2018 r. w województwie mazowieckim na podstawie ustawy o pomocy społecznej została skierowana do 107,1 tys. gospodarstw domowych i objęła 234,9 tys. beneficjentów. W porównaniu z rokiem poprzednim ich liczba była mniejsza o 9,8%, a w stosunku do 2010 r. o 41,4%.

**Tablica 19. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej**  
Table 19. Beneficiaries of community social assistance

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej Households benefiting from community social assistance	148468	130310	115122	107104
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej Beneficiaries from community social assistance	400547	322563	260449	234876
na 10 tys. ludności per 10 thousand population	762	604	485	436

Udział beneficjentów pomocy społecznej w liczbie ludności województwa mazowieckiego w 2018 r. wynosił 4,4% (w kraju 5,1%) i w porównaniu z 2017 r. zmniejszył się o 0,4 p. proc., a w odniesieniu do 2010 r. o 3,2 p. proc. W województwie występuje silne terytorialne zróżnicowanie zasięgu korzystania z pomocy społecznej osób i gospodarstw domowych. W 2018 r. wartość omawianego wskaźnika była najwyższa w gminach: Jednorzec – 22,7% ogólnej liczby mieszkańców, Jastrząb – 22,2% i Różan – 21,2%. Najmniejszy udział korzystających w ludności ogółem mieli beneficjenci: w Ożarowie Mazowieckim – 1,0%, Lesznowoli – 1,5% oraz w Piasecznie – 1,6%.

**Mapa 26. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2018 r.**  
 Map 26. Beneficiaries benefiting from social assistance in number of total population in 2018



**Żłobek** to jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne. Opieka w żłobku jest sprawowana od ukończenia 20 tygodnia życia dziecka, żłobek zapewnia opiekę do 10 godz. dziennie. Żłobki, obok klubów dziecięcych, opiekuna dziennego i niani, zostały wprowadzone ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi do lat 3 (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 603). Obecnie pieczę nad działalnością regulowaną ustawą sprawuje Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

**Klub dziecięcy** to jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne. Opieka w klubie dziecięcym jest sprawowana od ukończenia 1 roku życia dziecka, klub dziecięcy zapewnia opiekę do 5 godz. dziennie.

**Oddział żłobkowy przy przedszkolu** to jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

W województwie mazowieckim na koniec 2018 r. funkcjonowało 686 (o 94 więcej w porównaniu z 2017 r. i o 561 więcej niż w 2011 r.) placówek sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3, z tego 579 żłobków, 1 oddział żłobkowy oraz 106 klubów dziecięcych. Omawiane placówki dysponowały łącznie 23,1 tys. miejsc (o 25,5% miejsc więcej niż w 2017 r. i o 240,5% więcej niż w 2011 r.), przy czym aż 92,4% z nich oferowały żłobki. W kraju działało 3776 takich placówek, w dyspozycji których było 137,6 tys. miejsc.

**Tablica 20. Żłobki i kluby dziecięce**  
**Stan w dniu 31 grudnia**  
 Table 20. Nurseries and children's clubs  
 As of 31st December

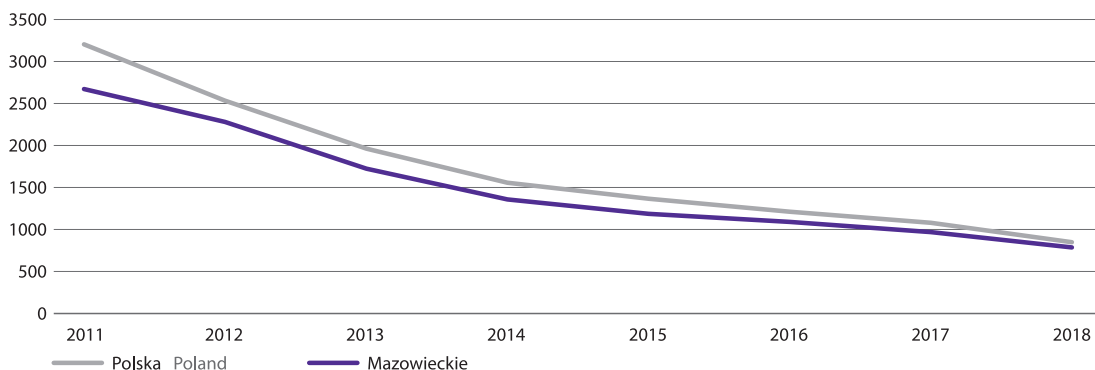
Wyszczególnienie Specification	2011	2015	2017	2018
Żłobki <sup>a</sup> Nurseries <sup>a</sup>	76	373	476	579
w tym publiczne of which public	65	88	97	120
Oddziały żłobkowe Nursery wards	6	2	14	1
Kluby dziecięce Children's clubs	43	70	102	106
w tym publiczne of which public	–	3	3	9
Miejsca w tys.: Places in thousands:				
w żłobkach <sup>b</sup> in nurseries <sup>b</sup>	6,0	13,3	16,8	21,4
w klubach dziecięcych in children's clubs	0,8	1,0	1,6	1,7
Dzieci przebywające (w ciągu roku) w tys.: Children staying (during the year) in thousands:				
w żłobkach <sup>b</sup> in nurseries <sup>b</sup>	9,9	18,9	23,8	28,8
w klubach dziecięcych in children's clubs	0,6	1,2	2,8	2,2

a W latach 2017 i 2018 łącznie ze żłobkami przyzakładowymi. b łącznie z oddziałami żłobkowymi oraz w latach 2017 i 2018 żłobkami przyzakładowymi.

a In 2017 and 2018 including workplace nurseries. b Including nursery wards as well as in 2017 and 2018 workplace nurseries.

łącznie w ciągu całego 2018 r. z placówek skorzystało 31,0 tys. dzieci (o 16,9% więcej niż w 2017 r. i o 193,8% więcej niż w 2011 r.). W końcu grudnia 2018 r. w placówkach przebywało 20,2 tys. dzieci (wzrost o 19,4% w porównaniu z 2017 r. i o 211,0% w stosunku do 2011 r.). Najliczniejszą grupę stanowili dwulatki – 53,2% ogółu dzieci.

**Wykres 34. Dzieci w wieku do lat 3 na 100 miejsc w żłobkach<sup>a</sup> i klubach dziecięcych**  
 Chart 34. Children up to the age of 3 per 100 places in nurseries<sup>a</sup> and children's clubs

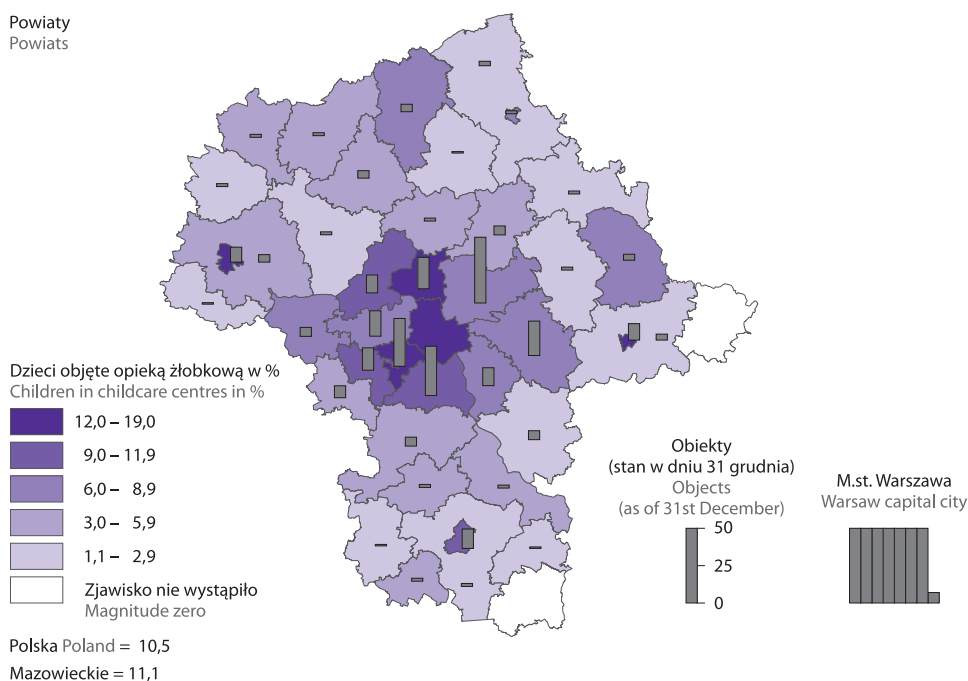


a łącznie z oddziałami żłobkowymi oraz w latach 2017 i 2018 żłobkami przyzakładowymi.  
 a Including nursery wards as well as in 2017 and 2018 workplace nurseries.

Na każde 100 miejsc oferowanych przez żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce przypadało 787 dzieci do lat 3 zamieszkałych w województwie mazowieckim, tj. o 62 mniej niż średnio w kraju. Wskaźnik ten był niższy zarówno w stosunku do poprzedniego roku, jak i do 2011 r. (odpowiednio o 183 i o 1885 na każde 100 miejsc).

Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych w województwie mazowieckim w 2018 r. ukształtował się na poziomie 11,1% (w 2017 r. 9,5%, a w 2011 r. 3,3%), dla Polski wskaźnik był niższy i wynosił 10,5%. Wśród powiatów województwa najwyższy odsetek odnotowano w m.st. Warszawie (19,0%) i Siedlcach (16,4%), a najniższy w powiecie makowskim (1,1%) oraz płońskim (1,3%). Warto zaznaczyć, że w dwóch powiatach województwa mazowieckiego (lipskim i łosickim) nie odnotowano ani jednej placówki opieki nad dzieckiem do lat 3.

**Mapa 27. Żłobki<sup>a</sup> i kluby dziecięce w 2018 r.**  
Map 27. Nurseries<sup>a</sup> and children clubs in 2018



a łącznie z oddziałami żłobkowymi i żłobkami przyzakładowymi.  
a Including nursery wards and workplace nurseries.

## Warunki mieszkaniowe

### Housing conditions

Mieszkań w zasobach mieszkaniowych z roku na rok systematycznie przybywa (nieco szybciej w miastach niż na wsi). W 2018 r. w województwie mazowieckim wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim wyniósł 1,7% (w miastach 2,0%, na wsi 1,1%). Na 1000 ludności przypadało 426 mieszkań, podczas gdy 8 lat wcześniej – 392. Coraz lepsze są warunki mieszkaniowe ludności: zmniejsza się przeciętna liczba osób w mieszkaniu, a rośnie zarówno przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania, jak i powierzchnia przypadająca na 1 osobę. Nie ulega zmianie odsetek mieszkań zlokalizowanych w miastach; w analizowanym okresie w województwie wyniósł ok. 72%, w Polsce ok. 67%.

Według stanu na koniec 2018 r. zasoby mieszkaniowe w województwie mazowieckim tworzyło 2302,9 tys. mieszkań, co oznacza wzrost w porównaniu z 2010 r. o 239,9 tys., tj. o 11,6%, a w porównaniu z rokiem poprzednim odpowiednio o 39,4 tys. i o 1,7%. Szybciej przybywa mieszkań zlokalizowanych w miastach; w ciągu 8 lat wspomniany wzrost wyniósł 12,7%, podczas gdy na wsi – 9,1%.

**Tablica 21. Zasoby mieszkaniowe**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

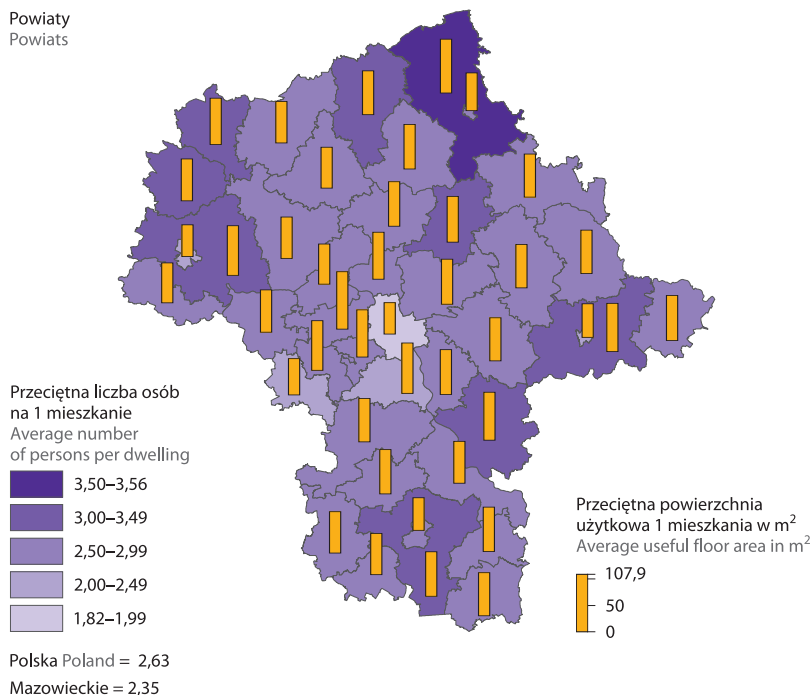
Table 21. Dwelling stocks  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Mieszkania ogółem Dwellings of total	2062955	2193793	2263450	2302881
na 1000 ludności per 1000 population	391,7	410,1	420,4	426,2
Przeciętna w zasobach: Dwelling stocks, average:				
liczba izb w mieszkaniu number of rooms in a dwelling	3,62	3,63	3,63	3,62
powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m <sup>2</sup> useful floor area of a dwelling in m <sup>2</sup>	70,6	71,9	72,2	72,3
liczba osób na 1 mieszkanie number of persons per dwelling	2,55	2,44	2,38	2,35

Poprawiają się warunki mieszkaniowe ludności. Systematycznie, choć powoli, zwiększa się udział mieszkań wyposażonych w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne w ogólnej ich liczbie. W prezentowanym okresie najbardziej wzrósł odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie (z 85,0% do 86,8%), a następnie – w łazienkę (z 90,6% do 91,7%). Najbardziej powszechny jest dostęp do wodociągu; na koniec 2018 r. mieszkań wyposażonych w tę instalację było 95,9%, a w 2010 r. – 95,4%. Pod względem wyposażenia w wodociąg różnica między miastem a wsią jest mniejsza niż w przypadku innych instalacji i wynosi 10,4 p. proc. (odpowiednio 98,8% wobec 88,4%).

**Mapa 28. Warunki mieszkaniowe ludności w 2018 r.**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Map 28. Housing conditions of population in 2018  
As of 31st December



Warunki mieszkaniowe określa także przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. Wskaźnik ten z roku na rok maleje; w województwie mazowieckim z 2,55 w 2010 r. do 2,35 w 2018 r. (w Polsce odpowiednio z 2,86 do 2,63). W układzie terytorialnym notuje się jego wyraźne zróżnicowanie; w województwie w ostatnim prezentowanym roku wyniósł od 1,82 w m.st. Warszawie do 3,56 w powiecie ostrołęckim. Wyraźnie zróżnicowana jest także przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania; średnio w województwie wyniosła 72,3 m<sup>2</sup> (w kraju 74,2 m<sup>2</sup>). Najmniejsze były mieszkania w m.st. Warszawie (59,0 m<sup>2</sup>), m. Płocku (59,5 m<sup>2</sup>) oraz m. Radomiu (61,3 m<sup>2</sup>), a największe w powiatach warszawskim zachodnim (107,9 m<sup>2</sup>) i ostrołęckim (101,3 m<sup>2</sup>).

W 2018 r. w województwie mazowieckim w porównaniu z 2017 r. odnotowano rozwój infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej oraz gazowej (wzrosła długość sieci oraz liczba przyłączy prowadzących do budynków). Zwiększyło się zużycie wody z wodociągów przez gospodarstwa domowe oraz wzrosła ilość ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną, natomiast spadło zużycie gazu z sieci.

W 2018 r. w województwie mazowieckim sieć wodociągowa rozdzielcza osiągnęła długość 46,1 tys. km i zwiększyła się o 2,1% w porównaniu z 2017 r. oraz o 15,0% w stosunku do 2010 r. (w kraju odpowiednio wzrost o 1,2% i o 12,8%). Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych wyniosła 807,7 tys. szt. i w odniesieniu do 2017 r. wzrosła o 0,2%.

W 2018 r. 79,8% długości sieci wodociągowej oraz 63,8% przyłączy do budynków mieszkalnych zlokalizowanych było na terenach wiejskich. W porównaniu z rokiem poprzednim długość sieci wodociągowej na terenach wiejskich wzrosła o 1,3%, a miastach o 5,4%.

Zużycie wody przez gospodarstwa domowe w 2018 r. wyniosło 213,4 hm<sup>3</sup> i w stosunku do 2017 r. zwiększyło się o 11,1 hm<sup>3</sup>. Natomiast przeciętne zużycie wody przez gospodarstwa domowe przypadające na 1 mieszkańca kształtowało się na poziomie 39,6 m<sup>3</sup>, przy czym w miastach było to 41,1 m<sup>3</sup>, a na obszarach wiejskich 36,9 m<sup>3</sup>. W porównaniu z 2017 r. zużycie wody na 1 mieszkańca wzrosło o 1,9 m<sup>3</sup> (w kraju o 1,5 m<sup>3</sup>). Na terenach wiejskich odnotowano wzrost zużycia o 2,9 m<sup>3</sup>, podczas gdy w miastach o 1,4 m<sup>3</sup>.

Wskaźnik gęstości sieci wodociągowej w 2018 r. wyniósł 129,7 km na 100 km<sup>2</sup> i w porównaniu z 2017 r. zwiększył się o 2,7 km na 100 km<sup>2</sup> (w kraju wzrost o 1,2 km). W miastach zagęszczenie sieci było wyższe niż na wsi (426,7 km wobec 110,2 km).

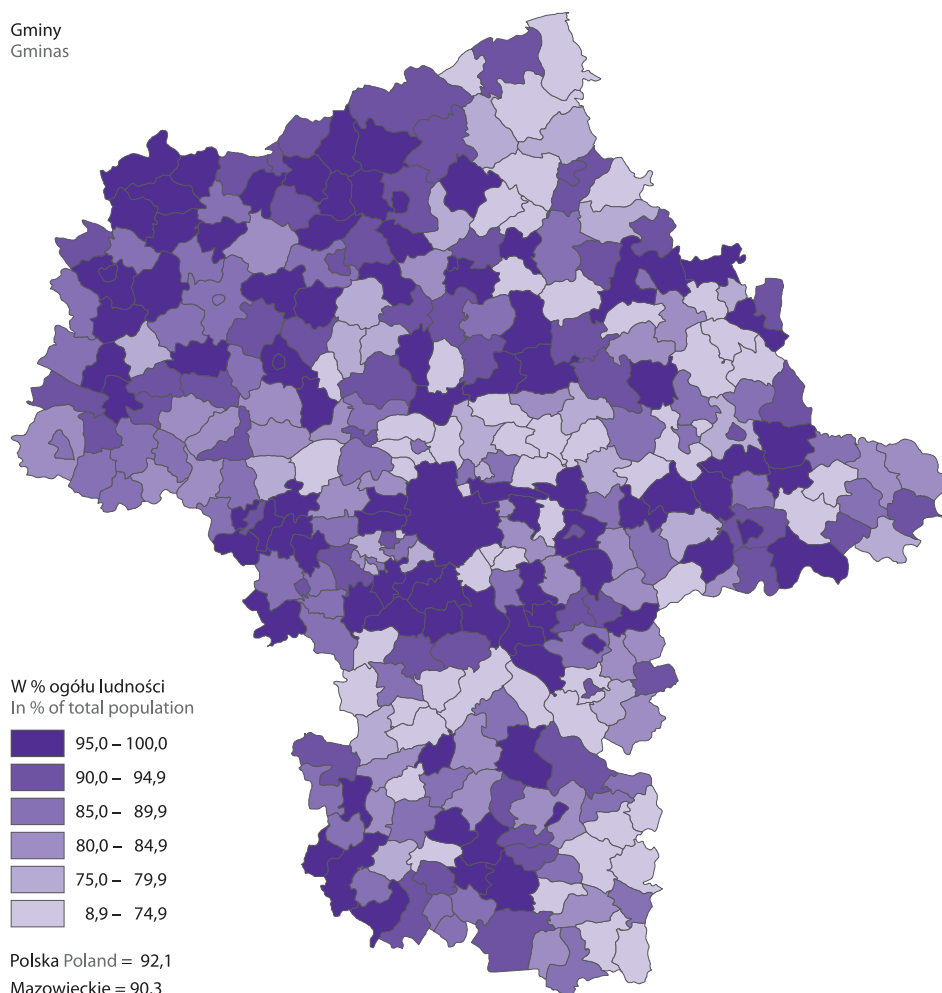
**Tablica 22. Wodociągi**  
**Stan w dniu 31 grudnia**  
Table 22. Water supply system  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Sieć rozdzielcza w km Distribution network in km	40076,3	44016,3	45154,6	46107,3
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych w szt. Connections leading to residential buildings in pcs	675287	756649	806309	807725
Zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych (w ciągu roku) w hm <sup>3</sup> Consumption of water from water supply system in households (during the year) in hm <sup>3</sup>	188,8	202,4	202,4	213,4

W 2018 r. z sieci wodociągowej korzystało 90,3% ogółu mieszkańców województwa (w kraju 92,1%). W porównaniu z 2017 r. wskaźnik ten utrzymał się na tym samym poziomie, a w odniesieniu do 2010 r. wzrósł o 6,8 p. proc. (w kraju odpowiednio wzrost o 0,1 p. proc. i o 4,7 p. proc.). W miastach dostęp do wodociągu miało 93,8% ogółu ludności (w kraju 96,6%), a na terenach wiejskich 84,1% (w kraju 85,3%).



**Mapa 29. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2018 r.**  
Map 29. Population using water supply system in 2018



W układzie terytorialnym występowało duże zróżnicowanie w dostępności do infrastruktury wodociągowej. W 6 gminach województwa mazowieckiego udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem osiągnął poziom 100%. Do tej grupy należały gminy: Halinów, Siennica, Lesznowola, Krzywnoługa Mała, Kampinos i Ożarów Mazowiecki. Natomiast udział mieszkańców korzystających z wodociągów wynoszący poniżej 20% odnotowano w gminach: Jabłonna (13,9%), Poświętne (12,6%) i Pniewy (8,9%).

W 2018 r. długość sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim wyniosła 16,4 tys. km i w stosunku do 2017 r. zwiększyła się o 3,6%, a w porównaniu z 2010 r. o 56,6% (w kraju odpowiednio wzrost o 2,5% i o 49,4%). Liczba przyłączy kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych w relacji do 2017 r. wzrosła o 4,7% osiągając poziom 423,2 tys. szt.

Na obszarach wiejskich usytuowane było 50,2% sieci kanalizacyjnej oraz 39,4% przyłączy. W porównaniu z 2017 r. długość sieci na terenach wiejskich wzrosła o 455,2 km, a liczba przyłączy o 8,0 tys. szt. (w miastach wzrost odpowiednio o 112,6 km i o 11,2 tys. szt.).

W 2018 r. w województwie mazowieckim siecią kanalizacyjną odprowadzono 218,9 hm<sup>3</sup> ścieków. W porównaniu z 2017 r. ich ilość wzrosła o 1,6% (w miastach wzrost o 2,0%, a na wsi odnotowano spadek o 1,5%).

Gęstość sieci kanalizacyjnej w przeliczeniu na 100 km<sup>2</sup> wyniosła w województwie 46,2 km i w porównaniu z 2017 r. wzrosła o 1,6 km na 100 km<sup>2</sup> (w kraju o 1,3 km). W miastach zagęszczenie sieci kanalizacyjnej wyniosło 374,4 km wobec 24,7 km na terenach wiejskich.

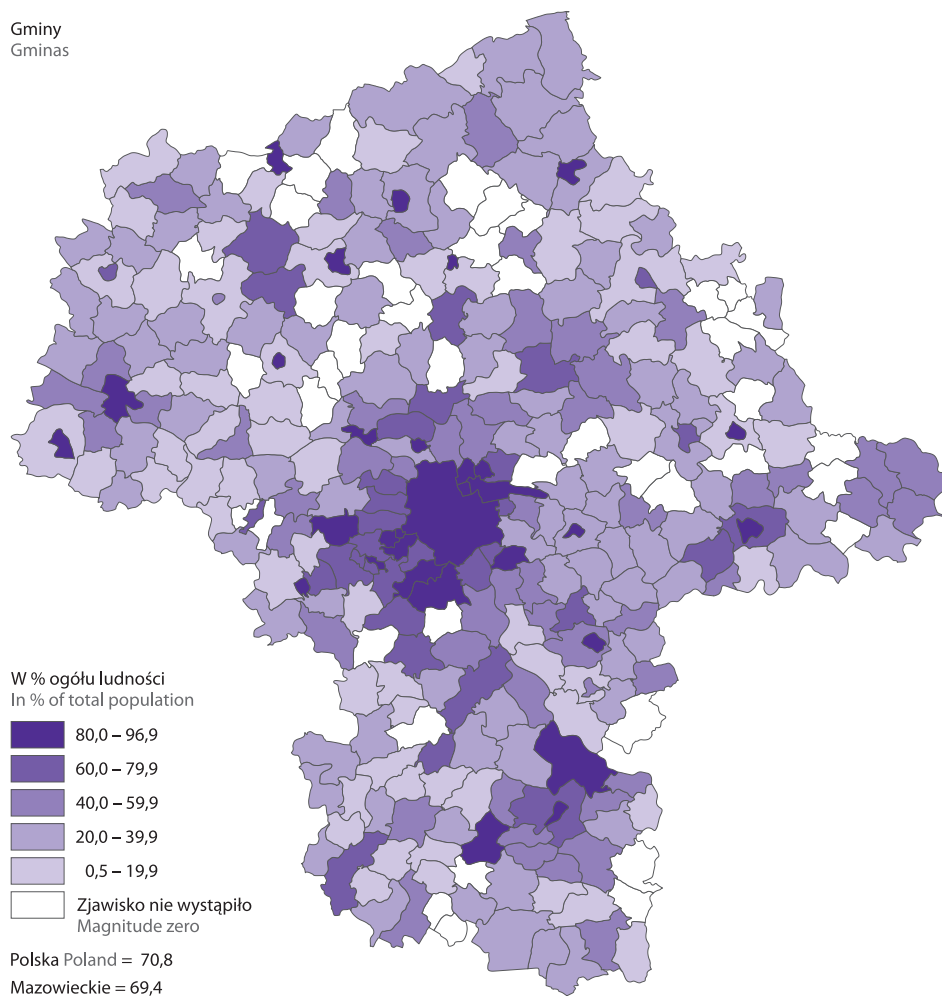


**Tablica 23. Kanalizacja**  
**Stan w dniu 31 grudnia**  
 Table 23. Sewage system  
 As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Sieć kanalizacyjna <sup>a</sup> w km Sewage system <sup>a</sup> in km	10496,0	14680,0	15870,3	16438,1
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych w szt. Connections leading to residential buildings in pcs	260917	352092	404027	423180
Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną (w ciągu roku) w hm <sup>3</sup> Wastewater discharged by sewage system (during the year) in hm <sup>3</sup>	234,1	205,3	215,6	218,9
w tym oczyszczane of which treated	183,6	202,4	215,6	218,9

a Łącznie z kolektorami  
 a Including collectors

**Mapa 30. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2018 r.**  
 Map 30. Population using sewage system in 2018



Z sieci kanalizacyjnej w 2018 r. korzystało 69,4% ogółu mieszkańców województwa mazowieckiego (w kraju 70,8%). Wskaźnik ten wzrósł o 0,5 p. proc. w porównaniu z 2017 r. i o 7,9 p. proc. w stosunku do 2010 r. (w kraju odpowiednio wzrost o 0,3 p. proc. i o 8,8 p. proc.). W miastach udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wyniósł 90,7% (w kraju 90,3%), na obszarach wiejskich 30,8% (w kraju 41,3%).

Wśród gmin województwa mazowieckiego największy udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano w miastach: Płońsku (96,9%), Warszawie (94,8%) i Siedlcach (94,0%), a w 41 gminach nie korzystano z sieci kanalizacyjnej.

Długość sieci gazowej w 2018 r. w województwie wyniosła 17,1 tys. km i w porównaniu z 2017 r. zwiększyła się o 1,6%, a w stosunku do 2010 r. o 19,2% (w kraju odpowiednio wzrost o 1,4% i o 16,0%).

Liczba przyłączy gazowych wyniosła 411,1 tys. szt. i była większa o 2,2% niż w 2017 r.

Na obszarach wiejskich długość sieci gazowej stanowiła 54,5% całej sieci gazowej województwa, a liczba wszystkich przyłączy do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych – 37,0%. W odniesieniu do 2017 r. długość sieci na obszarach wiejskich wzrosła o 149,0 km, a w miastach o 122,6 km (po 1,6%).

W ciągu 2018 r. zużyto 9480,2 GWh gazu sieciowego i w stosunku do 2017 r. zużycie to spadło o 2,4% (w kraju o 0,3%) przy równoczesnym wzroście liczby odbiorców o 0,4% (w kraju o 0,7%). Spadek zużycia gazu wystąpił zarówno wśród mieszkańców wsi, jak i miast odpowiednio o 4,1% i o 1,8%. Natomiast liczba odbiorców gazu na obszarach wiejskich wzrosła o 4,3%, a w miastach spadła o 0,1%. W porównaniu z 2017 r. zużycie gazu sieciowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego spadło o 2,8% (na wsi spadek o 4,2%, w miastach o 2,3%).

W 2018 r. gęstość sieci gazowej w przeliczeniu na 100 km<sup>2</sup> wyniosła 42,2 km i w odniesieniu do 2017 r. wzrosła o 0,7 km na 100 km<sup>2</sup> (w kraju wzrost na tym samym poziomie). W miastach województwa zagęszczenie sieci wyniosło 349,4 km i było znacznie większe niż na terenach wiejskich, gdzie wskaźnik ten osiągnął wartość 22,1 km.

**Tablica 24. Sieć gazowa oraz odbiorcy i zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych Stan w dniu 31 grudnia**

Table 24. Gas supply system as well as consumers and consumption of gas from gas supply system in households As of 31st December

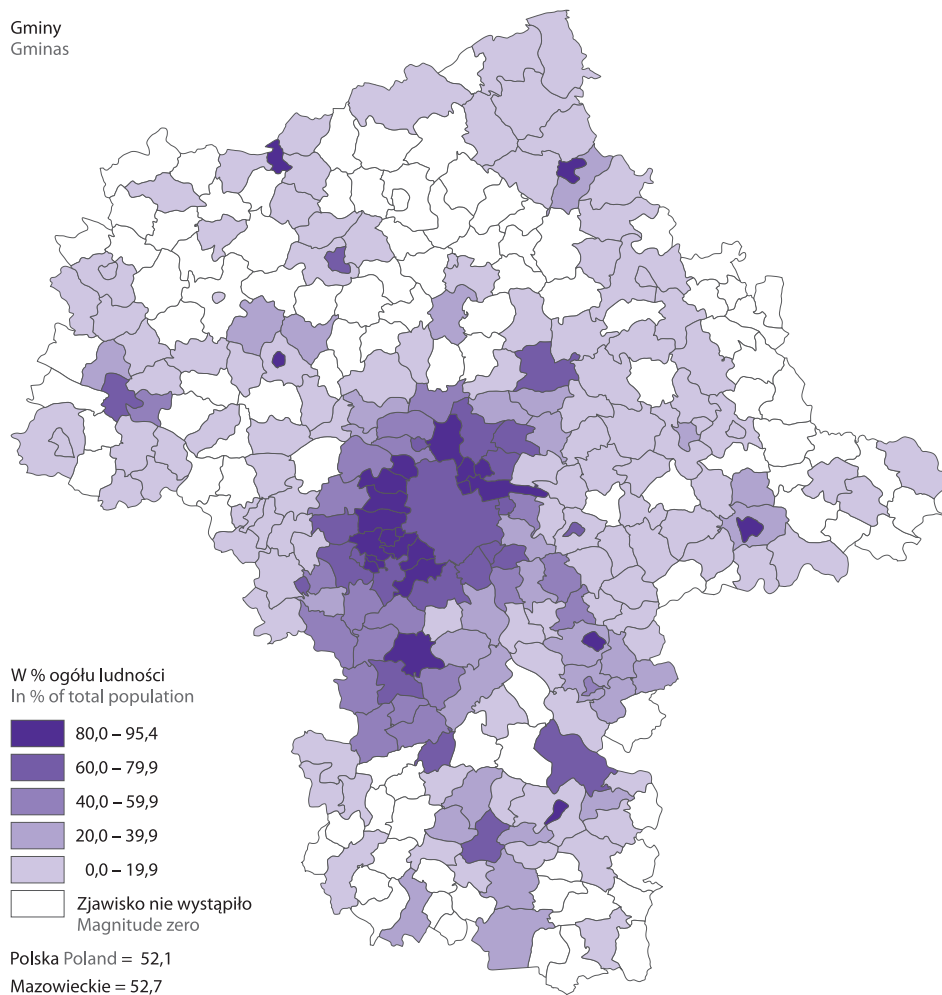
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Sieć gazowa w km Gas supply system in km	14336,2	15937,9	16817,8	17089,4
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych w szt. Connections leading to residential and non-residential buildings in pcs	352403	394560	402100	411141
Odbiorcy gazu z sieci <sup>a</sup> w tys. Consumers of gas from gas supply system <sup>a</sup> in thousands	1158,2	1189,1	1204,4	1209,2
Zużycie gazu z sieci (w ciągu roku): Consumption of gas from gas supply system (during the year):				
w GWh <sup>b</sup> in GWh <sup>b</sup>	851,6	8378,5	9716,6	9480,2
na 1 mieszkańca w kWh <sup>c</sup> per capita in kWh <sup>c</sup>	162,0	1568,8	1808,6	1758,3

a Łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych. b, c W 2010 r. w jednostkach naturalnych: b – hm<sup>3</sup>, c – m<sup>3</sup>.  
a Including gas customers using collective gas-meters. b, c In 2010 in natural units: b – hm<sup>3</sup>, c – m<sup>3</sup>.

W 2018 r. z sieci gazowej korzystało 52,7% ludności województwa mazowieckiego (w kraju 52,1%). W porównaniu z 2017 r. odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej zmniejszył się 0,3 p. proc., a w stosunku do 2010 r. o 1,9 p. proc. W kraju w porównaniu z 2017 r. wskaźnik ten nie uległ zmianie, a w relacji do

2010 r. spadł o 0,4 p. proc. W miastach województwa z sieci gazowej korzystało 70,1% ludności ogółem (w kraju 70,9%), podczas gdy na terenach wiejskich – 21,2% (w kraju 23,9%). Najwyższy odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej wystąpił w gminach: m. Piastów (95,4%), Raszyn (94,9%), m. Garwolin (94,1%), natomiast w 106 gminach województwa nie korzystano z sieci gazowej.

**Mapa 31. Ludność korzystająca z gazu z sieci w 2018 r.**  
Map 31. Population using gas supply system in 2018



## Ochrona zdrowia

### Health care

W 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się liczba personelu medycznego pracującego bezpośrednio z pacjentem, z wyłączeniem lekarzy dentyistów oraz farmaceutów. Wzrosła zarówno liczba podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, jak i udzielonych w nich porad. Przybyło szpitali ogólnych, które dysponowały mniejszą liczbą łóżek. Mniej pacjentów (w przeliczeniu na 10 tys. ludności) skorzystało z opieki stacjonarnej. Odnotowano spadek liczby wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia, a także liczby osób, którym udzielono pomocy medycznej.

**Ambulatoryjna opieka zdrowotna** realizowana jest przez poradnie, przychodnie i praktyki lekarskie (tj. przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie, ambulatoria i izby chorych oraz zakłady badań diagnostycznych i medyczne laboratoria diagnostyczne).

**Stacjonarna opieka zdrowotna** to całodobowa opieka lekarska i pielęgniarska świadczona w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej tj. szpitalach – ogólnych, psychiatrycznych i uzdrowiskowych, ośrodkach leczenia odwykowego, ośrodkach rehabilitacyjnych dla narkomanów, regionalnych ośrodkach psychiatrii sądowej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych, hospicjach, oddziałach opieki paliatywnej, sanatoriach.

**Ratownictwo medyczne** to system, który tworzy się w ramach realizacji zadań państwa polegających na zapewnieniu pomocy każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Podstawowym zadaniem sprawnie działającego systemu ochrony zdrowia jest zapewnienie dostępu do kadry medycznej, a także dbanie o jakość oferowanych usług. W województwie mazowieckim w 2018 r. opiekę nad pacjentami sprawowało 14,6 tys. lekarzy, 1,5 tys. lekarzy dentystów, 28,7 tys. pielęgniarek, 3,2 tys. położnych, 4,4 tys. farmaceutów, 3,9 tys. fizjoterapeutów i 2,0 tys. diagnostów laboratoryjnych. W odniesieniu do 2017 r. we wszystkich zawodach medycznych odnotowano wzrost liczby pracowników medycznych, przy czym największy w grupie diagnostów laboratoryjnych (o 22,5%), z wyłączeniem dentystów i farmaceutów (spadek odpowiednio o 2,9% i o 1,6%). W stosunku do 2012 r. największy wzrost miał miejsce w przypadku fizjoterapeutów (o 17,5%), a zmniejszyła się liczba pielęgniarek (o 3,0%) oraz diagnostów laboratoryjnych (o 1,8%).

### Wykres 35. Lekarze i pielęgniarki na 10 tys. ludności Stan w dniu 31 grudnia

Chart 35. Doctors and nurses per 10 thousand population  
As of 31st December

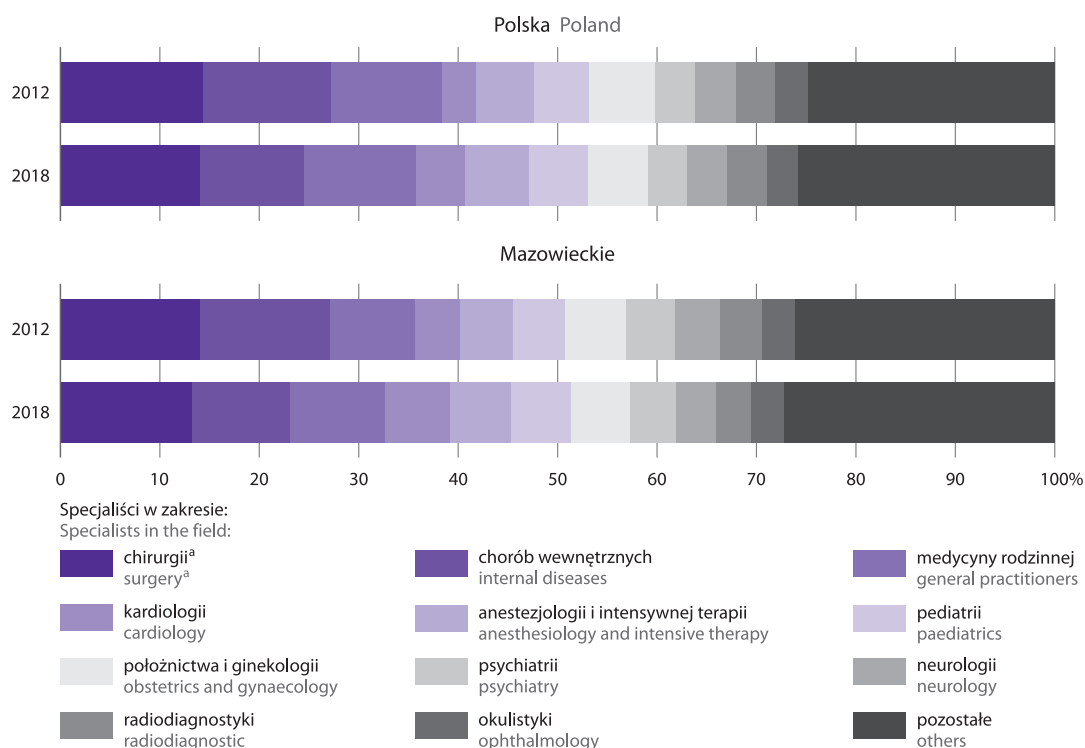


Miarą dostępu ludności do kadry medycznej jest wskaźnik wyrażający liczbę pracowników medycznych przypadających na 10 tys. ludności. W końcu 2018 r. w województwie mazowieckim na 10 tys. mieszkańców przypadało przeciętnie 27 lekarzy (w kraju 23 lekarzy), tj. średnio tyle samo jak w 2017 i 2012 r. W przypadku pielęgniarek pracujących bezpośrednio z pacjentem omawiany wskaźnik w 2018 r. wyniósł 53 (w kraju 50) i był w przeliczeniu na 10 tys. ludności o 1 większy niż w 2017 r., ale o 3 mniejszy niż w 2012 r.

O poziomie kwalifikacji lekarzy świadczy odsetek lekarzy specjalistów. Na koniec 2018 r. ich udział w ogólnej liczbie lekarzy wyniósł 63,7%. Najwięcej lekarzy posiadało specjalizację z zakresu chirurgii (13,3%), chorób wewnętrznych (9,8%) oraz medycyny rodzinnej (9,6%).

**Wykres 36. Lekarze specjaliści**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 36. Doctors specialists  
As of 31st December



a Chirurgii ogólnej, dziecięcej, klatki piersiowej, ortopedii i traumatologii, neurochirurgii i neurotraumatologii, chirurgii onkologicznej, plastycznej, szczękowej, szczękowo-twarzowej, kardiochirurgii oraz chirurgii naczyniowej i urologii.

a General surgery, paediatric, thoracic surgery, trauma and orthopaedic surgery, neurosurgery and neurotraumatological surgery, oncological, plastic, maxillary, maxillo-facial surgery, cardiosurgery as well as vascular surgery and urology.

**Tablica 25. Placówki opieki zdrowotnej**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Table 25. Health care facilities  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2012	2015	2017	2018
Przychodnie Out-patient departments	2497	2741	3028	3046
Praktyki lekarskie <sup>a</sup> Medical practices <sup>a</sup>	397	320	307	293
Porady udzielone <sup>bc</sup> w tys. Consultations provided <sup>bc</sup> in thousands	42147,8	45414,1	48062,2	48658,1
lekarskie doctors	37449,5	40238,2	42627,8	43068,3
stomatologiczne stomatological	4698,2	5175,9	5434,4	5589,8
Szpitala ogólne General hospitals	115	112	118	121

a Dane obejmują praktyki, które podpisały kontrakty z NFZ lub z przychodniami. b Łącznie z poradami finansowanymi przez pacjentów; bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych. c W ciągu roku.

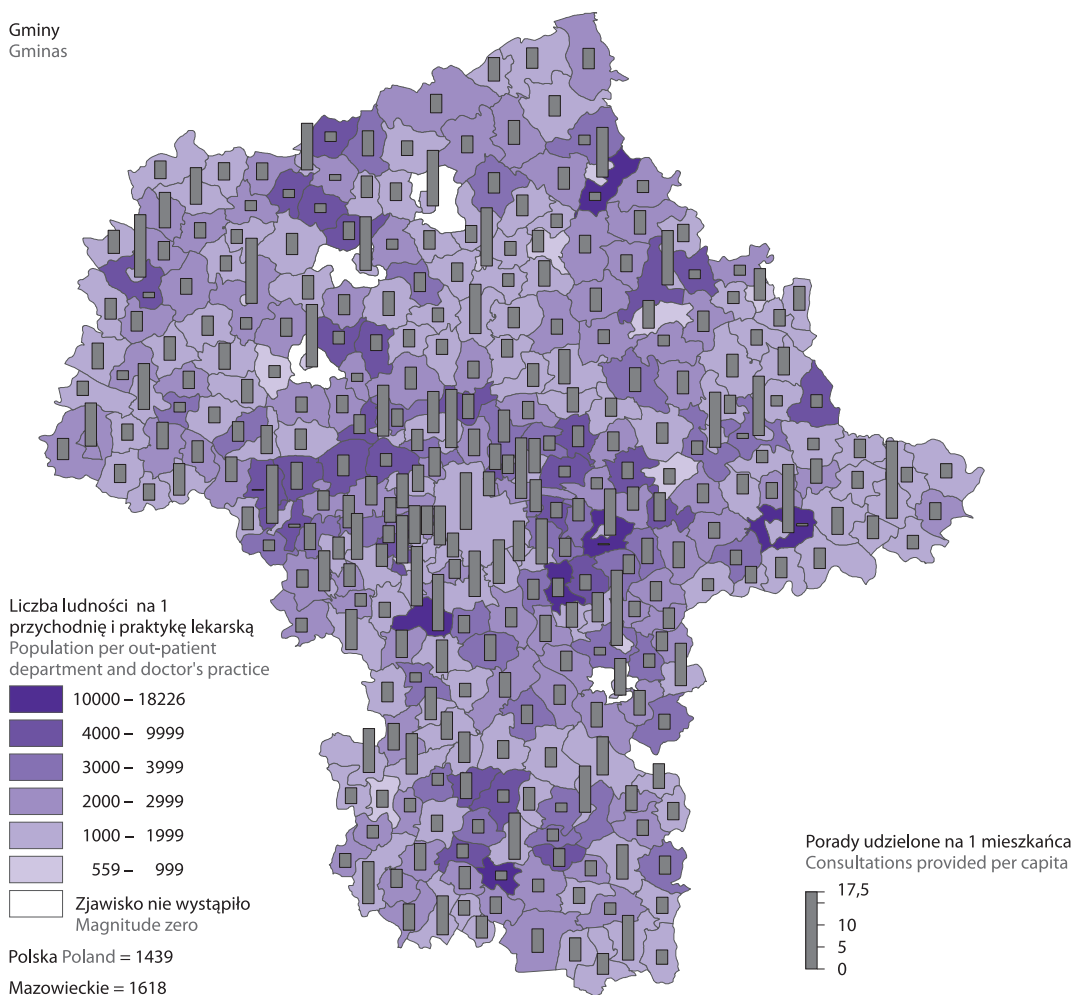
a Data concern medical practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments. b Including consultations paid by patients; excluding consultations provided by doctors in admission rooms in general hospitals. c During the year.

W końcu 2018 r. w województwie mazowieckim działało 3339 (najwięcej w Polsce) podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, z czego 3046 przychodni i 293 praktyki lekarskie i stomatologiczne realizujących świadczenia finansowane ze środków publicznych. Liczba przychodni wzrosła zarówno w stosunku do 2017 r., jak i 2012 r. (odpowiednio o 0,6% i 22,0%), natomiast zmalała liczba praktyk lekarskich i stomatologicznych (odpowiednio o 4,6% i 26,2%).

Liczba ludności przypadająca na 1 podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej była o 179 większa niż średnio w kraju, tj. 1618 (o 3 osoby więcej niż rok wcześniej, ale o 214 mniej niż w 2012 r.). Najwyższe wartości wskaźnik ten osiągnął w gminach wiejskich Siedlce (18,2 tys. osób) i Mińsk Mazowiecki (15,3 tys.), najmniejsze zaś w gminie wiejskiej Szulborze Wielkie (559) i gminie miejskiej Raciąż (631). Warto zaznaczyć, że w czterech gminach wiejskich województwa mazowieckiego (Ciechanów, Łaskarzew, Płońsk i Przasnysz) nie odnotowano ani jednej przychodni czy praktyki lekarskiej.

**Mapa 32. Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2018 r.**

Map 32. Out-patient health care in 2018



W ciągu 2018 r. w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej udzielono 48658,1 tys. porad (o 1,2% więcej niż w 2017 r. i o 15,4% więcej niż w 2012 r.), co stanowiło 15,1% wszystkich porad w Polsce. W podstawowej opiece zdrowotnej udzielonych było 44,5% porad ambulatoryjnych, a 55,5% w opiece specjalistycznej, w tym 11,5% przez lekarzy dentyistów.

Liczba udzielonych porad ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego wyniosła 9,0 (o 0,1 więcej niż w 2017 r. i o 1,0 więcej niż w 2012 r.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w gminach miejsko-wiejskiej Łosice (17,5 porady) oraz miejskiej Garwolin (17,1), najniższą zaś w gminach wiejskich Młodziyszyn i Mińsk Mazowiecki (po 0,2).

W województwie mazowieckim na koniec 2018 r. funkcjonowało 121 szpitali ogólnych (stacjonarnych), tj. o 3 więcej niż w 2017 r. i o 6 więcej niż w 2012 r. W placówkach tych do dyspozycji pacjentów było 25,8 tys. łóżek (spadek odpowiednio o 1,1% i o 1,9%). Na 10 tys. mieszkańców województwa przypadają 48 łóżek (średnio 210 osób na 1 łóżko), podczas gdy w Polsce wskaźnik ten wyniósł 47 (211 osób na 1 łóżko). W 2018 r. w szpitalach ogólnych hospitalizowanych było 1155,9 tys. pacjentów (o 0,7% mniej niż w roku poprzednim i o 6,6% mniej niż w 2012 r.). W przeliczeniu na 10 tys. ludności z opieki stacjonarnej szpitali ogólnych skorzystały 2144 osoby (w Polsce 2001 osób), o 23 osoby mniej w porównaniu z 2017 r. i o 193 osoby mniej niż w 2012 r.

W 2018 r. w województwie mazowieckim działalność prowadziło również 18 szpitali dziennych (w Polsce 198) oferując 60 miejsc dziennego pobytu. W ramach opieki dziennej, realizowanej w szpitalach stacjonarnych oraz szpitalach dziennych, leczonych było łącznie 659,7 tys. osób.

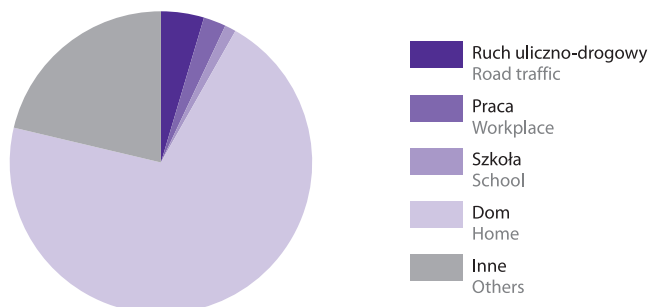
W 2018 r. na terenie województwa mazowieckiego opiekę długoterminową świadczyło 51 zakładów opiekuńczo-leczniczych (o charakterze ogólnym i psychiatrycznym) oraz 27 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, a także 14 hospicjów i 2 oddziały opieki paliatywnej, które dysponowały łącznie 6543 łóżkami, tj. więcej w porównaniu z 2017 r. i 2012 r. odpowiednio o 3,0% i 28,2%. W ciągu roku w placówkach opieki długoterminowej przebywało 13,6 tys. osób – byli to głównie pacjenci zakładów opiekuńczo-leczniczych (55,2%). W przeliczeniu na każde 10 tys. ludności z tej formy opieki skorzystało 25 pacjentów (w kraju 24), czyli tyle samo co rok wcześniej i o 3 osoby więcej niż w 2012 r.

W województwie w końcu 2018 r. działało 31 zakładów stacjonarnej całodobowej opieki psychiatrycznej (9 szpitali psychiatrycznych, 1 ośrodek leczenia odwykowego alkoholowego, 5 ośrodków rehabilitacyjnych dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych, 6 ośrodków MONAR, 7 zakładów opiekuńczo-leczniczych typu psychiatrycznego i 3 regionalne ośrodki psychiatrii sądowej). Łączna liczba łóżek we wszystkich tych obiektach wyniosła 4283, przy czym 65,7% było w dyspozycji szpitali psychiatrycznych. W 2018 r. leczeniem objęto 38,8 tys. osób, tj. mniej o 0,2% niż w 2017 r. i o 2,3% niż w 2012 r.

Usługi lecznictwa uzdrowiskowego świadczyły 2 sanatoria i 1 szpital, które łącznie dysponowały 248 łóżkami. Z usług placówek w trybie stacjonarnym skorzystało 3,7 tys. kuracjuszy, natomiast 0,6 tys. pacjentów leczono w trybie ambulatoryjnym.

W 2018 r. pomoc medyczną w nagłych wypadkach świadczyło 196 zespołów ratownictwa medycznego (o 3 więcej niż w 2017 r. i o 9 więcej niż w 2010 r.), w tym 139 zespołów podstawowych i 57 specjalistycznych. W ramach systemu działały 3 lotnicze zespoły ratownictwa medycznego oraz 30 szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR). Z systemem współpracowało także 12 izb przyjęć i 2 centra urazowe, w tym 1 nowopowstałe w m.st. Warszawie centrum urazowe dla dzieci. Wskaźnik dostępności świadczeń medycznych udzielanych przez zespoły ratownictwa medycznego, wyrażony jako liczba zespołów (podstawowych i specjalistycznych) na 100 tys. ludności wyniósł 3,6 (w kraju 4,0).

**Wykres 37. Wyjazdy jednostek systemu ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia w 2018 r.**  
Chart 37. Calls of emergency medical system units to the occurrence places in 2018

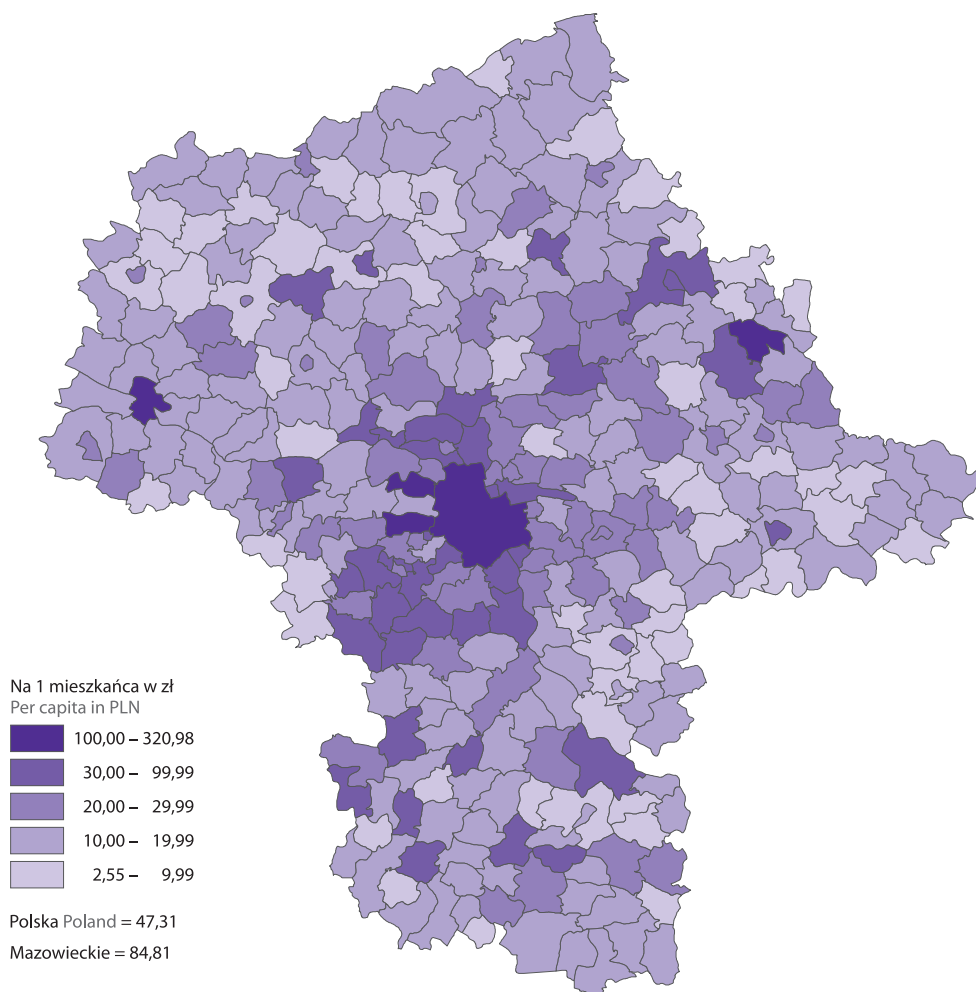




W ciągu 2018 r. odnotowano 458,2 tys. (o 4,0% mniej w porównaniu z poprzednim rokiem, ale o 10,1% więcej niż w 2010 r.) wyjazdów/wylotów zespołów na miejsce zdarzenia, z czego zdecydowaną większość (70,5%) stanowiły wyjazdy do domu pacjenta. Udzieliły one świadczeń zdrowotnych 459,8 tys. osób (o 4,1% mniej niż w roku poprzednim, ale o 9,5% więcej niż w 2010 r.).

W 2018 r. w izbach przyjęć lub SOR udzielono doraźnej pomocy medycznej w trybie ambulatoryjnym 707,3 tys. osób (o 3,8% mniej niż w 2017 r., ale o 44,4% więcej niż w 2010 r.). Liczba leczonych w trybie jednego dnia w szpitalnych oddziałach ratunkowych wyniosła 174,7 tys. osób, a w trybie stacjonarnym – 12,8 tys. osób. Pacjenci leczeni ambulatoryjnie najczęściej korzystali ze świadczeń w zakresie chirurgii (39,9%) i chorób wewnętrznych (15,8%).

**Mapa 33. Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Ochrona zdrowia” w 2018 r.**  
Map 33. Expenditures of gminas and cities with powiat status in division “Health care” in 2018



W 2018 r. gminy i miasta na prawach powiatu na opiekę zdrowotną wydały ogółem 457,3 mln zł, co stanowiło 1,3% wydatków ogółem (w kraju 0,8%). W stosunku do 2017 r. udział wydatków na ochronę zdrowia pozostał na tym samym poziomie, natomiast w porównaniu z 2010 r. zmniejszył się o 0,4 p. proc.

Prawie co czwartą złotówkę wydatkowaną w dziale „Ochrona zdrowia” gminy i miasta na prawach powiatu przeznaczyły na przeciwdziałanie alkoholizmowi, natomiast 6,6% środków wydano na lecznictwo ambulatoryjne.



W 2018 r. na ochronę zdrowia na jednego mieszkańca omawiane jednostki wydały przeciętnie 84,81 zł (w kraju 47,31 zł); w 2017 r. było to 77,97 zł, a w 2010 r. – 76,68 zł. Spośród gmin i miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego stosunkowo najwięcej środków na opiekę zdrowotną każdego swojego mieszkańca przeznaczyła gmina wiejska Izabelin (320,98 zł) i m.st. Warszawa (190,74 zł), natomiast najmniej gminy wiejskie Boguty-Pianki (2,55 zł) oraz Przesmyki (2,87 zł).

## Kultura Culture

W 2018 r. w województwie mazowieckim liczba placówek bibliotecznych była niższa niż przed rokiem. W porównaniu z 2017 r. zmniejszyła się również liczba teatrów i instytucji muzycznych oraz galerii i salonów sztuki. Wyższa niż przed rokiem była natomiast liczba muzeów i oddziałów muzealnych, centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz kin stałych.

Według stanu w końcu 2018 r. najliczniejszą grupę instytucji kultury stanowiły placówki biblioteczne, tj. biblioteki publiczne wraz z filiami oraz punkty biblioteczne. W 2018 r. w województwie mazowieckim działało 1061 placówek bibliotecznych (o 12 mniej niż w 2017 r. i o 61 mniej niż w 2010 r.), które stanowiły 11,8% ogólnej liczby placówek bibliotecznych w kraju. W 2018 r. na 1 placówkę biblioteczną przypadały średnio 5093 osoby, w kraju średnio 4264 osoby. Poziom czytelnictwa, mierzony liczbą czytelników w bibliotekach publicznych był niższy niż w 2017 r. (spadek o 0,4%), a liczba zarejestrowanych użytkowników aktywnie wypożyczających w 2018 r. wyniosła 925,7 tys. Mazowieckie biblioteki publiczne dysponowały księgozbiorem składającym się z 17699,4 tys. woluminów (o 0,2% mniej niż w 2017 r.). Jeden czytelnik wypożyczył w ciągu roku przeciętnie 15 woluminów księgozbioru, o 2 pozycje mniej niż średnio czytelnik w kraju.

**Tablica 26.** Instytucje kultury  
Table 26. Stan w dniu 31 grudnia  
Cultural institutions  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Biblioteki publiczne i punkty biblioteczne Public libraries and library service points	1122	1075	1073	1061
Muzea i oddziały muzealne Museums with branches	115	136	135	136
Galerie sztuki Art galleries	64	50	56	51
Teatry i instytucje muzyczne Theatres and music institutions	41	34	37	35
Centra kultury, domy i ośrodki kultury Centre of culture and cultural centres establishments	196 <sup>a</sup>	227	238	242
Kluby i świetlice Clubs and community centres	60 <sup>a</sup>	55	46	65
Kina stałe Fixed cinemas	56	59	75	81
Ludność na 1 placówkę biblioteczną Population per 1 library establishment	4694	4976	5018	5093
Zwiedzający muzea i oddziały muzealne na 1000 ludności Museum and exhibition visitors per 1000 population	891	1774	2036	2109
Liczba ludności na 1 instytucję kultury <sup>b</sup> Number of population per 1 institution <sup>b</sup>	20647 <sup>a</sup>	18968	18960	17601

a Brak danych za 2010 r., prezentowane dane dotyczą 2011 r. b Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice.  
a No data for 2010, data refer to 2011. b Centre of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres.

W 2018 r. w województwie mazowieckim działalność prowadziło 136 muzeów i oddziałów muzealnych (o 1 instytucję więcej niż w 2017 r. i o 21 więcej niż w 2010 r.). Prawie połowa muzeów ma swoją siedzibę w m.st. Warszawie. W ciągu 2018 r. mazowieckie muzea odwiedziło 11370,1 tys. osób, tj. prawie 30% ogólnej liczby zwiedzających muzea i wystawy w kraju. W 2018 r. liczba zwiedzających muzea na 1000 ludności wyniosła 2109 (w kraju 992 osoby).

W 2018 r. na terenie województwa znajdowało się także 51 galerii i salonów sztuki (o 5 mniej w porównaniu z 2017 r. i o 13 mniej niż w 2010 r.), z których 41 zlokalizowanych było w m.st. Warszawie. W 2018 r. galerie i salony sztuki zorganizowały 601 wystaw w kraju (o 6,5% mniej w porównaniu z 2017 r.), na których zaprezentowano 614 ekspozycji. Z oferty tych instytucji skorzystało 1079,2 tys. zwiedzających, w tym 973,6 tys. (90,2%) w m.st. Warszawie.

Województwo mazowieckie przoduje w kraju pod względem liczby teatrów i instytucji muzycznych posiadających własny zespół. Ma tu siedzibę prawie 1/5 tych instytucji w Polsce. W 2018 r. działalność sceniczną prowadziło 35 teatrów i instytucji muzycznych (o 2 mniej niż przed rokiem i o 6 mniej niż w 2010 r.). Zdecydowana większość z nich (ponad 80%) mieści się w m.st. Warszawie. Teatry i instytucje muzyczne w 2018 r. zorganizowały 15123 przedstawienia i koncerty (o 13,8% więcej niż w 2017 r.), w których uczestniczyło 4049,7 tys. widzów i słuchaczy (o 23,3% więcej niż przed rokiem). W jednym przedstawieniu/koncercie wzięło udział średnio 268 osób, w kraju średnio 216 osób.

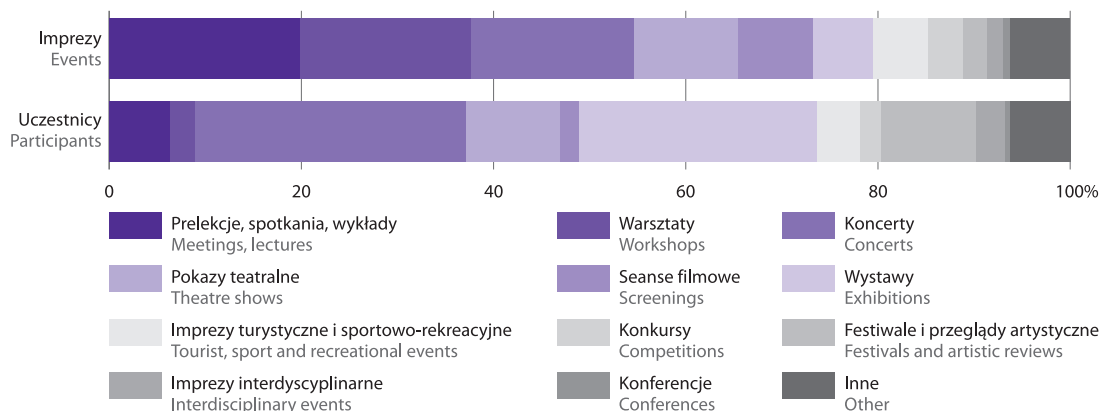
W 2018 r. bazę kulturalną tworzyło również 81 kin stałych (o 6 więcej niż w 2017 r. i o 25 więcej niż w 2010 r.), które stanowiły 16,3% ogólnej liczby kin stałych w kraju. Najwięcej (37,0%) prowadziło działalność w m.st. Warszawie. Mazowieckie kina stałe dysponowały 254 salami z 50,8 tys. miejsc na widowni. W ciągu roku odbyło się 388,7 tys. seansów filmowych (o 13,7% więcej w porównaniu z 2017 r.), w których uczestniczyło 11258,6 tys. widzów (o 3,3% więcej niż przed rokiem).

Oprócz instytucji kultury oferujących ludności różne formy uczestnictwa w kulturze, głównie w charakterze widza, dużą rolę odgrywają te, które angażują ludzi w każdym wieku do bardziej aktywnego i kreatywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Do takich placówek należą: centra kultury, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. W 2018 r. w województwie funkcjonowało 307 tego rodzaju placówek (o 23 więcej niż w 2017 r. i o 51 więcej niż w 2011 r.). Zdecydowana większość z nich (89,6%) należała do sektora publicznego. W 2018 r. w mazowieckim na 1 instytucję kultury przypadało średnio 17601 osób; był to najwyższy wskaźnik wśród wszystkich województw. W Polsce na 1 instytucję przypadało średnio 9066 osób.

Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice są instytucjami prowadzącymi wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną skierowaną do społeczności lokalnych. Na koniec 2018 r. w województwie mazowieckim instytucje te prowadziły 1011 pracowni specjalistycznych, z których najliczniejsze były pracownie plastyczne (22,6% ogólnej ich liczby). W wymienionych instytucjach działały 1563 grupy artystyczne zrzeszające 28,4 tys. członków (z czego największy odsetek stanowili członkowie grup tanecznych – 34,7%). Ponadto funkcjonowały 3983 koła (kluby), w których zajęciach uczestniczyło 86,8 tys. członków (24,2% to członkowie klubów seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku). Omawiane instytucje w 2018 r. przeprowadziły 682 różnego rodzaju kursy, które ukończyło 12,2 tys. osób (najwięcej było absolwentów kursów języków obcych – 28,0%).

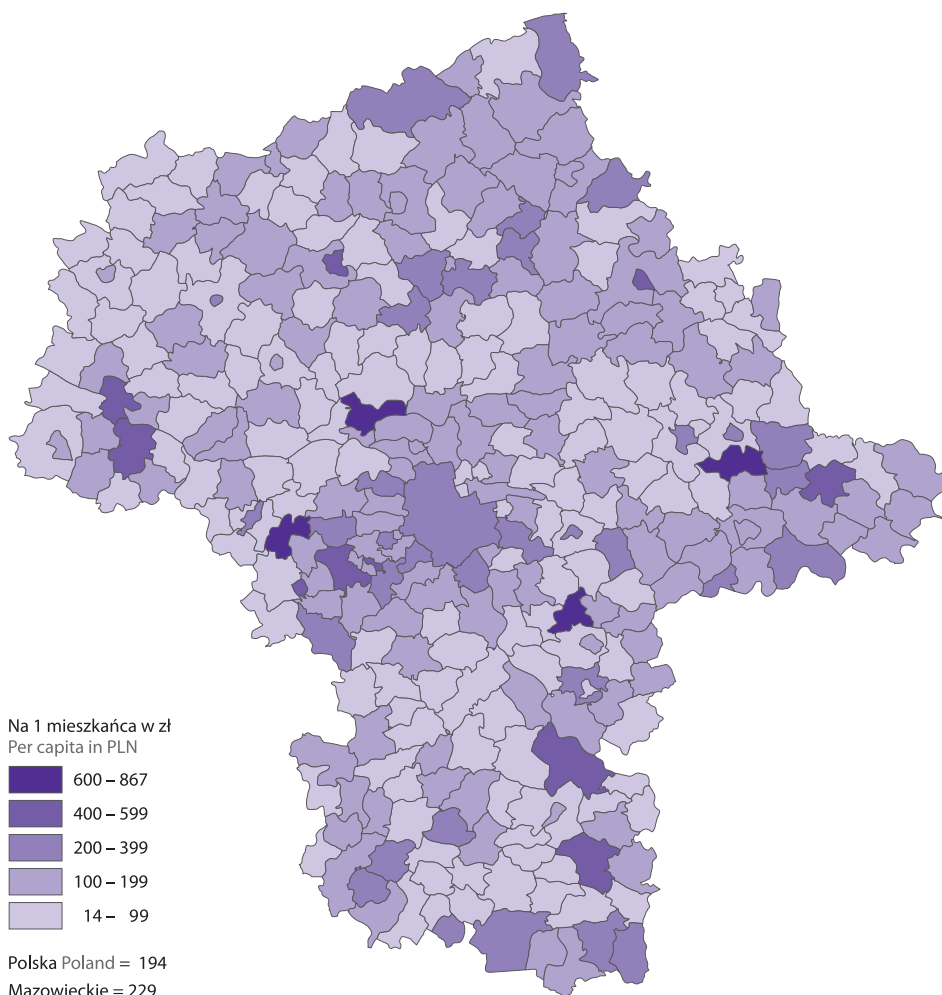
W 2018 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice zorganizowały 28,5 tys. imprez (o 12,4% więcej niż w 2017 r.), w których wzięło udział 4915,7 tys. uczestników (o 35,4% więcej niż rok wcześniej). Najczęściej organizowane były prelekcje, spotkania, wykłady (19,9%), warsztaty (17,8%) oraz koncerty (17,0%), a do najliczniejszych (pod względem średniej liczby osób uczestniczących w 1 imprezie) należały festiwale i przeglądy artystyczne (725 osób), wystawy (671) oraz imprezy interdyscyplinarne (311).

**Wykres 38. Imprezy organizowane przez centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w 2018 r.**  
 Chart 38. Events organized by centre of culture and cultural centres establishments, clubs and community centres in 2018



**Mapa 34. Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” w 2018 r.**

Map 34. Expenditure of gminas and cities with powiat status in division “Culture and national heritage” in 2018



W 2018 r. w województwie mazowieckim wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego z budżetów samorządów terytorialnych wyniosły 1234,8 mln zł, co stanowiło niewielki odsetek w budżetach samorządowych (3,4% ogólnych wydatków). W przeliczeniu na 1 mieszkańca dało to kwotę 229,01 zł; w kraju średnio 193,54 zł. Tylko w 37 gminach wydatki poniesione na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca były wyższe niż średnio w województwie. Stosunkowo największe wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego poniosły gminy Pomiechówek (867,25 zł) i Bielany (752,27 zł), najmniej zaś wydatkowała gmina Leoncin (14,02 zł) i gmina wiejska Mińsk Mazowiecki (17,69 zł).

## Bezpieczeństwo publiczne

### Public safety

W 2019 r. liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych była wyższa niż w 2018 r. Zmniejszyła się skuteczność wykrywania sprawców przestępstw. Mniej było wypadków drogowych i rannych, a więcej ofiar śmiertelnych.

W 2019 r. w województwie mazowieckim Policja odnotowała 115,0 tys. przestępstw (14,4% przestępstw stwierdzonych w kraju). W ich strukturze przeważały przestępstwa o charakterze kryminalnym, stanowiąc 68,5% ogółu. Mniejszy udział miały przestępstwa o charakterze gospodarczym (19,6%) i drogowe (8,7%). W porównaniu z poprzednim rokiem nastąpił wzrost liczby przestępstw ogółem o 1,9%, przy czym stwierdzono więcej przestępstw drogowych (o 8,2%) i kryminalnych (o 3,3%), natomiast mniej było gospodarczych (o 5,7%).

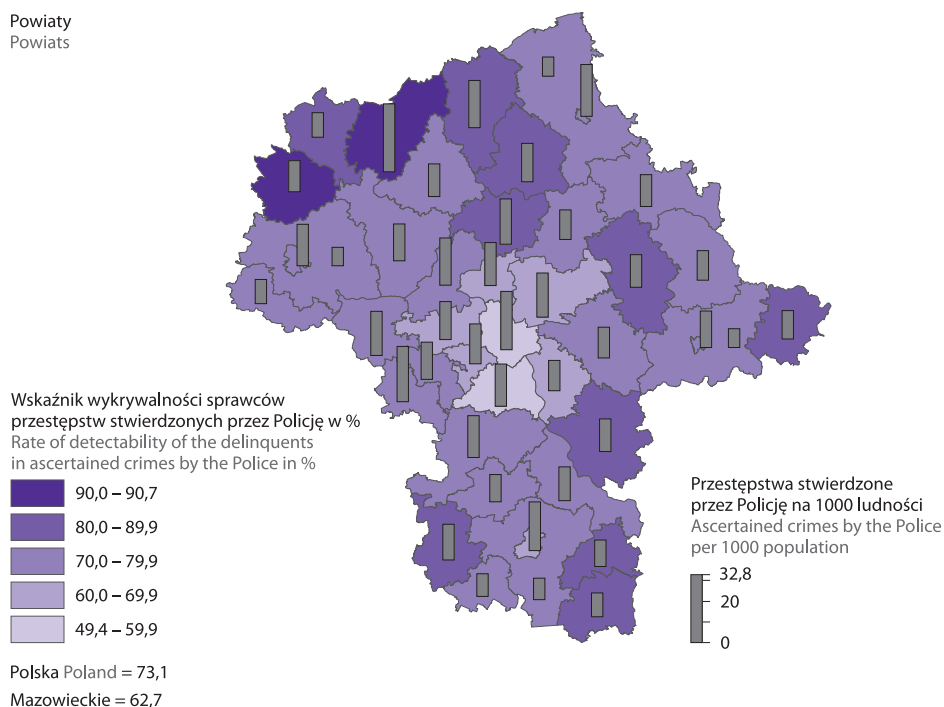
W porównaniu z 2014 r. przestępstw było mniej zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w przeliczeniu na 1000 ludności. W 2014 r. stwierdzono popełnienie 118,5 tys. przestępstw, natomiast w 2019 r. odnotowano ich o 3,6 tys. mniej. Liczba przestępstw w przeliczeniu na 1000 ludności w 2019 r. wyniosła 21,2 i była niższa o 1,1 pkt niż pięć lat wcześniej. Zmieniła się również ich struktura – zmniejszył się udział przestępstw kryminalnych o 4,3 p. proc. i drogowych o 1,4 p. proc., a wzrósł gospodarczych o 5,4 p. proc. W Polsce tendencje były podobne.

W 2019 r. wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych wyniósł 62,7% i w stosunku do 2018 r. zmniejszył się o 1,9 p. proc. Wskaźnik dla przestępstw kryminalnych, które mają największy wpływ na poczucie bezpieczeństwa, wyniósł 54,3% (przed rokiem 54,9%). Niższe były także wskaźniki dla przestępstw gospodarczych (71,8% wobec 78,7%) oraz drogowych (98,0% wobec 98,2%). W 2019 r., przy mniejszej niż w 2014 r. liczbie przestępstw stwierdzonych, wskaźnik wykrywalności był o 8,0 p. proc. wyższy, przy czym wskaźnik dla przestępstw kryminalnych zwiększył się o 11,1 p. proc., natomiast wskaźniki dla przestępstw gospodarczych i drogowych zmniejszyły się odpowiednio o 3,6 p. proc. i 0,4 p. proc.

Do największej liczby przestępstw dochodzi na terenie m.st. Warszawy; w 2019 r. zarejestrowano tu 50,4 tys. przestępstw, tj. 43,8% ogółu odnotowanych w województwie. Wskaźnik zagrożenia przestępczością w stolicy w przeliczeniu na 1000 ludności był o 7,1 pkt wyższy niż w województwie i wyniósł 28,3. Oprócz Warszawy, do powiatów najbardziej zagrożonych przestępczością, zaliczyć należy mławski (32,8) i żyrardowski (26,7) oraz m. Ostrołękę (25,1). Najniższy wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w 2019 r. wystąpił w Warszawie i powiecie piaseczyńskim, odpowiednio 49,4% i 58,6%, zaś najwyższy w mławskim i sierpeckim po 90,7%.

**Mapa 35. Zagrożenie przestępczością w 2019 r.**  
Map 35. Crime risk in 2019

Powiaty  
Powiats



Źródło: dane Komendy Głównej Policji.  
Source: data of the National Police Headquarters.

W 2019 r. na drogach województwa mazowieckiego Policja zarejestrowała 3802 wypadki drogowe. W ich wyniku 469 osób poniosło śmierć, a 4391 zostało rannych. W porównaniu z rokiem poprzednim mniej było wypadków (o 232) i osób rannych (o 291), natomiast więcej było ofiar śmiertelnych (o 21).

**Tablica 27. Wypadki drogowe<sup>a</sup> oraz ich skutki**  
Table 27. Road accidents<sup>a</sup> and their results

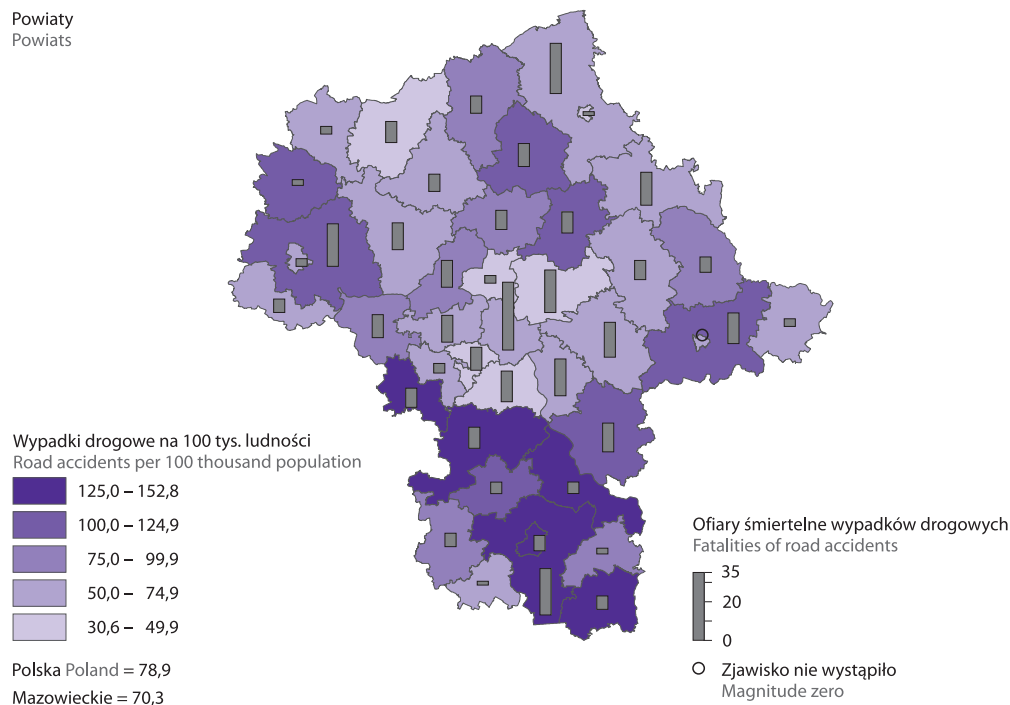
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Wypadki Accidents	5190	4006	4034	3802
Ofiary śmiertelne Fatalities	655	487	448	469
Ranni Injured	6339	4747	4682	4391

<sup>a</sup> Zarejestrowane przez Policję.  
Źródło: dane Komendy Głównej Policji.  
<sup>a</sup> Registered by the Police.  
Source: data of the National Police Headquarters.

Na terenie województwa w 2019 r. wydarzyło się 12,6% ogólnej liczby wypadków odnotowanych w kraju i od 2014 r. udział ten oscylował między 12 a 13%. W województwie (podobnie w kraju) ostatnie pięć lat przyniosło zauważalną poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego. Mniej o 583 było wypadków, o 49 ofiar śmiertelnych i o 820 rannych. Wskaźnik liczby wypadków na 100 tys. ludności zmniejszył się o 12,1 pkt i w 2019 r. wyniósł 70,3 (w kraju o 12,0 pkt do 78,9). Stan bezpieczeństwa ruchu drogowego najlepiej obrazuje liczba ofiar śmiertelnych w przeliczeniu na 100 wypadków. Najbardziej bezpiecznym rokiem okazał się 2018, w którym wskaźnik osiągnął najniższą wartość – 11,1. W 2014 r. wyniósł 11,8,

a w 2019 r. był o 0,5 pkt wyższy. W całym analizowanym okresie wskaźnik zabitych w województwie był wyższy niż średnio w kraju – w 2019 r. o 2,7 pkt. Niższy natomiast niż średnio w Polsce (w 2019 r. o 1,6 pkt) był wskaźnik liczby rannych w przeliczeniu na 100 wypadków. W omawianym okresie w województwie wskaźnik ten zmniejszył się o 3,3 pkt do 115,5 w 2019 r.

**Mapa 36. Bezpieczeństwo na drogach w 2019 r.**  
Map 36. Road safety in 2019



## Spółeczeństwo informacyjne Information society

Województwo mazowieckie jest w grupie województw, w których mieszkańcy najczęściej regularnie korzystają zarówno z komputera, jak i z Internetu. Szczególnie wysokimi wskaźnikami charakteryzuje się region warszawski stołeczny.

W 2019 r. przynajmniej jeden komputer w domu posiadało 85,3% gospodarstw domowych z co najmniej jedną osobą w wieku 16–74 lata (w kraju 83,1%). Od 2015 r. wskaźnik ten zwiększył się o 2,4 p. proc. Uwzględniając podział województwa na regiony, częściej dostęp do komputera mają gospodarstwa domowe z regionu warszawskiego stołecznego (w 2019 r. 89,5%) niż z mazowieckiego regionalnego (80,1%).

W 2019 r. z komputera korzystało 4,0 mln mieszkańców województwa, tj. o 6,7% więcej niż przed rokiem. Korzystających z komputera regularnie, czyli przynajmniej raz w tygodniu, było 3,6 mln (wzrost o 7,8%). W latach 2015–2019 udział tych użytkowników zwiększył się z 70,4% do 75,9%. W regionie warszawskim stołecznym odsetek mieszkańców korzystających regularnie z komputerów był wyższy (w 2019 r. wyniósł 85,5%), a w regionie mazowieckim regionalnym niższy (67,5%). W porównaniu z 2018 r. w obu regionach wskaźnik ten zwiększył się odpowiednio o 1,7 p. proc. i o 2,5 p. proc.

Dostęp do Internetu w domu w 2019 r. posiadało 87,4% gospodarstw domowych (w 2015 r. – 80,6%, a w 2018 r. – 87,7%). Odsetek ten był wyższy o 0,7 p. proc. niż w kraju. Poziom tego wskaźnika był zróżnicowany w zależności od regionu. Podobnie jak w przypadku posiadania komputera, zdecydowanie częściej dostęp do Internetu w domu posiadały gospodarstwa domowe z regionu warszawskiego stołecznego (90,6%) niż z mazowieckiego regionalnego (83,3%). Najbardziej popularnym łączem dostępu do Internetu było połączenie szerokopasmowe. W skali roku udział gospodarstw domowych korzystających z Internetu poprzez szerokopasmowe łącze internetowe zwiększył się o 2,1 p. proc. do 84,9% (w warszawskim stołecznym o 0,8 p. proc. do 88,0%, zaś w mazowieckim regionalnym o 4,5 p. proc. do 81,0%). W Polsce szerokopasmowy dostęp do Internetu miało 83,3% ogółu gospodarstw domowych.

Wśród mieszkańców województwa w wieku 16–74 lata odsetek osób korzystających z Internetu w 2019 r. wyniósł 85,2%; o 1,8 p. proc. więcej niż w 2018 r. Co najmniej raz w tygodniu korzystało z sieci 80,0% mieszkańców wobec 70,3% w 2015 r. i 77,1% w 2018 r. Najwyższy procent osób regularnie korzystających z Internetu zaobserwowano w regionie warszawskim stołecznym 88,7% (w 2018 r. było to 86,2%). W regionie mazowieckim regionalnym odsetek ten wyniósł 72,4% (w 2018 r. – 68,9%). W 2019 r. w kraju regularnie korzystało z Internetu 78,3% osób wieku 16–74 lata wobec 74,8% w roku poprzednim i 64,8% w 2015 r.

W 2019 r. odsetek osób w wieku 16–74 lata korzystających z usług administracji publicznej za pomocą Internetu wyniósł 45,7%, tj. o 3,8 p. proc. więcej niż w roku poprzednim (w kraju 40,4%; więcej o 4,9 p. proc.). Najwyższy odsetek osób deklarujących, iż korzystają z usług tzw. e-administracji poprzez Internet wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (57,0%, tj. więcej o 0,7 p. proc. niż w 2018 r.). W regionie mazowieckim regionalnym odsetek ten był niższy niż średnio w kraju i wyniósł 35,8% (o 6,9 p. proc. więcej niż w 2018 r.). Podczas korzystania z usług e-administracji najczęściej wykonywanymi czynnościami było pobieranie formularzy (33,6%; więcej o 6,2 p. proc. niż 2018 r.) i odsyłanie wypełnionych (35,4%; więcej o 6,0 p. proc.). W regionie warszawskim stołecznym czynności te wykonywał niemal co drugi mieszkaniec będący w wieku 16–74 lata, a w mazowieckim regionalnym – co czwarty. Częstotliwość korzystania z tych usług z roku na rok zwiększa się.

## Aktywność społeczna

### Social activity

W porównaniu z rokiem poprzednim w województwie mazowieckim w 2019 r. odnotowano blisko 5% wzrost łącznej liczby zarejestrowanych w bazie REGON fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych. Tendencje wzrostowe wykazuje również wskaźnik zaufania mieszkańców Mazowsza do ludzi.

W końcu 2019 r. w województwie mazowieckim w rejestrze REGON zarejestrowanych było 8481 fundacji, tj. o 6,1% więcej w porównaniu z rokiem poprzednim. Wzrost odnotowano również w liczbie zarejestrowanych stowarzyszeń i organizacji społecznych (w skali roku o 4,3%), a ich liczba w końcu grudnia 2019 r. wyniosła 16593.

**Tablica 28. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

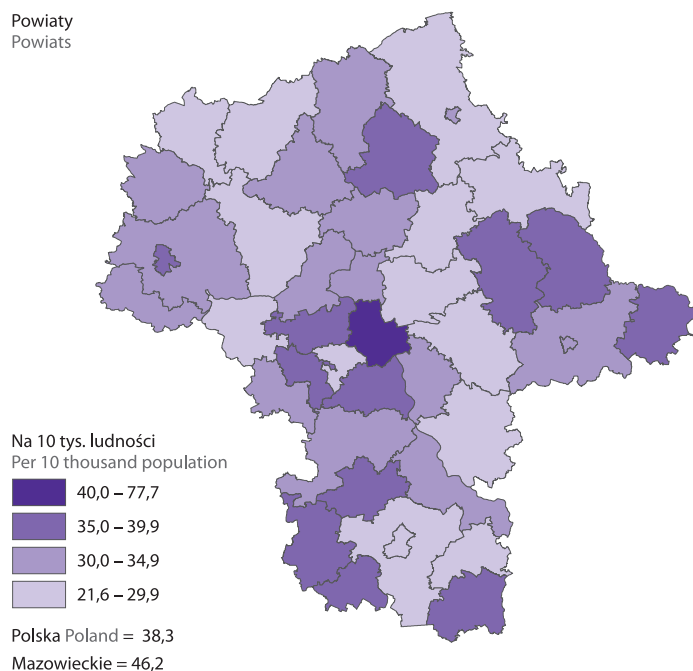
Table 28. Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Ogółem Total	17390	23167	23904	25074
na 10 tys. ludności per 10 thousand population	33	43	44	46



**Mapa 37. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia**

Map 37. Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register in 2019 As of 31st December



Sektor pozarządowy skupia podmioty w organizacjach różnego typu. Do tej grupy zaliczono: aktywne stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz organizacje pracodawców.

W województwie mazowieckim według danych z 2016 r. aktywnie działało 14,2 tys. rejestrowych organizacji pozarządowych (NON-PROFIT), wśród których najliczniejszą grupą były stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (9,4 tys.), a następnie fundacje (4,1 tys.). W 2016 r. organizacje NON-PROFIT prowadzące wyłącznie nieodpłatną działalność statutową stanowiły 61,1%. Ponad 1/3 podmiotów oferowała dodatkowo płatne dobra i usługi, w tym 24,2% w ramach odpłatnej działalności statutowej, a 9,4% wyłącznie w ramach działalności gospodarczej. Aktywne organizacje rejestrowe wykazały, że na koniec 2016 r. liczba członków ogółem tych organizacji wyniosła 3,8 mln osób, przy czym 97,7% stanowiły osoby fizyczne. Liczba organizacji zrzeszających osoby fizyczne wyniosła 9,4 tys., natomiast organizacji zrzeszających osoby prawne – 1,1 tys. Terytorialny zasięg działalności omawianych organizacji obejmował głównie obszar całego kraju – 35,3%, a następnie gminy – 21,1%, powiaty – 16,7%.

**Wskaźnik zaufania do ludzi** (obliczany na podstawie Badania spójności społecznej) to procent osób w wieku 16 lat i więcej, które zadeklarowały, że zdecydowanie mają lub raczej mają zaufanie do ludzi ogólnie rzecz biorąc.

Wyniki cyklicznego Badania spójności społecznej wskazują, iż w 2018 r. w porównaniu z 2015 r. nastąpiła poprawa sytuacji materialnej gospodarstw domowych, w tym spadek ubóstwa. Wzrósł odsetek gospodarstw domowych zadowolonych nie tylko ze swoich warunków życia, ale także z życia ogólnie rzecz biorąc. W województwie mazowieckim odsetek osób zadowolonych w ujęciu ogólnym był wysoki i wyniósł 80% (więcej o 1 p. proc. w stosunku do 2015 r.). Wysokim zaufaniem Mazowsza obdarzali głównie sąsiadów – 75% (więcej o 2 p. proc. w stosunku do 2015 r.), ale także Policję – 71% (więcej o 9 p. proc.), władze lokalne – 54% (więcej o 9 p. proc.). Najniższym poziomem zaufania mieszkańcy województwa mazowieckiego obdarzali nieznajomych – 37% (mniej o 2 p. proc. w stosunku do 2015 r.).



## Rozdział 6

### Chapter 6

## Gospodarka

### Economy

## 6.1. Produkt krajowy brutto

### 6.1. Gross domestic product

Produkt krajowy brutto w województwie mazowieckim w 2018 r. (według wstępnego szacunku) był wyższy niż rok wcześniej. Od 2014 r. systematycznie rosła relacja PKB na 1 mieszkańca według parytetu siły nabywczej do średniej unijnej. W latach 2014–2017 nieznacznie poprawił się wskaźnik dyspersji PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów. Wzrosła również wydajność pracy.

**Produkt krajowy brutto (PKB)** przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony w cenach rynkowych.

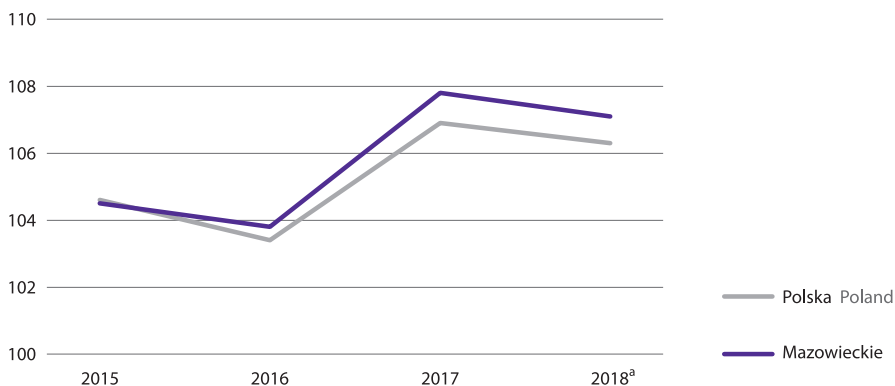
Według wstępnych danych wartość produktu krajowego brutto wytworzonego w województwie mazowieckim w 2018 r. wyniosła 478,1 mld zł i w porównaniu z rokiem poprzednim była (w cenach bieżących) wyższa o 7,1%. Był to wzrost wyższy od przeciętnego w kraju o 0,8 p. proc.

#### Wykres 39. Dynamika produktu krajowego brutto (ceny bieżące)

Rok poprzedni=100

Chart 39. Indices of gross domestic product (current prices)

Previous year=100



a Wstępny szacunek.  
a Preliminary estimate.

Udział województwa w generowaniu PKB wyniósł 22,6% i był o 0,2 p. proc. większy niż w 2017 r. oraz o 0,4 p. proc. większy niż w 2014 r. W regionie warszawskim stołecznym wytworzono 17,4% krajowego PKB, natomiast w regionie mazowieckim regionalnym 5,2%.

Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2018 r. wyniósł 88,7 tys. zł i był wyższy o 6,7% niż rok wcześniej i o 23,6% niż w 2014 r. Województwo mazowieckie od lat osiąga najwyższy w Polsce poziom omawianego wskaźnika – w 2018 r. przewyższył on średnią krajową o 61,0%; w 2017 r. był większy o 60,5%, a w 2014 r. – o 60,4%. Poziom PKB na 1 mieszkańca uzyskany w regionie warszawskim stołecz-

nym był 2,6 razy wyższy niż w regionie mazowieckim regionalnym i wyniósł 121,2 tys. zł wobec 46,5 tys. zł. Oznacza to, że omawiany wskaźnik w regionie warszawskim stołecznym był o 120,2% wyższy niż przeciętnie w kraju, a w regionie mazowieckim regionalnym – niższy o 15,6%.

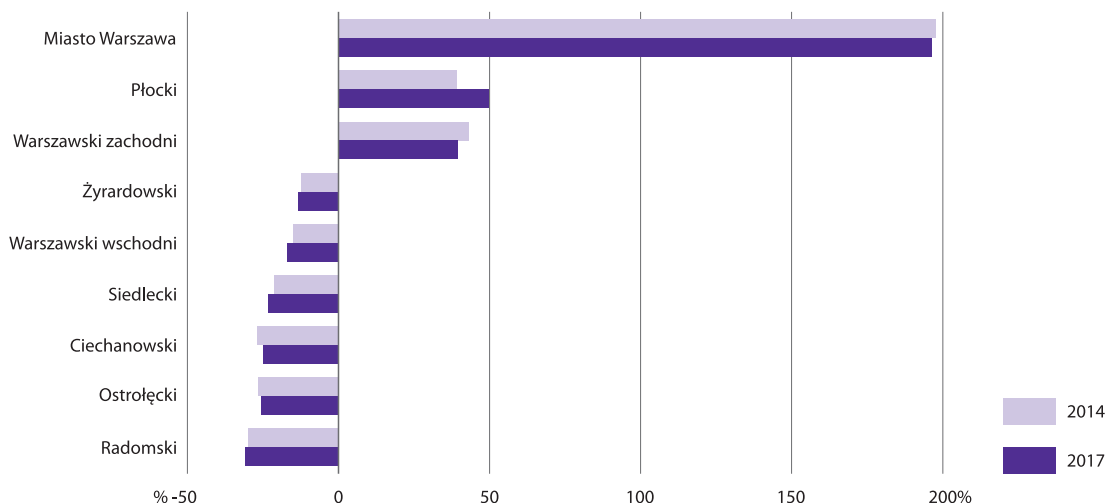
Na podstawie danych dla lat 2014–2018 można stwierdzić, że w województwie mazowieckim PKB według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca (w PPS) systematycznie rośnie, stanowiąc od 108% do 113% średniej obliczonej dla 28 państw Unii Europejskiej. Mazowieckie jest jedynym województwem w Polsce, w którym PKB na 1 mieszkańca wynosi co najmniej 90% średniej unijnej, tj. spełnia kryterium zaliczenia do regionów bardziej rozwiniętych. Dane Eurostatu potwierdzają bardzo duże dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego regionów tworzących makroregion województwo mazowieckie. W 2018 r. region stołeczny warszawski osiągnął 155% średniej unijnej, natomiast region mazowiecki regionalny – tylko 59%, tj. nie spełnił kryterium zaliczenia do regionów w okresie przejściowym (nie mieścił się w granicach 75–90% średniej unijnej).

W 2017 r. udziały poszczególnych podregionów w generowaniu PKB województwa kształtowały się na poziomie od 2,6% (w żyrardowskim) do 60,5% (w mieście Warszawie); w 2014 r. od 2,7% do 60,3%. W porównaniu z 2014 r. dwa podregiony zwiększyły swój udział w tworzeniu produktu krajowego brutto – płocki (o 0,3 p. proc.) i miasto Warszawa (o 0,2 p. proc.). Udziały trzech podregionów (żyrardowskiego, siedleckiego i radomskiego) nieznacznie się zmniejszyły (o 0,1–0,2 p. proc.), natomiast udziały czterech podregionów nie uległy zmianie. PKB wytworzony w podregionie miasto Warszawa stanowił w 2017 r. 13,6% ogółu wartości wytworzonej w całym kraju; w porównaniu z 2014 r. udział ten zwiększył się o 0,2 p. proc.

W województwie mazowieckim wartość PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest wyraźnie zróżnicowana w poszczególnych podregionach – w 2017 r. wskaźnik ten wyniósł od 35,7 tys. zł w radomskim do 153,6 tys. zł w mieście Warszawie, tj. odpowiednio od 42,9% do 184,7% średniej wojewódzkiej. W ciągu trzech lat rozpiętość między podregionami zmniejszyła się o 0,2 (do 141,8 p. proc.).

#### Wykres 40. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według podregionów (ceny bieżące) Odchylenia względne od przeciętnej wartości w kraju

Chart 40. Gross domestic product per capita by subregions (current prices)  
Relative deviations from the national average value



Pod względem wysokości PKB na 1 mieszkańca miasto Warszawa zajmuje pierwszą lokatę w Polsce, przewyższając średnią krajową o 196,6% (w 2014 r. o 197,8%). W pozostałych podregionach województwa PKB na 1 mieszkańca stanowił od 68,9% średniej krajowej (w radomskim) do 149,9% (w płockim); w 2014 r. od 70,0% (w radomskim) do 143,1% (w warszawskim zachodnim). A zatem rozpiętość między podregionami o najniższym i najwyższym wskaźniku zmniejszyła się o 0,1 (do 227,7 p. proc.).

W ciągu trzech lat odnotowano spadek o 0,1 p. proc. wskaźnika dyspersji PKB na 1 mieszkańca obliczonego na poziomie podregionów; w 2017 r. wyniósł on 55,5%, podczas gdy w 2014 r. – 55,6%.

**Wskaźnik dyspersji** (miara zróżnicowania) regionalnego PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów (NUTS 3) został obliczony jako suma wartości bezwzględnych różnic między wartościami dla podregionów danego województwa a wartością PKB na 1 mieszkańca dla tego województwa, ważony udziałem liczby ludności poszczególnych podregionów w województwie, wyrażona w procentach PKB na 1 mieszkańca dla danego województwa.

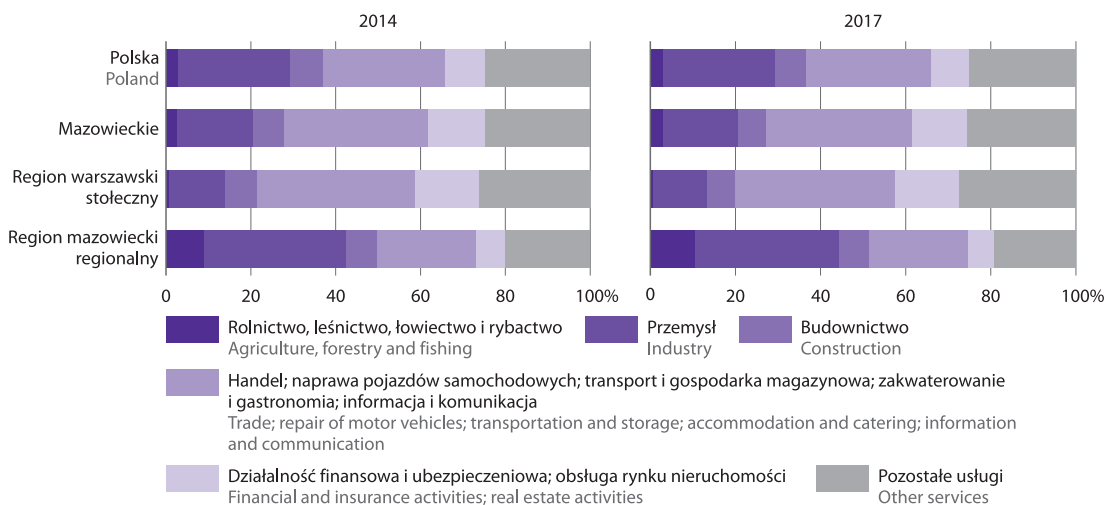
Wartość dodana brutto (WDB) wytworzona w województwie mazowieckim w 2017 r. wyniosła 392,2 mld zł. Wydajność pracy, mierzona wartością dodaną brutto przypadającą na 1 pracującego, wyniosła 152,7 tys. zł i była (w cenach bieżących) wyższa o 4,9% niż w 2014 r. Wydajność pracy była o 29,4% wyższa niż średnio w kraju, ale w ciągu trzech lat relacja ta obniżyła się o 3,1 p. proc.

W latach 2014–2017 w województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, największy udział w generowaniu wartości dodanej brutto osiągnęły jednostki prowadzące działalność w zakresie handlu; naprawy pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji, a najmniejszy udział – jednostki działające w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie.

W 2017 r. jednostki prowadzące działalność w zakresie handlu; naprawy pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji wypracowały 34,3% WDB województwa, tj. więcej o 0,4 p. proc. w porównaniu z 2016 r. i o 0,3 p. proc. w porównaniu z 2014 r. Udział jednostek świadczących pozostałe usługi (w tym administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne) stanowił 25,4% WDB województwa i w stosunku do 2016 r. zwiększył się o 0,3 p. proc., a do 2014 r. o 0,7 p. proc. Jednostki przemysłowe wypracowały 17,6% wartości dodanej brutto województwa, tj. mniej o 0,9 p. proc. w odniesieniu do 2016 r. i o 0,4 p. proc. w odniesieniu do 2014 r. Jednostki prowadzące działalność finansową i ubezpieczeniową; obsługę rynku nieruchomości wypracowały w 2017 r. 13,0% wojewódzkiej wartości dodanej brutto, tj. mniej o 0,4 p. proc. niż przed rokiem i o 0,3 p. proc. niż trzy lata wcześniej. Jednostki budowlane wypracowały 6,7% WDB województwa, tj. o 0,1 p. proc. więcej niż w 2016 r., ale o 0,6 p. proc. mniej niż w 2014 r. Udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w generowaniu wojewódzkiej wartości dodanej brutto w 2017 r. wyniósł 3,0%, tj. odpowiednio o 0,6 i o 0,4 p. proc. więcej niż w latach 2016 i 2014.

Struktura WDB według rodzajów działalności znacznie się różni między regionami tworzącymi makroregion województwo mazowieckie. O ile w regionie warszawskim stołecznym największy udział w WDB mają jednostki prowadzące działalność w zakresie handlu; naprawy pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji (37,6% w 2017 r.; 37,2% w 2014 r.), to w regionie mazowieckim regionalnych są to jednostki przemysłowe (odpowiednio 33,9% i 33,3%).

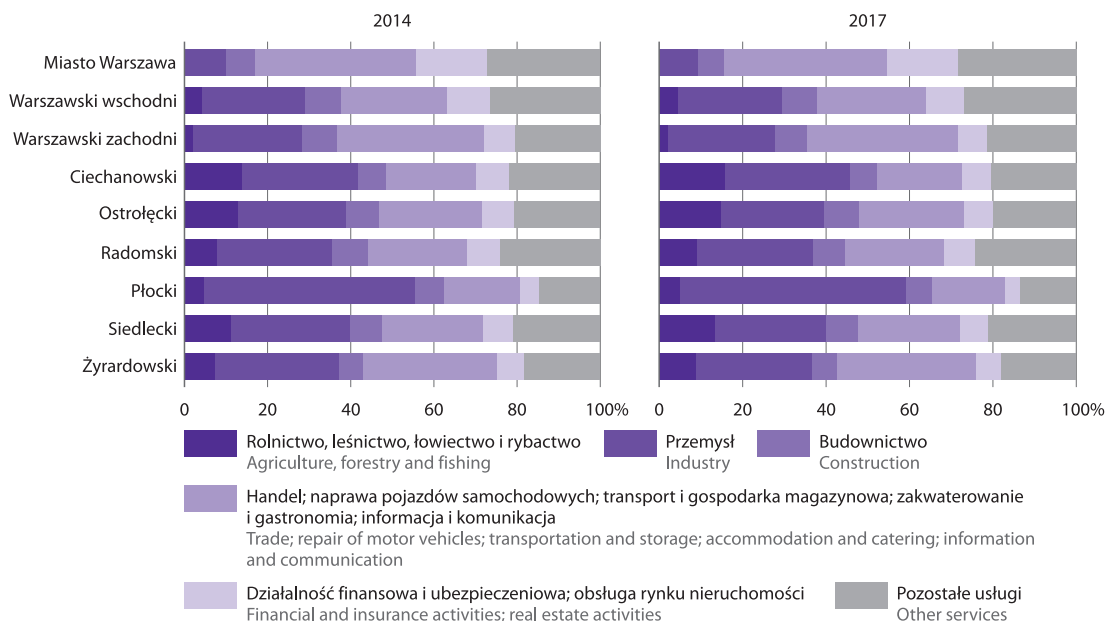
**Wykres 41. Wartość dodana brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)**  
Chart 41. Gross value added by kind of activity (current prices)



Opisana struktura rodzajowa gospodarki różnie się przedstawia w poszczególnych podregionach. W 2017 r. odnotowano znaczne zróżnicowanie udziału jednostek przemysłowych w generowaniu wartości dodanej brutto – od 9,3% w mieście Warszawie do 54,2% w podregionie plockim (w 2014 r. odpowiednio od 10,1% do 50,9%). Udział podmiotów prowadzących działalność w zakresie handlu; naprawy pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji w tworzeniu wartości dodanej brutto kształtował się na poziomie od 17,5% w podregionie plockim do 39,0% w mieście Warszawie (w 2014 r. od 18,5% do 38,7%; w tych samych podregionach). Najmniej zróżnicowany był udział jednostek budowlanych – w 2017 r. od 6,0% w podregionie żyrardowskim do 8,6% w warszawskim wschodnim (w 2014 r. odpowiednio od 5,9% do 8,7%).

W latach 2014–2017 największe zmiany w strukturze rodzajowej gospodarki poszczególnych podregionów zaobserwowano w przemyśle (od minus 2,1 p. proc. w siedleckim do plus 3,3 p. proc. w plockim). Nieco mniejsze zmiany miały miejsce w handlu; naprawie pojazdów samochodowych; transporcie i gospodarce magazynowej; zakwaterowaniu i gastronomii; informacji i komunikacji (od minus 1,4 p. proc. w ciechanowskim do plus 1,3 p. proc. w żyrardowskim). Zmiany notowane w pozostałych rodzajach działalności zawierały się w przedziale od minus 1,4 do plus 2,1 p. proc.

**Wykres 42. Wartość dodana brutto według rodzajów działalności i podregionów (ceny bieżące)**  
Chart 42. Gross value added by kind of activity and subregions (current prices)



Struktura gospodarki według rodzajów działalności determinuje poziom wydajności pracy. Duży udział usług oraz przemysłu zazwyczaj podwyższa ogólny poziom wydajności, natomiast duży udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa – obniża go. Stąd wartość WDB w przeliczeniu na 1 pracującego jest wyraźnie zróżnicowana w poszczególnych podregionach województwa mazowieckiego. W 2017 r. wskaźnik ten wyniósł od 90,9 tys. zł w podregionie siedleckim do 189,4 tys. zł w plockim, tj. odpowiednio od 77,1% do 160,5% średniej krajowej. W 2014 r. zawierał się w przedziale od 77,8% średniej krajowej (w siedleckim) do 167,5% (w mieście Warszawie). W ciągu trzech lat rozpiętość między podregionami zmniejszyła się zatem o 6,3 (z 89,7 do 83,4 p. proc.).

## 6.2. Koniunktura gospodarcza

### 6.2. Business tendency

W kwietniu 2020 r. koniunktura gospodarcza oceniana była najgorzej od początku prowadzenia badania we wszystkich prezentowanych obszarach gospodarki. Największy spadek ocen w tym zakresie odnotowano w zakwaterowaniu i gastronomii.

**Koniunktura gospodarcza** to całokształt wskaźników życia gospodarczego charakteryzujących stan gospodarki danego kraju lub rynku, pozwalających ocenić tendencje rozwojowe; koniunktura podlega wskaźnikom zależnym głównie od cyklu koniunkturalnego, a także innych czynników: regularnych (np. sezonowe wahania popytu i podaży) i nieregularnych (np. urodzaj lub nieurodzaj w rolnictwie, wzrost lub spadek popytu na dany towar na rynku krajowym lub zagranicznym, klęski żywiołowe).

**Tablica 29. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności**  
Table 29. General business climate indicator by kind of activity

Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury General business climate indicator	I 2011	I 2016	I 2019	I 2020	IV 2020	IV 2020 Polska Poland
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	17,1	13,7	17,3	14,9	-32,6	-44,2
Budownictwo Construction	-12,8	-3,5	1,8	1,1	-42,2	-47,1
Handel hurtowy Wholesale trade	15,5	10,5	7,3	7,8	-34,0	-39,8
Handel detaliczny Retail trade	3,1	6,4	-0,1	3,6	-55,4	-49,5
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	2,1	7,8	8,7	10,1	-43,2	-48,3
Zakwaterowanie i gastronomia Accommodation and food service activities	-5,8	-8,3	1,2	-1,7	-71,9	-70,0
Informacja i komunikacja Information and communication	13,7	13,9	17,8	18,5	-22,1	-19,4

W kwietniu 2020 r. wskaźniki ogólnego klimatu koniunktury oceniane były najgorzej od początku prowadzenia badania we wszystkich prezentowanych obszarach gospodarki. Największy spadek ocen w tym zakresie w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano w zakwaterowaniu i gastronomii (o 87,2 pkt.). Wysokie spadki wskaźnika odnotowano również w handlu detalicznym, transporcie i gospodarce magazynowej oraz w przetwórstwie przemysłowym (odpowiednio o: 61,5 pkt., 56,2 pkt. i 50,4 pkt.). Najmniejszy spadek ocen sygnalizowały firmy w sekcji informacja i komunikacja (spadek o 39,1 pkt.).

Wyniki badania przeprowadzonego w dniach 1–10 kwietnia 2020 r. wskazują, że średnio nie mniej niż 1/3 przebadanych przedsiębiorstw prawdopodobnie doświadczyła w marcu konsekwencji pandemii koronawirusa COVID-19, które w sposób poważny lub zagrażający stabilności firmy wpłynęły na prowadzoną działalność gospodarczą. W kwietniu podobnych skutków pandemii spodziewa się średnio co najmniej 2/3 przedsiębiorstw.

**Wykres 43. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności**  
 Chart 43. General business climate indicator by kind of activity



Odsetek przedsiębiorców nieodczuwających żadnych barier w prowadzeniu bieżącej działalności kształtował się w kwietniu 2020 r. od poziomu 12,6% w przetwórstwie przemysłowym do 1,5% w budownictwie (przed rokiem od poziomu 17,3% w informacji i komunikacji do 5,6% w handlu detalicznym).

We wszystkich omawianych branżach w kwietniu 2020 r. ponad połowa firm za najbardziej istotną barierę w prowadzeniu działalności wskazała niepewność ogólnej sytuacji gospodarczej (najwięcej w handlu hurtowym – 64,8%, a najmniej w przetwórstwie przemysłowym – 55,0%). Wśród innych barier przedsiębiorstwa wymieniały najczęściej: niejasne, niespójne i niestabilne przepisy prawne (najwięcej w handlu hurtowym – 44,2%), koszty zatrudnienia (najwięcej w handlu detalicznym – 53,2%), niedostateczny popyt (najwięcej w zakwaterowaniu i gastronomii – 55,1%) oraz wysokie obciążenia na rzecz budżetu (najwięcej w handlu detalicznym – 41,8%).

W skali roku w największym stopniu wzrosło znaczenie trudności związanych z niepewnością ogólnej sytuacji gospodarczej (od 30,1 p. proc. w handlu hurtowym do 42,7 p. proc. w zakwaterowaniu i gastronomii). W znaczącym stopniu zwiększyły się również trudności wynikające z niedostatecznego popytu (od 7,3 p. proc. budownictwie do 39,3 p. proc. w zakwaterowaniu i gastronomii).

## 6.3. Przedsiębiorczość

### 6.3. Entrepreneurship

#### Podmioty gospodarki narodowej

#### Entities of the national economy

Od 2012 r. obserwuje się systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej. W 2019 r. w województwie mazowieckim odnotowano najwyższy przyrost liczby podmiotów w relacji rok do roku.

**Podmiot gospodarki narodowej** to osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej oraz osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą.

W systemie REGON pojęcie podmiotu gospodarki narodowej jest tożsame z pojęciem jednostki prawnej. Posiadanie osobowości prawnej nie jest kryterium określenia podmiotu jako jednostki prawnej. Dane nie obejmują osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

W województwie mazowieckim w końcu grudnia 2019 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było 854457 podmiotów gospodarki narodowej, tj. 18,9% ogółu podmiotów zarejestrowanych w kraju. W stosunku do roku poprzedniego liczba podmiotów w województwie mazowieckim wzrosła o 4,7%, a w porównaniu z 2010 r. była wyższa o 25,5%. Zdecydowana większość, tj. 95,1% ogólnej liczby podmiotów należała do sektora prywatnego.

**Tablica 30. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON  
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 30. Entities of the national economy in the REGON register  
As of 31st December

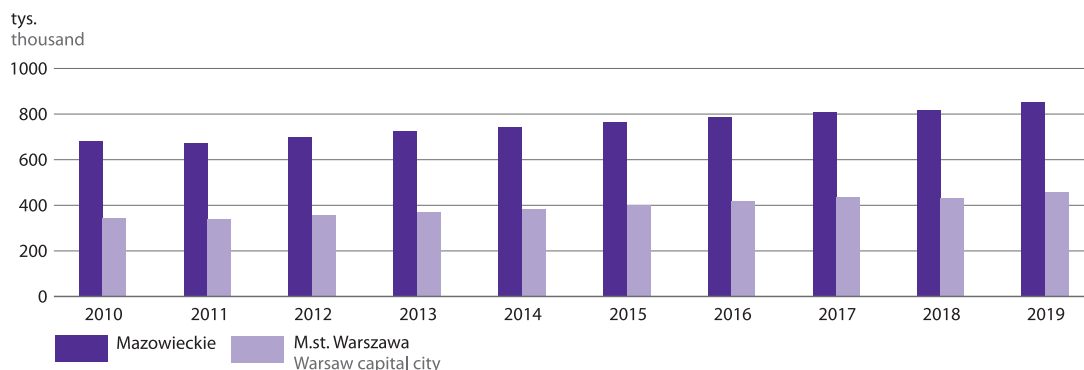
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska=100 Poland=100
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>681012</b>	<b>766030<sup>a</sup></b>	<b>816423<sup>a</sup></b>	<b>854457<sup>a</sup></b>	<b>18,9</b>
sektor publiczny public sector	12830	12881	12063	12101	10,8
sektor prywatny private sector	668182	740534	778286	812195	18,8
W tym: Of which:					
spółki companies	143033	199796	217553	229538	28,2
fundacje foundations	4641	7491	7990	8481	29,8
stowarzyszenia i organizacje społeczne associations and social organizations	12749	15676	15914	16593	14,0
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą natural persons conducting economic activity	486952	503036	535586	559450	17,4

<sup>a</sup> W podziale według sektorów własności – bez podmiotów, dla których informacja o formie własności nie występuje w rejestrze REGON.

<sup>a</sup> The division by ownership sectors does not include entities for which the information about ownership form does not exist in the REGON register.

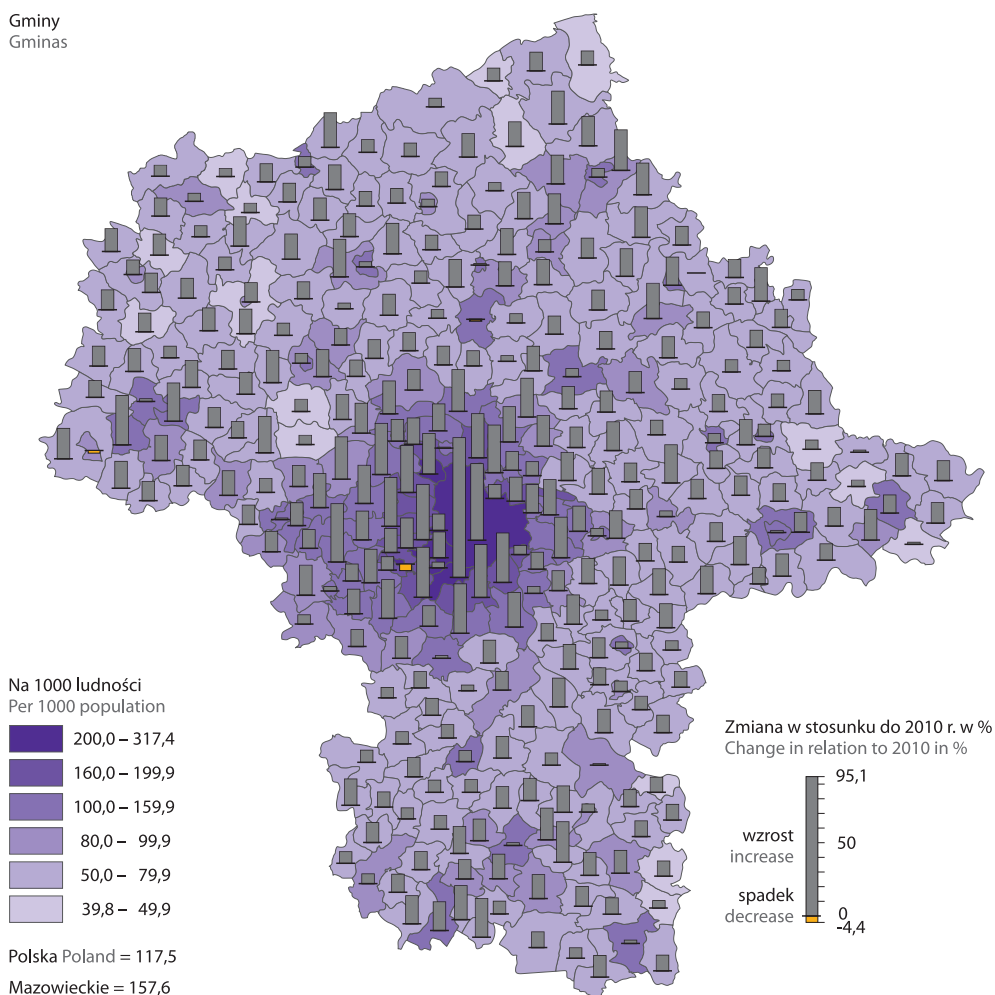
**Wykres 44. Podmioty gospodarki narodowej**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 44. Entities of the national economy  
 As of 31st December



**Mapa 38. Podmioty gospodarki narodowej w 2019 r.**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Map 38. Entities of the national economy in 2019  
 As of 31st December





Wśród gmin i miast na prawach powiatu (oprócz m.st. Warszawy) w 2019 r. najwięcej podmiotów zarejestrowanych było: w m. Radom (24626), gm. Piaseczno (16241), m. Płock (12091). Natomiast najmniejsza liczba zarejestrowanych podmiotów występowała w gminach: Chotcza (105), Czarnia (116), Ceraanów (122).

Największy liczbowy przyrost podmiotów w ciągu roku wśród gmin i miast na prawach powiatu (oprócz m.st. Warszawy) miała gm. Piaseczno – więcej o 784 jednostki, m. Radom – więcej o 537, m. Marki – więcej o 425. Największy liczbowy ubytek zanotowano w m. Płock – mniej o 125 jednostek, gm. Mała Wieś – mniej o 10, gm. Huszlew – mniej o 6.

W 2019 r. w województwie mazowieckim na 1000 ludności przypadało 157,6 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON. Najwyższa wartość wskaźnika dotyczyła gminy Lesznówola (317,4) oraz m.st. Warszawy (254,8), w dalszej kolejności gmin: Łomianki (228,0), Michałowice (216,7). Najniższym wskaźnikiem natężenia charakteryzowały się gminy: Przesmyki (39,8), Repki (42,7), Przyłęk (43,4).

W 2019 r. w rejestrze REGON zarejestrowano 70530 nowych podmiotów gospodarki narodowej, tj. o 2,5% mniej niż w poprzednim roku. Osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą było 50661, tj. o 4,8% mniej niż w 2018 r., spółek handlowych 15185 – o 5,2% więcej niż w 2018 r., w tym spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego 100 – o 38,7% mniej w stosunku do roku poprzedniego.

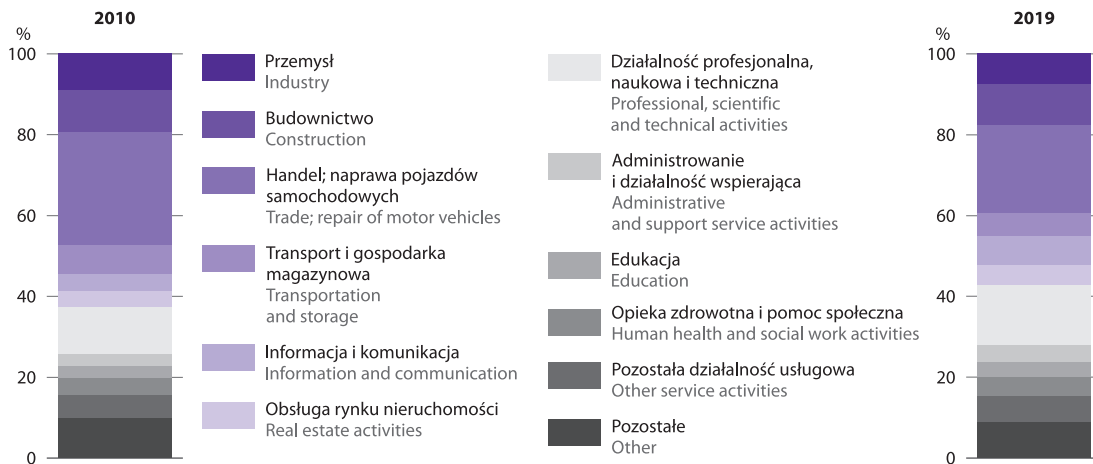
W ciągu roku z rejestru REGON wyrejestrowanych zostało 33105 podmiotów (o 50,0% mniej niż w 2018 r.) i były to głównie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 26883. W stosunku do 2018 r. liczba wyrejestrowanych osób fizycznych zmniejszyła się o 15,0%, a spółek handlowych o 84,4% (w tym spółek z udziałem kapitału zagranicznego o 85,9%).

W 2019 r. wskaźnik mierzony stosunkiem liczby jednostek wykreślonych z rejestru do liczby jednostek nowo zarejestrowanych wyniósł 46,9%, co oznacza, że na każde 100 nowo zarejestrowanych podmiotów przypadało blisko 47 zlikwidowanych.

W końcu grudnia 2019 r. najliczniejszą grupę podmiotów według rodzaju prowadzonej działalności stanowiły jednostki zajmujące się: handlem; naprawą pojazdów samochodowych – 186940 (przy 21,9% udziale tej sekcji w ogólnej liczbie podmiotów w województwie), działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – 128405 (udział 15,0%), budownictwem – 84668 (udział 9,9%) oraz przemysłem – 65566 (udział 7,7%).

#### Wykres 45. Podmioty gospodarki narodowej według wybranych sekcji PKD Stan w dniu 31 grudnia

Chart 45. Entities of the national economy by selected PKD sections  
As of 31st December



Najlichnieszą grupą podmiotów w strukturze podmiotów według form prawnych, stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W końcu grudnia 2019 r. ich udział w ogólnej liczbie podmiotów wyniósł 65,5% (o 6,0 p. proc. mniej w stosunku do 2010 r.), w dalszej kolejności były spółki 26,9% (o 5,9 p. proc. więcej niż w 2010 r.), w tym najlichniesz wśród nich spółki handlowe, które stanowiły 20,0% (o 6,9 p. proc. więcej niż w 2010 r.) oraz cywilne 6,9% (o 1,0 p. proc. mniej niż w 2010 r.).

Wśród spółek handlowych według rodzaju kapitału w 2019 r. największy udział miały spółki handlowe o kapitale prywatnym krajowym 76,8% (o 4,5 p. proc. więcej niż w 2010 r.), w dalszej kolejności spółki handlowe o kapitale zagranicznym 22,2% (o 4,0 p. proc. mniej niż w 2010 r.), państwowych osób prawnych 0,7% (o 0,1 p. proc. mniej niż w 2010 r.), samorządu terytorialnego 0,2% (o 0,1 p. proc. mniej niż w 2010 r.) oraz Skarbu Państwa 0,1% (o 0,3 p. proc. mniej niż w 2010 r.).

Działalność spółek handlowych koncentrowała się głównie w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych 24,7% (o 7,4 p. proc. mniej niż w 2010 r.), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 16,8% (o 2,1 p. proc. więcej niż w 2010 r.), budownictwo 9,9% (o 0,7 p. proc. mniej niż w 2010 r.), przemysł oraz informacja i komunikacja w 2019 r. – po 9,2%, (w 2010 r. odpowiednio mniej o 2,7 p. proc. oraz o 0,8 p. proc. więcej).

#### Wykres 46. Spółki handlowe według rodzaju kapitału Stan w dniu 31 grudnia

Chart 46. Commercial companies by type of capital  
As of 31st December



## Działalność badawcza i rozwojowa oraz innowacyjna

### Research and development and innovation activity

W 2018 r. nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową były o 19,2% wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim. Największy wzrost odnotowano w sektorze przedsiębiorstw, w którym były o 22,2% wyższe niż w 2017 r. Liczba osób zaangażowanych w działalność B+R w skali roku wzrosła o 13,5%. W województwie mazowieckim w latach 2016–2018 innowacje wprowadziło 27,0% przedsiębiorstw przemysłowych i 27,5% przedsiębiorstw usługowych.

**Działalność badawcza i rozwojowa (B+R)** jest to ogół działań polegających na prowadzeniu i wspieraniu badań naukowych i prac rozwojowych. Jest to praca twórcza, prowadzona w sposób metodyczny, podejmowana w celu zwiększenia zasobów wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie oraz w celu tworzenia nowych zastosowań dla wiedzy już istniejącej.

W 2018 r. w województwie mazowieckim wartość nakładów wewnętrznych poniesionych na prace B+R wyniosła 9497,8 mln zł i była o 19,2% wyższa niż w roku poprzednim. Nakłady te stanowiły 37,0% ogółu nakładów przeznaczonych na tę działalność w kraju; najwięcej w Polsce. Podobnie jak w latach wcześniejszych, w strukturze nakładów według rodzajów kosztów dominowały nakłady bieżące, które w 2018 r. wyniosły 7854,4 mln zł, tj. 82,7% (w kraju 79,5%), pozostałe środki zostały przeznaczone na nakłady inwestycyjne.

Analizując strukturę nakładów na projekty B+R według rodzajów badań można stwierdzić, że w 2018 r. ponad połowa tych środków finansowych została przeznaczona na prace rozwojowe – 5459,7 mln zł. Na pozostałe rodzaje badań tzn. badania podstawowe i stosowane przeznaczono odpowiednio 28,0% i 14,6% ogółu nakładów na B+R.

**Nakłady wewnętrzne na działalność B+R** to wartość prac badawczych i rozwojowych danej jednostki wykonanych przez jej własne zaplecze badawcze, niezależnie od źródeł ich finansowania.

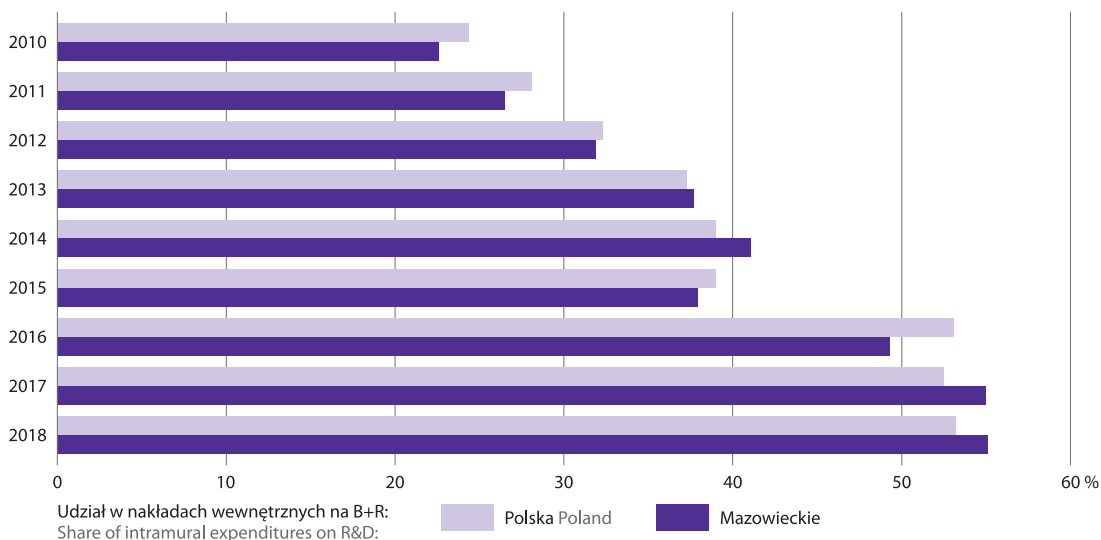
**Tablica 31. Nakłady wewnętrzne<sup>a</sup> na działalność B+R według źródeł finansowania (ceny bieżące)**  
Table 31. Intramural expenditures<sup>a</sup> on R&D by source of funds (current prices)

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
	w mln zł		in million PLN	
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>4248,7</b>	<b>6946,1</b>	<b>7965,9</b>	<b>9497,8</b>
sektor finansujący: funding sector:				
Rządowy Government	2760,7	3133,1	2803,8	3121,8
Przedsiębiorstw Business enterprises	962,3	2631,2	4381,6	5230,7
Szkolnictwa wyższego Higher education	49,6	76,4	128,7	287,5
Prywatnych instytucji niekomercyjnych Private non profit	10,2	20,8	29,2	37,2
Zagranica Rest of the world	465,9	1084,6	622,7	820,6

a Bez amortyzacji środków trwałych  
a Excluding depreciation of fixed assets.

Biorąc pod uwagę sektory finansujące działalność badawczą i rozwojową, warto odnotować rosnący udział finansowania projektów B+R przez sektor przedsiębiorstw. W 2018 r. udział środków pochodzących z tego sektora wyniósł 55,1% i był o 32,5 p. proc. wyższy w stosunku do 2010 r. W skali kraju udział ten był niewiele niższy (53,3%) i był o 28,9 p. proc. wyższy niż w 2010 r.

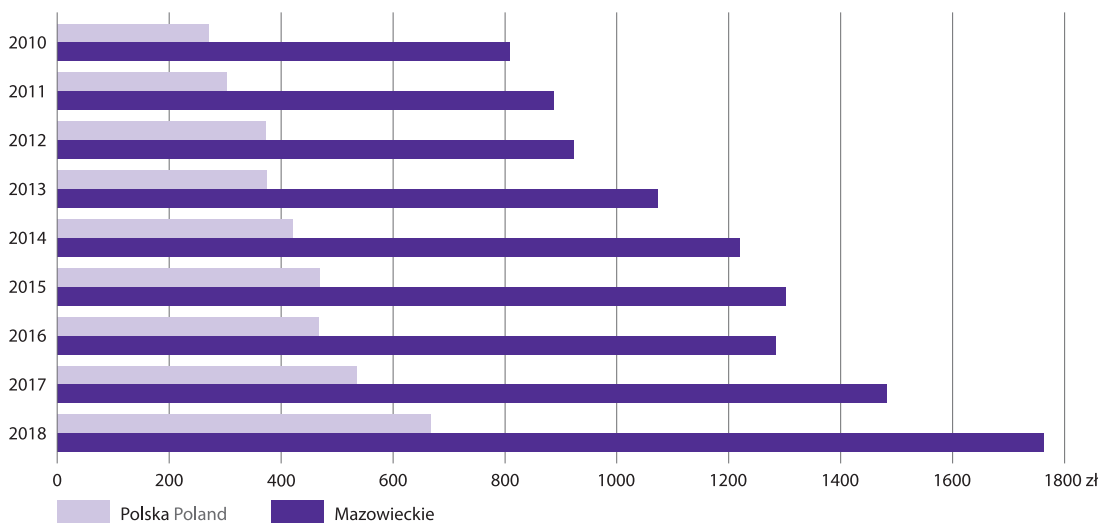
**Wykres 47. Środki pochodzące z sektora przedsiębiorstw finansujące działalność B+R**  
Chart 47. Funds from the business enterprise sector financing R&D



Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2018 r. wyniosły 1762 zł, przy wskaźniku dla Polski kształtującym się na poziomie 668 zł. Pomijając rok 2016, w którym odnotowano spadek, wskaźnik ten systematycznie rośnie; w porównaniu z 2017 r. był o 279 zł wyższy (w kraju o 132 zł wyższy).

#### Wykres 48. Nakłady wewnętrzne<sup>a</sup> na działalność B+R na 1 mieszkańca

Chart 48. Intramural expenditures<sup>a</sup> on R&D per 1 capita



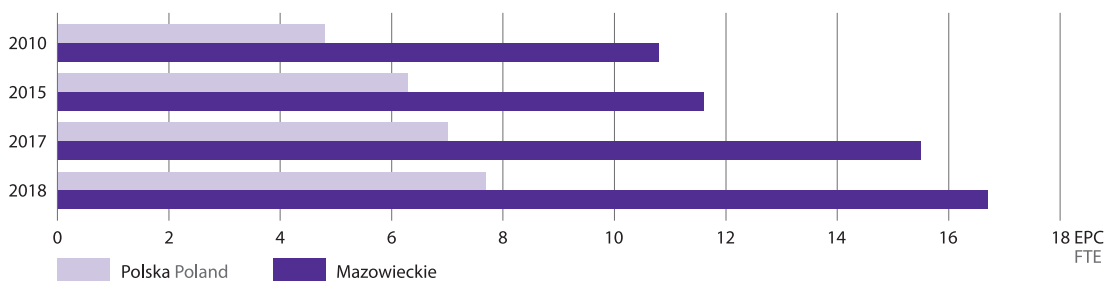
<sup>a</sup> Bez amortyzacji środków trwałych  
<sup>a</sup> Excluding depreciation of fixed assets.

**Personel B+R** stanowią wszystkie osoby bezpośrednio zaangażowane w działalność badawczą i rozwojową bez względu na to, czy są pracującymi w danej jednostce, czy też są współpracownikami zewnętrznymi w pełni wdrożonymi w działalność badawczą i rozwojową jednostki, a także osoby świadczące bezpośrednie usługi na potrzeby działalności B+R (jak np. kierownicy prac B+R, pracownicy administracyjni, technicy i pracownicy biurowi).

**Ekwiwalenty pełnego czasu pracy (EPC)** są to jednostki przeliczeniowe służące do ustalenia liczby osób faktycznie zaangażowanych w działalność B+R. Jeden EPC oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność badawczą i rozwojową.

#### Wykres 49. Pracujący w działalności<sup>a</sup> B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo<sup>b</sup>

Chart 49. Internal R&D personnel<sup>a</sup> per 1000 economically active persons<sup>b</sup>



<sup>a</sup> W latach 2010 i 2015 zatrudnieni. <sup>b</sup> Aktywni zawodowo (wszystkie osoby pracujące oraz uznane za bezrobotne) – na podstawie badania aktywności ekonomicznej ludności – dane średnioroczne.

<sup>a</sup> In 2010 and 2015 employees. <sup>b</sup> Active population (all persons employed and considered unemployed) – based on the Labour Force Survey – average annual data.

W 2018 r. w działalność badawczą i rozwojową zaangażowanych było 83597 osób, co oznacza wzrost w porównaniu z 2017 r. o 13,5%. Działalność B+R była realizowana przede wszystkim przez personel wewnętrzny (pracujących), który stanowił 74,9% ogółu osób. Rzeczywiste zaangażowanie personelu wewnętrznego w prowadzone badania naukowe i prace rozwojowe wyniosło 43716 ekwiwalentów pełnego czasu pracy (EPC) i wzrosło w skali roku o 7,8%.

Personel wewnętrzny B+R (mierzony w ekwiwalentach pełnego czasu pracy) na 1000 osób aktywnych zawodowo w 2018 r. wyniósł 16,7 EPC (rok wcześniej – 15,5 EPC). Wskaźnik ten w województwie mazowieckim osiągnął najwyższą wartość w skali kraju i był o 9,0 EPC wyższy niż w Polsce.

**Działalność innowacyjna** obejmuje wszystkie działania o charakterze rozwojowym, finansowym i komercyjnym podejmowane przez przedsiębiorstwo, których zamierzonym celem jest innowacja. Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczą i rozwojową (B+R), która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji. Badania dotyczące innowacji prowadzone są w dwóch grupach: wśród przedsiębiorstw przemysłowych oraz wśród przedsiębiorstw wybranych działów PKD w sektorze usług. Badaniami tymi objęte są przedsiębiorstwa, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

**Tablica 32. Przedsiębiorstwa innowacyjne według rodzajów wprowadzonych innowacji**  
Table 32. Innovative enterprises by types of introduced innovations

Wyszczególnienie Specification	2008–2010	2013–2015	2015–2017	2016–2018	2016–2018 Polska Poland
	w % ogółu przedsiębiorstw in % of total enterprises				
Przedsiębiorstwa przemysłowe, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesów biznesowych <sup>a</sup> Industrial enterprises, which introduced product or business process <sup>a</sup> innovations	17,3	17,2	19,5	27,0	24,0
nowe lub ulepszone produkty new or significantly improved products	12,1	11,5	14,4	20,2	16,8
nowe lub ulepszone procesy biznesowe <sup>a</sup> new or improved business processes <sup>a</sup>	12,8	13,2	14,8	22,0	19,9
Przedsiębiorstwa usługowe, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesów biznesowych <sup>a</sup> Service enterprises, which introduced product or business process <sup>a</sup> innovations	15,6	11,8	14,2	27,5	19,6
nowe lub ulepszone produkty new or significantly improved products	9,8	7,6	7,1	13,9	9,6
nowe lub ulepszone procesy biznesowe <sup>a</sup> new or improved business processes <sup>a</sup>	12,5	8,1	11,6	25,3	17,5

<sup>a</sup> W latach 2008–2010, 2013–2015, 2015–2017 dane dotyczą innowacji procesowych.  
<sup>a</sup> In the years 2008–2010, 2013–2015, 2015–2017 the data relate to process innovations.

W latach 2016–2018 udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej ich liczbie wyniósł 27,0% dla przedsiębiorstw przemysłowych i 27,5% dla przedsiębiorstw usługowych. W analizowanym okresie poziom innowacyjności w województwie był wyższy niż średnio w kraju. Mazowieckie charakteryzowało się trzecim najwyższym w Polsce udziałem wśród przedsiębiorstw przemysłowych oraz pierwszym wśród przedsiębiorstw usługowych, które wprowadziły innowacje.

Wyniki badania działalności innowacyjnej wskazują, że w przedsiębiorstwach przemysłowych oraz usługowych wyższy był udział podmiotów, które w latach 2016–2018 wprowadziły innowacje procesów biznesowych (nowe lub ulepszone procesy biznesowe) niż innowacje produktowe (nowe lub ulepszone produkty).

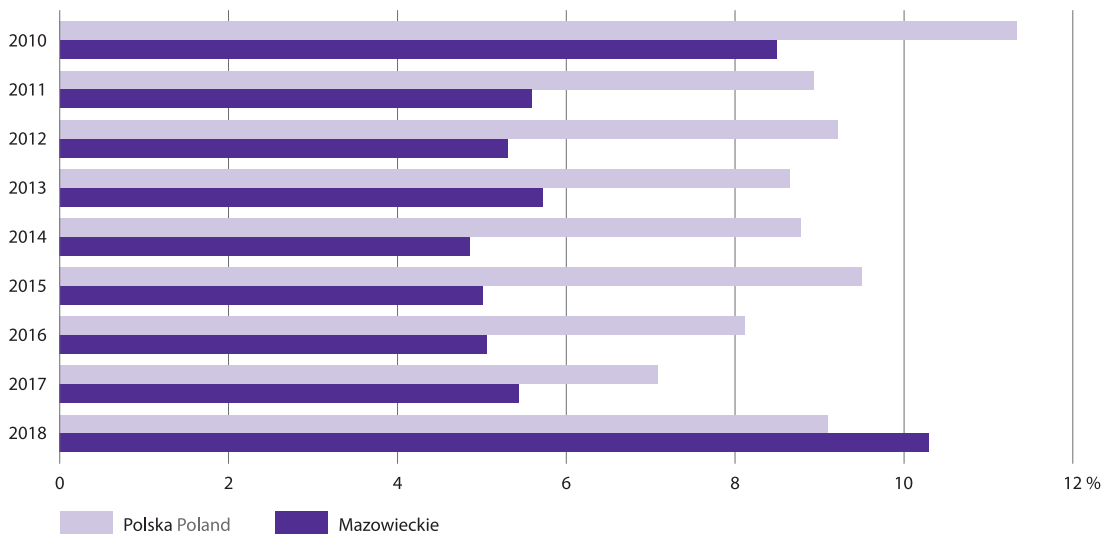
W województwie mazowieckim w latach 2016–2018 wśród przedsiębiorstw przemysłowych poziom innowacyjności wzrastał wraz z wielkością przedsiębiorstwa. W grupie przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących powyżej 249 osób udział podmiotów innowacyjnych wyniósł 66,5% i był wyższy niż wśród podmiotów liczących od 10 do 49 pracujących oraz od 50 do 249 pracujących odpowiednio o 46,2 p. proc. i o 27,6 p. proc. Najwyższy udział przedsiębiorstw innowacyjnych według rodzaju prowadzonej działalności odnotowano w dziale produkcji: urządzeń elektrycznych (65,0%), pozostałego sprzętu transportowego (60,9%) oraz komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (55,1%).

W analizowanym okresie wśród przedsiębiorstw z sektora usług również najwyższy udział przedsiębiorstw innowacyjnych był w grupie podmiotów zatrudniających powyżej 249 osób i wyniósł 56,7%. Było to o 32,9 p. proc. więcej niż w grupie przedsiębiorstw zatrudniających 10–49 osób i o 23,6 p. proc. więcej niż w podmiotach liczących 50–249 pracujących. W latach 2016–2018 wśród przedsiębiorstw usługowych najwyższy odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych odnotowano w dziale ubezpieczenia, reasekuracja i fundusze emerytalne (74,5%) oraz badania naukowe i prace rozwojowe (48,7%).

W skali kraju, w województwie mazowieckim w 2018 r. odnotowano najwyższe nakłady na innowacje poniesione zarówno przez przedsiębiorstwa przemysłowe, jak i usługowe. Ich udział stanowił odpowiednio 16,8% i 59,9% tych nakładów w kraju. W omawianym roku nakłady poniesione na działalność innowacyjną w grupie przedsiębiorstw przemysłowych wyniosły 3926,2 mln zł, o 23,8% mniej niż w 2017 r., natomiast w grupie z sektora usług – 7840,4 mln zł (o 13,1% mniej). Koncentracja nakładów na innowacje zarówno w przemyśle, jak i w usługach była szczególnie silna w przedsiębiorstwach liczących powyżej 249 pracujących. Ich udział w nakładach na innowacje przedsiębiorstw ogółem w przemyśle wyniósł 70,5%, a w usługach – 81,0%.

#### Wykres 50. Udział przychodów przedsiębiorstw przemysłowych ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych w przychodach ze sprzedaży ogółem

Chart 50. Revenues of industrial enterprises from sales of new or improved products as the share of total revenues from sales



W 2018 r. w przedsiębiorstwach przemysłowych udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych wprowadzonych na rynek w latach 2016–2018 w przychodach za sprzedaży ogółem wyniósł 10,3%. Było to o 4,9 p. proc. więcej niż udział przychodów w 2017 r. ze sprzedaży takich produktów wprowadzonych na rynek w latach 2015–2017. Dla przedsiębiorstw usługowych w 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 5,3% wobec 5,5% w 2017 r. W omawianym roku w kraju udziały te były nieco niższe niż zanotowane w województwie odpowiednio o 1,2 p. proc. i o 2,1 p. proc.

## Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach

### Using of information and communication technologies in enterprises

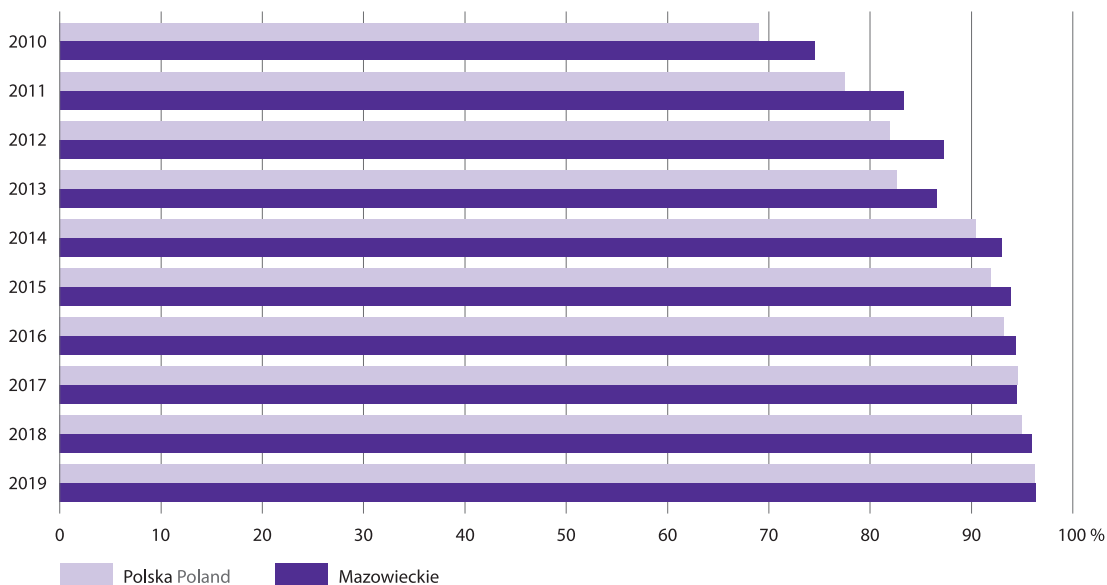
W 2019 r. komputery wykorzystywane były przez ponad 97% przedsiębiorstw, w tym komputery z dostępem do Internetu przez 96%. Odsetek podmiotów zatrudniających osoby posiadające specjalistyczne umiejętności w dziedzinie ICT wyniósł 29%. Przedsiębiorstwa z województwa mazowieckiego najczęściej w skali kraju korzystały przynajmniej z jednego rodzaju mediów społecznościowych oraz z otwartych danych publicznych, jak również najczęściej otrzymywały zamówienia przez sieci komputerowe.

Pod pojęciem **technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT)** zwanych zamiennie technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, teleinformatycznymi lub technikami informacyjnymi kryje się rodzina technologii przetwarzających, gromadzących i przesyłających informacje w formie elektronicznej.

Badanie dotyczące wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach (SSI-01) obejmuje podmioty, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

Stosowanie komputerów w codziennej działalności przedsiębiorstw, zwykle z dostępem do Internetu stało się praktyką niemal powszechną. Ich zastosowanie sprawia, że wskaźnik obrazujący wykorzystanie komputerów w przedsiębiorstwach utrzymuje się na zbliżonym i niezmiennie wysokim poziomie. W 2019 r. odsetek przedsiębiorstw stosujących komputery wyniósł 97,2% (o 0,4 p. proc. więcej niż w Polsce), natomiast posiadających dostęp do Internetu – 96,4%; wszyscy mieli dostęp poprzez łącze szerokopasmowe. Swobodny dostęp poprzez mobilne łącze szerokopasmowe wykazało 80,3% przedsiębiorstw (o 4,6 p. proc. więcej niż w kraju).

**Wykres 51. Przedsiębiorstwa posiadające szerokopasmowy dostęp do Internetu**  
Chart 51. Enterprises with broadband access to the Internet



W województwie mazowieckim w 2019 r. 86,4% ogółu przedsiębiorstw korzystało ze stałych szerokopasmowych połączeń internetowych, tj. o 0,7 p. proc. więcej niż w kraju. Najczęściej (26,6%) były one wyposażone w stałe łącza o prędkości „przynajmniej 30, ale mniej niż 100 Mbit/s”, w kraju 26,3%. Znaczący (24,9%) był również udział przedsiębiorstw, którym operatorzy dostarczają większą przepustowość „przynajmniej 100, ale mniej niż 500 Mbit/s”; w Polsce 19,3%.

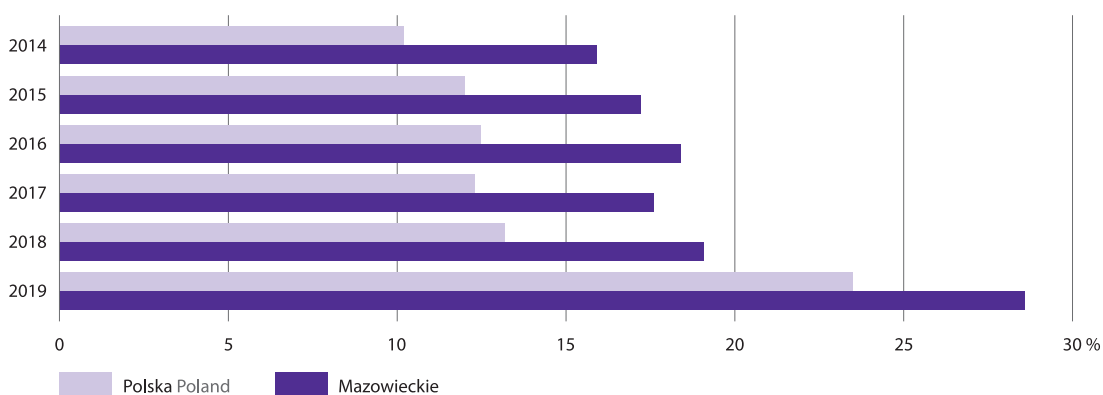


Za **specjalistów w dziedzinie ICT** uważa się pracowników, dla których praca w obszarze ICT jest głównym zajęciem. Posiadają oni umiejętności np. w zakresie rozwoju, obsługi, utrzymania systemów lub aplikacji ICT.

W 2019 r. osoby posiadające specjalistyczne umiejętności w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych w województwie mazowieckim były zatrudnione w 28,6% przedsiębiorstwach (19,1% przed rokiem). W kraju odsetek przedsiębiorstw zatrudniających specjalistów ICT był niższy i wyniósł 23,5% (13,2% przed rokiem).

W ramach podnoszenia kwalifikacji w dziedzinie technik informacyjnych, przedsiębiorstwa zapewniają swoim pracownikom szkolenia podnoszące kompetencje z tego zakresu; w 2018 r. – 18,4% (o 5,0 p. proc. więcej niż w Polsce). Szkolenia zapewniano zarówno specjalistom z zakresu ICT (10,1%), jak i pozostałym pracownikom (15,8%); w kraju odpowiednio 6,4% i 11,5%.

**Wykres 52. Przedsiębiorstwa zatrudniające specjalistów ICT**  
Chart 52. Enterprises employing ICT specialists



Wzrost popularności mediów społecznościowych sprawił, że są one coraz chętniej wykorzystywane przez przedsiębiorstwa w sferze biznesowej jako nowy kanał komunikacji do promowania swoich produktów i marek. Korzystanie z przynajmniej jednego rodzaju mediów społecznościowych w 2019 r. w województwie mazowieckim deklaroowało 44,1% przedsiębiorstw (36,6% w kraju). Zarówno w województwie (43,2%), jak i w kraju (35,4%) najpopularniejszym narzędziem były serwisy społecznościowe. Najczęściej były one wykorzystywane do tworzenia wizerunku przedsiębiorstwa lub marketingu produktów; w 2019 r. – 39,9% w województwie i 32,5% w Polsce.

Do **sprzedaży elektronicznej** zaliczyć należy zamówienia i rezerwacje składane na stronie internetowej przedsiębiorstwa (w sklepie internetowym, aplikacji, poprzez extranet), na internetowych platformach handlowych, w serwisach aukcyjnych oraz za pośrednictwem systemu EDI (elektroniczna wymiana informacji, która zapewnia automatyczne przetwarzanie). Z transakcji elektronicznych wykluczone są zamówienia składane pocztą elektroniczną (e-mail), faksem lub przez telefon. Do podstawowych cech odróżniających sprzedaż elektroniczną od sprzedaży tradycyjnej zaliczyć można dostępność ofert handlowych z wielu źródeł w krótkim czasie i o każdej porze.

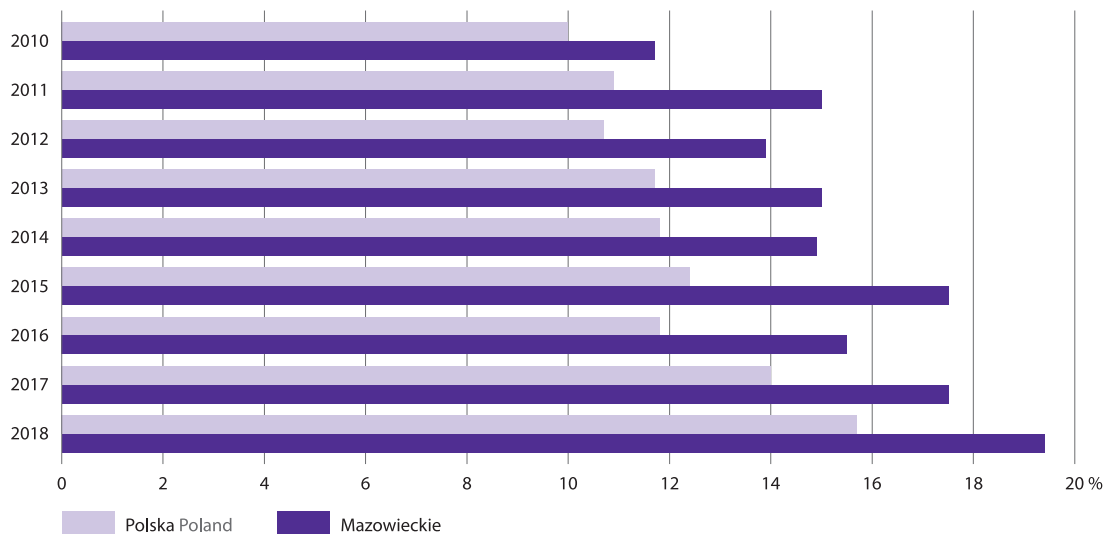
W 2018 r. województwo mazowieckie zajmowało pierwszą lokatę w kraju pod względem sprzedaży elektronicznej. Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia przez sieci komputerowe był o 3,7 p. proc. wyższy od średniej krajowej i wyniósł 19,4%. W porównaniu z 2017 r. wskaźnik ten zwiększył się o 1,9 p. proc.

Sprzedaż elektroniczną za pośrednictwem stron internetowych lub aplikacji mobilnych prowadzono ponad trzykrotnie częściej niż wykorzystując wiadomości typu EDI. Sprzedaż tę przedsiębiorstwa prowadzą głównie za pośrednictwem własnych stron internetowych lub aplikacji (87,1% przedsiębiorstw sprzedających przez strony), nieco rzadziej korzystają z zewnętrznych platform handlowych (48,7%). Wśród przedsiębiorstw prowadzących sprzedaż poprzez strony internetowe lub aplikacje mobilne najczęściej



sprzedaż elektroniczna dotyczyła nabywców krajowych, ponad 99% z nich otrzymywało zamówienia od klientów zlokalizowanych w Polsce. W mniejszym stopniu otrzymywali oni zamówienia od klientów z Unii Europejskiej i z pozostałych krajów; odpowiednio 34% i 20% przedsiębiorstw sprzedających przez strony.

**Wykres 53. Przedsiębiorstwa otrzymujące zamówienia przez sieci komputerowe**  
Chart 53. Enterprises receiving orders via computer networks



**E-administracja** to zastosowanie technologii informatycznych w administracji publicznej.

Spośród usług jakie oferuje Internet, e-administracja należy do tych, z których przedsiębiorcy chętnie korzystają. W województwie mazowieckim w 2018 r. w kontaktach z administracją publiczną przedsiębiorstwa wykorzystywały Internet najczęściej w celu odsyłania wypełnionych formularzy (95,6%), nieco rzadziej w celu obsługi procedur administracyjnych (70,2%).

Kolejnym celem korzystania z Internetu jest dostęp do ogólnodostępnych danych wytworzonych przez urzędy administracji publicznej. Otwarte dane publiczne dla każdego zainteresowanego stanowią użyteczne źródło informacji do przetwarzania, planowania i podejmowania decyzji biznesowych. W 2018 r. w województwie mazowieckim z otwartych danych publicznych korzystało co piąte przedsiębiorstwo (najczęściej w kraju). Przedsiębiorstwa wykazywały największe zainteresowanie danymi z kategorii gospodarka i finanse (15,1%), natomiast najmniejsze – informacjami z zakresu kultury, sportu i rekreacji (3,5%). Odsetek przedsiębiorstw identyfikujących dane publiczne, które mogłyby być wykorzystane w celach biznesowych, lecz nie zostały udostępnione w ramach otwartych danych publicznych wyniósł 2,9% (o 0,6 p. proc. więcej niż w kraju).

## Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych<sup>1</sup>

### Financial results of non-financial enterprises

W 2019 r. w województwie mazowieckim wyniki finansowe badanych przedsiębiorstw niefinansowych były wyższe niż uzyskane rok wcześniej, z wyjątkiem wyniku na operacjach finansowych. Nie zmienił się wskaźnik poziomu kosztów oraz wskaźniki rentowności obrotu brutto i netto. Przychody ze sprzedaży na eksport były wyższe niż przed rokiem. Zwiększył się także ich udział w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółu podmiotów.

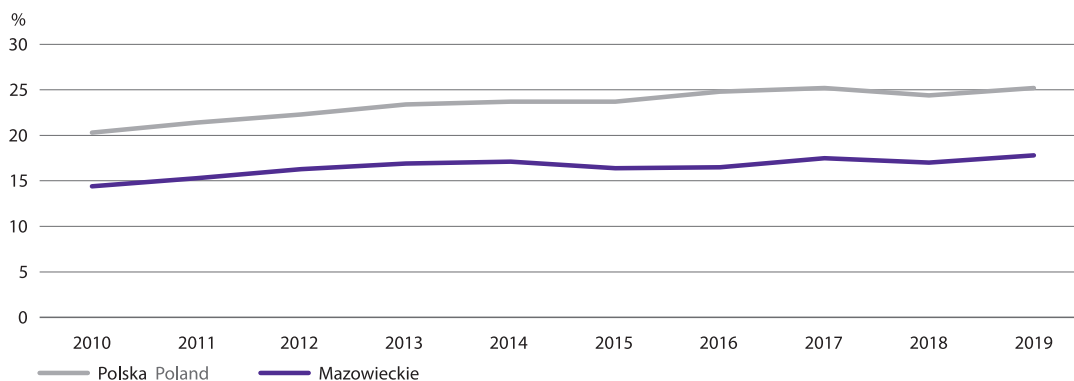
<sup>1</sup> Dane dotyczą przedsiębiorstw niefinansowych prowadzących księgi rachunkowe, w których liczba pracujących wynosi 50 i więcej osób. Dane nie obejmują rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (sekcja A według PKD 2007); działalności finansowej i ubezpieczeniowej (sekcja K według PKD 2007); szkół wyższych; samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej; instytucji kultury posiadających osobowość prawną oraz związków zawodowych, organizacji religijnych i politycznych.

Przychody z całokształtu działalności uzyskane w 2019 r. przez przedsiębiorstwa mające siedzibę w województwie mazowieckim wyniosły 1079220,5 mln zł i w odniesieniu do poprzedniego roku były wyższe o 6,5%. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów zwiększyły się o 6,9% do 1044065,1 mln zł. Ich wzrost odnotowano w większości sekcji, przy czym największy (w ujęciu wartościowym) w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz w przetwórstwie przemysłowym. Spadek wystąpił jedynie w górnictwie i wydobywaniu.

**Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport (eksport)** obejmują wewnątrzwspólnotową dostawę do krajów członkowskich UE oraz eksport do krajów pozaunijnych.

Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport osiągnęły wartość 186167,1 mln zł, tj. poziom o 12,0% wyższy niż w 2018 r. Udział sprzedaży na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółu badanych podmiotów zwiększył się z 17,0% do 17,8%. W ogólnej wartości sprzedaży eksportowej 70,7% stanowiły przychody ze sprzedaży produktów, natomiast 29,3% – przychody ze sprzedaży towarów i materiałów.

**Wykres 54. Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem**  
Chart 54. Share of export in total revenues from sale of products, goods and materials



W 2019 r. koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności wyniosły 1029425,3 mln zł i w skali roku zwiększyły się o 6,5%. Koszty bieżącej działalności poniesione przez badane podmioty były o 6,7% wyższe niż przed rokiem. W strukturze rodzajowej tych kosztów zwiększył się udział pozostałych kosztów rodzajowych (o 0,7 p. proc.; do 4,8%). Zmniejszył się za to udział usług obcych (o 0,6 p. proc.; do 30,1%), zużycia materiałów i energii (o 0,1 p. proc.; do 34,1%) oraz podatków i opłat (o 0,1 p. proc.; do 6,4%). Nie zmienił się udział wynagrodzeń brutto (15,3%), amortyzacji (5,9%), a także ubezpieczeń społecznych i innych świadczeń (3,4%).

Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów wyniosły 998338,7 mln zł i były wyższe o 7,0%. Największy ich wzrost (w ujęciu wartościowym), podobnie jak dla przychodów ze sprzedaży, odnotowano w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz w przetwórstwie przemysłowym. Spadek miał miejsce w dwóch sekcjach – informacji i komunikacji oraz górnictwie i wydobywaniu.

#### Wyniki finansowe:

- wynik finansowy brutto oblicza się jako różnicę przychodów ogółem i kosztów ogółem;
- wynik finansowy netto (zysk lub strata) to wynik finansowy brutto pomniejszony o obowiązkowe obciążenia.

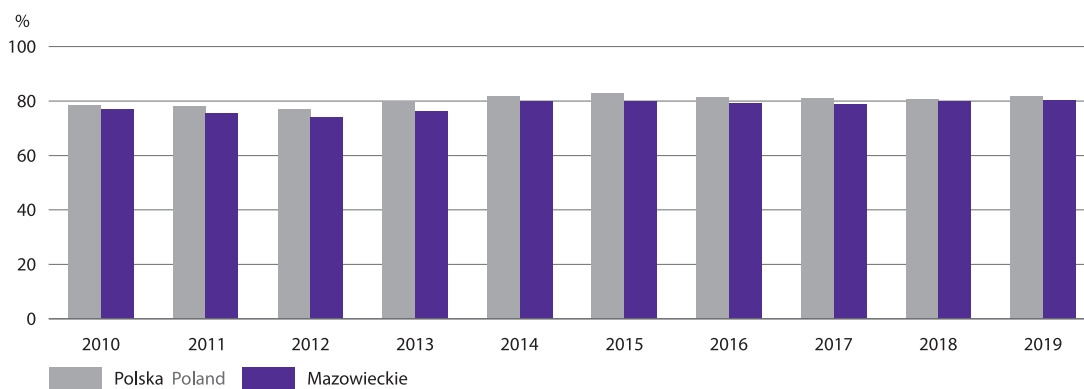
Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ukształtował się na poziomie 45726,4 mln zł, co w odniesieniu do 2018 r. oznacza wzrost o 4,9%. Lepszy był również wynik na pozostałej działalności operacyjnej, który wyniósł 1945,9 mln zł wobec minus 144,8 mln zł. Znacznie gorszy niż przed rokiem był natomiast wynik na operacjach finansowych (2122,9 mln zł wobec 3198,3 mln zł), co było następstwem szybszego spadku przychodów finansowych (o 7,4%) niż kosztów finansowych (o 2,6%).

Wynik finansowy brutto osiągnął wartość 49795,2 mln zł, tj. o 6,7% większą niż w 2018 r.; zysk brutto wyniósł 55667,7 mln zł, a strata brutto 5872,4 mln zł. Obciążenia wyniku finansowego brutto zwiększyły się w skali roku o 6,7% (do 9335,2 mln zł). W rezultacie wynik finansowy netto ukształtował się na poziomie 40460,1 mln zł i był wyższy o 2556,8 mln zł (tj. o 6,7%) od wyniku osiągniętego rok wcześniej; zysk netto zwiększył się o 0,5%, a strata netto zmniejszyła się o 28,3%. Największą poprawę wyniku finansowego netto odnotowano w informacji i komunikacji (o 3181,7 mln zł do 5245,8 mln zł) oraz w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (o 1073,1 mln zł do 2683,8 mln zł). Z kolei największe pogorszenie wyniku finansowego netto miało miejsce w przetwórstwie przemysłowym (o 1814,2 mln zł do 12376,7 mln zł) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 1298,9 mln zł do 6023,7 mln zł).

Zysk netto w 2019 r. wykazało 80,4% badanych przedsiębiorstw, tj. o 0,7 p. proc. więcej niż przed rokiem. Udział przychodów przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności osiągnął 87,8% i był większy o 2,0 p. proc. niż w 2018 r.

### Wykres 55. Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw niefinansowych

Chart 55. Share of the number of enterprises showing net profit in the total number of non-financial enterprises



#### Wskaźniki:

- wskaźnik poziomu kosztów to relacja kosztów ogółem do przychodów ogółem;
- wskaźnik rentowności sprzedaży brutto to relacja wyniku finansowego ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów;
- wskaźnik rentowności obrotu brutto to relacja wyniku finansowego brutto do przychodów ogółem;
- wskaźnik rentowności obrotu netto to relacja wyniku finansowego netto do przychodów ogółem;
- wskaźnik płynności finansowej I stopnia to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych);
- wskaźnik płynności finansowej II stopnia to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych).

W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, w porównaniu z rokiem poprzednim nie odnotowano istotnych zmian opłacalności prowadzonej działalności gospodarczej. Wskaźnik rentowności sprzedaży brutto obniżył się o 0,1 p. proc. do 4,4%. Wskaźniki rentowności obrotu brutto i obrotu netto pozostały na poziomie sprzed roku i wyniosły odpowiednio 4,6% i 3,7%. W ogólnej liczbie badanych podmiotów zwiększył się z 79,8% do 80,5% udział jednostek rentownych, tj. mających wskaźnik rentowności obrotu netto równy lub większy od zera. Poprawa wskaźnika rentowności obrotu netto w porównaniu z 2018 r. miała miejsce w 6 spośród 16 sekcji, przy czym największy wzrost dotyczył informacji i komunikacji (z 2,7% do 6,8%). Jednym z najbardziej opłacalnych rodzajów działalności w 2019 r. okazało się zakwaterowanie i gastronomia – wskaźnik rentowności obrotu netto wyniósł 10,6%. Nieco mniej opłacalna była dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja (wskaźnik 8,0%).

W skali roku wzrosła wartość wskaźnika płynności finansowej I stopnia (o 1,4 p. proc.; do 46,3%) oraz II stopnia (o 0,3 p. proc.; do 111,2%).

W latach 2010–2019 rentowność mazowieckich przedsiębiorstw była na ogół niższa niż średnio w kraju (maksymalnie o 1,2 p. proc.), natomiast płynność finansowa w całym omawianym okresie była wyższa (nawet o 14,2 p. proc.).

**Tablica 33. Wybrane wskaźniki ekonomiczno-finansowe w badanych przedsiębiorstwach niefinansowych**  
Table 33. Selected economic and financial indicators in the surveyed non-financial enterprises

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
	w % in %				
Wskaźnik poziomu kosztów Cost level indicator	94,7	95,7	95,4	95,4	95,4
Wskaźnik rentowności sprzedaży brutto Gross sales profitability indicator	4,6	4,7	4,5	4,4	4,6
Wskaźnik rentowności obrotu brutto Gross turnover profitability indicator	5,3	4,3	4,6	4,6	4,6
Wskaźnik rentowności obrotu netto Net turnover profitability indicator	4,4	3,6	3,7	3,7	3,7
Wskaźnik płynności finansowej I stopnia First degree financial liquidity indicator	50,3	49,2	44,9	46,3	38,1
Wskaźnik płynności finansowej II stopnia Second degree financial liquidity indicator	114,3	112,8	110,9	111,2	98,9

**Aktywa obrotowe** są częścią kontrolowanych przez jednostkę zasobów majątkowych wykorzystywanych w działalności operacyjnej o wiarygodnie określonej wartości, powstałych w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Obejmują zapasy (rzeczowe aktywa obrotowe) oraz krótkoterminowe: należności, inwestycje oraz rozliczenia międzyokresowe.

Wartość aktywów obrotowych badanych przedsiębiorstw na koniec 2019 r. wyniosła 382581,7 mln zł i była o 8,7% wyższa niż przed rokiem, przy czym zapasy były wyższe o 9,8%, należności krótkoterminowe – o 6,4%, inwestycje krótkoterminowe – o 11,9%, a krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe – o 3,4%. W rzeczowej strukturze aktywów obrotowych zwiększył się udział inwestycji krótkoterminowych (z 30,0% do 30,9%) oraz zapasów (z 22,5% do 22,8%), obniżył się zaś udział należności krótkoterminowych (z 44,2% do 43,2%) oraz krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych (z 3,3% do 3,1%). W strukturze zapasów zwiększył się udział półproduktów i produktów w toku (z 11,9% do 13,0%), zmniejszył się natomiast udział towarów (z 45,2% do 44,0%), produktów gotowych (z 12,8% do 12,2%) oraz materiałów (z 28,5% do 28,4%).

Aktywa obrotowe finansowane były głównie zobowiązaniami krótkoterminowymi, których udział w pokryciu finansowym tych aktywów stanowił 66,6% wobec 66,9% przed rokiem.

Zobowiązania długo- i krótkoterminowe (bez funduszy specjalnych) na koniec 2019 r. wyniosły 412488,7 mln zł i były o 11,9% wyższe niż przed rokiem. Zobowiązania długoterminowe stanowiły 38,2% ogółu zobowiązań (wobec 36,1% rok wcześniej). Wartość zobowiązań długoterminowych wyniosła 157610,1 mln zł i była o 18,3% większa niż w grudniu 2018 r. Zobowiązania krótkoterminowe badanych przedsiębiorstw wyniosły 254878,6 mln zł i w skali roku były wyższe o 8,3%, w tym zobowiązania z tytułu dostaw i usług – o 6,2%, a z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń – o 6,5%.

Relacja zobowiązań z tytułu dostaw i usług do należności z tego tytułu ukształtowała się w końcu 2019 r. na poziomie wyższym niż rok wcześniej (90,7% wobec 89,5%). Wartość zobowiązań wyższą od wartości należności odnotowano m.in. w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz w budownictwie.

W porównaniu z 2018 r. nie odnotowano istotnych zmian w zakresie sprawności działania przedsiębiorstw. Cykl spłaty zobowiązań z tytułu dostaw i usług pozostał na tym samym poziomie (43 dni), cykl rotacji należności z tytułu dostaw i usług uległ skróceniu o 1 dzień (do 47 dni), a cykl rotacji zapasów wydłużył się o 1 dzień (do 30).

## Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw

### Investment outlays of enterprises

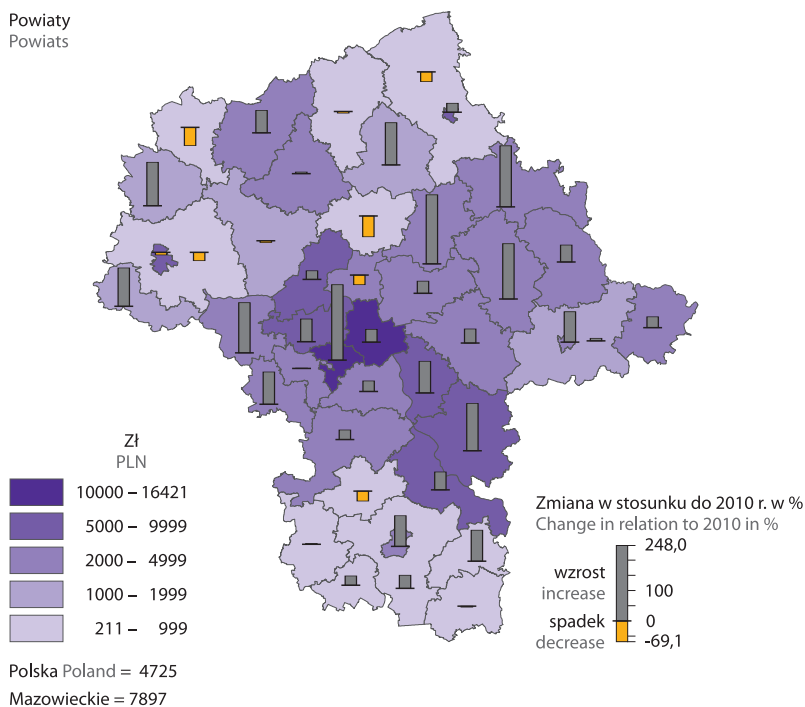
Rok 2019 był trzecim z kolei, w którym odnotowano wzrost nakładów inwestycyjnych badanych przedsiębiorstw niefinansowych w województwie mazowieckim (po spadku w 2016 r.). W porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyły się zarówno nakłady na budynki i budowlę, jak i na zakupy. Wzrosła także wartość kosztorysu inwestycji nowo rozpoczętych, przy czym ich liczba była niższa niż w 2018 r.

**Nakłady inwestycyjne** to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji. Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

W 2018 r. nakłady inwestycyjne realizowane w województwie mazowieckim przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 9 osób wyniosły 42578,9 mln zł, co stanowiło 23,5% ogółu nakładów w kraju. W przeliczeniu na 1 mieszkańca było to 7897 zł, tj. o 67,1% więcej niż średnio w kraju. W nowe obiekty majątkowe oraz ulepszenie istniejących stosunkowo najwięcej zainwestowano w Warszawie (16421 zł na mieszkańca) i w powiecie pruszkowskim (11849 zł). Relatywnie najniższy poziom nakładów inwestycyjnych był w powiecie żuromińskim (211 zł).

#### Mapa 39. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach<sup>a</sup> na 1 mieszkańca w 2018 r.

Map 39. Investment outlays in enterprises<sup>a</sup> per capita in 2018

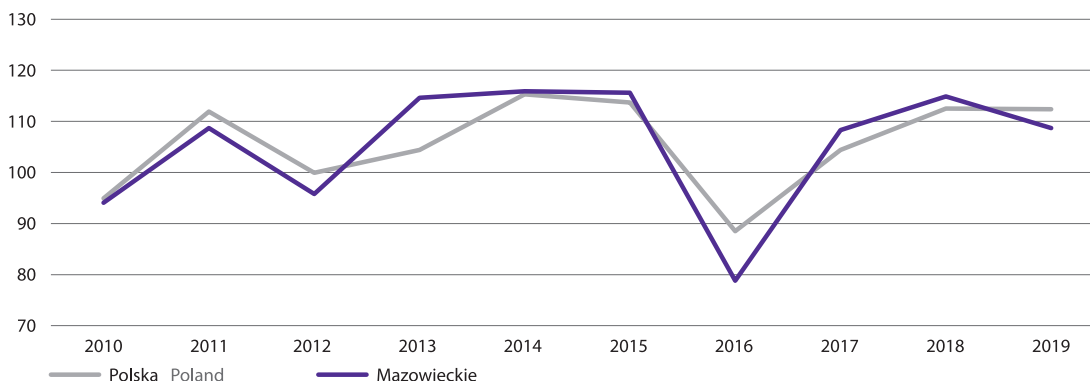


<sup>a</sup> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; według lokalizacji inwestycji.  
<sup>a</sup> Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons; according to investment location.

Nakłady inwestycyjne poniesione w 2019 r. przez badane przedsiębiorstwa niefinansowe<sup>2</sup> mające siedzibę na terenie województwa mazowieckiego wyniosły 50991,5 mln zł i były (w cenach bieżących) o 8,7% wyższe od zrealizowanych rok wcześniej. W kraju wartość nakładów inwestycyjnych – licząc w cenach bieżących – zwiększyła się w skali roku o 12,4%.

**Wykres 56. Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw niefinansowych (ceny bieżące)**  
Rok poprzedni=100

Chart 56. Indices of investment outlays of non-financial enterprises (current prices)  
Previous year=100



**Nakłady na środki trwałe** to nakłady na: budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe; maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem); środki transportu; inne, tj. melioracje wodne, poprawę walorów (ulepszenie) gruntów, inwentarz żywy (stado podstawowe) i zasadenia wieloletnie oraz odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.

**Pozostałe nakłady** to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

**Tablica 34. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw niefinansowych (ceny bieżące)**  
Table 34. Investment outlays of non-financial enterprises (current prices)

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
<b>Ogółem: w milionach złotych</b> <b>Total: in million PLN</b>	<b>29917,4</b>	<b>47791,1</b>	<b>46896,0</b>	<b>50991,5</b>
<b>Polaska=100</b> <b>Poland=100</b>	<b>33,5</b>	<b>35,0</b>	<b>33,0</b>	<b>31,9</b>
W tym – w % – nakłady na: Of which – in % – outlays on:				
budynki i budowle buildings and structures	47,8	42,3	46,0	44,0
zakupy purchases	51,2	57,0	53,7	55,7
maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi machinery, technical equipment and tools	39,8	39,6	40,2	38,3
środków transportu transport equipment	11,4	17,4	13,5	17,4

<sup>2</sup> Dane dotyczą przedsiębiorstw niefinansowych prowadzących księgi rachunkowe, w których liczba pracujących wynosi 50 i więcej osób. Dane nie obejmują rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (sekcja A według PKD 2007); działalności finansowej i ubezpieczeniowej (sekcja K według PKD 2007); szkół wyższych; samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej; instytucji kultury posiadających osobowość prawną oraz związków zawodowych, organizacji religijnych i politycznych.

Z ogólnej kwoty nakładów inwestycyjnych zrealizowanych w 2019 r. przez mazowieckie przedsiębiorstwa na budynki i budowle wydatkowano 22446,2 mln zł (o 4,2% więcej niż w 2018 r.), na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia – 19527,6 mln zł (o 3,5% więcej), a na środki transportu – 8884,6 mln zł (o 40,4% więcej). Wartość zakupów inwestycyjnych osiągnęła 28412,2 mln zł i w porównaniu z rokiem poprzednim była wyższa o 12,8%; udział zakupów w nakładach ogółem zwiększył się w skali roku o 2,0 p. proc.

W porównaniu z 2018 r. odnotowano wzrost nakładów m.in. w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji (o 24,5%), w obsłudze rynku nieruchomości (o 14,8%) oraz w przetwórstwie przemysłowym (o 12,4%). Spadek nakładów miał miejsce m.in. w zakwaterowaniu i gastronomii (o 18,5%) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 14,8%).

W omawianym roku inwestowały głównie przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie transportu i gospodarki magazynowej, na które przypadało 29,1% ogółu poniesionych nakładów, w zakresie przetwórstwa przemysłowego (19,7%) oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (10,8%). W strukturze nakładów według sekcji w porównaniu z poprzednim rokiem najbardziej zwiększył się udział nakładów poniesionych przez przedsiębiorstwa zajmujące się administrowaniem i działalnością wspierającą (o 3,4 p. proc.), natomiast największy spadek udziału dotyczył przedsiębiorstw zajmujących się wytwarzaniem i zaopatrywaniem w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 3,0 p. proc.).

Inwestorzy z województwa mazowieckiego w 2019 r. rozpoczęli realizację 40832 nowych inwestycji o łącznej wartości kosztorysowej 31014,6 mln zł; w porównaniu z rokiem poprzednim oznacza to odpowiednio spadek o 68,4% i wzrost o 25,0%. W kraju w omawianym okresie liczba inwestycji rozpoczętych była większa o 9,7%, a ich wartość kosztorysowa większa o 15,7%. W województwie na ulepszenie (tj. przebudowę, rozbudowę, rekonstrukcję lub modernizację) istniejących środków trwałych przypadało 62,3% wartości kosztorysowej wszystkich inwestycji nowo rozpoczętych (rok wcześniej 51,3%). W porównaniu z 2018 r. znacznie wzrosła wartość kosztorysowa inwestycji rozpoczętych w obsłudze rynku nieruchomości (o 111,5%) oraz w transporcie i gospodarce magazynowej (o 91,5%). Spadek wartości kosztorysowej inwestycji rozpoczętych notowano m.in. w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 58,4%) oraz w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji (o 37,7%).



## 6.4. Produkcja i usługi

### 6.4. Production and services

#### Rolnictwo

#### Agriculture

Zbiory głównych ziemiopłodów rolnych (oprócz rzepaku i rzepiku) w 2019 r. były niższe niż przed rokiem. Na wielkość produkcji zbóż wpłynęło przede wszystkim zmniejszenie powierzchni tych upraw, natomiast na mniejsze zbiory buraków cukrowych, ziemniaków, warzyw i owoców wpłynęło zmniejszone plonowanie, spowodowane nadmiernym przesuszeniem gleby. Średnia roczna suma opadów na obszarze województwa w 2019 r. była o 17% niższa od średniej z lat 1971–2000 (w 2018 r. spadek wyniósł 12%). Średnia temperatura powietrza była natomiast o 2,5°C wyższa od średniej z wielolecia.

Badania pogłowia zwierząt gospodarskich przeprowadzone w czerwcu 2019 r. wykazały wzrost w skali roku liczebności stada bydła i owiec oraz spadek pogłowia trzody chlewnej i drobiu. W przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych przypadało 61 szt. bydła i 56 szt. trzody chlewnej; przed rokiem było to odpowiednio: 54 i 58 szt. Obsada bydła była większa niż przeciętna w kraju o 18 szt., natomiast obsada trzody chlewnej – mniejsza o 18 szt.

W 2019 r. zarówno w skupie, jak i na targowiskach ceny większości produktów roślinnych i zwierzęcych były wyższe niż przed rokiem, przy czym znaczny wzrost cen odnotowano dla ziemniaków i żywa wieprzowego.

**Tablica 35. Plony wybranych ziemiopłodów rolnych**  
Table 35. Yields of selected agricultural crops

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
	z 1 ha w dt per 1 ha in dt				
Zboża ogółem Cereals in total	28,4	28,2	28,9	30,3	36,7
w tym zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi of which basic cereals including cereal mixed	27,4	27,1	26,6	28,8	35,2
w tym: of which:					
pszenica wheat	34,7	32,4	32,0	34,9	43,9
żyto rye	22,8	22,5	22,5	24,5	27,2
Rzepak i rzepik Rape and turnip rape	18,8	23,0	34,6	28,8	27,1
Ziemniaki <sup>a</sup> Potatoes <sup>a</sup>	222	180	261	215	214
Buraki cukrowe Sugar beets	449	562	608	533	575

a Bez ogrodów przydomowych.  
a Excluding kitchen gardens.

Powierzchnia zasiewów zbóż ogółem w 2019 r. wyniosła 950,7 tys. ha i była o 10,7% mniejsza niż przed rokiem. Plony zbóż były wyższe, jednak zmniejszenie areалу wpłynęło na spadek produkcji. Zebrano 2882,2 tys. ton zbóż, czyli o 6,2% mniej niż rok wcześniej.

Powierzchnia uprawy zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi była mniejsza niż w 2018 r. o 11,2% i wyniosła 864,8 tys. ha, a zbiory – oszacowane na 2487,1 tys. ton – niższe o 3,9%. Plony zbóż uzyskane z jednostki powierzchni (28,8 dt/ha) były wyższe od ubiegłorocznych o 8,3%, Udział powierzchni zbóż



podstawowych z mieszankami zbożowymi w województwie w ogólnej powierzchni tych upraw w kraju wynosił 12,1%, natomiast udział zbiorów – 9,9%. Plony były niższe niż przeciętne w kraju o 6,4 dt z 1 ha (o 18,2%).

W porównaniu z 2018 r. znacznie (o 12,6%) zmniejszyła się powierzchnia uprawy żyta, co – pomimo wyższych plonów (o 8,9%) – wpłynęło na spadek produkcji. Zebrano 393,5 tys. ton tego ziarna, tj. o 4,7% mniej niż przed rokiem. Zbiory pszenicy oszacowane na 636,1 tys. ton były o 15,6% większe. Tak znaczny wzrost był wynikiem zwiększonej powierzchni uprawy (o 5,9%) i jednocześnie wyższej wydajności z jednostki powierzchni (o 9,1%).

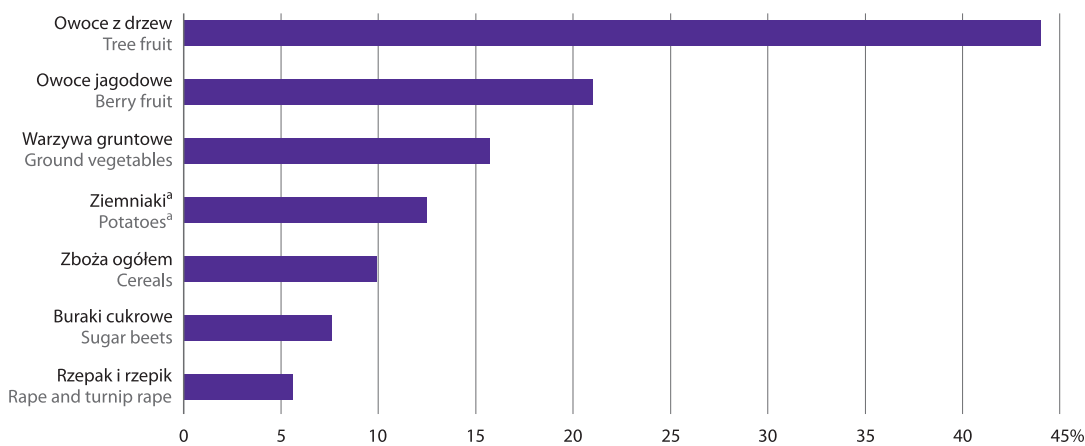
W 2019 r. powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku wyniosła 45,9 tys. ha i była o 34,8% większa niż przed rokiem. Plony wyniosły 28,8 dt z 1 ha, a zbiory 132,4 tys. ton i w odniesieniu do 2018 r. były odpowiednio mniejsze o 16,8% i większe o 12,5%. Udział wojewódzkiego arealu rzepaku i rzepiku w krajowej powierzchni tych upraw wyniósł 5,2%, a udział zbiorów – 5,6%; średnie plony były wyższe o 1,7 dt z 1 ha (o 6,3%).

Powierzchnia uprawy ziemniaków (bez ogrodów przydomowych) w 2019 r. wyniosła 37,6 tys. ha, co w skali roku oznacza wzrost o 16,3%. Szacuje się, że rolnicy z naszego województwa zebrali 809,3 tys. ton ziemniaków, tj. o 3,8% mniej niż rok wcześniej. Plony były wyższe niż przeciętne w kraju – średnio z 1 ha wyniosły 215 dt wobec 214 dt. Zbiory ziemniaków stanowiły 12,5% zbiorów ogólnokrajowych.

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych w 2019 r. wyniosła 19,8 tys. ha i w porównaniu z poprzednim rokiem była większa o 2,8%. Uzyskane z 1 ha powierzchni plony (533 dt) były niższe o 12,3%, a zbiory (1057,2 tys. ton) – mniejsze o 9,9%. Udział województwa w krajowej produkcji buraków cukrowych stanowił 7,6%; plony były niższe niż przeciętne w kraju o 42 dt z 1 ha, tj. o 7,3%.

W porównaniu z 2018 r. znacznie obniżyła się produkcja warzyw gruntowych, owoców z drzew oraz z krzewów owocowych i plantacji jagodowych. Produkcję warzyw gruntowych oszacowano w 2019 r. na 604,6 tys. ton, tj. na poziomie o 13,0% niższym od produkcji roku poprzedniego. Łączne zbiory owoców z drzew w sadach (1522,5 tys. ton) były natomiast mniejsze o 23,2% od rekordowych zbiorów uzyskanych w poprzednim sezonie, a produkcja owoców z krzewów owocowych w sadach i plantacji jagodowych (99,8 tys. ton) – o 8,5% niższa od bardzo dobrej uzyskanej w roku poprzednim. Na tak znaczny spadek zbiorów wpłynęły bardzo trudne warunki wegetacji, spowodowane przede wszystkim długotrwałą suszą, jaką notowano już od wiosny. Zmniejszył się udział województwa w krajowej produkcji warzyw gruntowych (z 16,9% do 15,7%), a wzrósł – w produkcji owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych (z 18,9% do 21,0%). Na zbliżonym poziomie pozostał natomiast udział w produkcji owoców z drzew (44,0% wobec 44,1% przed rokiem).

**Wykres 57. Udział województwa w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów rolnych i ogrodnicych w 2019 r.**  
Chart 57. Share of voivodship in the country production of selected agricultural and horticultural crops in 2019

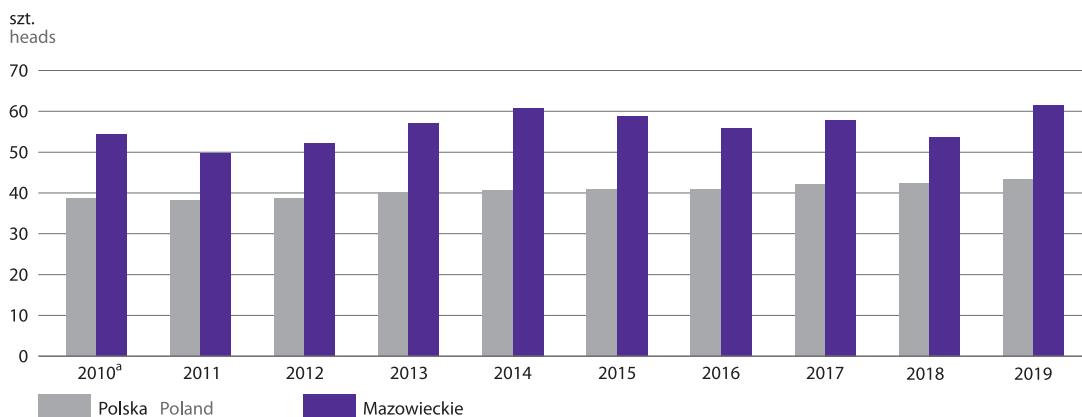


<sup>a</sup> Bez ogrodów przydomowych.  
<sup>a</sup> Excluding kitchen gardens.

Mazowieckie jest jednym z trzech województw w kraju (obok wielkopolskiego i podlaskiego), w których koncentruje się chów bydła. W czerwcu 2019 r. pogłowie bydła liczyło 1222,8 tys. szt., stanowiąc 19,2% pogłowia krajowego. W porównaniu ze stanem notowanym w czerwcu 2018 r. liczebność stada zwiększyła się o 6,1% (tj. o 69,8 tys. szt.), a jego udział w ogólnym pogłowie bydła w kraju wzrósł o 0,6 p. proc. W strukturze stada bydła ogółem 45,7% stanowiły krowy, tj. o 0,9 p. proc. więcej niż przed rokiem; udział krów mlecznych zwiększył się z 43,3% do 44,0%. Mazowieckie to region o największym udziale w krajowej produkcji mleka, a także lider (po województwie wielkopolskim) w produkcji żywca wołowego.

**Wykres 58. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych  
Stan w dniu 1 czerwca**

Chart 58. Cattle density per 100 ha of agricultural land  
As of 1st June

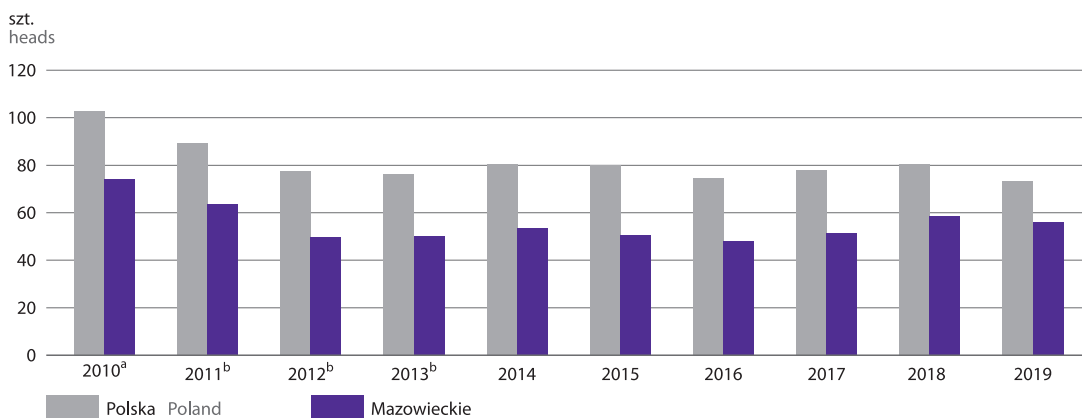


a Dane Powszechnego Spisu Rolnego według stanu w dniu 30 czerwca.  
a Data of the Agricultural Census as of 30th June.

Na początku czerwca 2019 r. pogłowie trzody chlewnej wynosiło 1112,2 tys. szt. i było mniejsze o 144,0 tys. szt. (tj. o 11,5%) niż rok wcześniej. Udział województwa w krajowym pogłowie tych zwierząt zmniejszył się z 10,6% do 10,3%. W województwie mazowieckim w latach 2010–2019 pogłowie trzody chlewnej osiągnęło najwyższy stan w 2010 r. W kolejnych latach (z wyjątkiem roku 2014, 2017 i 2018) obserwowano redukcję pogłowia świń.

**Wykres 59. Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych  
Stan w dniu 1 czerwca**

Chart 59. Pigs density per 100 ha of agricultural land  
As of 1st June



a Dane Powszechnego Spisu Rolnego według stanu w dniu 30 czerwca. b Stan w końcu lipca.  
a Data of the Agricultural Census as of 30th June. b As of the end of July.

W czerwcu 2019 r. pogłowie owiec (8,4 tys. szt.) było większe niż przed rokiem – w ujęciu względnym wzrost wyniósł 9,7%. Udział województwa w krajowym pogłowie owiec zwiększył się o 0,3 p. proc. (do 3,1%). Znacznie (o 39,5%) zwiększyła się w skali roku populacja maciorek owczych – do poziomu 5,4 tys. szt.

W czerwcu 2019 r. odnotowano spadek w ujęciu rocznym pogłowia drobiu ogółem. O ile w 2018 r. jego liczebność wynosiła 41,6 mln szt., to rok później – 37,5 mln szt., stanowiąc 17,8% krajowego stada. Udział województwa w krajowym pogłowie drobiu zmniejszył się o 2,4 p. proc. Należy dodać, że w strukturze pogłowia drobiu ogółem największy udział (92,2%) ma drób kurzy.

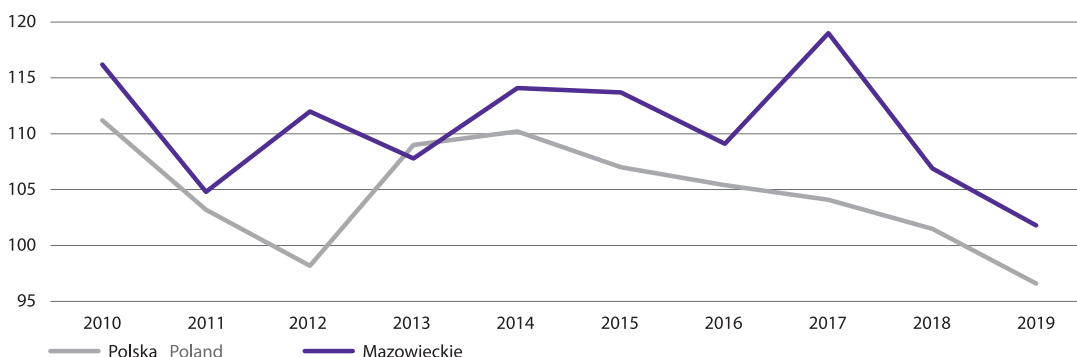
W 2019 r. skup zbóż podstawowych (z mieszankami zbożowymi, bez ziarna siewnego) wyniósł 539,5 tys. ton i był mniejszy o 3,3% w odniesieniu do roku poprzedniego. Skupiono 382,7 tys. ton ziarna pszenicy, a żyta – 86,7 tys. ton, tj. stosownie mniej o 5,8% i więcej o 22,6%. W latach 2010–2019 udział skupu zbóż ogółem od producentów z województwa mazowieckiego stanowił średnio 5,9% skupu krajowego. W 2019 r. udział ten wyniósł 6,8%, przy czym dla pszenicy – 7,1%, a dla żyta – 10,1%.

W 2019 r. producenci z województwa mazowieckiego dostarczyli do skupu 83,3 tys. ton ziemniaków. W latach 2010–2019 przeciętny udział skupu ziemniaków w krajowym skupie tego surowca wyniósł 3,9%; w 2019 r. – 5,3%.

W ciągu 2019 r. skupiono 1457,5 tys. ton żywca rzeźnego (w wadze żywej), czyli o 1,8% więcej niż w 2018 r. Podaż żywca wieprzowego wyniosła 307,0 tys. ton i w skali roku była wyższa o 11,5%. Żywca wołowego skupiono 129,0 tys. ton, a drobiowego 1018,1 tys. ton, tj. odpowiednio mniej o 25,7% i więcej o 4,0%. Z analizy danych za lata 2010–2019 wynika, że dostarczony do skupu przez producentów z województwa mazowieckiego żywiec rzeźny ogółem stanowił przeciętnie 18,1% skupu krajowego, w tym wieprzowy – 10,6% krajowego skupu tego surowca, wołowy – 17,4%, drobiowy – 24,2%. W 2019 r. udział skupu żywca rzeźnego ogółem wyniósł 23,4%, a omawianych gatunków żywca odpowiednio: 14,3%, 16,1%, 31,2%.

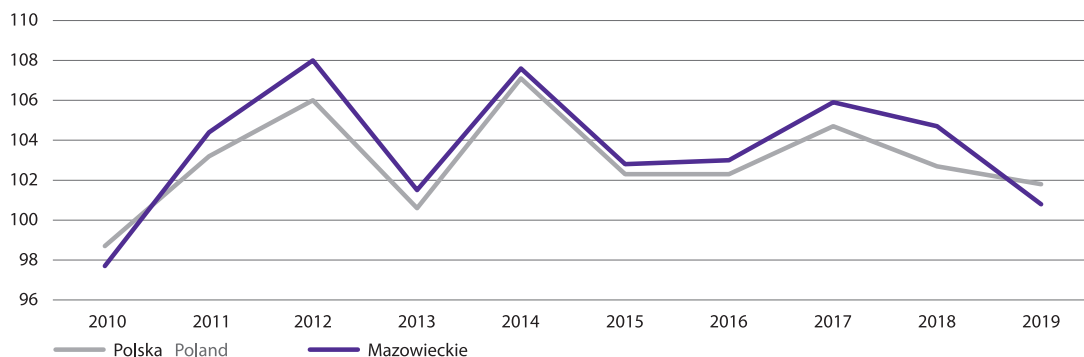
#### Wykres 60. Dynamika skupu żywca rzeźnego ogółem (w wadze żywej) Rok poprzedni=100

Chart 60. Indices of procurement of total animals for slaughter (in live weight)  
Previous year=100



Skup mleka krowiego w 2019 r. (2580,8 mln litrów) był większy o 0,8% niż rok wcześniej. W latach 2010–2019 dostawy mleka do skupu od mazowieckich producentów stanowiły co roku ponad 20% ogólnokrajowego skupu tego surowca; w 2019 r. udział wyniósł 21,8%.

**Wykres 61. Dynamika skupu mleka**  
**Rok poprzedni=100**  
 Chart 61. Indices of procurement of cows' milk  
 Previous year=100



**Przeciętne roczne ceny skupu** obliczono jako iloraz wartości (w cenach bieżących bez VAT) i ilości poszczególnych produktów rolnych.

**Przeciętne roczne ceny uzyskiwane przez rolników na targowiskach** obliczono jako średnie arytmetyczne z przeciętnych cen w poszczególnych miesiącach.

W 2019 r. niższej niż przed rokiem podaży pszenicy do skupu towarzyszył wzrost cen tego ziarna. Średnio za 1 dt pszenicy płacono 75,19 zł, tj. o 2,8% więcej. Przeciętna cena skupu żyta (58,40 zł/dt), pomimo wyższych dostaw, pozostała na poziomie sprzed roku. W obrocie targowiskowym wzrost cen dotyczył zarówno pszenicy, jak i żyta; ponadto ceny tych zbóż były znacznie wyższe niż w skupie. Przeciętna cena targowiskowa pszenicy wyniosła 90,00 zł/dt i w ujęciu rocznym wzrosła o 6,1%, a cena żyta – 67,93 zł/dt; wzrost o 4,5%. Na obu rynkach ceny żyta w województwie mazowieckim były niższe niż średnio w kraju: w skupie o 3,3%, a na targowiskach – o 7,6%; w przypadku pszenicy przeciętna cena skupu była wyższa o 4,1%, a cena targowiskowa – niższa o 1,8%.

Zmniejszenie podaży ziemniaków wpłynęło na wysoki wzrost cen skupu tego surowca. W 2019 r. przeciętne ceny ziemniaków jadalnych (bez wczesnych) w skupie wzrosły o 73,2% (do 114,96 zł/dt), a na targowiskach o 89,5% (do 174,66 zł/dt). Średnia cena ziemniaków w skupie była o 36,0% wyższa od przeciętnej w kraju, a cena targowiskowa – niższa o 7,7%.

Ceny skupu żywca wieprzowego w 2019 r. na obydwu rynkach ukształtowały się na poziomie znacznie wyższym niż w 2018 r.: o 21,4% w skupie oraz o 26,5% na targowiskach. Średnia roczna cena tego surowca w skupie wyniosła 5,45 zł/kg i była o 1,1% wyższa od przeciętnej ceny w kraju. Na targowiskach za 1 kg żywca wieprzowego płacono 5,88 zł, tj. o 3,3% więcej niż średnio w kraju. Przeciętna cena prosiąt na chów w 2019 r. (ok. 152 zł/szt.) była o 1,5% wyższa niż rok wcześniej. Targowiskowa cena prosiąt w województwie była o 24,0% niższa od średniej krajowej.

W 2019 r. przeciętna cena skupu żywca wołowego (6,33 zł/kg), pomimo znacznego ograniczenia dostaw, pozostała na poziomie zbliżonym do notowanego przed rokiem. Przy wyższych dostawach cena mleka nieznacznie wzrosła (o 0,3% i wyniosła 134,94 zł za 100 litrów), natomiast cena żywca drobiowego nieznacznie obniżyła się (o 0,2% i wyniosła 3,57 zł za 1 kg). Przeciętne ceny żywca wołowego i mleka dostarczonego do skupu przez producentów z województwa mazowieckiego były nieznacznie niższe od średnich w kraju (odpowiednio o 0,1% i o 0,2%), natomiast cena żywca drobiowego była znacznie niższa (o 8,5%).

W województwie mazowieckim w 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, odnotowano wzrost (w cenach stałych) zarówno globalnej, końcowej, jak i towarowej produkcji rolniczej odpowiednio o: 7,3%, 7,0% i 9,9%. Udział województwa w tworzeniu krajowej globalnej produkcji rolniczej wyniósł 18,9%, towarowej – 19,7%, a końcowej – 19,1%. O możliwościach produkcyjnych rolnictwa stanowiły gospodarstwa indywidualne, bowiem wytworzyły blisko 96% wojewódzkiej globalnej produkcji rolniczej. Końcowa produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosła 8692 zł, wobec 8367 zł rok wcześniej.

## Przemysł Industry

W 2019 r. w województwie mazowieckim produkcja sprzedana przemysłu (w cenach stałych) była wyższa niż przed rokiem. W porównaniu z 2018 r. odnotowano wzrost wydajności pracy, mierzonej wielkością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego oraz wzrost przeciętnego zatrudnienia w przemyśle.

Produkcja sprzedana przemysłu w 2019 r. w województwie osiągnęła wartość 308352,8 mln zł (w cenach bieżących) i była o 5,5% (w cenach stałych) wyższa w odniesieniu do zanotowanej w 2018 r. oraz o 28,8% wyższa niż w 2015 r. W skali kraju w analizowanym okresie produkcja sprzedana przemysłu (w cenach stałych) zwiększyła się odpowiednio o 4,0% i 21,0%. W województwie w kolejnych kwartalnych okresach narastających w 2019 r. odnotowano wzrost produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach stałych) w skali roku odpowiednio: w I kwartale – o 5,6%, w I półroczu – o 5,8%, a w okresie trzech kwartałów – o 6,0%.

Dane o **produkcji sprzedanej przemysłu** dotyczą działalności przemysłowej i nieprzemysłowej podmiotów gospodarczych zaliczanych do sekcji: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych”, oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”. Dane obejmują podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

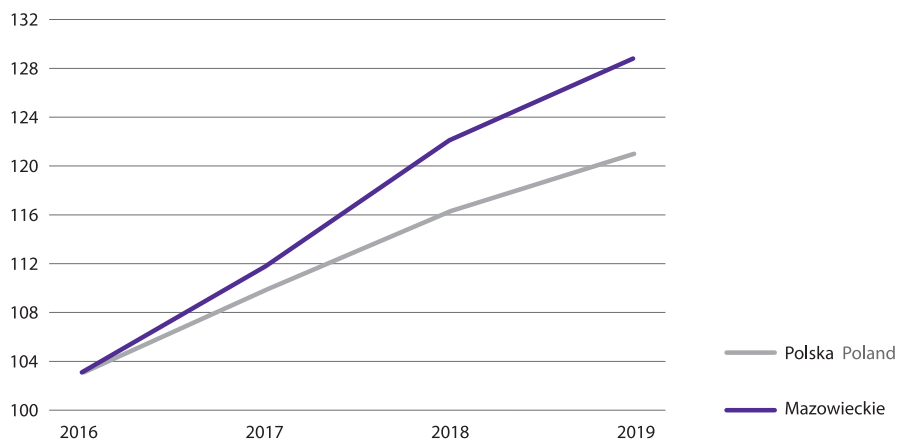
Dane o **wartości produkcji sprzedanej przemysłu** prezentuje się bez VAT i podatku akcyzowego, natomiast łącznie z wartością dotacji przedmiotowych do wyrobów i usług – w tzw. cenach bazowych.

**Tablica 36.** Przemysł  
Table 36. Industry

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące): Sold production of industry (current prices):				
w milionach złotych in million PLN	194035,5	237394,7	292225,6	308352,8
Polska=100 Poland=100	20,5	19,8	20,0	20,1
Udział produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego w produkcji sprzedanej przemysłu (ceny bieżące) w % Share of sold production of manufacturing in sold production of industry (current prices) in %	79,2	79,3	80,8	82,3
Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys. Average paid employment in industry in thousands	321,3	348,9	379,4	380,6

**Wykres 62. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe) 2015=100**

Chart 62. Indices of sold production of industry (constant prices) 2015=100

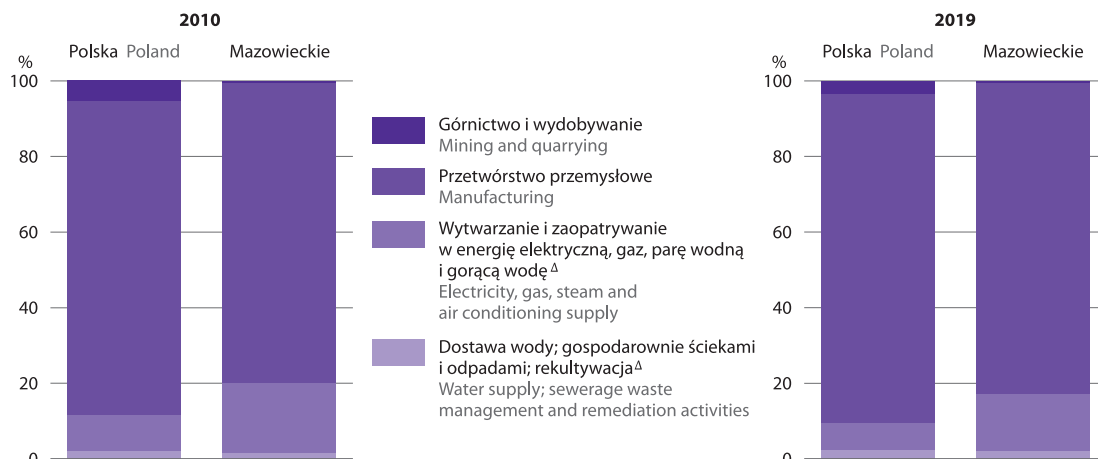


Na ogólną wartość produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach bieżących) w 2019 r. w województwie mazowieckim złożyła się produkcja w sekcjach: przetwórstwo przemysłowe – 253656,2 mln zł, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 46695,1 mln zł, dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja – 6911,0 mln zł, górnictwo i wydobywanie – 1090,6 mln zł. Wzrost wielkości produkcji sprzedanej przemysłu w 2019 r. w stosunku do 2018 r. był wynikiem zwiększenia produkcji sprzedanej (w cenach stałych) w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji (o 15,3%) oraz w przetwórstwie przemysłowym (o 7,1%). Spadek natomiast wystąpił w górnictwie i wydobywaniu (o 2,7%) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 1,3%).

Największy udział w strukturze produkcji sprzedanej przemysłu odnotowano w sekcji przetwórstwo przemysłowe – 82,3% (wzrost o 3,1 p. proc. w porównaniu z 2010 r.) oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 15,1% (spadek o 3,5 p. proc.). Wśród działów przetwórstwa przemysłowego znaczący udział w produkcji sprzedanej przemysłu miały m.in.: produkcja artykułów spożywczych – 19,2%, chemikaliów i wyrobów chemicznych – 5,7%, komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych – 5,5%, urządzeń elektrycznych – 5,3%. Udział produkcji sprzedanej województwa w przychodach kraju wyniósł 20,1% (najwięcej w Polsce).

**Wykres 63. Produkcja sprzedana przemysłu według sekcji PKD (ceny bieżące)**

Chart 63. Sold production of industry by PKD sections (current prices)

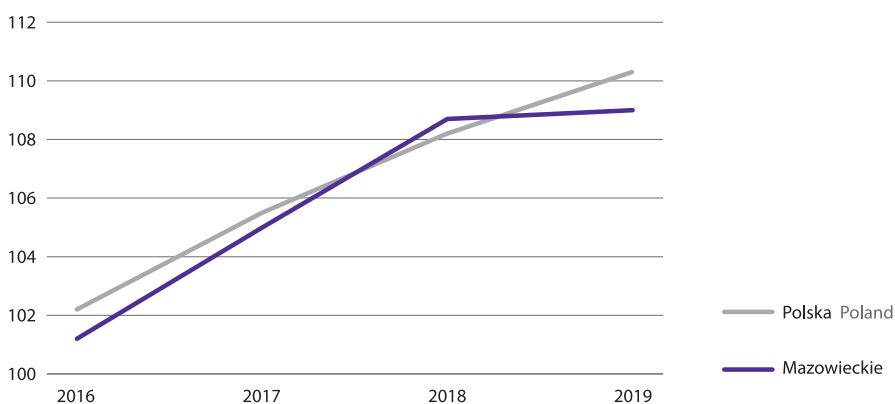


Wyższa niż przed rokiem była produkcja m.in.: komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (o 25,9%), napojów (o 13,0%), maszyn i urządzeń (o 9,1%), urządzeń elektrycznych (o 8,6%). Natomiast w skali roku obniżyła się produkcja papieru i wyrobów z papieru (o 5,7%), wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (o 0,4%).

W 2019 r. w województwie mazowieckim przeciętne zatrudnienie w przemyśle wyniosło 380,6 tys. osób i było o 0,3% wyższe niż przed rokiem. Nadal największy udział stanowili zatrudnieni w przetwórstwie przemysłowym (87,8%), a w następnej kolejności zatrudnieni w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (6,8%). W przetwórstwie przemysłowym przeciętne zatrudnienie wyniosło 334,0 tys. osób i zwiększyło się o 3,0% w porównaniu z 2018 r., natomiast w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 25,7 tys. osób i obniżyło się o 27,8%. W kraju w 2019 r. przeciętne zatrudnienie w przemyśle było o 1,9% większe niż w 2018 r.

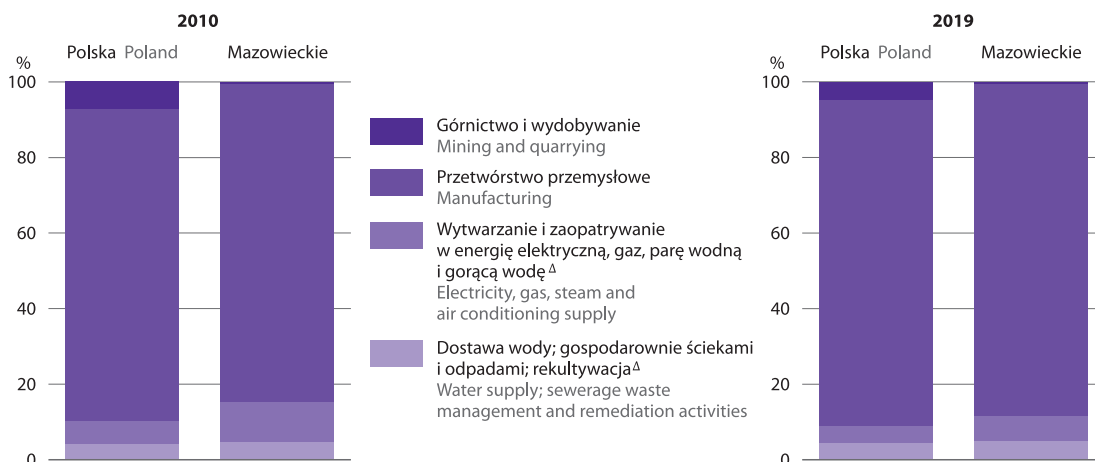
**Wykres 64. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w przemyśle 2015=100**

Chart 64. Indices of average employment in industry 2015=100



**Wykres 65. Przeciętne zatrudnienie w przemyśle według sekcji PKD**

Chart 65. Average paid employment in industry by PKD sections



Wydajność pracy w przemyśle, mierzona wartością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego, w 2019 r. w województwie mazowieckim wyniosła 810,2 tys. zł (w cenach bieżących) i była (w cenach stałych) o 5,2% wyższa niż przed rokiem. Wśród sekcji przemysłu najwyższa była w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 1815,5 tys. zł (wzrost o 36,5%). W kraju w 2019 r. wydajność pracy w przemyśle była o 2,1% większa niż w 2018 r.

## Budownictwo Construction

W 2019 r. w województwie mazowieckim odnotowano wzrost produkcji sprzedanej budownictwa w stosunku do roku poprzedniego. Niższa niż przed rokiem była produkcja budowlano-montażowa. Zwiększyła się wydajność pracy w budownictwie, mierzona wartością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego, a przeciętne zatrudnienie nie uległo zmianie.

W 2019 r. liczba mieszkań oddanych do użytkowania w województwie mazowieckim była największa od 2010 r. Wzrost rok do roku liczby oddawanych mieszkań utrzymuje się od 2016 r. Efekty rzeczowe budownictwa mieszkaniowego w województwie stanowią ok. 1/5 efektów krajowych.

W 2019 r. w województwie mazowieckim produkcja sprzedana budownictwa (w cenach bieżących) ukształtowała się na poziomie 83136,3 mln zł i zwiększyła się o 11,5% w porównaniu z rokiem poprzednim (wobec wzrostu o 20,5% w 2018 r.). W kraju produkcja sprzedana budownictwa była o 10,6% wyższa od notowanej w roku poprzednim (wobec wzrostu o 25,2% w 2018 r.). Udział produkcji sprzedanej budownictwa województwa mazowieckiego w produkcji krajowej wyniósł 31,4% (najwięcej w kraju).

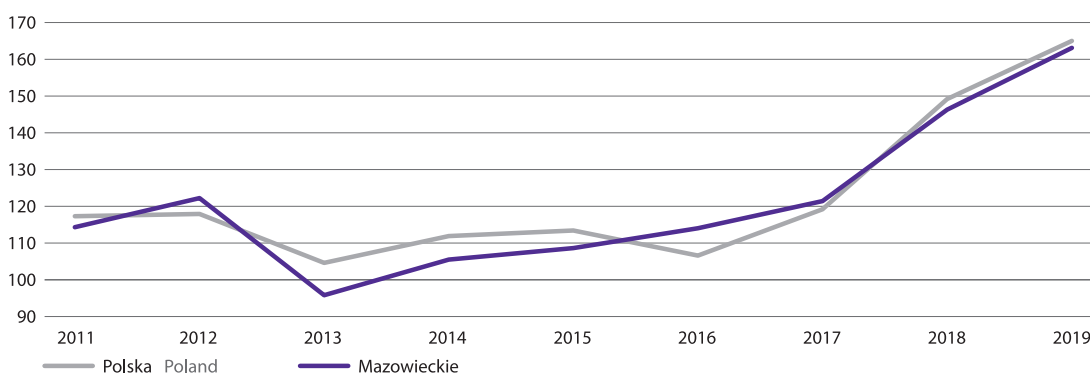
Dane o **produkcji sprzedanej budownictwa** dotyczą działalności budowlanej i niebudowlanej podmiotów gospodarczych zaliczanych do sekcji „Budownictwo”. Dane obejmują podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

**Tablica 37. Budownictwo**  
Table 37. Construction

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Produkcja sprzedana budownictwa (ceny bieżące): Sold production of construction (current prices):				
w milionach złotych in million PLN	50996,7	55323,2	74570,1	83136,3
Polska=100 Poland=100	31,8	30,4	31,1	31,4
Udział produkcji budowlano-montażowej w produkcji sprzedanej budownictwa (ceny bieżące) w % Share of construction and assembly production in sold production of construction (current prices) in %	40,5	35,4	31,2	27,4
Przeciętne zatrudnienie w budownictwie w tys. Average paid employment in construction in thousands	85,5	81,0	90,0	90,0

**Wykres 66. Dynamika produkcji sprzedanej budownictwa (ceny bieżące)**  
2010=100

Chart 66. Indices of sold production of construction (current prices)  
2010=100



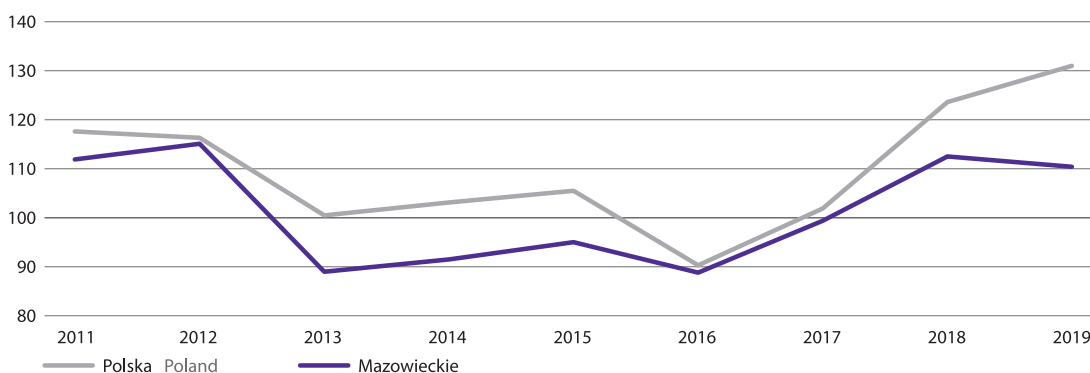


Dane o **sprzedaży produkcji budowlano-montażowej** dotyczą robót zrealizowanych na terenie kraju, wykonanych siłami własnymi (tj. bez podwykonawców) na rzecz zleciodawców przez podmioty budowlane zaliczane zgodnie z PKD 2007 do sekcji „Budownictwo”. Obejmują roboty budowlane o charakterze inwestycyjnym, remontowym i konserwacyjnym oraz budownictwo tymczasowe na placach budów. Dane obejmują podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

W województwie produkcja budowlano-montażowa w 2019 r. wyniosła 22795,0 mln zł i zmniejszyła się w skali roku o 1,9% (wobec wzrostu o 13,2% w 2018 r.). Stanowiła ona 27,4% produkcji sprzedanej budownictwa. W kraju produkcja budowlano-montażowa była o 6,0% wyższa niż w 2018 r. (wobec wzrostu o 21,3% przed rokiem). Pod względem wartości produkcji budowlano-montażowej województwo mazowieckie zajmowało 1. lokatę w kraju (21,1% produkcji krajowej), a pod względem wskaźnika dynamiki w porównaniu z rokiem poprzednim 14 miejsce.

**Wykres 67. Dynamika produkcji budowlano-montażowej (ceny bieżące) 2010=100**

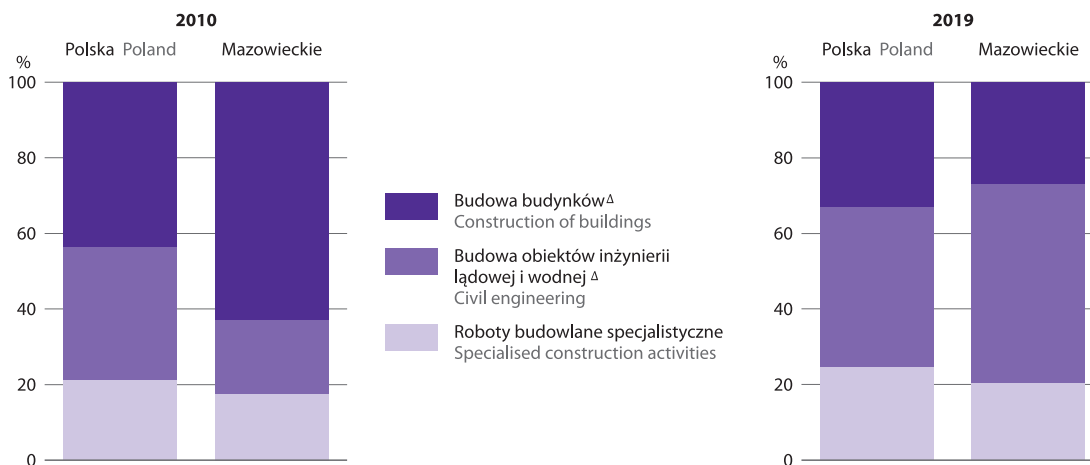
Chart 67. Indices of construction and assembly production (current prices) 2010=100



W 2019 r. wzrost produkcji budowlano-montażowej w skali roku odnotowano w przedsiębiorstwach specjalizujących się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 3,0%), natomiast spadek wystąpił w podmiotach zajmujących się głównie budową budynków (o 8,0%) oraz w przedsiębiorstwach wykonujących głównie roboty budowlane specjalistyczne (o 5,0%).

**Wykres 68. Produkcja budowlano-montażowa według działów PKD (ceny bieżące)**

Chart 68. Construction and assembly production by divisions of PKD (current prices)

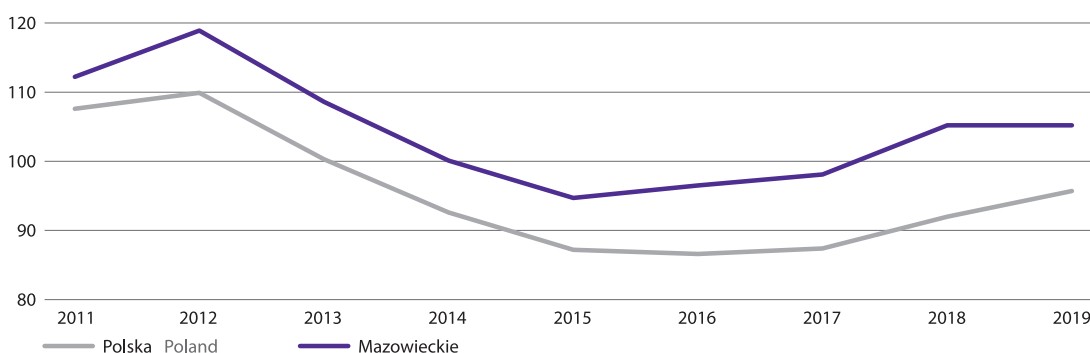


W 2019 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, w strukturze sprzedaży produkcji budowlano-montażowej zwiększył się udział przedsiębiorstw specjalizujących się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej o 2,5 p. proc. (do 52,6%) i o 32,9 p. proc. w stosunku do 2010 r. Zmniejszył się natomiast udział przedsiębiorstw zajmujących się głównie budową budynków odpowiednio o 1,8 p. proc. (do 26,9%) i o 35,8 p. proc. w stosunku do 2010 r. Spadek udziału odnotowały również podmioty wykonujące roboty budowlane specjalistyczne o 0,7 p. proc. (do 20,5%) w odniesieniu do 2018 r., ale wzrost o 3,0 p. proc. w relacji do 2010 r.

W województwie mazowieckim przeciętne zatrudnienie w budownictwie pozostało na tym samym poziomie co w ubiegłym roku (90,0 tys. osób). W kraju przeciętne zatrudnienie w porównaniu z 2018 r. zwiększyło się o 4,0%.

**Wykres 69. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w budownictwie 2010=100**

Chart 69. Indices of average employment in construction 2010=100

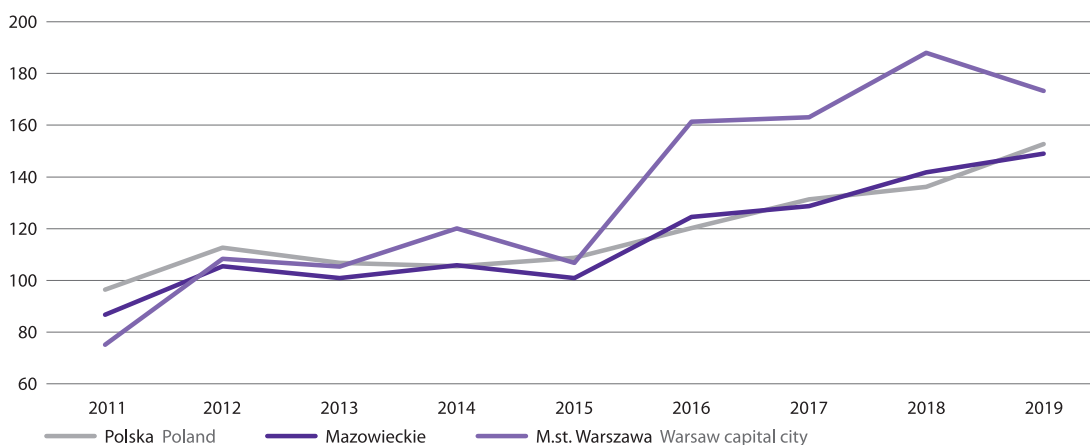


W 2019 r. w województwie mazowieckim wydajność pracy w budownictwie, mierzona wartością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego, wyniosła 923,9 tys. zł i była o 11,5% wyższa niż przed rokiem.

W 2019 r. w województwie mazowieckim oddano do użytkowania 43159 mieszkań o łącznej powierzchni 3551,8 tys. m<sup>2</sup>. Oznacza to wzrost w skali roku liczby mieszkań o 5,1%, a powierzchni o 9,3% (w kraju odpowiednio o 12,1% i o 10,0%). Natomiast w porównaniu z 2010 r. liczba mieszkań oddanych do użytkowania była większa o 49,0%, a ich powierzchnia o 19,9% (w kraju odpowiednio o 52,7% i o 27,5%).

**Wykres 70. Dynamika liczby mieszkań oddanych do użytkowania 2010=100**

Chart 70. Indices of the number of dwellings completed 2010=100



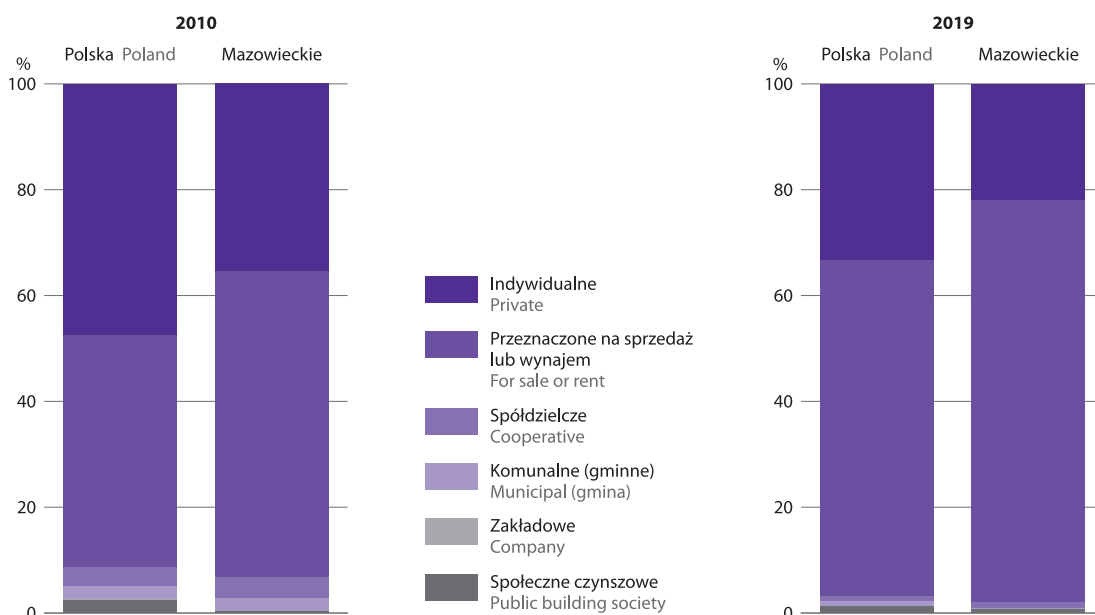
W województwie zdecydowana większość mieszkań powstaje w miastach; w ostatnim analizowanym roku ich liczba osiągnęła poziom 76,7% ogółu. Duże znaczenie odgrywa rynek mieszkaniowy w m.st. Warszawie. W 2019 r. wybudowano tu 21599 mieszkań, tj. połowę ogólnej ich liczby w województwie i ok. 2/3 mieszkań oddanych do użytkowania w miastach województwa mazowieckiego. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba mieszkań oddanych do użytkowania w m.st. Warszawie i ich powierzchnia zmniejszyły się po 7,8%.

**Tablica 38. Budownictwo mieszkaniowe**  
Table 38. Residential construction

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności Dwellings completed per 1000 population	5,5	5,5	7,6	8,0	5,4
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m <sup>2</sup> Average useful floor area of a dwelling completed in m <sup>2</sup>	102,3	91,8	79,1	82,3	88,6
Mieszkania, na których budowę wydano pozwolenia lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym na 1000 ludności Dwellings which received construction permits or which were registered with a construction project per 1000 population	5,9	7,8	9,4	9,0	7,0
Mieszkania, których budowę rozpoczęto na 1000 ludności Dwellings whose construction started per 1000 population	6,0	6,5	8,6	8,4	6,2

Najwięcej mieszkań powstaje z przeznaczeniem na sprzedaż lub wynajem, a w dalszej kolejności indywidualnych; przy czym odsetek tych pierwszych w badanym okresie wzrósł, a drugich – zmniejszył się. W województwie mazowieckim w 2010 r. udział mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem w ogólnej ich liczbie wyniósł 57,7%, a 9 lat później – 75,7%; w przypadku mieszkań indywidualnych było to odpowiednio 35,4% i 22,1%.

**Wykres 71. Mieszkania oddane do użytkowania według form budownictwa**  
Chart 71. Dwellings completed by construction form



**Powierzchnia użytkowa mieszkania** jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.

W 2019 r. przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytkowania w województwie wyniosła 82,3 m<sup>2</sup>. Było to więcej niż rok wcześniej o 3,2 m<sup>2</sup> i mniej niż w 2010 r. o 20,0 m<sup>2</sup>. Mieszkania w miastach są mniejsze niż na wsi – w ostatnim badanym roku ich powierzchnia wynosiła odpowiednio 67,3 m<sup>2</sup> wobec 131,6 m<sup>2</sup>, a 9 lat wcześniej – 83,0 m<sup>2</sup> wobec 153,8 m<sup>2</sup>.

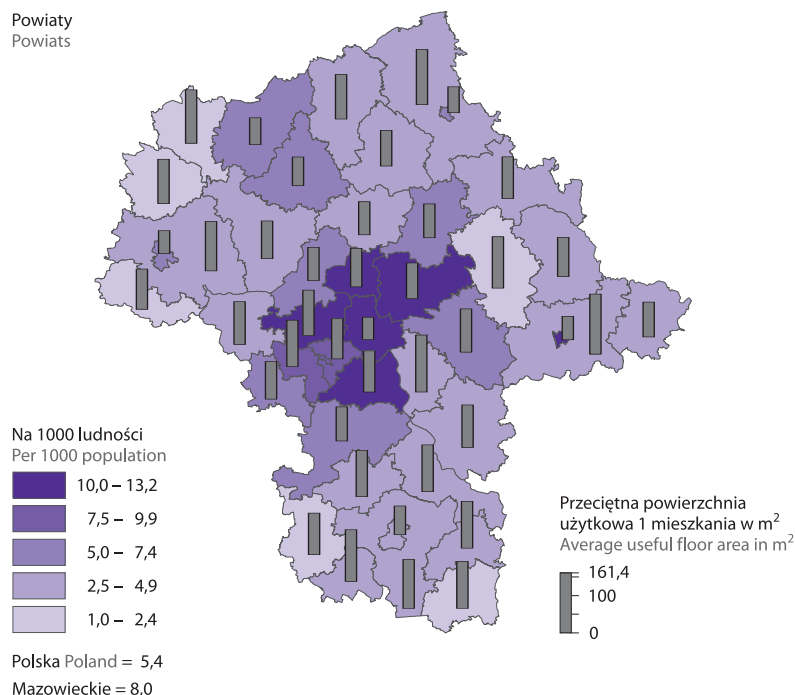
Przeciętna powierzchnia mieszkań w województwie jest mniejsza niż w kraju; w 2019 r. o 6,3 m<sup>2</sup>, przy czym mieszkania w miastach były mniejsze o 3,4 m<sup>2</sup>, a na terenach wiejskich – większe o 4,6 m<sup>2</sup>. Mieszkania oddane do użytkowania w województwie są mniejsze niż w kraju także pod względem przeciętnej liczby izb. W 2019 r. wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 3,49 wobec 3,78. Zarówno w kraju, jak i w województwie mieszkania w miastach mają średnio nieco ponad 3 izby, a na wsi – ponad 5.

W 2019 r. największą powierzchnię użytkową miały mieszkania wybudowane w powiatach siedleckim (161,4 m<sup>2</sup>), otwockim (157,5 m<sup>2</sup>) i ostrołęckim (148,5 m<sup>2</sup>), a najmniejszą, podobnie jak przed rokiem, w m.st. Warszawie (59,7 m<sup>2</sup>), m. Płocku (61,9 m<sup>2</sup>) oraz m. Siedlcach (62,9 m<sup>2</sup>).

W województwie mazowieckim w 2019 r. na 1000 ludności przypadało 8,0 mieszkań oddanych do użytkowania (w Polsce 5,4). Wskaźnik ten jest wyraźnie zróżnicowany terytorialnie i wynosi od 1,0 w powiecie żuromińskim do 13,2 w legionowskim.

#### Mapa 40. Mieszkania oddane do użytkowania w 2019 r.

Map 40. Dwellings completed in 2019



W 2019 r. wydano pozwolenia na budowę lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym dla 48870 mieszkań, co oznacza spadek o 3,7% w porównaniu z rokiem poprzednim i wzrost o 56,5% w ciągu 9 lat (w kraju w tym samym czasie odnotowano wzrost odpowiednio o 4,4% i o 53,5%). Wśród ogółu mieszkań, na budowę których wydano pozwolenia lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym 71,3% stanowiły mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem, a 27,2% indywidualne; udział pozostałych, tj. spółdzielczych, komunalnych, zakładowych i społecznych czynszowych ukształtował się na poziomie 1,5%. W większości powiatów województwa (w 24) nastąpił wzrost liczby omawianych mieszkań; relatywnie największy w powiatach żyrardowskim (o 125,6%) i przasnyskim (o 120,7%). Najgłębszy spadek zaobserwowano w m. Siedlcach (o 77,8%), m. Ostrołęce (o 45,3%) i powiecie żuromińskim (o 40,0%).

W ostatnim omawianym roku rozpoczęto budowę 45459 mieszkań, tj. mniej o 2,3% niż w 2018 r. i więcej o 42,9% niż w 2010 r. (w Polsce odnotowano wzrost o 6,9% w skali roku i o 50,1% w porównaniu z 2010 r.). Wśród mieszkań rozpoczętych najczęściej było przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem (71,7%), indywidualne stanowiły 26,9%, a pozostałe 1,4%.

## Rynek wewnętrzny

### Internal market

Rok 2019 był czwartym z kolei, w którym odnotowano wzrost sprzedaży detalicznej w województwie mazowieckim (po spadku w 2015 r.). Wzrosła również sprzedaż hurtowa towarów.

Dane o **sprzedaży detalicznej towarów** (łącznie z podatkiem VAT) obejmują sprzedaż towarów własnych i komisowych (nowych i używanych), dokonywaną w punktach sprzedaży detalicznej, placówkach gastronomicznych oraz innych punktach sprzedaży (np. składach, magazynach) w ilościach wskazujących na zakup dla potrzeb indywidualnych nabywców.

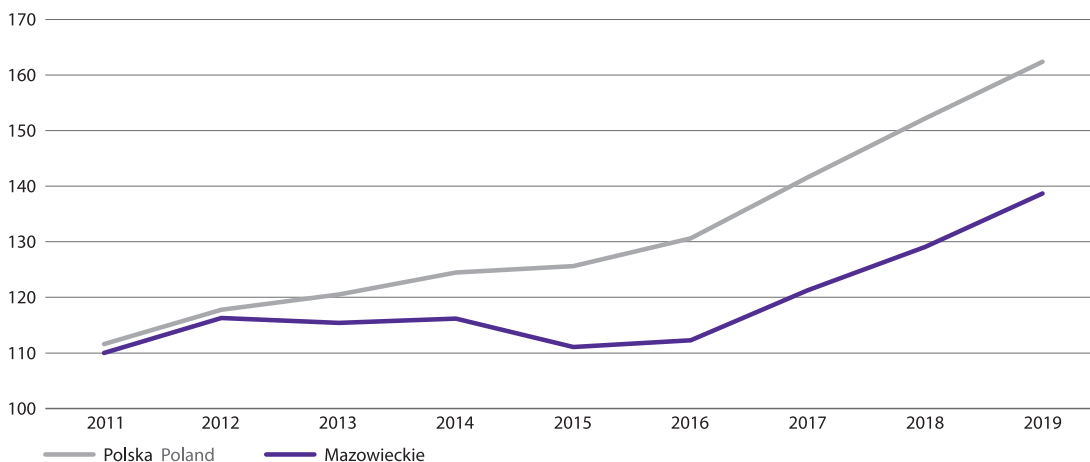
W województwie sprzedaż detaliczna<sup>3</sup> w 2019 r. zwiększyła się w stosunku do poprzedniego roku o 7,4% (wobec wzrostu o 6,4% w 2018 r.). W kraju ukształtowała się na poziomie o 6,7% wyższym niż w roku w poprzednim (wobec wzrostu o 7,5% w 2018 r.).

#### Wykres 72. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów (ceny bieżące)

2010=100

Chart 72. Indices of retail sales of goods (current prices)

2010=100



W 2019 r. wśród grup o znaczącym udziale w sprzedaży detalicznej ogółem wzrost w ujęciu rocznym notowano w przedsiębiorstwach z grupy „meble, RTV, AGD” (o 17,9%), „żywność, napoje i wyroby tytoniowe” (o 6,0%) oraz „paliwa stałe, ciekłe i gazowe” (o 2,4%). Zmniejszyła się sprzedaż w przedsiębiorstwach z grupy „pozostałe” (o 1,1%).

Największy udział w ogólnej wartości sprzedaży detalicznej w województwie miały przedsiębiorstwa zajmujące się handlem paliwami stałymi, ciekłymi i gazowymi – 26,3%, przedsiębiorstwa handlujące meblami, RTV, AGD – 19,0%, żywnością, napojami i wyrobami tytoniowymi – 16,4% oraz z grupy „pozostałe” – 10,3%.

<sup>3</sup> W cenach bieżących; w przedsiębiorstwach handlowych i niehandlowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

**Tablica 39. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów<sup>a</sup> (ceny bieżące)**  
 Table 39. Indices of retail sales of goods<sup>a</sup> (current prices)

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
	rok poprzedni=100 previous year=100				
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>100,8</b>	<b>95,6</b>	<b>106,4</b>	<b>107,4</b>	<b>106,7</b>
w tym: of which					
Pojazdy samochodowe, motocykle, części Motor vehicles, motorcycles, parts	99,2	102,0	92,4	108,5	104,6
Paliwa stałe, ciekłe i gazowe Solid, liquid and gaseous fuels	111,8	84,0	114,3	102,4	104,1
Żywność, napoje i wyroby tytoniowe Food, beverages and tobacco products	87,9	103,3	99,8	106,0	105,2
Pozostała sprzedaż detaliczna w niewyspecjalizowanych sklepach Other retail sale in non-specialized stores	101,2	83,1	104,5	109,4	110,3
Farmaceutyki, kosmetyki, sprzęt ortopedyczny Pharmaceuticals, cosmetics, orthopedic equipment	118,6	83,6	107,8	104,0	108,8
Tekstylia, odzież, obuwie Textiles, clothing, footwear	118,1	102,6	97,7	110,6	106,5
Meble, RTV, AGD Furniture, radio, TV and household appliances	151,2	107,7	107,3	117,9	115,1
Prasa, książki, pozostała sprzedaż w wyspecjalizowanych sklepach Newspapers, books, other sale in specialized stores	67,8	110,6	100,4	109,6	104,9
Pozostałe Others	91,2	94,5	117,0	98,9	102,3

<sup>a</sup> Grupowania przedsiębiorstw dokonano na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007), zaliczając przedsiębiorstwo do określonej kategorii według przeważającego rodzaju działalności, zgodnie z aktualnym stanem organizacyjnym. Kształtowanie się dynamiki sprzedaży detalicznej wynika m.in. ze zmiany zarówno przeważającego rodzaju działalności przedsiębiorstwa, jak i zmian organizacyjnych.

<sup>a</sup> Groups of enterprises were created on the basis of the Polish Classification of Activities (PKD 2007), and a given enterprise is included to a specific category by predominating kind of activity and according to its present organizational status. The recorded changes of retail sales index may result, among others, from change both in the predominating kind of activity of the enterprise and in its organisation.

Dane o **sprzedaży hurtowej towarów** (łącznie z podatkiem VAT) obejmują sprzedaż z magazynów handlowych własnych lub użytkowanych, w których składowane towary stanowią własność przedsiębiorstw handlowych zaliczanych do sekcji „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”.

W 2019 r. w województwie mazowieckim sprzedaż hurtowa<sup>4</sup> ukształtowała się na poziomie o 5,4% wyższym niż w roku poprzednim, w tym w przedsiębiorstwach hurtowych zwiększyła się o 2,8% (wobec odpowiednio wzrostu o 12,0% i o 7,5% w 2018 r.). W kraju sprzedaż hurtowa w omawianym roku była o 6,6% wyższa niż w 2018 r., w tym w jednostkach hurtowych – o 5,0% (wobec odpowiednio wzrostu o 10,9% i o 8,4% w 2018 r.).

W województwie spośród grup o istotnym udziale w sprzedaży hurtowej największy wzrost w odniesieniu do 2018 r. notowano w grupie „żywność” (o 16,8%), a w dalszej kolejności w grupach: „narzędzia technologii informacyjnej i komunikacyjnej, maszyny, urządzenia i dodatkowe wyposażenie” (o 10,9%) oraz „kosmetyki i wyroby farmaceutyczne” (o 0,4%). Zmniejszyła się natomiast sprzedaż w grupie „półprodukty i odpady pochodzenia nierolniczego oraz złom” (o 5,2%) i sprzedaż w przedsiębiorstwach niewyspecjalizowanych (o 3,8%).

<sup>4</sup> W cenach bieżących; w przedsiębiorstwach handlowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

## Transport

### Transport

W 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się długość dróg publicznych o twardej nawierzchni. Zanotowano spadek przewozów pasażerów w transporcie zarobkowym, natomiast zwiększyła się liczba pasażerów przewiezionych komunikacją miejską naziemną i metrem. Odnotowano wzrost przewozów pasażerów w transporcie lotniczym.

**Drogi publiczne** to drogi zaliczone na podstawie przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 2068) do jednej z kategorii dróg, z których może korzystać każdy, zgodnie z ich przeznaczeniem. Ze względu na funkcje w sieci drogowej, dzielą się na następujące kategorie: drogi krajowe, drogi wojewódzkie, drogi powiatowe oraz drogi gminne.

**Tablica 40. Drogi publiczne według rodzajów nawierzchni**  
Stan w dniu 31 grudnia

Table 40. Public roads by type of surface  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
<b>Ogółem w km</b> <b>Total in km</b>	<b>52302,9</b>	<b>54160,4</b>	<b>54690,9</b>	<b>55008,5</b>
O nawierzchni twardej Hard surface	33699,5	36505,8	37978,4	38668,8
w tym ulepszonej of which improved	31724,3	34633,7	36209,7	36873,3
O nawierzchni gruntowej Unsurfaced	18603,4	17654,6	16712,5	16339,7

Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.  
Source: data of the General Directorate for National Roads and Motorways.

Sieć dróg obejmująca drogi krajowe i samorządowe tworzy spójną całość i służy realizacji podstawowego celu transportowego, jakim jest swobodne przemieszczanie towarów i osób.

W województwie mazowieckim na koniec 2018 r. długość dróg publicznych ogółem wyniosła 55008,5 km, z czego 38668,8 km (tj. 70,3%) stanowiły drogi o nawierzchni twardej, a 16339,7 km (tj. 29,7%) – drogi o nawierzchni gruntowej. Należy zaznaczyć, że 95,4% dróg o nawierzchni twardej miało nawierzchnię ulepszoną.

Z roku na rok długość dróg zwiększa się, przy czym przybywa dróg o nawierzchni twardej, a ubywa – o nawierzchni gruntowej. Długość dróg o nawierzchni twardej wzrosła w ciągu roku o 1,8%, a w porównaniu z 2010 r. – o 14,7%, natomiast długość dróg gruntowych zmniejszyła się odpowiednio o 2,2% i o 12,2%. W 2018 r. w granicach województwa leżało 12,7% ogólnej długości dróg o nawierzchni twardej w kraju i 13,5% dróg gruntowych.

W 2018 r. na 100 km<sup>2</sup> powierzchni województwa przypadało 108,7 km dróg publicznych o nawierzchni twardej (więcej o 1,9 km na 100 km<sup>2</sup> niż rok wcześniej i o 13,9 km na 100 km<sup>2</sup> niż w 2010 r.). Wskaźnik ten był wyższy niż w Polsce o 11,5 km na 100 km<sup>2</sup>.

**Tablica 41. Drogi publiczne o twardej nawierzchni**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Table 41. Hard surface public roads  
 As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
<b>Ogółem w km</b> <b>Total in km</b>	<b>33699,5</b>	<b>36505,8</b>	<b>37978,4</b>	<b>38668,8</b>
na 100 km <sup>2</sup> per 100 km <sup>2</sup>	94,8	102,7	106,8	108,7
W tym o nawierzchni ulepszonej Of which with improved surface	31724,3	34633,7	36209,7	36873,3
w tym: of which:				
ekspresowe expressways	123,5	188,6	224,3	285,6
autostrady motorways	–	66,4	66,4	66,4

Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.  
 Source: data of the General Directorate for National Roads and Motorways.

**Wykres 73. Struktura dróg publicznych o twardej nawierzchni**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 73. Structure of hard surface public roads  
 As of 31st December



W ogólnej długości dróg o nawierzchni twardej drogi o najwyższej kategorii, tj. krajowe mają najmniejszy udział. W 2018 r. ich długość wyniosła 2437,1 km, a odsetek 6,3%. Drogi zaliczane do kolejnych kategorii mierzyły odpowiednio: wojewódzkie – 3007,1 km (tj. 7,8% ogółu), powiatowe – 14033,8 km (36,3%), gminne – 19190,8 km (49,6%). Na 100 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej województwa przypadało 6,9 km dróg krajowych, 8,5 km dróg wojewódzkich, 39,5 km – powiatowych oraz 54,0 km – gminnych.

Na koniec 2018 r. autostrady i drogi ekspresowe stanowiły 14,4% dróg krajowych o nawierzchni twardej w województwie. Długość autostrad wyniosła 66,4 km i nie zmieniła się od 2015 r. Dróg ekspresowych było 285,6 km, co oznacza, że w ciągu roku ich długość wzrosła o 61,3 km (o 27,3%), a w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się ponad dwukrotnie. W 2018 r. autostrady stanowiły 4,1% tego rodzaju dróg w Polsce, a drogi ekspresowe odpowiednio 13,7%. Na 1000 km<sup>2</sup> powierzchni przypadało 9,9 km dróg ekspresowych i autostrad, w tym 1,9 km autostrad (w kraju odpowiednio 11,9 km i 5,2 km).

Do przeanalizowania zróżnicowania infrastruktury drogowej w układzie terytorialnym wykorzystano wskaźnik gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w powiatach, a także odsetek oraz gęstość dróg gruntowych w powiatach.

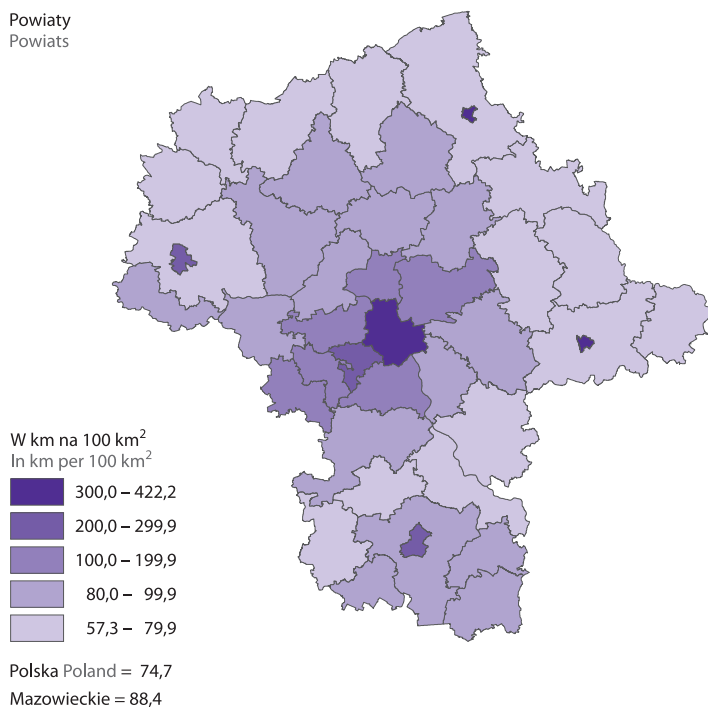


W 2018 r. na 100 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej województwa przypadało 93,4 km dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej. Gęstość tych dróg była wyraźnie zróżnicowana terytorialnie. Najwyższą odnotowano w Siedlcach, a najniższą w powiecie węgrowskim – odpowiednio 429,4 km i 58,2 km na 100 km<sup>2</sup> powierzchni ogólnej powiatu.

Wciąż duży odsetek stanowią drogi o nawierzchni gruntowej. W 2018 r. ich udział w ogólnej długości dróg w województwie wyniósł 33,0%; najmniejszy wystąpił w Płocku – 6,9%, a największy w powiecie węgrowskim – 62,5%. Na 100 km<sup>2</sup> powierzchni województwa przypadało średnio 45,9 km dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni gruntowej. Najwyższy wskaźnik odnotowano w powiecie wołomińskim – 111,8 km na 100 km<sup>2</sup>, a najniższy w Płocku – 17,6 km na 100 km<sup>2</sup>.

**Mapa 41. Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej ulepszonej w 2018 r. Stan w dniu 31 grudnia**

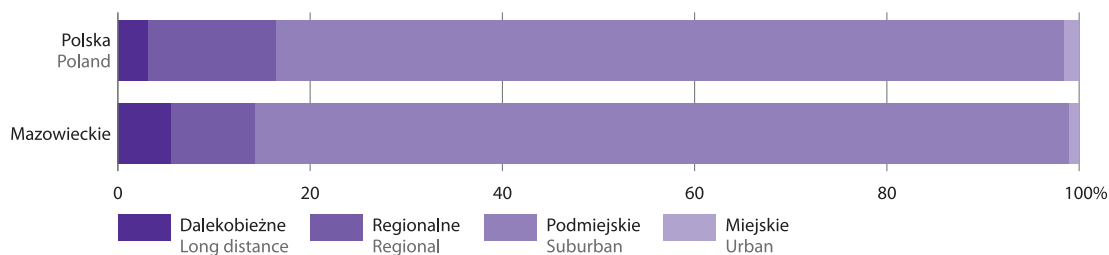
Map 41. Improved hard surface communal and district roads in 2018  
As of 31st December



W 2018 r. w województwie mazowieckim komunikacja w ruchu krajowym i międzynarodowym realizowana przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 9 osób (bez przedsiębiorstw komunikacji miejskiej) prowadzona była na 1335 liniach krajowych o długości 78,7 tys. km i 53 liniach międzynarodowych o długości 39,0 tys. km. Liczba linii krajowych zmniejszyła się w porównaniu z 2017 r. o 36,5% i o 47,4% w stosunku do 2010 r., a ich długość odpowiednio o 35,9% i o 44,0%. Zwiększyła się natomiast liczba linii międzynarodowych w porównaniu z 2017 r. o 152,4% i w stosunku do 2010 r. o 231,3%, a także ich długość odpowiednio o 175,1% i o 97,2%. W ogólnej liczbie linii krajowych 84,6% stanowiły linie podmiejskie o łącznej długości 37,5 tys. km. W 2018 r. w województwie mazowieckim transportem samochodowym zarobkowym zostało przewiezionych łącznie 40,8 mln pasażerów, tj. o 18,8% mniej niż przed rokiem i o 34,8% mniej niż w 2010 r. Średnia odległość przewozu 1 pasażera w komunikacji krajowej wyniosła 56,9 km, a w komunikacji międzynarodowej 542,0 km.

**Wykres 74. Struktura krajowych linii regularnej komunikacji autobusowej w 2018 r.**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 74. Structure of national lines of scheduled bus transport in 2018  
 As of 31st December



Istotną rolę w przewozach pasażerskich w województwie mazowieckim odgrywa komunikacja miejska. W 2018 r. przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej naziemnej (o liczbie pracujących powyżej 9 osób) prowadziły przewozy na 6556 km linii komunikacyjnych (o 7,8% mniej niż w 2017 r. i o 19,4% mniej niż w 2010 r.), z tego 94,6% były to linie autobusowe, a 5,4% tramwajowe. Komunikacja miejska dysponowała 2634 autobusami (tj. o 3,7% więcej zarówno w stosunku do poprzedniego roku, jak i do 2010 r.) oraz 727 tramwajami (tj. mniej odpowiednio o 0,3% i o 16,3%). Łączna liczba miejsc w autobusach wynosiła 292,8 tys., a w tramwajach – 113,2 tys. Do przewozu osób niepełnosprawnych przystosowanych było 99,1% ogólnej liczby autobusów oraz 42,8% ogólnej liczby tramwajów. Taborem komunikacji miejskiej przewieziono o 4,0% pasażerów więcej niż w 2017 r., ale o 12,7% mniej w porównaniu z 2010 r. W ogólnej liczbie pasażerów obsłużonych w Polsce, województwo mazowieckie miało największy udział (25,8%).

System komunikacji miejskiej dopełnia działające w Warszawie metro. W końcu 2018 r. długość linii warszawskiego metra wyniosła 29 km i nie zmieniła się w stosunku do 2017 r., natomiast zwiększyła się o 6 km w porównaniu z 2010 r. Metro dysponowało taką samą, jak przed rokiem liczbą wagonów, ale o 87,5% większą niż w 2010 r. Liczba przewiezionych pasażerów zwiększyła się o 1,3% wobec 2017 r. i o 35,2% wobec 2010 r. i wynosiła 189,6 mln.

**Tablica 42. Komunikacja miejska<sup>a</sup>**  
**Stan w dniu 31 grudnia**

Table 42. Urban transport<sup>a</sup>  
 As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Sieć komunikacyjna – linie w km Transport network – lines in km	8162	6657	7138	6585
autobusowe bus	7775	6250	6749	6201
tramwajowe tram	364	378	360	355
metro metro	23	29	29	29
Tabor: Fleet of:				
autobusy buses	2735	2577	2734	2634
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	2176	2428	2671	2609
tramwaje trams	869	760	729	727
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	76	311	311	311
metro – wagony metro – wagons	240	450	450	450

<sup>a</sup> Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.  
<sup>a</sup> Data concern entities, in which the number of employed persons exceeds 9 persons.

**Tablica 42. Komunikacja miejska<sup>a</sup> (dok.)  
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 42. Urban transport<sup>a</sup> (cont.)  
As of 31st December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Liczba miejsc: Number of seats:				
autobusy buses	315143	306363	302198	292773
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	248341	293227	296462	290278
tramwaje trams	114071	117276	113403	113153
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	14946	61705	61705	61705
metro metro	62356	117371	117371	117371
Przewozy pasażerów <sup>b</sup> (w ciągu roku) w mln: Transport of passengers <sup>b</sup> (during the year) in millions:				
komunikacja naziemna ground transport	1117,0	930,2	937,7	975,2
komunikacja podziemna – metro underground transport – metro	140,2	171,3	187,1	189,6
Przewozy pasażerskie komunikacją naziemną na 1 mieszkańca (w ciągu roku) Ground passenger transport per capita (during the year)	212,5	174,2	174,5	180,9

a Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. b Dane szacunkowe.  
a Data concern entities, in which the number of employed persons exceeds 9 persons. b Estimated data.

Województwo mazowieckie zajmuje trzecie miejsce w kraju pod względem długości i trzynaste pod względem gęstości eksploatowanych linii kolejowych normalnotorowych. W końcu 2018 r. długość tych linii wyniosła 1716 km, natomiast gęstość – 4,8 km na 100 km<sup>2</sup> (w kraju 6,2 km na 100 km<sup>2</sup>). Ponad 82% linii kolejowych normalnotorowych jest zelektryfikowana, co oznacza wyższy niż w kraju stopień elektryfikacji (średnio 61,8%). W analizowanych latach około 1/3 przewozów pasażerów transportem kolejowym w kraju przypada na województwo mazowieckie.

Dane o **ruchu pasażerów w portach lotniczych** obejmują pasażerów: dla których określony port krajowy jest portem zakończenia lotu rozpoczętego w porcie krajowym lub zagranicznym, dla których określony port krajowy jest portem rozpoczęcia lotu kończącego się w porcie krajowym lub zagranicznym, w transzycie bezpośrednim, tj. pasażerów, dla których przy kontynuacji podróży samolotem numer lotu pozostał bez zmian.

Na terenie województwa mazowieckiego zlokalizowane są trzy porty lotnicze: Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Port Lotniczy Warszawa-Modlin (regularne operacje lotnicze rozpoczął w 2013 r.) oraz Port Lotniczy Radom (regularne operacje lotnicze rozpoczął w 2015 r., a w 2018 r. odnotowany ruch dotyczył tylko komunikacji nieregularnej). W 2018 r. lotniska te obsłużyły łącznie 20864,7 tys. pasażerów, tj. 45,6% ruchu pasażerskiego w kraju. W portach lotniczych dominuje ruch międzynarodowy; udział pasażerów w ruchu krajowym w ogólnej liczbie obsłużonych w 2018 r. wyniósł 8,4% i obniżył się zarówno w ciągu roku, jak i w porównaniu z 2010 r. (odpowiednio o 2,8 i o 2,2 p. proc.).

**Tablica 43. Ruch pasażerów w portach lotniczych**  
 Table 43. Passenger traffic at airports

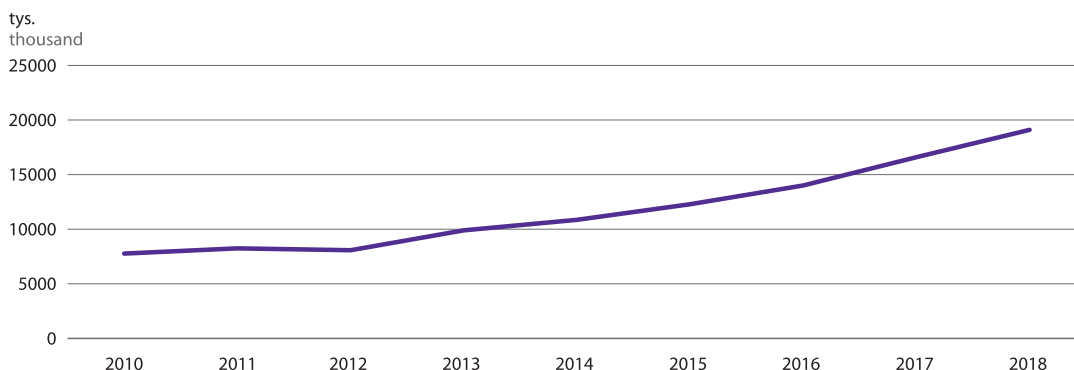
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
Pasażerowie przybyli z portów <sup>a</sup> : Passenger arrivals from airports <sup>a</sup> :				
krajowych domestic	455202	773829	1062488	887851
zagranicznych foreign	3865927	6143864	8299859	9560212
w tym w ruchu regularnym of which scheduled service	3210084	5364826	7573278	8751969
Pasażerowie odprawieni do portów <sup>a</sup> : Passenger departures to airports <sup>a</sup> :				
krajowych domestic	464175	752497	1041759	874256
zagranicznych foreign	3904351	6139876	8301672	9542406
w tym w ruchu regularnym of which scheduled service	3222766	5374542	7568798	8728741

a W lotach komunikacyjnych.  
 a In transport flights.

Liczba pasażerów przybyłych do mazowieckich portów lotniczych wyniosła 10448,1 tys. osób (z czego 91,5% przybyło z portów zagranicznych); było to więcej o 11,6% niż w 2017 r. i o 141,8% w stosunku do 2010 r. Odprawionych do innych portów zostało 10416,7 tys. osób (w tym 91,6% do portów zagranicznych). Liczba pasażerów odprawionych wzrosła w ciągu roku o 11,5%, a w porównaniu z 2010 r. – o 138,4%. W 2018 r. udział samolotów polskich w ruchu pasażerskim w województwie wyniósł 50,6%; przy czym w ruchu zagranicznym był mniejszy niż w krajowym (46,6% wobec 93,6%).

W 2018 r. ogólna liczba startów i lądowań wyniosła 205,0 tys. (tj. 42,2% startów i lądowań w kraju), co oznacza wzrost w ciągu roku o 6,8%, a w porównaniu z 2010 r. o 47,9%. Zdecydowana większość startów i lądowań odbywa się w ruchu międzynarodowym; w 2018 r. w województwie udział ten wyniósł 85,6% (w kraju 73,4%). Liczba startów i lądowań samolotów lotnictwa handlowego (tj. przewożących pasażerów, ładunki i pocztę) wyniosła 197,5 tys. (tj. 96,3% wszystkich lotów) i większość z nich (60,5%) obsłużona została przez samoloty polskie (w kraju samoloty polskie obsłużyły 44,7% ogólnej liczby lotów handlowych).

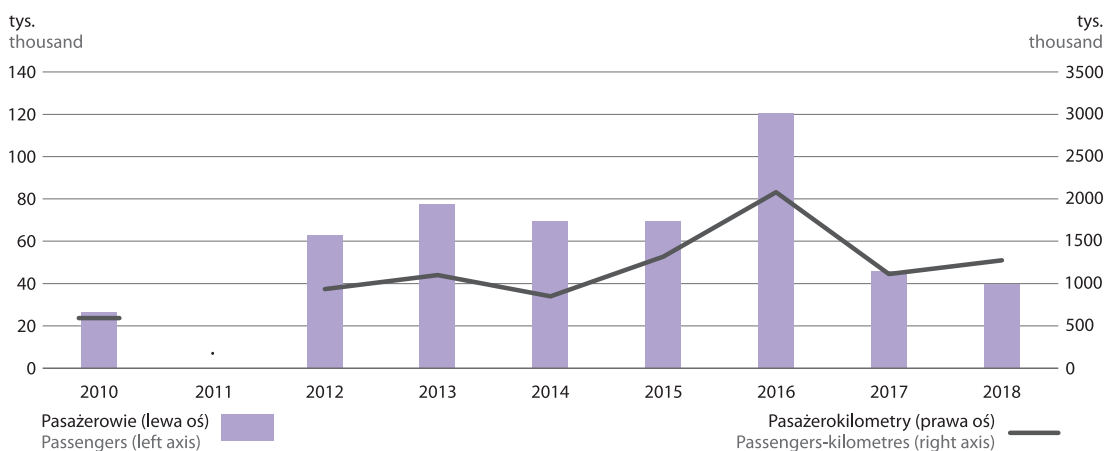
**Wykres 75. Ruch międzynarodowy pasażerów w portach lotniczych (przyjazdy i wyjazdy)**  
 Chart 75. International passenger traffic at airports (arrivals and departures)



Dane o **przewozach pasażerów żegluga śródlądową** obejmują przewozy pasażerów na drogach wodnych śródlądowych i na wodach morskich dokonane taborem żegluga śródlądowej. Praca przewozowa przy przewozie pasażerów żegluga śródlądową wyrażona w pasażerokilometrach to suma iloczynów przewiezionych pasażerów i długości taryfowej relacji ich przewozu.

W 2018 r. żegluga śródlądową przewieziono 39,7 tys. pasażerów, tj. o 13,1% mniej w stosunku do 2017 r., ale o 50,4% więcej niż w 2010 r. Wykonana przy przewozach pasażerów praca przewozowa w porównaniu z 2017 r. wzrosła o 14,5%, a w porównaniu z 2010 r. – o 132,7%. Średnia odległość, na jaką przewieziono 1 pasażera wyniosła 32 km (w 2017 r. było to 24 km, a w 2010 r. 21 km).

**Wykres 76. Przewozy pasażerów żegluga śródlądową<sup>a</sup>**  
Chart 76. Inland waterways transport of passengers<sup>a</sup>



a Dotyczy przewozów dokonanych na terenie województwa, w którym mieści się siedziba jednostki.  
a Concerns transport carried out within the voivodship in which the head office of the unit is located.

## Energia Energy

W latach 2010–2018 odnotowano stały wzrost mocy zainstalowanej i osiągalnej elektrowni. Zaobserwowano wzrost produkcji energii elektrycznej i udziału odnawialnych nośników energii. Spadło zużycie energii elektrycznej na 1 odbiorcę w gospodarstwach domowych.

Jednym z rodzajów wytwarzanej i pozyskiwanej z różnych nośników energii jest energia elektryczna. Do podstawowych wielkości charakteryzujących elektrownie dostarczające energię elektryczną należy moc zainstalowana, tj. suma mocy znamionowych generatorów elektrowni oraz moc osiągalna czyli maksymalna moc, którą elektrownia może wytwarzać w sposób ciągły w określonym czasie.

W 2018 r. w województwie mazowieckim wielkość mocy zainstalowanej ogółem w elektrowniach wyniosła 7494,9 MW (16,9% mocy zainstalowanej w Polsce), a mocy osiągalnej 7421,7 MW (17,2% krajowej mocy osiągalnej). W porównaniu z 2010 r. odnotowano znaczące przyrosty mocy zainstalowanej i osiągalnej w elektrowniach w województwie, tj. odpowiednio o 48,1% i o 43,9%. W kraju osiągnięte przyrosty mocy były dwukrotnie niższe i wyniosły 22,9% dla mocy zainstalowanej oraz 20,0% dla łącznej mocy osiągalnej urządzeń prądowców. W stosunku do 2017 r. moc zainstalowana elektrowni w województwie zwiększyła się o 9,1% (wobec wzrostu o 1,9% w kraju), a moc osiągalna pozostała na zbliżonym poziomie, tj. 9,2% (w Polsce nieznaczny wzrost o 0,6%).

Głównymi producentami energii elektrycznej są elektrownie zawodowe, tj. elektrownie dostarczające energię elektryczną do ogólnej sieci elektroenergetycznej i na potrzeby wszystkich odbiorców. W 2018 r. odnotowano niewielkie zmiany wielkości mocy zainstalowanej i osiągalnej elektrowni zawodowych w województwie w porównaniu z rokiem poprzednim. Moc zainstalowana elektrowni zawodowych w końcu 2018 r. wyniosła 5998,3 MW (wobec 5997,4 MW w 2017 r.), a moc osiągalna tych elektrowni ukształtowała się na poziomie 5926,2 MW (w 2017 r. – 5925,5 MW). Moc osiągalna elektrowni zawodowych stanowiła 79,8% ogółu mocy osiągalnej w elektrowniach (w 2017 r. – 87,2%).

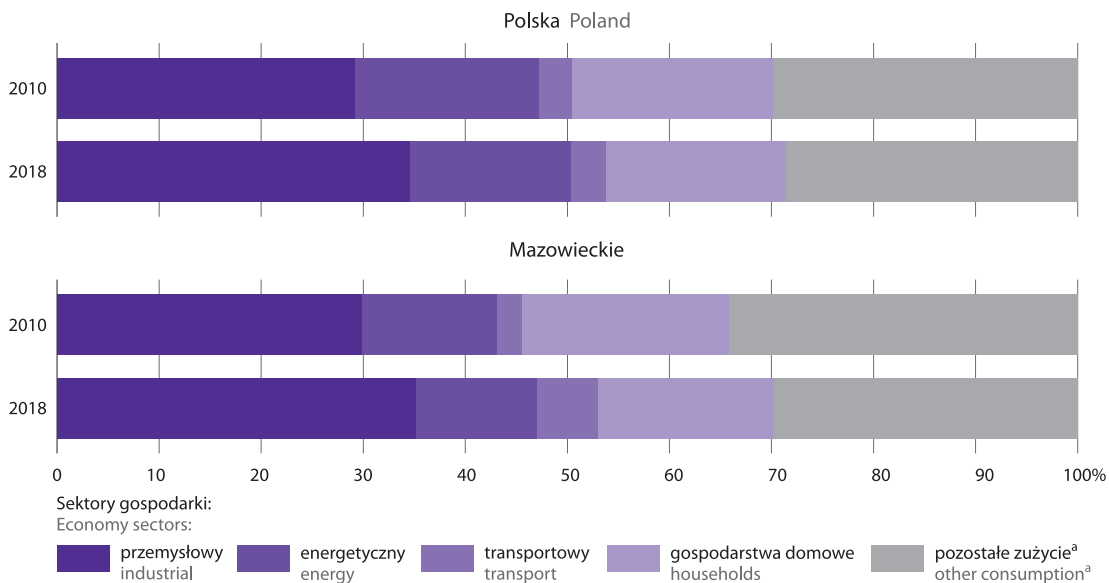
Dominującą rolę w strukturze mocy osiągalnej odgrywają elektrownie zawodowe pracujące na węglu kamiennym. Osiągalna moc elektryczna w 2018 r. wojewódzkich elektrowni zawodowych ciepłych na węglu kamiennym wyniosła 5787,1 MW (tak jak przed rokiem), co stanowiło 97,7% całkowitej mocy osiągalnej elektrowni zawodowych.

W 2018 r. w województwie mazowieckim produkcja energii elektrycznej wyniosła 30441,0 GWh, co stanowiło 17,9% ogółu wyprodukowanej energii elektrycznej w Polsce. W porównaniu z 2010 r. produkcja energii elektrycznej zwiększyła się o 8007,2 GWh, tj. o 35,7% (w kraju wzrost o 7,9%), a w odniesieniu do 2017 r. produkcja wzrosła o 5524,8 GWh, tj. o 22,2% (w Polsce odnotowano spadek o 0,2%).

Spośród paliw, które służą do wytwarzania energii elektrycznej wykorzystuje się przede wszystkim węgiel kamienny i brunatny. W mniejszym stopniu w procesie produkcji energię pozyskuje się również z takich nośników jak np. z paliw gazowych, z wody przepompowanej czy odnawialnych źródeł energii (OZE). W 2018 r. w województwie mazowieckim produkcja z odnawialnych nośników energii wyniosła 1450,2 GWh, tj. więcej o 439,6 GWh (43,5%) niż w 2010 r. i mniej o 195,5 GWh (11,9%) w porównaniu z rokiem poprzednim. W Polsce, w 2018 r. produkcja energii z OZE zwiększyła się o 98,5% w stosunku do 2010 r., natomiast w relacji do 2017 r. zaobserwowano spadek produkcji o 10,4%.

W województwie udział odnawialnych nośników energii w produkcji energii elektrycznej ogółem jest stosunkowo niski. W 2018 r. wyniósł 4,8% (w Polsce 12,7%) i w porównaniu z 2010 r. zwiększył się o 0,3 p. proc. (w kraju wzrost o 5,8 p. proc.), a w stosunku do poprzedniego roku zmniejszył się o 1,8 p. proc. (w Polsce spadek o 1,5 p. proc.).

**Wykres 77. Struktura zużycia energii elektrycznej według sektorów gospodarki**  
Chart 77. Structure of electricity consumption by economy sectors



a Łącznie z rolnictwem.  
a Including agriculture.

Informacje o **liczbie odbiorców i zużyciu energii elektrycznej** dotyczą gospodarstw domowych oraz gospodarstw zbiorowego zamieszkania, które opłacają rachunki za zużycie energii elektrycznej według stawek grupy taryfowej „gospodarstwa domowe”. Dane o zużyciu energii elektrycznej ustala się na podstawie wpłat zaliczkowych dokonanych przez odbiorców.

**Tablica 44. Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych**  
Table 44. Consumers and consumption of electricity in households

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018
<b>Odbiorcy (stan w dniu 31 grudnia) w tys.</b> <b>Consumers (as of 31st December) in thousands</b>	<b>2089,0</b>	<b>2188,9</b>	<b>2260,6</b>	<b>2352,7</b>
Miasta Urban areas	1490,6	1554,9	1611,6	1686,8
Wieś Rural areas	598,4	634,0	649,0	665,9
<b>Zużycie (w ciągu roku):</b> <b>Consumption (during the year):</b>				
W GWh In GWh	4678,3	4550,3	4682,3	5029,8
miasta urban areas	3102,2	2929,8	2960,9	3246,1
wieś rural areas	1576,1	1620,5	1721,3	1783,7
W kWh na odbiorcę <sup>a</sup> In kWh per consumer <sup>a</sup>	2239,6	2078,8	2071,2	2137,9
miasta urban areas	2081,2	1884,2	1837,3	1924,4
wieś rural areas	2634,0	2556,0	2652,3	2678,8

a Do przeliczeń przyjęto liczbę odbiorców według stanu w dniu 31 grudnia.

Źródło: dane Ministerstwa Energii.

a The number of consumers as of 31st December was used in calculations.

Source: data of Ministry of Energy.

Na rynku detalicznym energii elektrycznej najliczniejszą grupą odbiorców końcowych są gospodarstwa domowe. W 2018 r. w województwie mazowieckim liczba odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych wyniosła 2352,7 tys., co stanowiło 15,3% ogółu tej grupy odbiorców w kraju. W porównaniu z 2010 r. liczba odbiorców zwiększyła się o 12,6% (w kraju o 8,6%). Podobnie w odniesieniu do 2017 r. obserwuje się wzrost liczby gospodarstw domowych korzystających z energii elektrycznej w województwie o 4,1%, a w Polsce o 1,3%.

Zużycie energii elektrycznej ogółem przez gospodarstwa domowe w województwie w 2018 r. wyniosło 5029,8 GWh, tj. więcej o 351,5 GWh (7,5%) niż w 2010 r. i o 347,6 GWh (7,4%) niż w 2017 r. W kraju w 2018 r. gospodarstwa domowe zużyły jej o 2,5% więcej niż w 2010 r. i o 0,6% więcej w relacji do 2017 r.

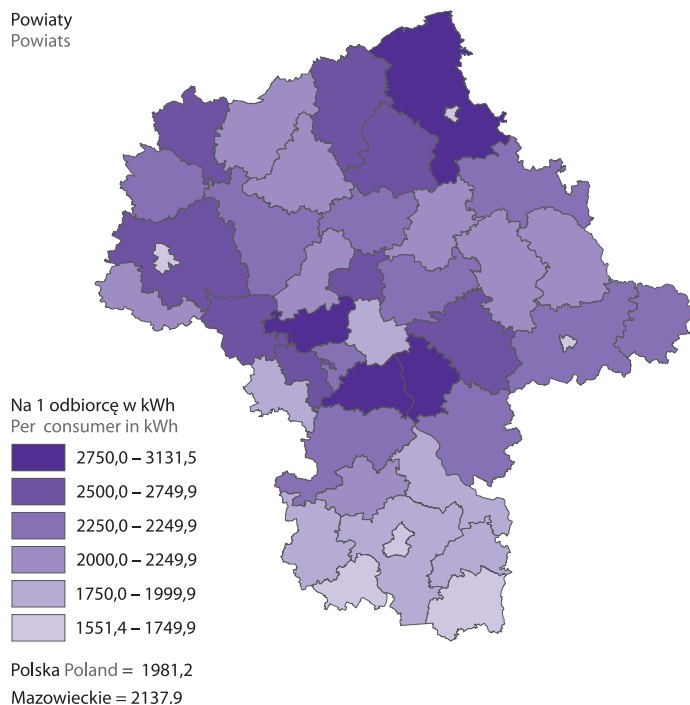
W ostatnich latach zmniejszyło się zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na 1 odbiorcę z poziomu 2239,6 kWh w 2010 r. do 2137,9 kWh w 2018 r., tj. o 4,5% (w kraju w tym okresie odnotowano spadek o 5,7%).

W województwie mazowieckim w 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim nastąpił wzrost liczby odbiorców i zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. W miastach liczba odbiorców wzrosła o 75,2 tys., tj. o 4,7%, a na obszarach wiejskich o 16,9 tys. odbiorców, tj. o 2,6% więcej. W porównaniu z 2017 r. zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach województwa wzrosło o 285,2 GWh, tj. o 9,6%, na obszarach wiejskich wzrost wyniósł 62,4 GWh, tj. 3,6%. Podobne zużycie kształtowało się na 1 odbiorcę w przekroju miasta/wieś. W miastach miał miejsce wzrost zużycia o 4,7% (wyniosło ono 1924,4 kWh na odbiorcę), a na obszarach wiejskich zaobserwowano wzrost o 1,0% (2678,8 kWh na odbiorcę).

W układzie przestrzennym województwa zużycie energii elektrycznej na 1 odbiorcę było dość zróżnicowane. W 2018 r. spośród 37 powiatów ziemskich najwyższe zużycie na odbiorcę wystąpiło w powiatach warszawskim zachodnim (3131,5 kWh), ostrołęckim (2777,9 kWh) i otwockim (2767,8 kWh), najniższe natomiast w powiatach szydłowieckim (1617,3 kWh) i lipskim (1623,7 kWh). Biorąc pod uwagę powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu) to najwyższe zużycie energii elektrycznej na odbiorcę odnotowano w Warszawie (1909,0 kWh), a najniższe w Ostrołęce (1551,4 kWh).

#### Mapa 42. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2018 r.

Map 42. Consumption of electricity in households in 2018



Zużycie energii elektrycznej ogółem w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie w 2018 r. wzrosło w stosunku do 2017 r. o 7,0% i osiągnęło poziom 932,9 kWh, przy czym w miastach odnotowano wzrost o 9,1% (935,1 kWh na 1 mieszkańca). W Polsce wskaźnik ten kształtował się na poziomie 794,2 kWh i był nieznacznie wyższy (o 0,6%) w porównaniu z rokiem poprzednim. Natomiast w miastach w 2018 r. zużycie energii pozostało na zbliżonym poziomie do poprzedniego roku i wyniosło 777,4 kWh na 1 mieszkańca wobec 777,7 kWh w 2017 r.

W 2018 r. mieszkaniec województwa mazowieckiego przeciętnie zużywał więcej niż w kraju energii elektrycznej ogółem o 138,7 kWh, tj. o 17,5%, w miastach o 157,7 kWh, tj. o 20,3% więcej.



## Rozdział 7

### Chapter 7

## Finanse jednostek samorządu terytorialnego

### Finances of local government units

#### 7.1. Dochody jednostek samorządu terytorialnego

##### 7.1. Revenue of local government units

W 2018 r. jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli uzyskały dochody wyższe niż rok wcześniej, przy czym relatywnie najbardziej wzrosły dochody budżetu województwa. W strukturze dochodów zmniejszył się udział subwencji ogólnej na rzecz dotacji; udział dochodów własnych pozostał na zbliżonym poziomie. Niemal dwukrotnie wzrosły dotacje otrzymane na realizację projektów europejskich.

W 2018 r. jednostki samorządu terytorialnego (JST) województwa mazowieckiego zrealizowały dochody ogółem w wysokości 42433,4 mln zł. Na tę kwotę w największym stopniu złożyły się dochody miast na prawach powiatu (20154,0 mln zł) i gmin (15737,0 mln zł), a w znacznie mniejszym stopniu – powiatów (3577,8 mln zł) i województwa (2964,7 mln zł).

W porównaniu z 2017 r. dochody ogółem JST były wyższe o 4016,7 mln zł, tj. o 10,5%. Większy niż przeciętnie wzrost dochodów odnotowano w budżecie województwa (o 16,3%) i w budżetach powiatów (o 11,2%), natomiast mniejszy w budżetach gmin (o 10,1%) i miast na prawach powiatu (o 9,8%).

Dochody ogółem JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 7870 zł i były wyższe niż przed rokiem o 719 zł, tj. o 10,1%. Jednostki poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego znacznie różnią się między sobą wielkością omawianego wskaźnika. W miastach na prawach powiatu i gminach jest on znacznie wyższy niż w powiatach i województwie.

**Tablica 45. Dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego**

Table 45. Revenue of local government units budgets

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	
	na 1 mieszkańca w zł per capita in PLN				udział dochodów własnych w % ogółu dochodów share of own revenue in % of total revenue
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>4989</b>	<b>6299</b>	<b>7151</b>	<b>7870</b>	<b>60,2</b>
Gminy <sup>a</sup> Gminas <sup>a</sup>	2828	3559	4538	4984	45,6
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	5707	7602	8257	9021	71,2
Powiaty Powiats	859	939	1022	1133	40,3
Województwo Voivodship	467	518	475	550	86,8

a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.  
a Excluding gminas which are also cities with powiat status.

Źródłami **dochodów własnych** jednostek samorządu terytorialnego są: udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT), wpływy z podatków oraz opłat, dochody z majątku JST, spadki, zapisy i darowizny na rzecz JST, dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez JST (o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej), odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody JST, odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych (o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej) i inne.

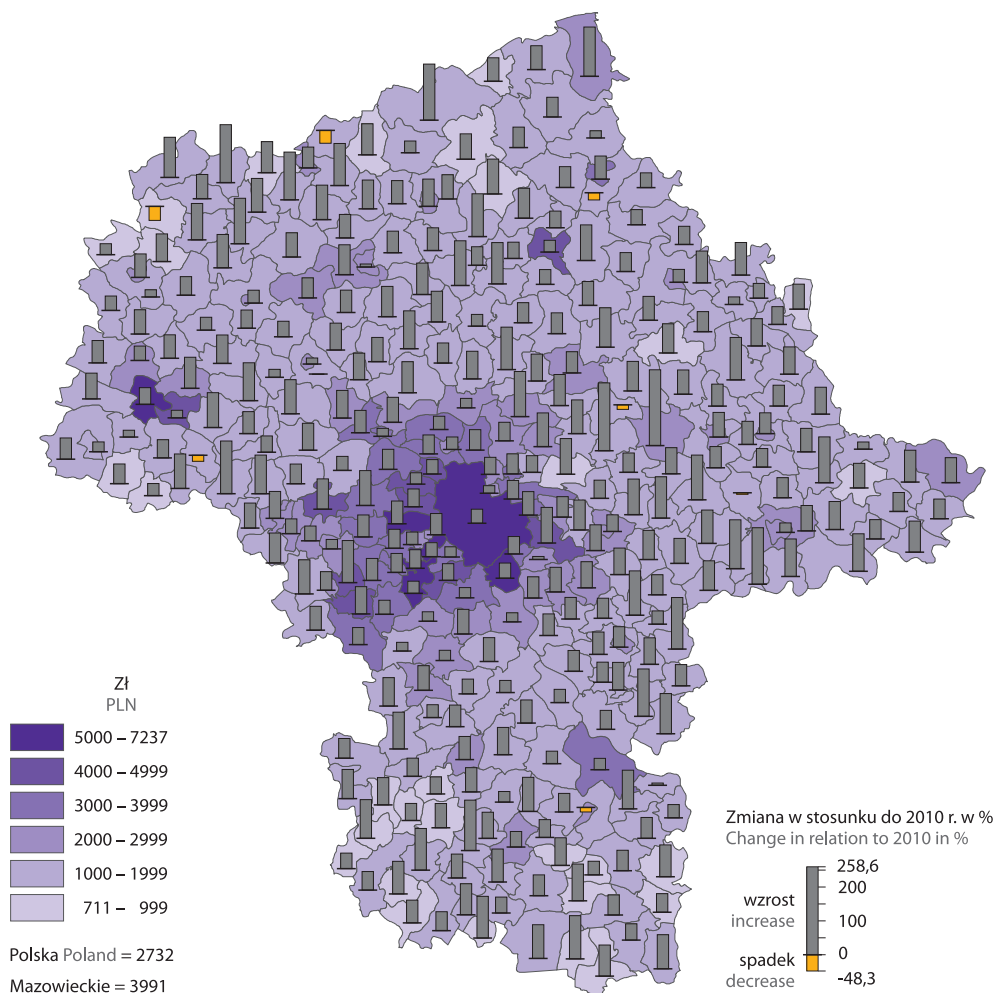
Głównym źródłem dochodów JST są dochody własne – w 2018 r. wyniosły one 25536,2 mln zł, stanowiąc 60,2% dochodów ogółem (o 0,1 p. proc. mniej niż przed rokiem). Największy udział dochodów własnych w dochodach ogółem odnotowano w budżecie województwa – 86,8%, co świadczy o stosunkowo dużej samodzielności finansowej tej jednostki. Mniejszy udział dochodów własnych był w budżetach miast na prawach powiatu (71,2%), gmin (45,6%) i powiatów (40,3%). Warto zauważyć, że w budżetach gmin i miast na prawach powiatu coraz mniejsze znaczenie mają zadania własne, bowiem szczebel centralny powierza tym jednostkom kolejne zadania i przekazuje środki na ich wykonanie.

W dochodach własnych JST najważniejszymi pozycjami są udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz w podatku dochodowym od osób prawnych. W 2018 r. wpływy z tytułu udziału w PIT wyniosły 11017,5 mln zł, a z tytułu udziału w CIT – 3231,0 mln zł, stanowiąc odpowiednio 43,1% i 12,7% dochodów własnych.

W porównaniu z rokiem poprzednim dochody własne JST były wyższe o 2387,3 mln zł, tj. o 10,3%. Dochody z tytułu udziału w PIT wzrosły o 1370,4 mln zł (o 14,2%), a z tytułu udziału w CIT – o 450,9 mln zł (o 16,2%).

Dochody własne budżetów JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowały się w 2018 r. na poziomie 4736 zł. W gminach było to przeciętnie 2272 zł (od 711 zł w gminie Lutocin do 5834 zł w Podkowie Leśnej), natomiast w miastach na prawach powiatu – 6421 zł (od 2539 zł w Radomiu do 7237 zł w m.st. Warszawie). W powiatach omawiany wskaźnik wyniósł średnio 456 zł (od 234 zł w łosickim do 825 zł w piaseczyńskim). Z budżetu województwa na każdego mieszkańca przypadało 477 zł dochodów własnych. Znaczne dysproporcje między jednostkami poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego wynikają przede wszystkim z ustawowo różnych udziałów we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz z podatku dochodowego od osób prawnych.

**Mapa 43. Dochody własne budżetów gmin<sup>a</sup> na 1 mieszkańca w 2018 r.**  
 Map 43. Own revenue of gminas<sup>a</sup> budgets per capita in 2018



<sup>a</sup> Dochody własne miast na prawach powiatu obejmują środki otrzymywane w ramach części gminnej i powiatowej.  
<sup>a</sup> Own revenue of cities with powiat status include funds received under the gmina and powiat parts.

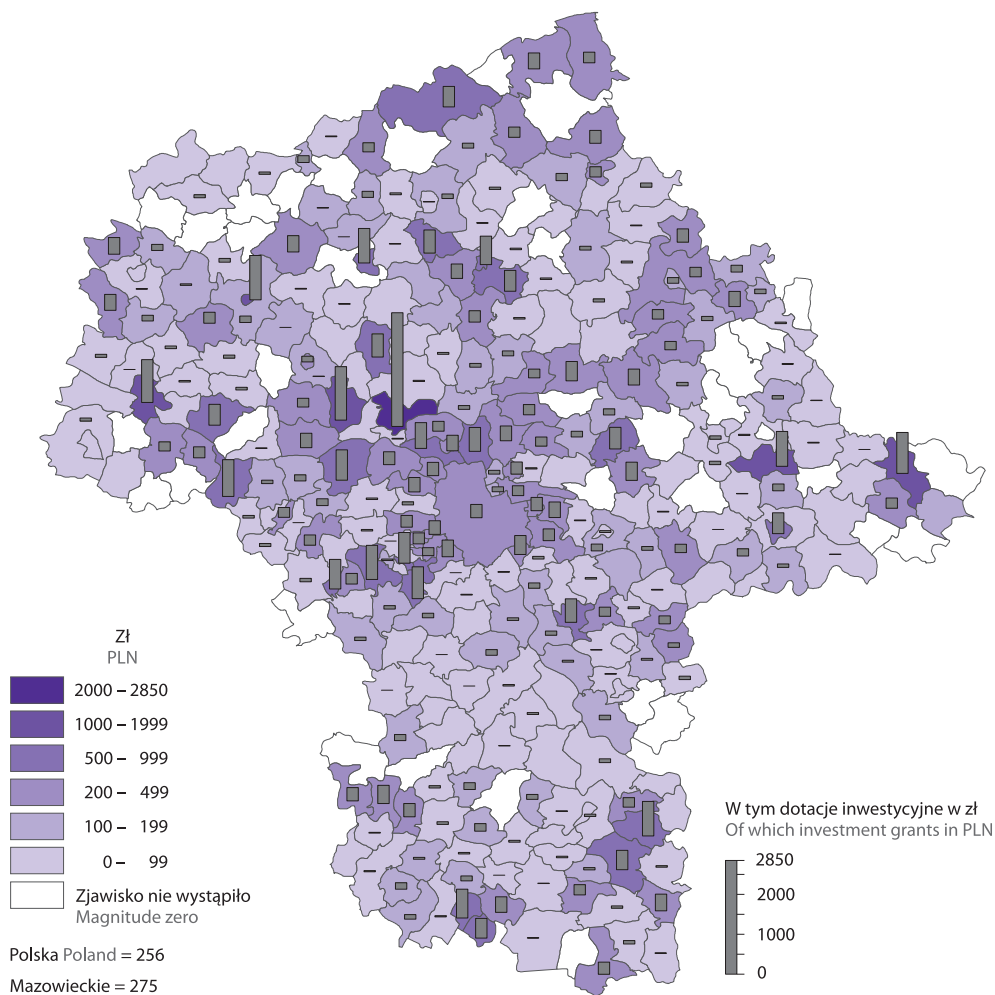
Oprócz dochodów własnych, w 2018 r. na rachunki jednostek samorządu terytorialnego wpłynęły dotacje w kwocie 9165,2 mln zł, z czego 2084,4 mln zł (22,7%) to dotacje na zadania inwestycyjne. Łącznie dotacje stanowiły 21,6% ogółu dochodów JST (o 0,8 p. proc. więcej niż w 2017 r.), w tym w budżetach gmin 31,6%, miast na prawach powiatu 15,0%, powiatów 24,2%, a w budżecie województwa 10,0%. W porównaniu z 2017 r. dotacje ogółem JST były wyższe o 1190,3 mln zł (o 14,9%), przy czym dotacje na zadania inwestycyjne niemal się podwoiły (wzrost o 95,9%).

Z ogółu otrzymanych przez JST dotacji istotna część (1809,7 mln zł, tj. 19,7%) to dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich, innych środków zagranicznych niepodlegających zwrotowi oraz płatności z budżetu środków europejskich (paragrafy 200, 620, 205, 625 klasyfikacji budżetowej). Dotacje z paragrafów 200 i 620 (w kwocie 202,8 mln zł) dotyczą źródeł pozanijnych oraz stosunkowo niewielkich, końcowych wydatków na projekty ujęte w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007–2013. Dotacje z paragrafów 205 i 625 (w kwocie 1606,9 mln zł) dotyczą natomiast projektów określonych w Umowie Partnerstwa na lata 2014–2020. Z ogółu dotacji europejskich 85,3% (1544,1 mln zł) stanowiły dotacje na zadania inwestycyjne (paragrafy 620 i 625). W porównaniu z 2017 r. dotacje z funduszy europejskich były wyższe o 892,4 mln zł, w tym dotacje na cele inwestycyjne o 834,5 mln zł. Oznacza to wzrost odpowiednio o 97,3% i o 117,6%.

W 2018 r. dotacje JST otrzymane na realizację projektów europejskich (paragrafy 200, 620, 205 i 625) w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły średnio 336 zł. W gminach było to przeciętnie 208 zł (od 0,34 zł w gminie Mordy do 2850 zł w gminie Pomiechówek), przy czym w 37 gminach nie pozyskano dotacji na realizację projektów europejskich. W miastach na prawach powiatu omawiane dotacje wyniosły 370 zł na osobę (od 75 zł w Radomiu do 1121 zł w Płocku). W powiatach wskaźnik ten wyniósł przeciętnie 40 zł (od niespełna 3 zł w grodzickim do 243 zł w łosickim). Z budżetu województwa na każdego mieszkańca przypadło 37 zł dotacji europejskich.

**Mapa 44. Dotacje<sup>a</sup> dla gmin<sup>b</sup> na 1 mieszkańca w 2018 r.**

Map 44. Grants<sup>a</sup> for gminas<sup>b</sup> per capita in 2018



a Dane dotyczą dotacji z paragrafów 200 i 620 oraz 205 i 625 klasyfikacji dochodów i wydatków budżetowych. b Dotacje dla miast na prawach powiatu obejmują środki otrzymywane w ramach części gminnej i powiatowej.

a The data relate to grants from paragraphs 200 and 620 as well as 205 and 625 of the classification of budget revenue and expenditure. b Grants for cities with powiat status include funds received under the gmina and powiat parts.

W 2018 r. JST otrzymały również subwencję ogólną z budżetu państwa w wysokości 7732,1 mln zł, stanowiącą 18,2% ogółu dochodów (o 0,8 p. proc. mniej niż przed rokiem). Największą składową subwencji ogólnej (80,4%) stanowiła część oświatowa w kwocie 6219,8 mln zł. Subwencja ogólna miała największy udział w dochodach budżetów powiatów (35,5%), a znacznie mniejszy w budżetach gmin (22,8%), miast na prawach powiatu (13,8%) i województwa (3,2%). W odniesieniu do 2017 r. subwencja ogólna JST była wyższa o 439,1 mln zł (tj. o 6,0%), w tym subwencja oświatowa – o 276,7 mln zł (o 4,7%).

## 7.2. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego

### 7.2. Expenditure of local government units

W 2018 r. jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli zrealizowały wydatki wyższe niż przed rokiem, przy czym relatywnie najbardziej wzrosły wydatki budżetu województwa. W strukturze wydatków zmniejszył się udział wydatków bieżących na rzecz wydatków majątkowych. W skali roku znacznie wzrosła zarówno wartość wydatków inwestycyjnych, jak i ich udział w wydatkach ogółem.

Jednostki samorządu terytorialnego (JST) województwa mazowieckiego zrealizowały w 2018 r. wydatki ogółem w wysokości 42709,3 mln zł. W tej kwocie największy udział miały wydatki miast na prawach powiatu (19878,7 mln zł) i gmin (16544,9 mln zł), a znacznie mniejszy udział – powiatów (3647,1 mln zł) i województwa (2638,6 mln zł).

W porównaniu z 2017 r. wydatki ogółem JST były wyższe o 4554,4 mln zł, tj. o 11,9%. Większy niż przeciętnie wzrost wydatków odnotowano w budżecie województwa (o 14,8%), w budżetach gmin (o 14,3%) i powiatów (o 12,8%), natomiast mniejszy w budżetach miast na prawach powiatu (o 9,5%).

Wydatki ogółem JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 7921 zł i w odniesieniu do 2017 r. były wyższe o 819 zł, tj. o 11,5%. Jednostki poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego znacznie różnią się między sobą wielkością omawianego wskaźnika. W miastach na prawach powiatu i gminach był on znacznie wyższy niż w powiatach i województwie.

**Tablica 46. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego**  
Table 46. Expenditure of local government units budgets

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	
	na 1 mieszkańca w zł per capita in PLN				udział wydatków inwestycyjnych w % ogółu wydatków share of investment expenditure in % of total expenditure
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>5509</b>	<b>5973</b>	<b>7102</b>	<b>7921</b>	<b>17,8</b>
Gminy <sup>a</sup> Gminas <sup>a</sup>	3023	3491	4594	5239	21,1
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	6600	6996	8166	8898	13,1
Powiaty Powiats	903	934	1026	1155	22,7
Województwo Voivodship	477	486	428	489	25,8

a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.  
a Excluding gminas which are also cities with powiat status.

Głównym obciążeniem dla budżetów JST są wydatki bieżące – w 2018 r. wyniosły one 34840,5 mln zł, stanowiąc 81,6% wydatków ogółem (o 3,5 p. proc. mniej niż przed rokiem). Wydatki bieżące miały największy udział w wydatkach budżetów miast na prawach powiatu (86,0%), a nieco mniejszy w budżetach gmin (78,7%), powiatów (77,1%) i województwa (72,6%). Z ogółu wydatków bieżących najwięcej przeznaczono na wynagrodzenia i pochodne od nich (12997,6 mln zł) oraz na zakup materiałów i usług (9178,2 mln zł). Wymienione rodzaje wydatków stanowiły odpowiednio 30,4% i 21,5% ogółu wydatków.

W porównaniu z rokiem poprzednim wydatki bieżące JST były wyższe o 2370,7 mln zł, tj. o 7,3%. Wydatki na wynagrodzenia (wraz z pochodnymi) wzrosły o 1101,7 mln zł (o 8,4%), a wydatki na zakup materiałów i usług – o 869,5 mln zł (o 10,5%).

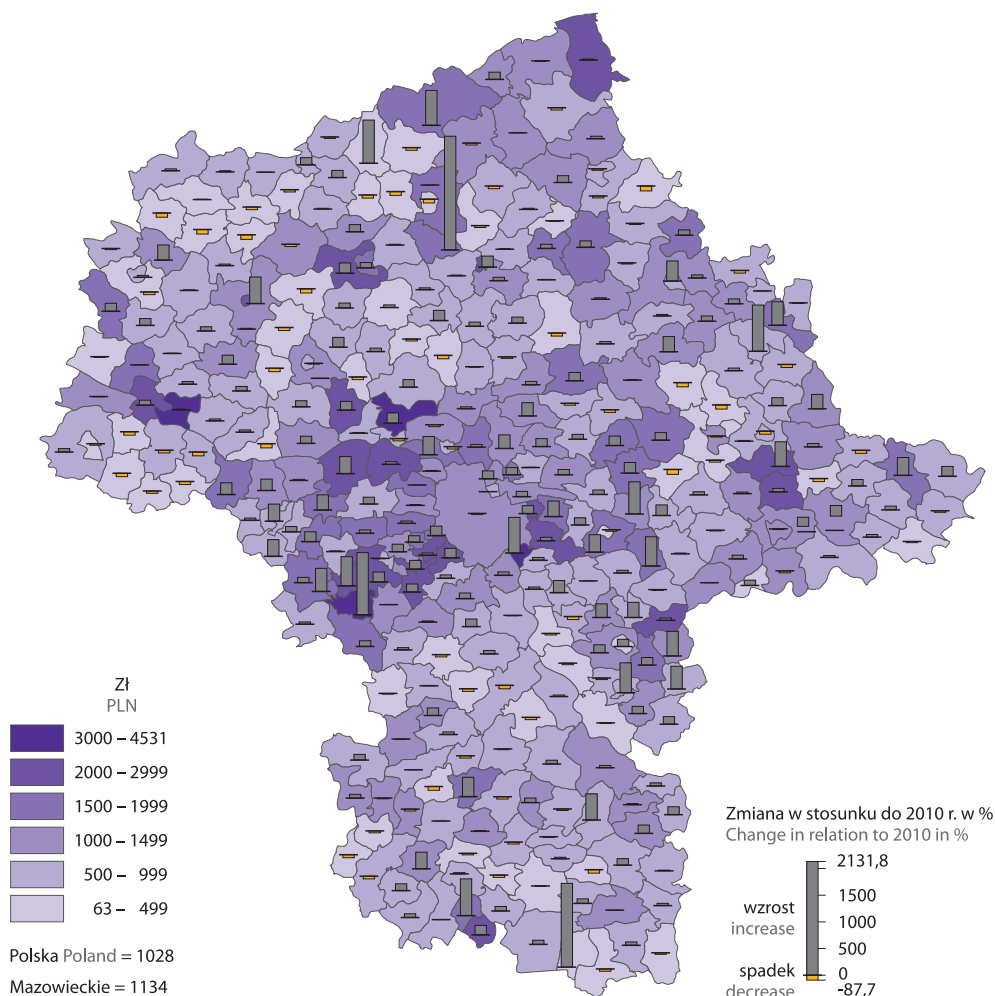
Oprócz wydatków bieżących jednostki samorządu terytorialnego zrealizowały w 2018 r. wydatki majątkowe w kwocie 7868,8 mln zł, z czego niemal całość (96,8%) stanowiły wydatki inwestycyjne – 7620,3 mln zł. Wydatki inwestycyjne stanowiły 17,8% ogółu wydatków JST (o 3,5 p. proc. więcej niż w 2017 r.). Udział ten był największy w budżecie województwa (25,8%), a w dalszej kolejności w budżetach powiatów (22,7%), gmin (21,1%) i miast na prawach powiatu (13,1%).

W porównaniu z rokiem poprzednim wydatki majątkowe JST były wyższe o 2183,7 mln zł, w tym wydatki inwestycyjne – o 2181,7 mln zł. Oznacza to odpowiednio wzrost o 38,4% i o 40,1%.

Wydatki inwestycyjne budżetów JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowały się w 2018 r. na poziomie 1413 zł. W gminach było to przeciętnie 1108 zł (od 63 zł w gminie Wierzбно do 4531 zł w gminie Pomiechówek), natomiast w miastach na prawach powiatu – 1170 zł (od 580 zł w Radomiu do 2225 zł w Płocku). W powiatach omawiany wskaźnik wyniósł średnio 262 zł (od 65 zł w płockim do 598 zł w pułtuskim). Z budżetu województwa na każdego mieszkańca przypadało 126 zł wydatków inwestycyjnych.

**Mapa 45. Wydatki inwestycyjne budżetów gmin<sup>a</sup> na 1 mieszkańca w 2018 r.**

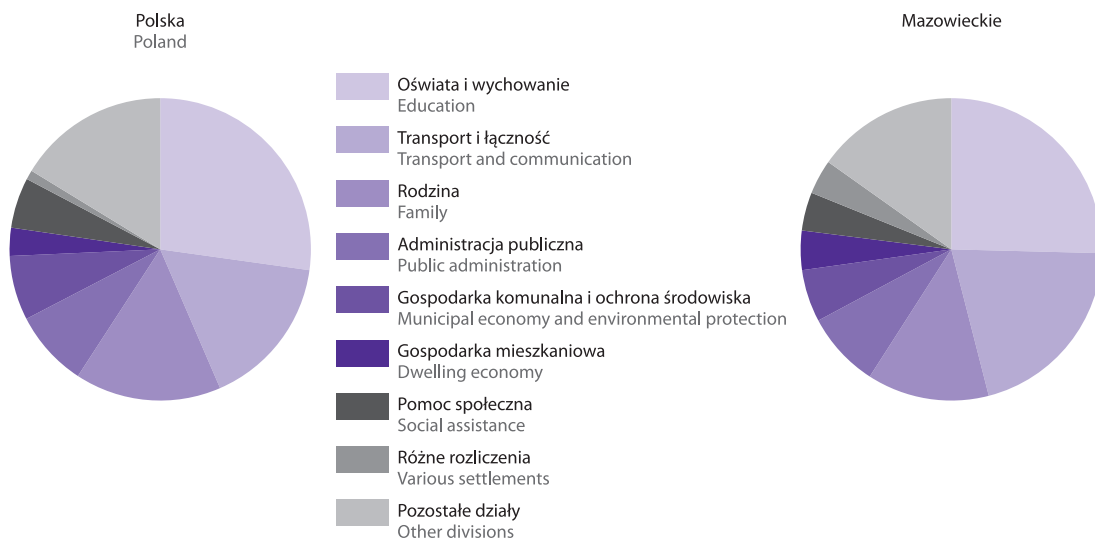
Map 45. Investment expenditures of gminas<sup>a</sup> budgets per capita in 2018



<sup>a</sup> Wydatki miast na prawach powiatu dotyczą zadań statutowych gmin i powiatów.  
a Expenditure of cities with powiat status concerns the statutory tasks of gminas and powiats.

W 2018 r. ponad 1/4 (27,4%) ogółu wydatków inwestycyjnych JST została sfinansowana dzięki dotacjom inwestycyjnym; rok wcześniej prawie 1/5 (19,6%). Największy udział dotacji w wydatkach inwestycyjnych miał miejsce w budżetach powiatów (41,5%). Omawiana relacja mniej korzystna była w budżetach miast na prawach powiatu (30,6%), gmin (24,2%) i województwa (14,0%).

**Wykres 78. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego według działów w 2018 r.**  
Chart 78. Expenditure of local government units budgets by division in 2018



Analizując wydatki JST według działów, można stwierdzić, że 8 działów (spośród 34 ujętych w klasyfikacji budżetowej) skupia ponad 85% ogółu wydatków. Największy udział mają „Oświata i wychowanie” (w 2018 r. – 25,4%) oraz „Transport i łączność” (20,6%). Ważną pozycję w wydatkach zajmuje również dział „Rodzina” ze średnim udziałem 13,1%, „Administracja publiczna” – 8,1%, a także „Gospodarka komunalna i ochrona środowiska” – 5,6%.

Wydatki w dziale „Oświata i wychowanie” miały największy udział w budżetach gmin i powiatów (stanowiąc odpowiednio 30,6% i 25,1% wydatków ogółem), natomiast wydatki w dziale „Transport i łączność” – w budżecie województwa i budżetach miast na prawach powiatu (stosownie 38,3% i 25,5%). Wydatki w dziale „Rodzina” realizowane były głównie przez gminy i miasta na prawach powiatu, stanowiąc 21,5% oraz 9,5% ogółu wydatków tych jednostek. Różna struktura wydatków jednostek poszczególnych szczebli samorządu wynika z odmienności przypisanych im zadań.

Strukturę wydatków ogółem JST według działów cechuje duża stabilność. Różnice do 2017 r. były dość niewielkie i zawierały się w przedziale od minus 1,1 p. proc. do plus 2,1 p. proc. Zmiany te nie miały wpływu na kolejność działów w strukturze.



## 7.3. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego

### 7.3. Result of budgets of local government units

W 2018 r. wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego był ujemny wobec dodatniego rok wcześniej. Relacja deficytu do dochodów ogółem ukształtowała się na poziomie poniżej 1%. Znacznie wzrosła liczba jednostek z deficytem budżetowym, natomiast zmalała tych z nadwyżką budżetową.

Rok budżetowy 2018 jednostki samorządu terytorialnego (JST) województwa mazowieckiego zamknęły deficytem w wysokości 275,9 mln zł (wobec nadwyżki 261,8 mln zł w 2017 r.). Na tę kwotę złożył się przede wszystkim deficyt budżetów gmin (807,9 mln zł) i powiatów (69,3 mln zł) oraz nadwyżka budżetowa województwa (326,1 mln zł) i miast na prawach powiatu (275,3 mln zł).

W porównaniu z rokiem poprzednim zarówno deficyt budżetów gmin, jak i powiatów były niemal 5-krotnie wyższe. Z kolei nadwyżka budżetów miast na prawach powiatu oraz budżetu województwa była wyższa odpowiednio o 37,0% i o 29,9%.

**Tablica 47. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego**  
Table 47. Result of budgets of local government units

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2017	2018	
	w mln zł in million PLN				relacja do dochodów ogółem w % relation to total revenue in %
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>-2733,5</b>	<b>1744,0</b>	<b>261,8</b>	<b>-275,9</b>	<b>-0,7</b>
Gminy <sup>a</sup> Gminas <sup>a</sup>	-602,0	214,7	-175,3	-807,9	-5,1
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	-1941,0	1338,1	200,9	275,3	1,4
Powiaty Powiats	-134,8	15,8	-14,8	-69,3	-1,9
Województwo Voivodship	-55,6	175,3	251,1	326,1	11,0

<sup>a</sup> Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.  
<sup>a</sup> Excluding gminas which are also cities with powiat status.

W 2018 r. deficyt budżetów JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł przeciętnie 51 zł, przy czym w gminach było to 256 zł, a w powiatach – 22 zł. Nadwyżka w miastach na prawach powiatu osiągnęła 123 zł na osobę, a w budżecie województwa – 60 zł.

Relacja deficytu JST do dochodów ogółem wyniosła 0,7%. W gminach relacja ta wyniosła 5,1%, natomiast w powiatach – 1,9%. W województwie stosunek nadwyżki do dochodów ogółem osiągnął poziom 11,0%, a w miastach na prawach powiatu – 1,4%.

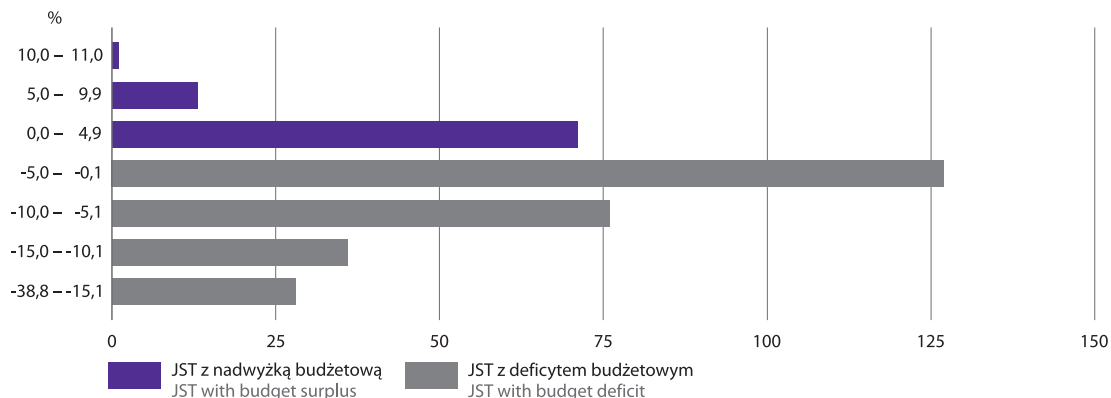
Na 352 funkcjonujące w naszym województwie jednostki samorządu terytorialnego w 267 wystąpił deficyt budżetowy, co stanowiło 75,9% ogółu. W 64 jednostkach relacja deficytu do wykonanych dochodów przekroczyła 10%. Nadwyżkę odnotowało 85 jednostek (24,1%), przy czym tylko w jednej nadwyżka była większa niż 10% dochodów.

Dla porównania rok wcześniej deficyt miały 192 jednostki (54,5% ogółu), a nadwyżkę – 160 jednostek (45,5%). Ponad 10-procentowy deficyt wystąpił w 21 jednostkach, a równie dużą nadwyżkę osiągnęło 6 jednostek.



**Wykres 79. Liczba jednostek samorządu terytorialnego według relacji wyniku budżetowego do dochodów ogółem w 2018 r.**

Chart 79. Number of local government units by relation of the budget result to total revenue in 2018



W 2018 r. spośród 309 gmin województwa mazowieckiego w 67 nie wydatkowano wszystkich środków budżetowych, a w 242 wydatki przekroczyły dochody. Gminą z relatywnie największym deficytem było Słupno, w której wydatki przewyższyły dochody o 38,8%. Z kolei gminą, która w stosunku do swoich dochodów osiągnęła największą nadwyżkę budżetową było Siemno (relacja 8,4%).

Deficyt budżetowy miały 4 miasta na prawach powiatu, przy czym relatywnie najwyższy był on w Siedlcach (w wysokości 4,4% ogółu dochodów); tylko m.st. Warszawa odnotowało nadwyżkę (2,2% dochodów).

Wśród 37 powiatów omawianego województwa w 21 wystąpił deficyt budżetowy, a w 16 odnotowano nadwyżkę. Stosunkowo największy deficyt budżetowy osiągnął powiat przasnyski (15,1% ogółu dochodów), natomiast największa nadwyżka wystąpiła w powiecie piaseczyńskim (gdzie dochody o 4,7% przekroczyły wydatki).

## 7.4. Projekty dofinansowane z UE z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności

### 7.4. Projects co-financed by the EU from structural funds and the Cohesion Fund

Udział dofinansowania ze środków UE projektów zrealizowanych w ramach Umowy Partnerstwa 2014–2020 na terenie województwa mazowieckiego był niższy niż przeciętnie w kraju. Najwięcej środków było przeznaczonych na projekty zrealizowane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

**Umowa Partnerstwa** jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej (WPR) i wspólnej polityki rybołówstwa (WPRyb) w Polsce w latach 2014–2020. Instrumentami realizacji Umowy Partnerstwa są krajowe programy operacyjne (KPO) i regionalne programy operacyjne (RPO).

Do końca grudnia 2019 r. całkowita wartość projektów zrealizowanych na terenie województwa mazowieckiego w ramach Umowy Partnerstwa 2014–2020 wyniosła 60,3 mld zł, co stanowiło 13,6% wartości całkowitej w Polsce (nie wliczając środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna).

Ponad połowę (54,4%) omawianej kwoty, tj. 32,8 mld zł pochodziło z budżetu Unii Europejskiej. W kraju udział dofinansowania ze środków wspólnotowych był o 6,3 p. proc. wyższy i wyniósł 60,7%. Na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego przypadło przeciętnie 11 126 zł, tj. o 452 zł mniej niż średnio w kraju.

**Tablica 48. Wartość całkowita projektów zrealizowanych w ramach Umowy Partnerstwa 2014–2020 na terenie województwa do 31 grudnia 2019 r.<sup>a</sup>**

Table 48. Total value of projects implemented based on the Partnership Agreement 2014–2020 in the voivodship until 31st December 2019<sup>a</sup>

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	W tym dofinansowane ze środków UE Of which co-financing from the EU resources	Polska=100 Poland=100	Na 1 mieszkańca <sup>b</sup> w zł Per capita <sup>b</sup> in PLN
	w mln zł in million PLN			
<b>Ogółem</b> <b>Total</b>	<b>60338,6</b>	<b>32810,1</b>	<b>13,6<sup>c</sup></b>	<b>11126</b>
programy operacyjne: operational programmes:				
Infrastruktura i Środowisko Infrastructure and Environment	43626,1	22223,9	22,5	8044
Inteligentny Rozwój Smart Growth	4652,9	2486,0	8,8	858
Polska Cyfrowa Digital Poland	703,9	393,5	5,6	130
Wiedza Edukacja Rozwój Knowledge Education Development	813,9	695,2	4,5	150
Regionalne Programy Operacyjne Regional Operational Programmes	10541,7	7011,5	6,7	1944

a Dane szacunkowe; miejsce realizacji projektu zgodnie z umową o dofinansowanie; dane dotyczą podpisanych umów o dofinansowanie; bez środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna. b Do przeliczeń przyjęto ludność według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. c Dla Polski łącznie ze środkami Programu Operacyjnego Polska Wschodnia.

Źródło: dane Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej.

a Estimated data; place of project implementation in accordance with the financing agreement; data relate to signed co-financing agreements; without the funds of the Technical Assistance Operational Programme. b Population as of 31st December 2019. c For Poland included financing value of operational programme Eastern Poland.

Source: data of the Ministry of Funds and Regional Policy.

Fundusze strukturalne (tj. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – EFRR i Europejski Fundusz Społeczny – EFS) oraz Fundusz Spójności (FS) w różnym stopniu wspierały projekty w ramach poszczególnych programów operacyjnych. Spośród zrealizowanych w województwie mazowieckim największą wartość (43,6 mld zł) miały projekty Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Stanowiły one 72,3% wartości całkowitej wszystkich projektów w województwie oraz 22,5% wszystkich projektów w tym programie w Polsce. Wartość umów/decyzji w pozostałych programach operacyjnych była znacznie niższa i wyniosła: 4,7 mld zł dla PO Inteligentny Rozwój, 0,8 mld zł dla PO Wiedza Edukacja Rozwój i 0,7 mld zł dla PO Polska Cyfrowa. Ich udział w kraju zawierał się w granicach od 4,5% do 8,8%. Najwyższe dofinansowanie ze środków UE (na poziomie 85,4%) uzyskały projekty w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój. Wartość projektów zrealizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego wyniosła 10,5 mld zł i stanowiła 6,7% wszystkich RPO w Polsce.

Tylko część środków publicznych przekazanych na realizację wymienionych programów operacyjnych jest realizowana przez samorządy, natomiast pozostałe trafiają bezpośrednio do sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), fundacji, stowarzyszeń, uczelni, szkół itp.

Należy podkreślić, że opisane wartości projektów to nie są wszystkie środki europejskie wykorzystywane w województwie. Nie obejmują one:

- funduszy z formalnie już zakończonych poprzednich ram finansowych 2007–2013, lecz jeszcze później w niewielkim stopniu wykorzystywanych,
- środków pozaunijnych z Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF; tzw. Funduszu Norweskiego) i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG),
- projektów unijnych na lata 2014–2020 realizowanych poza funduszami strukturalnymi i Funduszem Spójności, czyli poza Umową Partnerstwa i pieczęcią Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (np. realizowanych z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – EFRROW).

## Rozdział 8

## Chapter 8

## Wybrane dane o województwie mazowieckim

## Selected data on Mazowieckie Voivodship

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska (ceny bieżące) w tys. zł	1267526,6	1311203,6	984968,5	1541995,3	2150468,7
Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej (ceny bieżące) w tys. zł	597478,4	299913,6	267909,5	257185,5	421733,6
Ścieki komunalne odprowadzone na 1 mieszkańca w dam <sup>3</sup>	0,045	0,039	0,038	0,038	0,038
Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w odpadach komunalnych zebranych ogółem w %	8,9	11,1	12,2	14,6	17,7
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,40	0,79	0,53	0,21	0,68
Urodzenia żywe na 1000 ludności	11,56	10,86	10,82	10,44	10,73
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	2,54	2,72	2,51	2,52	2,46
Wskaźnik starości demograficznej w %	14,4	14,7	15,0	15,4	15,8
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego <sup>b</sup> na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	723	752	759	797	878
Wskaźnik zatrudnienia <sup>c</sup> według BAEL w %	53,7	54,9	55,4	54,9	57,1
Współczynnik aktywności zawodowej <sup>c</sup> według BAEL w %	58,0	59,5	60,2	59,7	61,5
Stopa bezrobocia <sup>c</sup> według BAEL w %	7,4	7,9	8,0	8,0	7,2
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy (stan w dniu 31 grudnia)	110	119	114	101	62
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw <sup>d</sup> w zł	4227,93	4407,27	4530,27	4647,18	4845,32
Przeciętna liczba emerytów i rencistów w tys.	1174,5	1158,0	1143,1	1133,0	1120,0
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w zł	1637,58	1719,97	1813,14	1915,22	1991,73
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym w zł	1615	1633	1710	1690	1704
Granica ubóstwa skrajnego w %	4,3	4,7	4,7	5,7	5,2
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w %	7,6	6,9	6,8	7,0	6,5
Dzieci przebywające w żłobkach <sup>e</sup> i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	28,6	35,8	41,7	53,8	68,5
Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	391,7	394,6	398,5	402,3	406,2
Zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w m <sup>3</sup>	35,9	36,5	36,1	36,2	36,3
Porady lekarskie udzielone w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej <sup>f</sup> na 1 mieszkańca	6,5	6,8	7,1	7,3	7,4

a Do obliczenia ogólnego salda migracji w przypadku migracji zagranicznych przyjęto dane za 2014 r. b Od roku szkolnego 2013/14 łącznie z dziećmi pracujących przekracza 9 osób. e łącznie z oddziałami żłobkowymi oraz w latach 2017 i 2018 żłobkami przykładowymi. f Od 2012 r. łącznie z danymi a In calculating the total net migration in case of the international migration data for 2014 was adopted. b Since 2013/14 school year including children stay 9 persons. e Including nursery wards as well as in 2017 and 2018 workplace nurseries. f Since 2012, data have included health care of the Ministry of Natio

2015	2016	2017	2018	2019	Specification
2205483,1	1003306,2	832891,4	1477485,5	.	Outlays on fixed assets in environmental protection (current prices) in thousand PLN
437782,7	216753,5	276227,9	338472,3	.	Outlays on fixed assets in water management (current prices) in thousand PLN
0,038	0,039	0,040	0,041	.	Industrial wastewater discharged per capita in dam <sup>3</sup>
25,0	26,4	26,5	26,4	.	Share of municipal waste collected separately in total municipal waste in %
0,45	0,88	0,86	0,33	0,35	Natural increase per 1000 population
10,76	11,12	11,51	11,22	11,01	Live births per 1000 population
2,31 <sup>a</sup>	2,42	2,52	3,10	3,34	Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population
16,2	16,7	17,2	17,7	18,1	Old age ratio in %
.	858	921	949	.	Children attending pre-primary education establishments <sup>b</sup> per 1000 children aged 3–6
57,3	56,6	57,2	58,1	58,4	Employment rate <sup>c</sup> by LFS in %
61,2	59,9	60,1	60,4	60,3	Activity rate <sup>c</sup> by LFS in %
6,4	5,5	4,8	3,8	3,1	Unemployment rate <sup>c</sup> by LFS in %
42	31	19	25	27	Unemployed persons per a job offer (as of 31st December)
4991,77	5165,96	5427,50	5796,51	6095,17	Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector <sup>d</sup> in PLN
1122,4	1128,2	1133,4	1174,7	1189,1	Annual average number of retirees and pensioners in thousands
2047,16	2085,81	2141,25	2239,18	2349,78	Average monthly retirement and other pension paid from non-agricultural social security system in PLN
1756	1781	1912	2032	.	Average monthly per capita available income in households in PLN
4,1	3,2	3,0	4,3	.	Extreme poverty threshold in %
6,0	5,5	4,8	4,4	.	Beneficiaries benefiting from social assistance in number of total population in %
77,5	86,6	94,8	111,1	.	Children staying in nurseries <sup>e</sup> and children's clubs per 1000 children up to the age of 3
410,1	415,2	420,4	426,2	.	Dwelling stocks per 1000 population (as of 31st December)
37,9	37,9	37,7	39,6	.	Consumption of water from water supply system in households per capita w m <sup>3</sup>
7,5	7,8	7,9	8,0	.	Doctor's consultation provided within the scope of out-patient health care <sup>f</sup> per capita

przebywającymi w placówkach wykonujących działalność leczniczą. c Przeciętne w roku. d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba o placówkach podległych resortom obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji.

ing in the units performing health care activities. c Annual average. d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds nal Defence, the Ministry of Interior and Administration.

**SELECTED DATA ON MAZOWIECKIE VOIVODSHIP**

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej <sup>f</sup> (stan w dniu 31 grudnia)	2178	1853	1832	1819	1779
Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwach niefinansowych <sup>g</sup> w %	94,7	95,1	96,1	96,1	96,4
Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych <sup>g</sup> w %	4,4	4,1	3,2	3,3	3,0
Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw niefinansowych (ceny bieżące) <sup>g</sup> w mln zł	29917,4	32508,0	31135,6	35672,4	41345,5
rok poprzedni=100 (ceny bieżące)	94,1	108,7	95,8	114,6	115,9
Nakłady wewnętrzne <sup>h</sup> na działalność badawczą i rozwojową (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w zł	808	886	923	1072	1218
Sprzedaż detaliczna towarów (ceny bieżące) <sup>d</sup> – rok poprzedni=100	100,8	110,0	105,7	99,2	100,7
Drogi powiatowe i gminne o twardej nawierzchni na 100 km <sup>2</sup> powierzchni ogólnej (stan w dniu 31 grudnia) w km	79,7	82,2	83,2	84,2	85,9
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w %	4,5	5,3	7,7	7,8	8,3
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem jednostek samorządu terytorialnego w %:					
ogółem	61,9	61,3	60,0	62,3	61,7
gminy <sup>i</sup>	49,4	49,1	49,2	51,8	52,9
miasta na prawach powiatu	75,4	73,4	70,5	73,6	71,5
powiaty	32,8	33,3	34,0	34,9	35,8
województwo	69,3	72,6	69,6	69,8	66,2
Dotacje inwestycyjne ogółem <sup>k</sup> dla jednostek samorządu terytorialnego w mln zł:					
ogółem	1425,5	1918,9	2289,6	1538,8	2396,7
gminy <sup>i</sup>	447,5	659,9	639,6	418,6	478,1
miasta na prawach powiatu	447,8	763,6	1220,9	757,8	1315,0
powiaty	267,7	218,2	139,9	144,4	207,0
województwo	262,5	277,1	289,2	218,0	396,7
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego w %:					
ogółem	22,1	19,0	17,2	15,9	18,1
gminy <sup>i</sup>	24,1	21,9	18,2	17,6	18,7
miasta na prawach powiatu	21,5	16,5	16,5	14,6	17,2
powiaty	23,8	17,2	13,1	13,2	16,8
województwo	16,4	23,8	21,7	20,5	23,3
Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego w mln zł:					
ogółem	-2733,5	-1613,2	-632,8	-58,2	151,6
gminy <sup>i</sup>	-602,0	-321,1	87,9	14,2	-51,6
miasta na prawach powiatu	-1941,0	-1101,2	-724,1	-30,9	240,6
powiaty	-134,8	-53,1	-23,1	-14,6	1,2
województwo	-55,6	-137,7	26,5	-26,9	-38,6

d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. f Od 2012 r. łącznie z danymi o placówkach podległych resortom amortyzacji środków trwałych. i Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu. k Suma wszystkich typów dotacji inwestycyjnych.

d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons. f Since 2012, data have included health care of the Ministry persons. h Excluding depreciation of fixed assets. i Excluding gminas which are also cities with powiat status. k Sum of all types of investment grants.

## WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

2015	2016	2017	2018	2019	Specification
1748	1677	1615	1618	.	Population per out-patient health care unit <sup>f</sup> (as of 31st December)
95,7	95,1	94,5	95,4	95,4	Cost level indicator in non-financial enterprises <sup>g</sup> in %
3,6	4,1	4,7	3,7	3,7	Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises <sup>g</sup> in %
47791,1	37671,3	40808,1	46896,0	50991,5	Investment outlays of non-financial enterprises (current prices) <sup>g</sup> in million PLN
115,6	78,8	108,3	114,9	108,7	previous year=100 (current prices)
1301	1284	1483	1762	.	Intramural expenditures <sup>h</sup> on research and development (current prices) per capita in PLN
95,6	101,1	108,0	106,4	107,4	Retail sale of goods (current prices) <sup>d</sup> – previous year=100
87,4	89,0	91,6	93,4	.	District and communal roads with hard surface per 100 km <sup>2</sup> of total area (as of 31st December) in km
7,9	5,9	6,6	4,8	.	Share of renewable energy sources in production of electricity in %
					Share of own revenue in total revenue of local government units in %:
62,8	60,3	60,3	60,2	.	total
52,2	46,7	45,9	45,6	.	gminas <sup>i</sup>
73,9	71,3	71,4	71,2	.	powiats
37,6	39,7	40,1	40,3	.	cities with powiat status
64,6	82,3	86,1	86,8	.	voivodship
					Total investment grants <sup>k</sup> for local government units in million PLN:
2362,1	1315,2	1064,0	2084,4	.	total
683,2	362,6	301,1	845,0	.	gminas <sup>i</sup>
858,9	667,5	501,0	800,6	.	powiats
204,7	159,3	208,5	343,4	.	cities with powiat status
615,3	125,8	53,4	95,4	.	voivodship
					Share of investment expenditure in total expenditure of local government units in %:
16,0	11,5	14,3	17,8	.	total
18,3	13,2	15,8	21,1	.	gminas <sup>i</sup>
11,1	8,7	11,6	13,1	.	powiats
16,0	15,4	18,2	22,7	.	cities with powiat status
35,2	17,6	20,1	25,8	.	voivodship
					Result of budgets of local government units in million PLN:
1744,0	1485,3	261,8	-275,9	.	total
214,7	435,6	-175,3	-807,9	.	gminas <sup>i</sup>
1338,1	938,4	200,9	275,3	.	powiats
15,8	56,2	-14,8	-69,3	.	cities with powiat status
175,3	55,1	251,1	326,1	.	voivodship

obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji. g Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób. h Bez of National Defence, the Ministry of Interior and Administration. g Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49

## Rozdział 9

## Chapter 9

## Wybrane dane o m.st. Warszawie

## Selected data on Warsaw capital city

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w tonach/rok:					
gazowych	6721239	6161233	6259259	6197820	5765010
pyłowych	962	968	856	849	867
Odpady wytworzone <sup>a</sup> w tys. t	2133,1	4029,4	2807,8	3243,3	3919,5
Zmieszane odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca w kg	399	348	320	307	301
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,19	0,75	0,20	-0,17	0,90
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym (stan w dniu 31 grudnia)	572	588	606	624	644
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego <sup>b</sup> na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	900	873	878	897	981
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan w dniu 31 grudnia) w %	3,5	3,7	4,3	4,8	4,2
Długotrwale bezrobotni w ogólnej liczbie bezrobotnych (stan w dniu 31 grudnia) w %	45,6	45,9	44,5	49,7	55,3
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy (stan w dniu 31 grudnia)	37	42	49	30	20
Liczba osób na 1 przychodnię <sup>c</sup> (stan w dniu 31 grudnia)	2332	1659	1635	1601	1569
Porady lekarskie udzielone w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej <sup>c</sup> na 1 mieszkańca	8,4	9,2	9,9	10,1	10,4
Udzielone świadczenia pomocy społecznej w tys. zł	136594,2	108840,4	101669,7	104507,2	111140,7
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach <sup>d</sup> i klubach dziecięcych w %	7,1	8,5	9,3	11,7	13,7
Miejsca w żłobkach <sup>d</sup> i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 (stan w dniu 31 grudnia)	70,6	88,0	96,1	121,8	143,7
Liczba osób na 1 mieszkanie w zasobach mieszkaniowych (stan w dniu 31 grudnia)	2,00	1,99	1,97	1,95	1,93
Podmioty gospodarki narodowej na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	202	200	207	215	221
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	129	122	125	127	127
Spółki handlowe na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	40	43	47	53	58
Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych <sup>e</sup> w %	4,9	4,4	3,3	3,7	4,0
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach (ceny bieżące) <sup>e</sup> na 1 mieszkańca w zł	11564	11799	10508	10658	11564
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	7,3	5,5	7,9	7,6	8,7
Dochody własne budżetu miasta na 1 mieszkańca w zł	4904	5119	5180	5539	5964
Wydatki majątkowe budżetu miasta na 1 mieszkańca w zł	1527	1258	1272	1100	1374

a W ciągu roku; z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Od roku szkolnego 2013/14 łącznie z dziećmi przebywającymi w placówkach wykonujących z oddziałami żłobkowymi oraz w latach 2017 i 2018 żłobkami przyzakładowymi. c Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących a During the year; excluding municipal waste. b Since 2013/14 school year including children staying in the units performing health care activities. c Since as in 2017 and 2018 workplace nurseries. e Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons; according to



2015	2016	2017	2018	2019	Specification
					Emissions of air pollutants from plants especially noxious to air purity in tonnes/year:
5491012	5743078	5942604	5828386	.	gases
677	646	520	456	.	particulates
3278,6	2870,0	2983,2	3373,7	.	Waste generated <sup>a</sup> in thousand tonnes
344	343	335	334	.	Mixed municipal waste collected per capita in kg
0,75	1,41	1,25	0,91	1,28	Natural increase per 1000 population
667	691	713	730	746	Non-working age population per 1000 persons of working age (as of 31st December)
.	929	1000	1026	.	Children attending pre-primary education establishments <sup>b</sup> per 1000 children aged 3–6
3,3	2,6	2,0	1,5	1,3	Registered unemployment rate (as of 31st December) in %
55,1	55,3	52,1	46,7	40,3	Long-term unemployed persons in the total number of registered unemployed persons (as of 31st December) in %
12	11	9	13	19	Unemployed persons per a job offer (as of 31st December)
1492	1404	1318	1305	.	Population per 1 out-patients departments <sup>c</sup> (as of 31st December)
10,6	10,9	11,2	11,1	.	Medical consultations provided in out-patient health care <sup>c</sup> per capita
113875,7	118926,8	123199,7	124951,3	.	Social benefits granted in thousand PLN
14,8	15,6	17,4	19,0	.	Percent of children up to the age of 3 in care in nurseries <sup>d</sup> and children's club in %
157,4	162,3	184,1	209,9	.	Places in nurseries <sup>d</sup> and children's clubs per 1000 children up to the age of 3 (as of 31st December)
1,91	1,88	1,85	1,82	.	Population per 1 dwelling in dwelling stocks (as of 31st December)
230	239	246	244	255	Entities of the national economy per 1000 population (as of 31st December)
128	129	131	136	142	Natural persons conducting economic activity per 1000 population (as of 31st December)
65	72	77	71	76	Commercial companies per 1000 population (as of 31st December)
3,7	3,7	4,6	3,5	3,7	Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises <sup>e</sup> in %
13207	11448	14207	16421	.	Investment outlays in enterprises (current prices) <sup>e</sup> per capita in PLN
7,6	11,5	11,6	13,2	12,1	Dwellings completed per 1000 population
6371	6309	6618	7237	.	Own revenue of city budget per capita in PLN
773	742	1104	1237	.	Property expenditure of city budget per capita in PLN

działalność leczniczą. c Od 2012 r. łącznie z danymi o placówkach podległych resortom obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji. d łącznie przekracza 9 osób; według lokalizacji inwestycji.

2012, data have included health care of the Ministry of National Defence, the Ministry of Interior and Administration. d Including nursery wards as well investment location.